

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
V. I. VERNADSKY TAURIDA NATIONAL UNIVERSITY

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**СУЧАСНА ЦИВІЛІСТИЧНА НАУКА
В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

16 листопада 2017 р.

м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Ляшко О.О. – к.ю.н., доцент, директор Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського; **Тімуш І.С.** – д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського; **Заїка Ю.О.** – д.ю.н., професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського; **Калашник О.М.** – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, Голова ради молодих вчених, заступник директора Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського; **Губарєв С.В.** – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового гуманітарного інституту імені В.І. Вернадського; **Падун Р.В.** – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового гуманітарного інституту імені В.І. Вернадського; **Коваленко І.А.** – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового гуманітарного інституту імені В.І. Вернадського; **Лов'як О.О.** – к.ю.н., с.н.с., професор кафедри цивільного права та процесу Національної академії внутрішніх справ; **Кагадій М.І.** – к.ю.н., с.н.с., завідувач кафедри господарського права Київського національного університету технологій та дизайну; **Гулієв Аріф Джаміль огли** – д.ю.н., дипломат, заслужений працівник освіти України, академік Української Академії наук (Баку, Азербайджан); **Йозеф Затько** – директор Європейської агенції Східно-європейського розвитку, президент Європейського інституту безперервної освіти (Братислава, Словаччина); **Пухкал О.Г.** – доктор з держ.управ., народний депутат Верховної Ради України III скликання, академік Академії економічних наук України, Заслужений працівник народної освіти України, Державний службовець I рангу; **Сидорович Р.М.** – народний депутат Верховної Ради України VIII скликання, член Ради адвокатів регіону; **Мосьондз С.О.** – д.ю.н., професор, проректор з навчальної та наукової роботи Університету сучасних знань; **Корсун С.І.** – к.психол.н., доцент, член-кореспондент Міжнародної Кадрової Академії; **Сотніченко В.М.** – к.пед.н., доцент, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Державного університету телекомунікацій; **Штанько А.П.** – к.ю.н., с.н.с., начальник відділу науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності поза сферою кримінальної юстиції Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України; **Павлов Д.М.** – д.ю.н., доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Інституту інтелектуальної власності «Одеська юридична академія»; **Чубенко А.Г.** – д.ю.н., професор, директор Навчально-методичного центру Держфінмоніторингу України; **Забзалюк Д.Є.** – к.іст.н., доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та міжнародного права Львівського державного університету внутрішніх справ; **Герасимів Т.З.** – д.ю.н., професор, заступник директора – декан повної вищої освіти Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», професор кафедри теорії та філософії права, академік Академії наук вищої освіти України, Видатний юрист.

Сучасна цивілістична наука в умовах гібридної війни: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 16 листопада 2017 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. – 256 с.

ISBN 978-966-916-399-8

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Сучасна цивілістична наука в умовах гібридної війни», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 16 листопада 2017 р.

УДК 341.321:32.019.51(063)

ЗМІСТ

Андріанова Ж. І. Фіксування цивільного процесу.....	8
Березенко В. С. Участь фізичної особи у підприємницькій діяльності	10
Біда О. А. Гарантії прав та свободи людини та громадянина.....	12
Бульба М. О. Проблеми системи соціальних допомог і послуг в державній соціальній політиці	16
Бутенко С. С. Формування правової думки стосовно власності	19
Герман Х. М. Право на свободу пересування як особисте немайнове право	23
Горбенко О. В. Підстави та умови надання державної допомоги в разі тимчасової непрацездатності	27
Губарєв С. В. Засади діяльності благодійних організацій	31
Гуйван П. Д. Значення добросовісності окупації майна для набуття власності за давністю володіння	34
Гусєв О. Ю. Конституційно-правові засади використання електронних доказів у цивільному судочинстві	38
Демчук Л. В. Особливості міжнародного усиновлення дітей.....	41
Дем'янова Н. О. Юридичні факти у праві соціального забезпечення.....	45
Дзюба Ю. В. Державна політика України у сфері зайнятості та державні гарантії у сфері зайнятості	49
Дибя О. В. Нормативно-правові підходи до регулювання відносин за договором підряду на проведення проектних робіт в радянську добу.....	52
Довганенко О. М. Особисті права дитини за сімейним законодавством України.....	55

Дрешель А. В.	
Державна соціальна допомога непрацездатним громадянам	57
Жива А. Г.	
Актуальність відшкодування упущеної вигоди (втраченої вигоди) в Україні	61
Жолондівський Л. О.	
Нормування праці	63
Жорнокуй Ю. М.	
О понимании конструкции юридического лица и его видов в постсоветских государствах (Украина, Грузия, Молдова, Беларусь, Казахстан)	64
Заїка Р. Ю.	
Застава майбутнього урожаю як засіб забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань	68
Заїка Ю. О.	
Посвідчення заповіту за надзвичайних обставин	70
Закутня Д. В.	
Система права соціального захисту	73
Захарин Н. М.	
Правове регулювання реквізиції в умовах воєнного або надзвичайного стану	76
Зубач О. І.	
Правове регулювання випробування при прийомі на роботу	79
Івановська П. Г.	
Поняття та сутність моральної (немайнової) шкоди	82
Козак О. О.	
Проблеми соціального захисту малозабезпечених верст населення України	85
Кагадій М. І.	
Судові витрати	88
Калашник О. М.	
Генега і сутність механізму правового регулювання цивільних відносин як об'єкт наукових досліджень в умовах гібридної війни	92
Карась Я. А.	
Реєстрація шлюбу з іноземцями на території України	94
Клочко Н. А.	
Законодавство про охорону праці та працівників на підприємстві	98
Коваленко І. А.	
Проблеми переселенців з житлом спричинені гібридною війною	103
Кодинець А. О.	
Правові засади оновлення цивільного законодавства у сфері інтелектуальної власності в умовах сучасності	106

Коссак В. М. Становлення інституту права власності в Україні в умовах інтенсифікації міжнародних інтеграційних процесів.....	109
Красицька Л. В. Забезпечення та захист прав, свобод та інтересів громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України або переселилися з неї, у сфері державної реєстрації актів цивільного стану.....	112
Криса М. В. Про можливість розірвання договору підряду із геологічного вивчення надр за державним замовленням в умовах АТО	116
Кройтор В. А. Щодо проблеми допустимості доказів на підтвердження факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.....	118
Кузьменко Б. В. Інформаційні війни: історія, сутність і методи.....	121
Кузьменкова К. С. Підстави виникнення та припинення правовідносин у сфері контролю за дотриманням законодавства про працю	124
Кулішова В. В. Проблеми інституту сім'ї в Україні.....	128
Кухарєв О. Є. Особливості визначення місця відкриття спадщини в умовах гібридної війни.....	131
Лов'як О. О., Феценко Л. М. Зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві.....	133
Магльована Н. І. Європейська соціальна хартія як джерело європейських міжнародних стандартів у сфері праці.....	136
Майданська Ю. І. Внесення змін до цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.....	138
Майор В. В. Правовий статус безробітного за законодавством України	141
Мамчур Р. В. Гуманітарна допомога в Україні	143
Мірзобаротова Л. Ш. Усиновлення. особливості усиновлення дітей з тимчасово окупованої території	147

Мічурін Є. О.	
Цивілістика під час військових конфліктів.....	152
Назаренко Я. О.	
Порядок призначення, розмір надбавки і пенсії при втраті годувальника.....	155
Невзгляденко Ю. Ю.	
Встановлення факту народження, смерті фізичної особи на тимчасово окупованих територіях	158
Нескороджена Л. Л.	
Криптовалюта: об'єкт цивільних прав чи засіб платежу?.....	162
Павліков Д. О.	
Сучасна цивілістика в умовах гібридної війни. Право інтелектуальної власності на торговельну марку	165
Павліков Д. О.	
Правова характеристика суб'єктів права соціального забезпечення	168
Падун Р. В.	
Підприємництво як вид господарської діяльності	171
Петрофанова К. Р.	
Порівняльна характеристика електронних грошей та бездокументарних цінних паперів.....	173
Проскура С. А.	
Ответственность за нарушение законодательства об охране и использовании животного мира.....	176
Роменська М. В.	
Ретроспектива розвитку інституту сім'ї в Україні. Розгляд питання матеріального відшкодування стороною, котра відмовляється від укладання шлюбу після заручин	179
Рудавка А. М.	
Перспективи розвитку господарського права	183
Рудавка А. М.	
Забезпечення прожиткового мінімуму	187
Самойлова А. С.	
Коллективний договір як акт забезпечення інтересів працівників підприємства, установи, організації.....	190
Сергієнко К. А.	
Особливості принципу забезпечення пенсіями і допомогами	194
Сигидин В. М.	
Правовий статус нотаріуса як реєстратора речових прав на нерухоме майно	198
Скрипка А. О.	
Аліменти по-новому	201

Скрипник В. Л. Інформація як особливий об'єкт цивільних прав.....	206
Сліпченко С. О. Закон як правопороджуючий юридичний факт у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин	210
Софіюк Т. О. Проблема узгодження права на інформацію з правом на захист персональних даних.....	212
Тімуш Д. І. Опіка та піклування над дітьми.....	215
Тімуш І. С. Проблеми гуманітарного права в умовах гібридної війни.....	217
Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Право на інформацію в умовах гібридної війни	227
Цегельник О. В. К вопросу о соотношении гражданского и хозяйственного права Республики Беларусь	230
Цопіна Н. Л. Щодо умов належного виконання договору довічного утримання (догляду) в умовах гібридної війни	234
Чернега В. М. Врахування звичаїв при вирішенні судом сімейних спорів: нотатки до наукової полеміки	235
Шаповал Ю. О. Фонди які створюються суб'єктами господарювання	237
Шаповал Ю. О. Обчислення строків вислуги років	241
Шевченко Н. А. Аліменти перестануть бути проблемою?	244
Шинкар Ю. О. Особливості правового регулювання праці державних службовців за законодавством України	246
Юркевич Ю. М. Правовий статус юридичних осіб публічного права.....	250

Андріанова Ж. І.
старший викладач
кафедри публічно-правових дисциплін
Університету сучасних знань

ФІКСУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Суд під час судового розгляду справи здійснює повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Фіксування судового засідання технічним засобом здійснює секретар судового засідання або за розпорядженням головуючого інший працівник апарату суду. У разі неявки в судовому засіданні всіх осіб, які беруть участь у справі, чи в разі якщо відповідно до положень цього Кодексу розгляд справи здійснюється судом за відсутності осіб, які беруть участь у справі, фіксування судового процесу за допомогою звукозаписувального технічного засобу не здійснюється.

Повне або часткове відтворення технічного запису судового засідання здійснюється на вимогу особи, яка бере участь у справі, або за ініціативою суду. Носій інформації, на який здійснювався технічний запис судового засідання (касета, дискета тощо), є додатком до журналу судового засідання і після закінчення судового засідання приєднується до матеріалів справи. За клопотанням особи, яка бере участь у справі, може бути за плату здійснено повне або часткове роздрукування технічного запису судового засідання за розпорядженням головуючого. Особа, яка бере участь у справі, має право отримати копію інформації з носія, на який здійснювався технічний запис цивільного процесу. Розмір судового збору за роздрукування та видачу в електронному вигляді копії технічного запису судового засідання встановлюється законодавством.

Одночасно з проведенням фіксування технічними засобами секретарем судового засідання ведеться журнал судового засідання.

У журналі судового засідання зазначаються такі відомості:

- 1) рік, місяць, число і місце судового засідання;
- 2) найменування суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді, секретаря судового засідання;
- 3) справа, що розглядається, імена (найменування) сторін та інших осіб, що беруть участь у справі;
- 4) порядковий номер вчинення процесуальної дії;
- 5) назва процесуальної дії;
- 6) час вчинення процесуальної дії;
- 7) інші відомості, визначені законодавством.

Журнал судового засідання ведеться секретарем судового засідання та підписується ним невідкладно після судового засідання і приєднується до справи.

Особи, які беруть участь у справі, мають право ознайомитися із технічним записом судового засідання, журналом судового засідання та протягом трьох днів з дня проголошення рішення у справі подати до суду письмові зауваження щодо неповноти або неправильності їх запису.

Головуючий розглядає зауваження щодо технічного запису судового засідання та журналу судового засідання, про що постановляє відповідну ухвалу. У разі пропуску строку подання зауважень і відсутності підстав для його поновлення головууючий залишає їх без розгляду. Зауваження щодо технічного запису судового засідання чи журналу судового засідання повинні бути розглянуті не пізніше трьох днів з дня їх подання.

Під час вчинення окремої процесуальної дії поза судовим засіданням складається протокол. При його складанні можуть застосовуватися технічні засоби.

У протоколі вчинення окремої процесуальної дії зазначаються такі відомості:

- 1) рік, місяць, число і місце вчинення процесуальної дії;
- 2) час початку вчинення процесуальної дії;
- 3) найменування суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді, секретаря судового засідання;
- 4) справа, що розглядається, імена (найменування) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- 5) відомості про явку осіб, які беруть участь у справі, експертів, спеціалістів, перекладачів, свідків;
- 6) відомості про роз'яснення сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, їх процесуальних прав та обов'язків;
- 7) усі розпорядження головууючого та постановлені ухвали;
- 8) заяви і клопотання сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- 9) основний зміст пояснень сторін, третіх осіб, їх представників та інших осіб, які беруть участь у справі, а також показання свідків, усне роз'яснення експертами своїх висновків і відповідей на поставлені їм додаткові питання; консультацій та висновків спеціалістів;
- 10) докази, а в разі якщо докази не додаються до справи, – номер, дата та зміст письмових доказів, опис доказів;
- 11) час закінчення вчинення процесуальної дії;
- 12) інші відомості, визначені законодавством.

Протокол повинен бути оформлений не пізніше наступного дня після вчинення окремої процесуальної дії. Протокол приєднується до справи.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. 6-е видання. / За ред. Тертишнікова В.І. – Харків: «Консум», 2002.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. / За ред. Комарова В.В. – Харків: «Одисей», 2002.
3. Цивільний процес: посібник для підготовки до іспитів / Андріанова Ж. І., Губарєв С. В., Лов'як О.О., Кагадій М. І., Тімуш І. С. // Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2016. – 210 с.

Березенко В. С.

студент магістратури

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

УЧАСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Громадянин може здійснювати підприємницьку діяльність:

- 1) безпосередньо як підприємець або через приватне підприємство, що ним створюється;
- 2) із залученням або без залучення найманої праці;
- 3) самостійно або спільно з іншими особами.

Громадянин-підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями всім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

Слід наголосити, що правовий статус підприємців – фізичних осіб зазначено також в гл. 5 ЦК. Право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. До того, повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає вести підприємницьку діяльність.

Також цікавий той факт, що в ГК фізична особа – суб'єкт господарювання визначається як «громадянин-підприємець», а в ЦК використовується інший термін – «фізична особа – підприємець».

Крім того, ГК не зовсім вдало визначає правові форми підприємницької діяльності громадян. Так, положення ГК про здійснення громадянином підприємницької діяльності через приватне підприємство, що ним створюється, може сприйматись як умова попередньої реєстрації фізичної особи як підприємця за створення приватного підприємства. Але умова державної реєстрації фізичної особи поширюється тільки на підприємницьку діяльність фізичної особи без створення юридичної особи. Отже, фізична особа, що є засновником приватного підприємства чи учасником господарського товариства, на наш погляд, не повинна реєструватись як підприємець.

На сьогодні в Україні побудована сучасна система реєстрації. 15 травня 2003 року парламентом був прийнятий Закон України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», який набрав чинності з 01 липня 2004 року. Основною особливістю закону є те, що це закон прямої дії. Законом, зокрема, встановлено органи та посадові особи, що здійснюють державну реєстрацію, практично всі процедури державної реєстрації суб'єктів господарювання, переліки документів, що подаються заявниками для реєстрації, підстави для залишення документів без розгляду та підстави відмови у проведенні реєстраційних дій, документи, які видаються на підтвердження здійснення реєстраційних дій. Якщо на початку її існування у 1991 році закон давав на реєстрацію підприємства до 30 днів, то зараз вона здійснюється протягом

2-3 днів, і це вже – разом з процедурами постановки на облік в інших органах. Законом чітко визначено органи, у яких проводиться державна реєстрація.

Державна реєстрація підприємств є обов'язковою юридичною дією при їх створенні. Реєстрація підприємств є процесуально-правовою дією, внаслідок якої підприємства включаються до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій. Днем включення визначено день реєстрації підприємства. У Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців» внесені зміни щодо децентралізації повноважень по державній реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців і громадських формувань, що кардинально змінюють усю систему реєстрації. Перше і, мабуть, саме кардинальне нововведення цього Закону – відмова держави від монополії на здійснення реєстраційних дій. При цьому виконувати функції державної реєстрації уперше будуть не тільки органи місцевого самоврядування або комунальні і державні підприємства, але й нотаріуси, включаючи приватних.

Отже, відповідно до нової редакції Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців і громадських формувань» при виникненні бажання зареєструвати підприємство можна звернутися: – у виконком місцевої ради або райдержадміністрацію;

– до нотаріуса;

– до акредитованого суб'єкта державної реєстрації. Але є відразу кілька застережень:

– виконком місцевої ради (крім міськвиконкомів міст обласного/республіканського значення) є суб'єктом системи держреєстрації тільки у випадку, якщо відповідна місцева рада прийняла таке рішення.

– акредитований суб'єкт державної реєстрації є юридичною особою публічного права, тобто поки той або інший держорган або орган місцевого самоврядування не прийме необхідного рішення, акредитований суб'єкт у конкретному населеному пункті не з'явиться.

– за межами райцентрів і міст районного або обласного значення нотаріуси зустрічаються рідко. Усе це приводить нас до висновку, що в дрібних населених пунктах як мінімум перший час зареєструвати підприємство набагато легше не стане.

Друге нововведення законодавства – уводиться принцип екстериторіальності реєстрації в межах України. Це значить, що зареєструвати підприємство можна в будь-якого держреєстратора (у тому числі нотаріуса), незалежно від того, де розташована юридична особа. Тобто, бажаючи відкрити підприємство в Тернопільській області, не обов'язково подавати документи в Тернопіль, їх можна подати нотаріусові, що працює в Києві або іншому місті.

При відкритті підприємства завжди можна звернутися до будь-якого нотаріуса або в інший суб'єкт реєстрації незалежно від того, де територіально реєструється підприємство, що вкрай комфортно для приватних підприємців, оскільки питання бізнесу часто вирішуються в різних містах.

Для державної реєстрації діяльності – юридичної особи подаються такі документи:

– рішення власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу про створення юридичної особи (крім приватного підприємства). Якщо власників або уповноважених ними органів два і більше, таким рішенням є установчий договір, а також протокол установчих зборів (конференції) у випадках, передбачених законом;

– статут, якщо це необхідно для створюваної організаційної форми підприємництва;

– реєстраційна картка встановленого зразка, яка є водночас заявою про державну реєстрацію;

– документ, що засвідчує сплату власником (власниками) внеску до статутного фонду суб'єкта підприємницької діяльності в розмірі, передбаченому законом;

– документ, що засвідчує внесення плати за державну реєстрацію.

Громадяни, які мають намір здійснювати підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, подають:

– реєстраційну картку встановленого зразка, яка є водночас заявою про державну реєстрацію,

– копію довідки про присвоєння ідентифікаційного номера фізичної особи – платника податків та інших обов'язкових платежів

– документ, що засвідчує внесення плати за державну реєстрацію.

Запис у Єдиному державному реєстрі про реєстрацію підприємства становить юридичний факт виникнення підприємства – суб'єкта права з правами юридичної особи. Відповідно до законодавства України підприємство визначається діючим, стає юридичною особою, набуває прав та обов'язків з дня його державної реєстрації. Діяльність незареєстрованих підприємств не допускається.

Біда О. А.

студентка

Інституту післядипломної освіти

Київського національного університета імені Тараса Шевченка

ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Події, що сколихнули останнім часом Україну: Євромайдан, Революція гідності, боротьба за державний суверенітет та цілісність держави – актуалізували питання формування та розвитку громадянського суспільства в Україні, засвідчили перехід цього феномену із теоретико-віртуальної площини в реальність, практичне втілення. При цьому необхідно зазначити, що сконструйовані ідеальні теоретичні моделі розвитку громадянського суспільства ґрунтувалися на досвіді європейської демократії, яка, по-перше, має дуже тривалу історію, що в окремих європейських країнах вимірюється кількома століттями, а подруге, нормативно-правова база розвитку громадянського суспільства в Україні значною мірою від-

різняється від правового забезпечення її розвитку в європейських країнах. У зв'язку з цим виникає потреба переосмислення численних аспектів розвитку громадянського суспільства, особливо дотримання основних прав і свобод людини органами державної влади, у контексті перших кроків практичної реалізації тих теоретичних конструкцій, що запропоновані у вітчизняній науці, зокрема галузі державного управління.

Система захисту основних політичних прав і свобод людини і громадянина, зокрема свободи слова, включає в себе сукупність гарантій (конституційних, нормативно-правових, організаційно-правових, соціально-правових, політичних, міжнародних та ін.), державно-управлінські механізми гарантування, суспільну свідомість як важливий регулятор суспільного буття і соціальні практики закріплення гарантій.

Свобода вираження поглядів є невід'ємною гарантією незалежного функціонування демократії, що знайшло своє відображення в системі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та було закріплено в ст. 10 цієї конвенції. Автори конвенції, намагаючись розробити, так би мовити, спільну конституцію для післявоєнної Європи, не могли не визначити в ній відповідну гарантію захисту цієї свободи. Це право включає свободу дотримання власних поглядів, одержання й передачі інформації та ідей без втручання органів державної влади й незалежно від кордонів [8].

Свобода думки і слова від самого початку посідала окреме й доволі помітне місце в конституційному праві країн розвиненої демократії, оскільки вона становить суттєве підґрунтя демократичного суспільства та «основну умову його прогресу й розвитку кожної особистості». Свобода вираження є одним із найголовніших прав і разом із подібним правом на свободу совісті становить передумову для реалізації майже всіх інших свобод. Найвища цінність, що міститься у свободі вираження поглядів, залишається постійною та незмінною» [14].

Чинна Конституція України, маючи не тільки регулятивний, але й установчий, програмний, політичний характер, визначає головну функцію прав людини – обмеження державної влади. Основний Закон країни засвідчує глибину процесу демократизації вітчизняного суспільного буття, перетворення нашої держави в сучасну правову, демократичну, соціальну державу: «...уперше право стало набувати такої нової якості, яка дозволяє йому піднятися над владою і зрештою вирішити одну з головних проблем нашого життя, справжнє прокляття людства, – проблему упокорення та «приборкання» політичної державної влади» [1, с. 613]. Праву як суто силовому утворенню приходиться на зміну гуманістичне право – право сучасного громадянського суспільства, дієвість якого ґрунтується в основному на природній силі природного права, свободи [1, с. 613]. Відповідно до ч. 1 ст. 22 Конституції України права і свободи людини та громадянина є невід'ємними і невідчужуваними. Держава не дарує людині права, а тому держава не може їх і відібрати. Права людини – це той абсолютний кордон, який не повинна перетинати жодна держава. Тобто реалізація й дотримання саме природних прав, пріоритет природної концепції прав людини перед правовим позитивізмом має вирішити завдання українського суспільства і проблеми, що в ньому

виникають. Держава, що порушує або обмежує права людини, тим самим не дотримується умов суспільного договору, який закріплений у Конституції [4, с. 23].

Проте, якщо говорити про права і свободи людини, то зрозуміло, що свобода не може бути абсолютною, вона обмежена правами і свободами інших осіб, принципами моралі, інтересами суспільного добробуту тощо. Сучасне вчення про свободу полягає в можливості робити все, що не завдає шкоди іншим і загальному благу. Визначити межі свободи може тільки закон, який є мірою свободи; дозволено все, крім того, що прямо заборонено законом.

Аналізуючи межі свободи слова й вільного вираження поглядів в Україні, які окреслені законодавством нашої держави, можна говорити про розгалужену нормативно-правову базу, яка, спираючись на Конституцію України, Кримінальний та Цивільний кодекси, містить також багато спеціальних законів стосовно загальних правових основ одержання, використання, поширення та зберігання інформації, різних галузей діяльності ЗМІ, висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні та ін., зокрема закони України: «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну таємницю», «Про телебачення і радіомовлення», «Про внесення змін і доповнень до положення законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій», «Про захист персональних даних», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про авторське право і суміжні права», «Про інформаційні агентства», «Про рекламу», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», та ін.

Таким чином, виказуючи розуміння питань, пов'язаних з обмеженням конституційних прав і свобод, вважаємо за потрібне акцентувати на одній із головних проблем, що стоять на порядку денному, яка може бути сформульована таким чином: як визначити критерії допустимості (правомірності) обмеження прав людини з метою забезпечення громадської безпеки? Адже правомірність обмежень свободи слова, права на вільне вираження своїх поглядів і переконань, і, зокрема, на свободу зборів, мітингів визначається відповідними державними органами, а інтереси та потреби держави й суспільства можуть і не збігатися між собою та здатні спричинити їх стрімке протистояння, особливо в період кризових станів та трансформаційних перебудов. Достатньо проаналізувати ситуацію в Україні останнім часом, щоб зрозуміти актуальність даної проблеми. Так, під час подій на Майдані у грудні 2013 р. народний депутат Олена Бондаренко в ефірі «Свободи слова» на телеканалі ICTV заявила: «Представники опозиційних сил своїми діями та заявами на Майдані згідно з Кримінальним кодексом можуть отримати до 10 років в'язниці». Депутат посилалася на ст. 109 – заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу (до 5 років позбавлення волі); ст. 279 – блокування транспортних комунікацій, ст. 293 – групове порушення громадського порядку, ст. 294 – масові заворушення (від 5 до 8 років), ст. 295 – заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, ст. 341 – захоплення державних або громадських будівель чи споруд і наголошувала, що події на Майдані

не мають стосунку до мирних демонстрацій і в будь-якій демократичній країні караються згідно із законодавством [2].

Має бути розуміння ролі громадянського суспільства, демократичного врядування як одного з основних елементів системи захисту прав і свобод людини і громадянина, а саме: свободи вираження поглядів, свободи слова і думки, права на невтручання державних органів, посадових осіб, інших громадян у здійснення даних конституційних свобод. Доведена необхідність змістовного перегляду ідеї протиставлення громадянського суспільства й держави. Реалії сьогодення свідчать, що утворення та подальший розвиток громадянських структур мають стати передумовою виходу із загальної кризи, оновлення всіх сфер життєдіяльності людини, створення можливостей її самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. С. Право. Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М. : Статут, 1999. – 816 с.
2. Бондаренко Е. Оппозиционеры наговорили на Майдане до 10 лет тюрьмы // Е. Бондаренко. – Режим доступа : news.mail.ru/inworld/ukraine/global/112/politics/16240915/?frommail=1.
3. Воеводин Л. Д. О формах конституционного закрепления свободы личности / Л. Д. Воеводин, М. А. Краснов // Советское государство и право – 1982. – № 4. – С. 6-12.
4. Возгрін С. Ю. Неприпустимість звуження змісту та обсягу прав і свобод людини як гарантія захисту прав людини: теоретичний і практичний аспекти / Святослав Юрійович Возгрін // Проблеми законності : зб. наук. пр., вип. 126. – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2014. – С. 22-28.
5. Восстания в СССР. – Режим доступа : [ru.wikipedia.org/wiki/ Категория: ВосстаниявСССР](http://ru.wikipedia.org/wiki/Категория:ВосстаниявСССР).
6. Заворотченко Т. М. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні: теоретичні основи і проблеми реалізації : монографія / Т. М. Заворотченко. – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2013. – 424 с.
7. Загальна декларація прав людини : міжнар. док. від 10 груд. 1948 р. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : ратифікована Законом України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
9. Конституція (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік від 7 жовт. 1977 р. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77.
10. Конституция Республики Беларусь. – Режим доступа : [www.pravo.by/main.aspx? §шб=6351](http://www.pravo.by/main.aspx?§шб=6351).
11. Конституция Российской Федерации. – Режим доступа : constitution.kremlin.ru.
12. Конституція України прийнята 28 червня 1996 р. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/.
13. Пристуенко Т. О. Правовий аспект свободи слова : електронна бібліотека. – Режим доступу : journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1590.
14. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ. – Режим доступу : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12/page.

Бульба М. О.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ І ПОСЛУГ В ДЕРЖАВНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

Соціальна політика кожної демократичної держави спрямована на соціальний захист різних соціальних і демографічних груп населення, особливо тих осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Вона ґрунтується на законодавчо встановлених основних соціальних гарантіях і правах громадян України, зафіксованих Конституцією держави.

Згідно ст. 1 Конституції України: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1]. Виходячи з цього положення держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, тому соціальна політика України спрямована на створення відповідних до встановлених законодавством стандартів умов життя, а також створення системи соціального забезпечення з метою підвищення рівня добробуту громадян, усунення негативних наслідків стихійних лих, ринкових відносин, соціальних перетворень, зменшення соціальної нерівності.

Конституція України закріплює комплекс специфічних прав та соціальних гарантій: 1. Право на соціальний захист (ст. 46). 2. Право на житло (ст. 47). 3. Право на достатній рівень життя (ст. 48). 4. Право на медичну допомогу (ст. 49). 5. Право дітей, позбавлених батьківського піклування на державне утримання (ст. 52). 6. Право на освіту (ст. 53) [1].

Реалізацією державою захисної функції своїх громадян і гарантуванням необхідного рівня життя, регулюванням надання пільг, різних видів допомоги займається соціальна політика держави.[3]

Соціальне забезпечення як складова соціальної політики є одним з провідних напрямків роботи Міністерства соціальної політики і є основною функцією соціальних працівників, що зайняті в управліннях соціального захисту населення [4].

Відповідно до чинного законодавства соціальний захист в Україні включає в себе:

- схеми соціального страхування для осіб, що втратили роботу чи тимчасово втратили працездатність;
- фінансову та матеріальну допомогу різним категоріям відповідно до законодавства, а саме: субсидії, пільги, соціальні виплати тощо;
- соціальні послуги.

Але в діяльності цієї системи є багато недоліків які не і не дозволяють їй діяти функціонально і якісно як і передбачалось. Основними проблемами науковці виділяють : громіздку юридичну базу, тобто забагато різних нормативно-

правових актів які потрібно кодифікувати; розгалужена та не систематизована система пільг, що є тягарем для Державного бюджету. Найбільшою проблемою вважається, що система соціальних допомог в Україні надається для боротьби з бідністю, але не як допомога саме для вирішення питання складних життєвих обставин [2].

Перш за все якщо говорити про проблеми системи надання соціальних послуг потрібно звернути увагу, що встановлення соціальних потреб спрямовано на забезпечення фінансових інтересів державних та муніципальних надавачів. Так як кожен орган публічної влади самостійно діє в галузі «визначення потреб» власне своїх цільових груп: діти, сім'я, молодь; пенсіонери, ветерани; інваліди; інші соціальні групи які фінансуються лише за рахунок місцевих бюджетів. І за цього не має дієвої узгодженості і не виявляється потенціал соціальних послуг та інфраструктуру, відповідно до вимог нового Порядку оцінки потреб в соціальних послугах.

Наступною проблемою виявляють, що існуючі стандарти соціальних послуг не відповідають на питання які саме соціальні послуги може профінансувати держава, а які будуть надаватись на платній основі. Хоча, в «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» одним із завдань визначено «затвердити перелік соціальних послуг та запровадити їх стандартизацію з метою забезпечення надання гарантованого державою обсягу соціальних послуг». Але, питання визначення гарантованого державою обсягу соціальних послуг є досить проблематичним. З одного боку, існує низка законів, що стосуються певних соціальних груп, наприклад, ЗУ «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про основи соціального захисту бездомних громадян та безпритульних дітей» тощо, в яких прописаний значний об'єм соціальних гарантій, у тому числі в сфері соціальних послуг. З іншого боку спостерігається тенденція щодо «прив'язки» усіх видів соціальної допомоги до розміру прожиткового мінімуму, який передбачає в своїй структурі набір товарів та послуг, що є наразі досить проблематично і не зрозуміло.

Не менш можливою а мабуть і більш загальною є проблема фінансування. Неефективність використання бюджетних коштів, які спрямовуються на соціальну сферу та принципами формування соціального бюджету. Також існує протиріччя між намаганням держави скоротити бюджетні витрати, та намаганням надавачів соціальних послуг ці витрати збільшити.[2]

Слід зазначити, що важливим підходом до реформування соціальної сфери, є прив'язка соціальної підтримки та соціальних послуг до розміру прожиткового мінімуму, як базового державного соціального стандарту (ст. 6 ЗУ «Про Державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»). Відповідно абзацу третьому частини п'ятої, статті 7 Закону України «Про соціальні послуги» безоплатні послуги надаються «громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, бездомністю, стихійним лихом, катастрофами, особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додатко-

вого захисту, якщо середньомісячний дохід цих осіб нижчий, ніж встановлений прожитковий мінімум. Частина шоста статті 7 визначає, що особам, крім зазначених у частині п'ятій цієї статті, соціальні послуги в обсягах, визначених державними стандартами, можуть надаватися із встановленням диференційованої плати залежно від доходу таких осіб у порядку (1184-2012-п), визначеному Кабінетом Міністрів України. Як уже було зазначено, гарантовані державою соціальні послуги, прив'язані до прожитковому мінімуму та доходів окремих осіб та сімей. Нажаль, в існуючому Переліку соціальних послуг та стандартах соціальних послуг буде досить важко прорахувати її вартість на одного клієнта, та визначити яка саме частина соціальної послуги буде надаватися за кошти, а яка за рахунок отримувача.[4]

Таким чином, нормативи фінансування соціальних послуг мають визначатися стандартами соціальних послуг. Також необхідно впровадити систему розрахунку вартості послуги на одного клієнта. Зрозуміло, що вартість послуги на одного клієнта, скоріш за все буде, використовуватися не для визначення коштів, які надає держава на необхідні соціальні послуги, а для встановлення «економічно обґрунтованих» розмірів оплати за соціальні послуги з боку населення. В контексті вищевказаного, можна передбачити, що принцип «гроші ходять за отримувачем послуг» може розглядатися як форма соціальної допомоги. При цьому, виплати одному отримувачу не будуть перевищувати прожитковий мінімум, навіть якщо не відповідатимуть «економічно обґрунтованій» вартості послуг, на які він має право згідно Стандартів.

В умовах системних реформ, які наразі проходять в Україні (зокрема децентралізація) соціальна сфера взагалі не прописана і не вважається пріоритетною ні в Стратегії 2020 ні в інших стратегічних документах. Ані Кабінет Міністрів України, ні Міністерство соціальної політики не мають загального бачення щодо того якою буде система соціального захисту в Україні після реформ. Фінансова сторона кінцевих результатів реформ не визначена хоча б гіпотетично. Важливою проблемою є те, що громадське експертне коло також замало цікавиться соціальною проблематикою. В експертних громадських об'єднаннях немає в пріоритетах реформи системи соціального захисту. Єдиним майданчиком, який діє з 2012 року та системно підходить до розробки моделі соціального захисту є Координаційно-експертна рада з питань соціальної політики Науково-дослідного інституту праці та зайнятості населення Міністерства соціальної політики України і НАН України. [5]

Система надання соціальних послуг є сферою, в яку вкладають значні кошти різноманітні міжнародні донори, але відсутність координації та паралельна робота призводить до появи нормативно-правових документів, які протирічать один одному та сприяють не реформуванню системи, а її деформації.

Можна сказати, що сьогоднішня система соціальних послуг в Україні перебуває на стадії розвитку та удосконалення. Досвід країн Європи переконливо свідчить, що існують шляхи, які дозволяють докорінним чином реформувати систему соціальних послуг за кілька років.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с. – Бібліографія: с. 104.
3. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України: посіб. – К.: «Олан», 2004. – 312 с.
4. Гриненко А.М. Соціальна політика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – К.: КНЕУ, 2003. – 309 с.
5. Нечай А. Вдосконалення правового забезпечення соціальної допомоги в Україні // Право України. –2000.

Бутенко С. С.

*аспірант кафедри філософії права та юридичної логіки
Національної академії внутрішніх справ*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДУМКИ СТОСОВНО ВЛАСНОСТІ

Ставлення до власності у різні часи було різним. Починаючи з Стародавніх часів власність стала категорією, яка визнавалася або ж оспорювалася різними філософами, ставала важливим елементом ідеальної держави, визнавалася природним правом людини або ж визнавалася такою, що не повинна існувати у суспільстві тощо. Власність є тим поняттям, тим інститутом права, ставлення та розуміння якого визначає демократичні засади суспільства, режим забезпечення реалізації прав, свобод та законних інтересів людини, можливостей певного індивіда у суспільстві.

Ще Платон у Стародавній Греції приділяв увагу питанню приватної власності. У проєкті ідеальної держави, яку пропонував Платон у своєму вченні, не допускалися злидні та надмірне багатство, ви– ключалася – без особливої необхідності – приватна власність. Справедливе, відповідно до життя поліса, за Платоном, полягало у тому, щоби кожен робив свою справу, щоби ніхто не привласнив чужого і не втратив свого.

Дещо іншою була думка Аристотеля. Держава, приватна власність, рабство та інші соціальні явища розглядалися ним як природні, існуючі від природи. Приватна власність, подібно до рабства, корениться у природі і є елементом сім'ї. Аристотель виступав рішучим противником усупільнення майна, про– понованого Платоном: «Важко виразити словами, скільки насолоди у свідомості того, що щось належить тобі». Спільність майна він знаходив, крім того, економічно неспроможною, що перешкоджає розвитку у людині господарських нахилів: «Люди піклуються всього більше про те, що належить особисто їм; менш піклуються вони про те, що є загальним».

Звичайно, неабиякий внесок у розвиток та ви– значення місця власності було зроблено римськими юристами. Зусиллями римських юристів було створено нову науку – юриспруденцію. У їхньому полі зору знаходилося широке коло проблем загально– теоретичного і галузевого характеру. Особливе значення як для самого римського права, так і для подальшої історії права мало ґрунтовне розроблення ними юридичних питань майнових відносин із позицій захисту інтересів приватної власності. Вони, власне, розробили юридичну основу права людини на власність.

Цицерон у свою чергу підкреслював особливий зв'язок держави і власності та зауважував, що основною її метою є охорона власності народу і окремого громадянина. Він визначив, що громадянин не повинен зазіхати на чужу власність. Проте, Цицерон не відстоював думки, що приватна власність походить від природи. Філософ стверджував, що вона формується на основі догворів, завоювань тощо.

У XV ст. свої думки щодо власності висловив й Боден, який зазначав, що відносини приватної власності недоторканні та священні. Це положення мало важливе значення для формування основ капіталістичних відносин і становлення ідеї громадянського суспільства. Приватна власність пов'язана із законами природи, оскільки «природний закон забороняє брати чуже». «Майнова рівність згубна для держав», – невпинно повторював Боден. Багаті і бідні існують у кожній державі, якщо спробувати зрівняти їх, визнати недійсними зобов'язання, скасувати контракти і борги, «то не можна чекати нічого, крім повного руйнування держави, бо втрачаються які б то не було узи, що зв'язують одну людину з іншим». Звідси можна зробити висновок, що Боден таким чином виразив і соціальну функцію власності, визнавши, що вона створює певні відносини між особами.

Ж-Ж. Руссо зазначав, що люди догромадянського суспільства були рівними за майновим станом, політичного життя не було. Вони були вільними, не мали узаконеної приватної власності та жили незалежно один від одного. Приватна власність зробилася основою майбутнього громадянського суспільства і причиною майнової, а згодом і політичної нерівності, що виникла у ньому. Інститут приватної власності спричинив протилежність інтересів.

Дж. Локк визнавав право власності як природне право. До природних прав відноситься власність, яка трактувалася широко: як право на власну особистість (індивідуальність), на свої дії, на свою працю і його результати. Саме праця, по Локку, відокремлює «моє», «твоє» від спільної власності; власність – щось, нерозривно пов'язане з особистістю: «Те, що людина витягнула з предметів, створених та наданих їй природою, вона поєднала зі своєю працею, з чимось таким, що їй невід'ємно належить і тим самим робить це своєю власністю». Від природи людям властивий егоїзм і прагнення до власності, до індивідуалізму. Щоб зберегти свою власність, люди укладають суспільний договір, запроваджуючи таким чином громадянське суспільство.

Гегель у своїй праці «Філософія права» зауважив, що лише завдяки власності людина стає особистістю. За вченням Гегеля, громадянське суспільство включає

у себе відносини, що складаються на ґрунті приватної власності, а також закони та установи, покликані гарантувати громадський порядок.

Створюючи свою філософію власності, Гегель зазначав, що власність виникає першою з тієї простої причини, що вона залежить від зовнішніх пред- метів, від зовнішнього не одухотвореного світу, що протистоїть волі (суб'єкту) і є найближчим до нього.

«Власність – це втілення волі у речі», тим самим особа дає собі «зовнішню сферу своєї свободи». До такого «втілення» річ перебуває поза розумною діяльністю людини, поза правом. Гегель підкреслював важливість договору у встановленні права власності. Договір передбачає, що ті, хто вступає у нього, визнають один одного особами і власниками. У договорі власність виявляє себе як повна і безспірна, оскільки договір – це форма власності. Філософ виділяв право власності як першочергове, оскільки власність є найбільшим втіленням особистості у речі.

К. Маркс значну частину своїх державно-політичних поглядів виразив у «Економічно-філософських рукописах 1844 року». Дослідження категорій «держави» і «права» він продовжив із визначення сутності власності. Тут він, зокрема, зазначав, що сутність власності полягає у відокремленні засобів виробництва і виробленого продукту від виробника.

Далі мислитель зробив висновок, що держава й право є продуктами відчуженої праці, які виникають у сфері матеріального виробництва. З допомо- гою права капіталістичне суспільство закріплює фактичну нерівність, оскільки право у ньому спрямоване на захист інтересів буржуазії. А якщо це так, то держава і право протистоять робітничому класові. Способом удосконалення таких держави і права є революція, знищення приватної власності та ліквідація відчуженої праці.

Наприкінці ХХ століття, особливої актуальності набуває виголошений ще на самому його початку П. Століпіним логічний ланцюжок: приватна власність – економічно незалежна людина – політично незалежний громадянин – громадянське суспільство – правова держава. Звідси видно, що саме з власності починає свій розвиток не тільки незалежність індивіда, але й формування громадянського суспільства та правової держави загалом, за умов існування яких й забезпечується належним чином права та свободи індивідів, їх незалежність у питаннях власності тощо.

Таким чином, питання власності було невід'ємною частиною формування політики держави та визначення становища індивіда у суспільстві. На сучасному етапі розвитку держави йде мова про становлення та забезпечення існування саме громадянського суспільства, як необхідної умови розвитку правової держави. Основу ж громадянського суспільства складає саме власність.

Трансформація відносин власності у громадянському суспільстві має йти у напрямі зростання ролі приватної власності. Спираючись на право приватної власності, як фактор економічний (перед юридичний) існування будь-якої юридичної системи, можна зробити певні висновки, що саме вона стимулює розвиток приватної ініціативи, творчої енергії особистості, здорову конкуренцію, підвищує правосвідомість громадян, адекватну вимогам сучасного стану розвитку суспільства.

«Власність, право власності і право взагалі (з його принципом формально рівності і свободи), – вважає В. Нерсисянц, – мають сенс лише там, де визнається і діє індивідуальний людський початок та вимір у суспільному житті людей, де окрема людина, індивід як такий визнається як незалежна і самостійна особа суб'єкт власності і права, тобто економічно і юридично вільна особистість».

Правове врегулювання відносин власності обумовило утворення інституту права власності, за допомогою якого утверджується панування власника над належними йому речами і його повноваження. У цілому право власності – це свобода індивідів та інших суб'єктів соціального життя, свобода у її адекватній правовій формі. Воно є «основоположним інститутом, що далеко виходить за межі будь-якої галузі права». Тому право власності у будь-якому суспільстві завжди було основою побудови всіх інших правовідносин незалежно від історичних, економічних, політичних, правових та інших соціальних умов, за яких вони виникали. Отже, власність та незалежність індивіда у суспільстві можна визначити як дві взаємопов'язані категорії: особа може бути незалежною маючи щось «своє», а власність тільки тоді має значення, коли індивід визнається незалежним та наділяється державою певними правами, свободами, захищений нею.

Незалежність людини та спільноти – це незалежність у екзистенційному (життя), матеріальному (власність) та духовному (свобода) аспекті. Якщо не дотримано хоча б одного з них, тоді незалежність не є самодостатньою, повноцінною, дієвою, перебуває під загрозою трансформації політичної системи у бік тоталітаризму.

Якщо немає свободи, то немає й власності, немає повноцінного життя. Тому власність виступає матеріальною основою будь-якого суспільства. Індивід, реалізуючи себе, прагне отримати у власність результати своєї діяльності, те, що він зміг досягнути. Коли у нього відсутнє розуміння «власного», то відсутнє не тільки прагнення до ефективної діяльності, але й незалежність його як особистості у суспільстві. Крім того, ця незалежність повинна закріплюватися та захищатися законодавством.

Визначення власності, обов'язку держави її захищати, а інших – не перешкоджати, стала основою безпосередньо для закріплення права власності. Категорію власності розглядало чимало філософів, філософів права різних епох, визначаючи її як елемент побудови правової держави, громадянського суспільства. Хоча не всі філософи, учені визначали позитивне значення власності, оскільки з огляду на соціальну рівність, саме власність зумовлює поділ на багатих і бідних тощо. А від природи всі особи мають бути рівними. Саме тому правовій думці відомі різні варіанти побудови держави, які як схвалюють існування власності, так і прагнуть відмовитися від неї.

Проте, у умовах побудови правової демократичної держави, громадянського суспільства та визнанні людиною найвищою соціальною цінністю, власність розглядається як невід'ємне право особи, що забезпечує її належне існування.

Список використаних джерел:

1. Платон. Государство // Сочинения / Платон. – М., 1971. Т.3, Ч.1. – 423с.
3. Гегель. Основи філософії права / Гегель. – К. : Юніверс, 2000. – 336 с.
4. Галунько В. В. Генезис розуміння права приватної власності. / В. В. Галунько // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 2. – 336 с.
5. Нерсесянц В.С. Философия права. Учебник для вузов / Нерсесянц В. С. – М.: НОРМА, 1997. – 652 с.
6. Резник В. С. Соціальна легітимність приватної власності у Україні та ментальність українців очима експертів. / В. С. Резник //Український соціум. – 2006. – № 5. – С. 131-141.
7. Шкварок Л. В. Історичні аспекти формування правової думки стосовно власності. Юридичний вісник 3(20)201. С. 44-47.

Герман Х. М.

студентка

Науковий керівник: Бабецька І. Я.

кандидат юридичних наук,

*заступник проректора з виховної роботи по юридичному факультету
Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*

ПРАВО НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО

Свобода пересування – право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом [1]

Самостійно пересуватися по території України, без будь-яких обмежень можуть громадяни даної держави, які досягли певного віку, тобто 14 років. Цей віковий бар'єр встановлений, щоб запобігати викраденню та загубленню підлітків. Адже особа молодша 14-річного віку погано орієнтується в просторі через відсутність знань, тому за ним видється постійний нагляд дорослих.

Проте, коли громадянину виповнюється 14 років, то він без будь-яких перешкод може подорожувати по території України.

Право на свободу пересування має первинне закріплення у ст. 33 Конституції України, ст. 13 Загальної декларації прав людини, ст. 2 Протоколу N 4 Конвенції про захист прав і основних свобод людини, ст. 12 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

У стаття 33 Конституції України сказано, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування,

вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом [2].

Згідно цього закону, щоб перебувати на території України та вільно приживати, потрібно мати громадянство даної країни та перебувати на законних підставах. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну [3].

У ст. 2 Протоколу № 4 Конвенції про захист прав і основних свобод людини сказано, що кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, має право вільно пересуватися і вільно вибирати місце проживання в межах цієї території. Кожен є вільним залишати будь-яку країну, включно зі своєю власною. На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

Права, викладені в пункті 1, також можуть у певних місцевостях підлягати обмеженням, що встановлені згідно із законом і виправдані суспільними інтересами в демократичному суспільстві [4].

Ніхто не може нехтувати правами громадян на вільний вибір житла, пересування та виїзду до іншої країни. Але в законодавстві прописані певні пункти з обмеженнями, яких потрібно дотримуватися.

Також відповідні норми підтверджує і ст. 12 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування і свобода вибору місця проживання. Кожна людина має право покидати будь-яку країну, включаючи свою власну [5].

Іноземець, що законно перебуває на території будь-якої держави-учасниці цього Пакту, може бути висланий тільки на виконання рішення, винесеного відповідно до закону, і, якщо імперативні міркування державної безпеки не вимагають іншого, має право на подання доводів проти свого вислання, на перегляд своєї справи компетентною владою чи особою або особами, спеціально призначеними компетентною владою, і на те, щоб бути представленим для цієї мети перед цією владою, особою чи особами [5]. В'їзд (виїзд) іноземців в Україну регулюється Законом України про правовий статус іноземців та осіб без громадянства від 4 лютого 1994 року, Правилами в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію (постанова Кабінету Міністрів від 29 грудня 1995 року N1074) та Правилами оформлення візових документів для в'їзду в Україну (постанова Кабінету Міністрів від 20 лютого 1999 року N 227) [6].

Іноземець може перебувати на території на таких самих підставах, що й громадянин України. Він може без перешкод в'їжджати та виїжджати з території відповідної держави, коли він захоче.

Стаття 313 ЦК України вказує, що фізична особа має право на свободу пересування. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право на вільне самостійне пересування по території України і на вибір місця перебування.

Фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, має право пересуватися по території України лише за згодою батьків (усиновлювачів), опікунів та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними. Відповідно фізична особа, яка досягла шістнадцяти років, має право на вільний самостійний виїзд за межі України. Фізична особа, яка не досягла шістнадцяти років, має право на виїзд за межі України лише за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальників та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними [7].

Отже, усі ці статті містять у собі відомості про свободу пересування фізичної особи по території України та можливість виїзду за кордон. Відомо, що особа, яка не досягла 14 років не має права самостійно пересуватися по території України. По суті, це підліток, який не завжди розуміє значення своїх дій. Особи в такому віці не можуть самостійно розпоряджатися своїм життям, за ними йде постійний нагляд батьків або усиновлювачів. Але коли хлопчикові або дівчинці виповнило 14 років, то вони повноцінно та самостійно можуть подорожувати по території України без сторонніх осіб.

Особи, яким виповнило 16 років можуть самостійно виїздити за кордон без дорослих. Вони керуються своїми діями і це розцінюється як неповна дієздатність. Але інколи виникають проблеми з виїздом за кордон. Прикордонники часто вимагають офіційного дозволу від батьків. До речі, це проблема не нашого законодавства, а законодавства інших держав. Адже наші прикордонники не вимагають цього дозволу, тільки коли особа перетинає кордон, то їхні – вимагають такого документа. Процедура оформлення цього дозволу є досить простою, тому не варто заморочуватися з цього приводу.

Існують і інші обмеження, які ущемлюють можливість вільно пересуватися по території України. Перше з них – потрібно бути або громадянином держави, або перебувати на її території на законних підставах і з певних причин (іноземці). Друге – є певні території, на які не поширюється право вільного пересування. Чорнобиль – одна з таких місцевостей. Чорнобиль – місто на півночі України, що розташоване на Київському Поліссі в Іванківському районі Київської області, при впадінні річки Прип'яті до Київського водосховища і при впадінні в Прип'ять р. Уж. Мешканці Чорнобиля були евакуйовані внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС в 1986 році [8]

Варто згадати, що Чорнобильська катастрофа – техногенна, екологічно-гуманітарна катастрофа, спричинена вибухом і подальшим руйнуванням четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції в ніч на 26 квітня 1986 року, розташованої на території Української РСР [9].

Отже, ці заборони вводять не просто так. Вони існують для запобігання зараження радіацією, яка є надзвичайно шкідливою для людського організму. Адже, радіація – випромінювання, випускання променів яким-небудь тілом, наприклад Сонцем (сонячна радіація) чи іншим джерелом. Під радіацією розуміють потоки елементарних частинок і квантів, проходження яких через речовину викликає її іонізацію [10].

Усі правила, які є прописані в законодавстві, існують не просто так. Вони забезпечують належне існування усім людям. Адже, є певні вікові обмеження, які потрібно враховувати і яких потрібно дотримуватися.

Отже, порівнюючи усі укази, статті, декларації можна дійти до висновку, що в законодавстві України прописані певні правила. Вони пов'язані з віком. Тобто особи, які не досягли 14 років не можуть самостійно пересуватися (подорожувати) по Україні. А особи, яким не виповнилося 16 років не можуть самостійно виїхати за кордон. Ці вікові обмеження встановлені для запобігання поганих наслідків.

Проте існують інші обмеження щодо пересування по території України. Це так звані – «заборонені зони». Тільки спеціально навчені люди мають право перебувати на них, але на це є також відведений час.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11.12.2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>
2. Конституція України від 28.06.1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini/statja-33.htm
3. Загальна декларація прав людин від 10.12.1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
4. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_059
5. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
6. Правила в'їзду – виїзду іноземців в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kontinental.kharkov.ua/pravula_dlja_inostrannuh_grazhdan_v_Ukrainy
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
8. Чорнобиль. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Чорнобиль>
9. Чорнобильська катастрофа. Вікіпедія. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Чорнобильська_катастрофа
10. Іонізаційна радіація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Іонізаційна_радіація

Горбенко О. В.

студент

Науковий керівник: Губарєв С. В.

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПІДСТАВИ ТА УМОВИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ В РАЗІ ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Україна ставши незалежною, підписавши Конституцію та зазначивши в ст., що Україна є соціальною, взяла на себе зобов'язання та обов'язок надавати кожному громадянину, іноземній особі допомогу в важкий момент життя кожному хто цього потребує. Кожна особа, яка являється громадянином України має право на соціальний захист, що собою включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, безробіття з незалежних від них обставин, втрати годувальника, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Ці права гарантуються загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, установ і організацій, підприємств, а також державно бюджетних та інших джерел соціального забезпечення. Також важливим є створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [1].

За період життя у кожного індивіда можуть настати певні як позитивні так і негативні, в нашому випадку негативні, випадки життя які безпосередньо відображаються на стані здоров'я особи, що в результаті призвело до втрати працездатності, а це насамперед втрата надходження прибутку, що є у більшості громадян основне джерело для існування. В такому випадку, якщо такі важкі обставини, які не завжди залежать від волі людини, настали з цього моменту вступає обов'язок держави соціальної допомоги. Держава є гарантом надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Непрацездатність – це втрата загальної або професійної здатності людини до праці внаслідок захворювання, нещасного випадку або природженого фізичного дефекту. Розрізняють тимчасову і стійку. Тимчасова – це такий стан організму людини, за якого порушення функцій організму має оборотний характер. При стійкій порушення функцій організму набуває необоротного або частково необоротного характеру. Наявність тимчасової встановлюється лікарем-куратором, який керується при цьому як медичним чинником (діагнозом), так і соціальним (характером виконуваної роботи за основною професією і умовами праці). Тимчасова може мати місце при гострих захворюваннях, травмах, загостренні хронічних хвороб [4].

Застрахована особа – найманий працівник, а у випадках, передбачених цим Законом, також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верхов-

ною Радою України), на користь яких здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням [4].

Метою надання матеріальної допомоги по тимчасовій непрацездатності є заміна, надання втраченого з певних життєвих причин заробітку. В основі, цей вид допомоги є одним із основних видів матеріального забезпечення службовців, робітників у разі їх тимчасової непрацездатності [2].

Надання допомоги у разі тимчасової непрацездатності регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» та прийнятими відповідно до нього нормативно-правових актів.

Насамперед завданням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є встановлення гарантій щодо захисту прав громадян на отримання матеріального забезпечення у разі тимчасової непрацездатності (включаючи догляд за дитиною-інвалідом, хворою дитиною, хворим членом сім'ї).

Також хотілося б зупинити увагу на переліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, та які мають право на отримання матеріального забезпечення у разі втрати працездатності. Такими застрахованими особами є:

- особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності та господарювання або у фізичних осіб, у тому числі в іноземних дипломатичних та консульських установах, інших представництвах нерезидентів, а також обрані на виборні посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в інших органах;

- члени колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів.

- громадяни України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до цього Закону за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до діючого законодавства, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

- особи, які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до цього Закону за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до діючого законодавства [2].

Вище зазначеним особам видається документ-свідоцтво, про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів страху-

вання. Порядок видачі та зразок свідоцтва про загальнообов'язкове державне соціальне страхування затверджуються Кабінетом Міністрів України [3].

Одже, право на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності мають застраховані громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Це право виникає з настанням страхового випадку (тобто, події та явища, з настанням яких виникає право застрахованої особи або членів її сім'ї на отримання матеріального забезпечення або і в випадку соціальних послуг) в період роботи (включаючи і час випробування та день звільнення), якщо інше не передбачено законодавством.

Також варто зазначити, що особи, які не підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за цим Законом але лише за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [2].

Період (сума періодів) або проміжок часу, протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, і сплачує або за неї сплачуються страхові внески до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в порядку, встановленому законодавством має назву страховий стаж [2].

В додаток до страхового стажу зараховуються періоди тимчасової втрати працездатності, перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами та час перебування застрахованої особи у довгостроковій відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також періоди одержання виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, крім пенсій усіх видів.

Отже, можна зазначити підстави, які регламентуються законодавством, в яких передбачено перелік страхових випадків при настанні яких застрахована особа має право на допомогу у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату доходу (заробітної плати). Данними випадками являються:

1. тимчасова непрацездатність внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;
2. необхідність догляду за хворою дитиною;
3. необхідність догляду за хворим членом сім'ї;
4. догляд за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 18 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною;
5. карантин, накладений органами санітарно-епідеміологічної служби;
6. тимчасове переведення застрахованої особи відповідно до медичного висновку на легшу, нижчеоплачувану роботу;
7. протезування з поміщенням у стаціонар протезно-ортопедичного підприємства;

8. санаторно-курортне лікування [2].

Наступною підставою для призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності є виданий у встановленому порядку листок непрацездатності, а в разі роботи за сумісництвом – копія листка непрацездатності, яка обов'язково засвідчена підписом керівника і печаткою за основним місцем роботи. Порядок і умови видачі, продовження та обліку листків непрацездатності, здійснення контролю за правильністю їх видачі встановлюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я за погодженням з Фондом.

Документи щодо призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності повинні розглядатися не пізніше десяти днів з дня їх надходження. У разі відмови в призначенні допомоги заявникові не пізніше п'яти днів після винесення відповідного рішення видається або надсилається повідомлення із зазначенням причин відмови та порядку оскарження. Матеріальна допомога призначається та надається за основним місцем роботи за рахунок сплачених застрахованими особами страхових внесків [2].

Також хотілося б зазначити умови надання державної соціальної допомоги застрахованим особам при тимчасовій непрацездатності.

Застрахованим особам, які спрямовують свою діяльність на сезонних і тимчасових роботах, допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, надається не більш як за 75 календарних днів протягом календарного року. У разі захворювання матері або іншої особи, яка фактично здійснює догляд за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 18 років допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованій особі, яка здійснює догляд за дитиною, з першого дня за весь період захворювання в порядку та розмірах, встановлених цим Законом [2].

Допомога по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворою дитиною віком до 14 років виплачується застрахованій особі з першого дня за період, протягом якого дитина за висновком спеціалізованого працівника медичного нагляду потребує догляду, але не більш як за 14 календарних днів. Якщо така дитина потребує стаціонарного лікування, то допомога виплачується застрахованій особі з першого дня за весь час її перебування в стаціонарі разом з хворою дитиною [2].

Також щодо допомоги по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворим членом сім'ї (крім догляду за хворою дитиною віком до 14 років) слід зазначити, що така допомога надається застрахованій особі з першого дня, але не більш як за 3 календарні дні, а у виняткових випадках, з урахуванням тяжкості хвороби члена сім'ї та побутових обставин, – не більш як за 7 календарних днів [2].

Якщо тимчасова непрацездатність застрахованої особи викликана карантинном, накладеним органами санітарно-епідеміологічної служби, надається допомога по тимчасовій непрацездатності з першого дня за весь час відсутності на роботі з цієї причини [2].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» 1999, № 46-47, ст. 403
3. Постанова КМУ від 22 лютого 2006 р. N 189 Про затвердження Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непридатність громадян
4. Євтушенко В.А, Посилкіна О.В, Єгорова О.Ю. Економіка праці: навчальний посібник. (Гриф Міністерства охорони здоров'я України) – Х.: Золоті сторінки, 2003. – 208 с.

Губарєв С. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій. На працівників благодійних організацій поширюється законодавство про працю, загальнообов'язкове державне соціальне страхування та соціальне забезпечення. Благодійні організації самостійно визначають сфери, види, місце (територію), строки і бенефіціарів благодійної діяльності в установчих документах, благодійних програмах або інших рішеннях органів управління. Благодійні організації мають право створювати відокремлені підрозділи, бути засновником та учасником інших благодійних організацій, а також спілок, асоціацій, інших добровільних об'єднань, здійснювати спільну благодійну діяльність, а також мати інші права згідно із законодавством.

Засновниками благодійних організацій можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права. Засновники благодійних організацій або уповноважені ними особи приймають рішення про утворення благодійних організацій, затверджують їх установчі документи та склад органів управління та приймають інші рішення, пов'язані з утворенням та державною реєстрацією благодійних організацій. Благодійні товариства та благодійні фонди можуть мати, крім засновників, інших учасників, що вступили до їх складу в порядку, встановленому статутами таких благодійних товариств або благодійних фондів.

Благодійна організація може бути створена як благодійне товариство, благодійна установа чи благодійний фонд з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та іншими законами України. Благодійним товариством визнається благодійна організація, яка створена не менше ніж двома засновниками та діє на підставі статуту. Благодійною установою визнається благодійна організація, установчий акт якої визначає активи, які один або кілька засновників передають для досягнення цілей благодійної діяльності за рахунок таких активів або доходів від таких активів. Установчий акт благодійної установи може міститися в заповіті. Засновник або засновники благодійної установи не беруть участі в управлінні благодійною установою. Благодійна установа діє на підставі установчого акта. Благодійним фондом визнається благодійна організація, яка діє на підставі статуту, має учасників та управляється учасниками, які не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності. Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками. Активи благодійного фонду можуть формуватися учасниками та іншими благодійниками.

Установчим документом благодійного товариства та благодійного фонду є статут. Установчим документом благодійної установи є установчий акт. Установчі документи благодійної організації затверджуються засновником (засновниками) благодійної організації або уповноваженими ними особами.

Установчі документи благодійної організації повинні містити:

- 1) найменування благодійної організації;
- 2) цілі та сфери благодійної діяльності;
- 3) органи управління благодійної організації, їх склад, компетенцію, порядок діяльності та прийняття ними рішень;
- 4) порядок призначення, обрання або затвердження членів органів управління благодійної організації, крім вищого органу управління благодійного товариства та благодійного фонду, їх заміщення, зупинення їх повноважень, припинення їх повноважень (відкликання);
- 5) порядок внесення змін до установчих документів благодійної організації;
- 6) джерела активів (доходів), порядок контролю і звітності благодійної організації;
- 7) підстави та порядок припинення благодійної організації, у тому числі порядок розподілу активів.

Установчі документи благодійної організації можуть визначати особливості діяльності та припинення такої організації і не повинні суперечити законодавству України. Статут благодійного товариства та благодійного фонду має містити також умови та порядок прийняття до складу учасників благодійного товариства чи благодійного фонду, права та обов'язки учасників, а також умови та порядок їх виключення зі складу учасників благодійного товариства чи благодійного фонду.

Благодійні організації набувають прав та обов'язків юридичної особи з моменту їх державної реєстрації. Державну реєстрацію благодійних організацій проводять державні реєстратори за місцезнаходженням благодійних організацій

відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

Благодійні організації мають право власності та інші речові права на кошти, цінні папери, земельні ділянки, інше нерухоме та рухоме майно, а також нематеріальні активи, якщо інше не встановлено законом або установчими документами. Використання активів (доходів) та правочини благодійних організацій не повинні суперечити актам законодавства та цілям благодійної діяльності. Розмір адміністративних витрат благодійної організації не може перевищувати 20 відсотків доходу цієї організації у поточному році. Витрати, пов'язані з управлінням благодійними ендаментами, включаються до адміністративних витрат благодійної організації, якщо інше не встановлено законом або правочинном між благодійною організацією та благодійником. Благодійні організації мають право здійснювати господарську діяльність без мети одержання прибутку, що сприяє досягненню їх статутних цілей.

Благодійні організації складають та подають фінансову, статистичну та іншу обов'язкову звітність у порядку, встановленому законодавством. Установчі документи благодійних організацій або правочини між благодійними організаціями та благодійниками можуть визначати порядок складення та надання спеціальних звітів для окремих благодійників або їх правонаступників про використання наданих ними активів. Інформація про структуру та розмір доходів і витрат благодійних організацій, а також умови використання їх активів для благодійної діяльності не є конфіденційною інформацією або комерційною таємницею. Звітність благодійних організацій може містити інформацію про особу благодійників або бенефіціарів за умови згоди благодійників, бенефіціарів або їх правонаступників чи законних представників, якщо інше не визначено законодавчею базою.

Державна реєстрація припинення благодійних організацій здійснюється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». правонаступниками благодійної організації у разі її реорганізації має бути одна чи кілька благодійних організацій. Рішення про ліквідацію благодійної організації приймає орган управління, уповноважений установчими документами благодійної організації. Підстави для прийняття судом рішення про ліквідацію благодійної організації визначаються законодавством. Активи, що залишаються під час ліквідації благодійних організацій після задоволення вимог їх кредиторів, мають бути передані одній чи кільком благодійним організаціям у порядку, встановленому установчими документами, або за рішенням суду. У випадках, визначених законами України, та за умови відсутності благодійних організацій, зазначених у частині п'ятій статті 18 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», активи благодійної організації, що ліквідується, спрямовуються до Державного бюджету України.

Список використаних джерел:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 5 липня 2012 року № 5073-VI.
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV.

Гуйван П. Д.

*кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України
Полтавського інституту бізнесу*

ЗНАЧЕННЯ ДОБРОСОВІСНОСТІ ОКУПАЦІЇ МАЙНА ДЛЯ НАБУТТЯ ВЛАСНОСТІ ЗА ДАВНІСТЮ ВОЛОДІННЯ

В різні часи така ознака, як добросовісність, для набуття права власності на чужу річ оцінювалася по-різному. В російському законодавстві 19 століття подібної обов'язкової умови не було: для сили давнісного володіння не вважалася необхідною наявність добросовісності [1, с. 194]. За існуювщою тоді практикою володіння перетворювалося у право власності, якщо воно тривало 10 років спокійно, безспірно та безперервно у вигляді власності. Крім цих, інших умов для перетворення давнісного володіння в право власності у законі не було вказано, тож вважалася, що сама підстава володіння, тобто добросовісність його, значення не має [2, с. 1139].

Якщо стати на подібну точку зору, то ми вимушені будемо констатувати, що набуття власності за давністю може відбутися також і в результаті недобросовісного заволодіння чужим майном. Зокрема її притримувався Л.А. Кассо, котрий стверджував, що давнісне надбання може бути досягнуте у нас не лише тоді, коли володілець знав про внутрішні недоліки угоди, згідно з якою до нього перейшло володіння і не перейшла власність, але й у тих випадках, коли він самовільно чи навіть насильно заволодів річчю. Вчений вказував, що саме цим наше право відрізняється від кодексу Наполеона, остзейського зводу та інших законодавств, які вимагають для давнісного володіння наявності такої підстави, що обумовила б передачу власності, якби володіння не містило дефекту, не відомого володільцеві [3, с. 120].

Інші вчені обстоювали прямо протилежну тезу: хоча умова про обов'язковість добросовісного володіння для набуття за давністю права власності і не була вказана нормативно, вона все одно фактично необхідна і, безумовно, має застосовуватися як принцип вищого (морального) порядку. Такий канонічний принцип не обов'язково має бути у конкретній правовій нормі, він пронизує всі врегульовані відносини та побічно відтворюється в інших правових чинниках. До них, наприклад, окремі дослідники відносили і фразу закону «у вигляді власності», сприймаючи її як таку, що відтворює саме добросовісність нетитульного володіння [2, с. 1140]. В доктрині та законодавстві зустрічається термін «володіння як своїм

власним майном», свого часу цивільний закон, формулюючи засади набуття права власності за давністю, вказував на необхідність тривалого спокійного, безспір-ного та безперервного володіння майном у вигляді власності (Том X ч. 1 Ст. 533 Зводу) [3, с. 121-123]. У російському цивільному кодексі він входить до складу дефініції набувальної давності і тлумачиться більшістю вчених як відношення особи до належної їй речі, що характеризує юридичне, а не фактичне утримання [4, с. 226]. Хоча українське право не надає даному чиннику значення окремого елемента, що характеризує природу давнісного володіння, цілком очевидно, що воно також не заперечує його значення в якості показника певного елемента юридичного складу.

Навряд чи можна погодитися з висловленою в літературі тезою, що добросовісність відсутня тоді, коли річ була вкрадена чи вибула від власника іншим шляхом поза волею останнього [5, с. 498-499]. Позаяк *bona fides* характеризує набувача з точки зору його переконаності у своєму праві, можливе також добросовісне отримання майна, яке колись було загублене чи викрадене. Це може трапитися незалежно від якісних ознак відчужувача, якщо набувач не знав та не міг знати про дефекти правочину. Навіть наявність певних сумнівів щодо можливого відчуження майна, яке не належить контрагентові, зазвичай, не знищує добру совість. Відтак не можна погодитися з виказаною в цивілістиці тезою, що добросовісність виключається, якщо незаконність відчуження слідує безпосередньо із закону [6, с. 68]. Якби така позиція була прийнята законодавцем та судовою практикою, фактично унеможливилось б набуття власності і від неповноважного традента, і за давністю володіння. Адже будь-яке неповноважне відчуження (в результаті помилки, відсутності дієздатності, заборонене законом тощо) прямо суперечить законодавству. Тож усяке незаконне передання майна неповноважною особою охоплюється загальним правилом і має результативне значення лиш з огляду на суб'єктивне його сприйняття набувачем.

Інша річ, що такий володілець, навіть попри його добросовісність, не може протиставити її віндикаційним вимогам. Добросовісність є підставою для заперечень носія права лише у випадках, встановлених законом. Тож стосовно особи, яка добросовісно отримала майно, що вибуло з володіння власника проти чи поза його волею або на безоплатній основі, не застосовуються положення про обмеження віндикації. Належно та своєчасно пред'явлений власником позов про витребування речі від добросовісного володільця підлягає задоволенню. Так як дане майно може бути віндикуване, набувач не отримує права власності на нього у момент передачі і в силу припису ст. 330 ЦКУ. Яке ж тоді значення має добросовісність в такій ситуації? Очевидно, що добра совість на момент окупації речі є кваліфікуючою однакою давнісного володільця, котра відповідно до вимог закону дозволяє отримати право власності на чуже майно. В свою чергу набуття власності за давністю володіння черпає свою основу та отримує виправдання саме з позиції недоторканості власності у мовчазному правочині, який проявляється у триваючій протягом набувального строку угоді між власником і фактичним володільцем про уступку майна, у виявленій назовні власником своєї бездіяльності.

Аналіз реального положення добросовісної особи протягом давнісного володіння дозволяє дійти висновку про безумовну юридичну значимість існування

bona fides саме на час набуття речі. А та обставина, що набувач дізнався про відсутність повноважень у відчужувача після отримання майна, не впливає на його права стосовно речі [7, с. 50; 8, с. 119]. Ще давньоримські правники вважали достатньою для отримання власності за давністю наявності доброї совісті на момент придбання речі, стверджуючи, що виявлення в подальшому помилки не перешкоджає добросовісно початій давності [9, с. 344]. Досить вдалим виглядає і формулювання Цивільного кодексу України з цього питання: умовою набуття права власності за давністю є не добросовісне володіння річчю, а добросовісне заволодіння нею. Подібну позицію підтримують і науковці: володільць є добросовісним, якщо, виходячи з ситуації, у якій відбувалося заволодіння майном, він не міг передбачити, що у нього не виникає право власності [10, с. 53-54]. Такі правила встановлені також у актах цивільного законодавства багатьох зарубіжних країн [11, с. 244].

Між тим, у російському законодавстві однією з підстав набуття власності за давністю володіння є добросовісність володільця протягом усього часу утримання чужої речі. Подібну позицію обстоюють окремі російські цивілісти. При цьому вони змішують до купи ознаки різних правових чинників, які обумовлюють сутність набувальної давності, надаючи усім їм значення обов'язкового триваючого явища. Зокрема, вони вказують, що зміст добросовісності набувача повністю визначається уже на момент придбання речі та в подальшому залишається незмінним. Правове становище і захист права давнісного володільця залежить від низки умов, які мають безперервно існувати протягом усього давнісного строку. Відтак, як вважається, захист фактичного володільця *ad usucapionem* жорстко пов'язаний з володінням, яке триває в часі та відповідає певним вимогам, таким як добросовісність, відкритість, безперервність. Тож стан добросовісності давнісного володільця (його невідання про те, що його володіння порушує права іншої особи) має бути безперервним упродовж усього строку давності набувальної (п. 1 ст. 234 ЦК РФ). Крім того, необхідність, згідно з тією ж статтею, відношення володільця до майна, як до свого власного, однозначно виключає інше розуміння доброї совісті, бо при усвідомленні незаконності володіння такий стан важко назвати добросовісним. Те ж можна сказати про інші властивості давнісного володіння. Вони повинні тривати в часі, супроводжуючи окупацію, інакше остання перестає бути давнісною.

На наше переконання, це не зовсім вдалий нормативний підхід. Попри те, що у російському Цивільному кодексі йдеться про необхідність добросовісного володіння протягом всього часу набувальної давності, в сучасній цивілістиці до нього відносяться, переважно, критично [12, с. 486]. К.І. Скловський вказує, що добросовісність для давності має пов'язуватися з моментом отримання речі у володіння. Втрата доброї совісті у подальшому не шкодить набуттю власності за давністю [13, с. 87]. Такої ж позиції притримуються й інші автори. При цьому більшість дослідників вказує на об'єктивну неможливість, як правило, зберегти усвідомлення власного правомірного набуття та позиціонування себе як власника протягом усього набувального строку. Здавалося б, нормальним виходом із даної ситуації є відповідне коригування російського цивільного законодавства в даній сфері. Але законодавець цього не робить, а окремі науковці, підлаштовуючись під

недієву норму, намагаються у якийсь спосіб її обґрунтувати. Так, пропонується дозволити суб'єктивну недобросовісність давнісному володільцеві за певних умов. Зокрема в якості обставин, що пробачають недобросовісність, пропонуються тривалість, безперервність, відкритість володіння майном як своїм власним [14, с. 23].

Вважаємо, що така позиція заслуговує на критику. Зазначені обставини відкритості, безперервності та тривалості володіння є обов'язковими чинниками, що характеризують право давнісного володіння. І вони аж ніяк не можуть підміняти іншого чинника, який визначає підставу для такого володіння, – добросовісності набувача. Але, як вже очевидно, саме заволодіння має бути добросовісним, подальше утримання майна цілком логічно може не мати даної ознаки.

З викладеного можемо зробити певні висновки. Законодавець у нормативному порядку та правозастосовні інституції має закріпити принцип презумпції доброї совісті при набутті суб'єктивного права на майно, в тому числі і внаслідок закінчення давнісного набувального строку. Неприпустимим є презумування недобросовісності набуття чужої речі, що досить часто трапляється у нашому правовому середовищі, особливо, коли питання стосується державних організацій та установ (податкової служби, митниці, виконавчої служби тощо). Все ж, існуюча правова конструкція українського законодавства в значній мірі адекватно постулює поняття добросовісності давнісного володіння. При цьому добросовісність пов'язується передовсім з набувальною давністю, в рамках якої вона проявляється найбільш показово, вона визначає продуктивність набуття власності за давністю володіння у речових відносинах. Протистояння суб'єктивному праву власності призводить до виникнення права на боці добросовісного володільця, попри незаконність окупації речі. Добра совість для початку перебігу набувальної давності має бути наявна лише на час набуття речі, в подальшому упродовж набувального строку кваліфікуючого значення не має. Саме з урахуванням даного принципу і має застосовуватися на практиці термін «добросовісний володілець».

Список використаних джерел:

1. Анненков К. Система русского гражданского права. Вещные. [Текст] 2-е изд. пересмотр. и допол. – СПб-б.: Типогр. М.М. Стасюлевича, 1900. – Т. 2. – 703 с.
2. Левитский М.А. К вопросу о давности // Вестник права и нотариата. – 1910. – № 38. – С. 1139-1141.
3. Кассо Л.А. Русское поземельное право [Текст] / Кассо Л.А., проф. Имп. Моск. ун-та. – М.: Кн. маг. И. К. Голубева, п/ф «Правоведение», 1906. – 280 с. (репринтная копия).
4. Маковій В.П. Ретроспективний аспект формування набувальної давності [Текст] /В.П.Маковій// Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1. – С. 225-233.
5. Гражданское право. [Текст] Т. 1 / Отв. ред. Е.А. Суханов. 2-е изд. – М.: БЕК, 1998. – 819 с.

6. Аксюк И.В. Добросовестность приобретения как основание как основание возникновения права собственности на недвижимость [Текст]. //И.В.Аксюк // Журнал российского права. – 2007. – №3. – С. 67-72.

7. Белов В. Добросовестность, разумность, справедливость как принципы гражданского права [Текст] / В.Белов // Законодательство. – 1998. – N 8. – С. 20-54.

8. Скловский К.И. Отношения собственника с незаконным владельцем и приобретательная давность [Текст] /К.И.Скловский // Хозяйство и право. – 2001. – № 5. – С. 116-119.

9. Покровский И.А. История римского права. [Текст] Петроград., 1915. С. 344

10. Карлова Н. В. Приобретательная давность и ее применение [Текст] / Н.В. Карлова, Л.Ю. Михеева – М.: Палеотип, 2002. – 96 с.

11. Основные институты гражданского права зарубежных стран. Сравнительно-правовое исследование [Текст] / Ред. В.В.Залесский. – М.: Норма, 2000. 648 с.

12. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве [Текст] Учебно-практическое пособие /К.И.Скловский – М.: Дело, 1999. – 512 с.

13. Скловский К. Применение норм о доброй совести в гражданском праве России [Текст]. // К.И.Скловский // Хозяйство и право. – 2002. – № 9. – С. 79-94.24.

14. Лоренц Д.В. Виндикация: юридическая природа и проблемы реализации. [Текст] Автореф. дисс. ... канд.. юрид. наук. 12.00.03./Д.В.Лоренц – Краснодар, 2008. – 26 с.

Гусев О. Ю.

аспірант юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В умовах так званої «гібридної війни» особливого значення набуло питання якнайшвидшого реформування порядку здійснення правосуддя з метою ефективного гарантування прав, свобод та інтересів людей від будь-яких можливих порушень. Одним з елементів «гібридної війни» є широке використання важковідстежуваної цифрової інформації, що миттєво передається за допомогою електронно-інформаційних систем. Відтак, питання запровадження електронних доказів у цивільне судочинство України є вкрай актуальним.

Актом найвищої юридичної сили, який визначає найбільш загальні засади доказування у судочинстві в Україні є Конституція України. Саме вона закріплює фундаментальні принципи здійснення правосуддя, проте її норми безпосередньо не торкаються вузьких питань статусу та порядку застосування окремих видів доказів, хоча й містять важливі положення, від яких можна відштовхуватися для обґрунтування необхідності імплементації у цивільне процесуальне законодавст-

во України норм, присвячених регулюванню порядку використання електронних доказів.

За частиною 1 ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом [1]. Конституційний Суд України роз'яснив, що вказана норма передбачає право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Зазначена норма зобов'язує суди приймати заяви до розгляду навіть у випадку відсутності в законі спеціального положення про судовий захист. Відмова суду у прийнятті заяв чи скарг, які відповідають встановленим законом вимогам, є порушенням права на судовий захист, яке відповідно до Конституції України не може бути обмежене [2]. На перший погляд, це роз'яснення має декларативний характер: судову форму захисту прав і свобод оголошено всеохоплюючою та визначено її, як найбільш ефективну з-поміж усіх. Але відсутність законодавчих застережень веде до наступних висновків.

По-перше, відсутність правового регулювання статусу та порядку застосування електронних доказів не може бути перешкодою для їх використання у цивільному процесі, якщо довести факти чи обставини, які входять до предмету доказування, за допомогою інших доказів неможливо.

По-друге, на єдиний орган законодавчої влади в Україні покладається непрямий обов'язок забезпечити суди та заінтересованих осіб необхідним інструментарієм для справедливого, всебічного та своєчасного розгляду і вирішення судових справ з метою захисту порушених, оспорюваних або невизнаних прав, свобод чи інтересів.

Відповідно до частини 5 ст. 55 Конституції кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Розглянута норма є гарантією міжнародного захисту права на судовий захист прав і свобод. У контексті електронних доказів вона забезпечує кожному можливість звернутися до міжнародних судових установ чи міжнародних організацій, якщо захист у національних судах України все-таки не виявиться найбільш ефективною формою захисту прав і свобод унаслідок невизнання електронних доказів. Це своєрідний «запобіжник» на випадок неспроможності вітчизняного законодавця чи судів забезпечити та захистити права людини.

Важливе значення для застосування електронних доказів у цивільному процесі в Україні на сьогодні має частина 6 ст. 55 Основного Закону, за якою кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Видається, що на підставі цієї норми особа може захищати свої права за допомогою електронних доказів, оскільки вони не є забороненими (принаймні у чинному цивільному процесуальному законодавстві про них прямо не йдеться). Проблема полягає у формулюванні «не заборонені законом засоби», бо за частиною 2 ст. 59 Цивільного процесуального кодексу України обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами дока-

зування [3]. По суті, це означає опосередковану заборону використання електронних доказів для підтвердження тих фактів і обставин, для яких законодавством визначено конкретні засоби доказування з нині існуючих.

Сьогодні поширеним у судовій практиці стає розгляд і вирішення справ, які мають специфічний об'єкт захисту – права, свободи чи обов'язки у нетрадиційних суспільних відносинах. Наприклад, відносинах у мережі Інтернет; відносинах між неідентифіковуваними особами (як-от, користувачами рухомого (мобільного) зв'язку); відносинах з володільцями засобів накопичення, обробки, зберігання та передачі цифрової інформації (зокрема, володільцями портативних накопичувачів інформації або особистих ключів електронних цифрових підписів) тощо. Звідси постає питання, чи поширюється юрисдикція національних судів України на спори, що виникають із таких суспільних відносин? За частиною 3 ст. 124 Конституції юрисдикція судів поширюється не на правовідносини в межах території держави, а на спори, які виникають з відносин між людьми. Отже, відповідь має бути ствердною. У контексті електронних доказів це означає, що юрисдикція судів повинна поширюватися на спори, які виникають з нетрадиційних правовідносин, у яких електронні засоби іноді є єдиним можливим джерелом доказів.

Згідно з частиною 2 ст. 129 Конституції до основних засад судочинства, зокрема, належать: 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 3) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 4) розумні строки розгляду справи судом. Видається, що у майбутньому вказані принципи матимуть особливе значення для застосування електронних доказів у цивільному процесі України, а також специфічні способи їх реалізації.

Субсидіарне значення для запровадження в науку, законодавство та правозастосовну практику поняття електронних доказів має також частина 4 ст. 32 Конституції України, за якою кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Важливість цієї норми пов'язана з тим, що сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології дозволяють створювати та публікувати інформацію у надзвичайно короткі терміни, передавати її на великі відстані з величезною швидкістю, а також вільно зберігати у найвіддаленіших куточках світу. Ми вже є елементом глобального «інформаційного суспільства», в якому оперативність передачі, поширення та обробки інформації «дорожча за золото». На жаль, не завжди інформація, що публікується, є достовірною. А в умовах «гібридної війни», як правило, умисно спотворюється. Відтак, все більшого поширення у судах стають цивільні справи про захист честі, гідності чи ділової репутації з вимогами про спростування недостовірної інформації. Захист особистого приватного життя у реаліях сьогодення вимагає наявності ефективних інструментів завчасного попередження, фіксації цифрових інформаційних повідомлень, ідентифікації їхніх авторів, підтвердження автентичності, верифі-

кації змісту, встановлення фактів правопорушень, визначення місця перебування правопорушника, припинення самого порушення, а також відновлення попереднього стану потерпілого. У такій конотації електронні докази видаються цілком необхідним знаряддям, яке зможе допомогти у вирішенні зазначених проблем.

Отже, Конституція України не містить правових норм, які б прямо вказували на можливість застосування у цивільному судочинстві електронних доказів чи визначали їх правовий статус. Водночас, Основний Закон містить ряд універсальних норм процесуального характеру, які передбачають можливість заінтересованих осіб використовувати сучасні електронно-інформаційні засоби для завчасного попередження, автентифікації інформації, підтвердження її належності, фіксації та верифікації різних операцій з такою інформацією, ідентифікації та визначення місця перебування учасників інформаційного обороту, припинення правопорушень, а також відновлення попередніх правових станів для цілей цивільного судочинства – захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, а також інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – ст. 141; з наступними змінами і доповненнями.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) № 9-зп від 25 грудня 1997 року // Офіційний вісник України. – № 1. – 1998. – ст. 169.
3. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 40, 40-42. – ст. 492; з наступними змінами і доповненнями.

Демчук Л. В.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

Кожна дитина має природне право на сім'ю, на маму, на тата. На тлі складного життя нагодованих, але недолюблених «державних дітей» соціальна цінність усиновлення сприймається як незаперечна істина. Усиновлення є основною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Протягом усього періоду його становлення та розвитку не виникало найменшого сумніву у його потрібності, гуманізмі, в його ошчасливлувальній місії. Особливу увагу привертає усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Історія говорить, що у середині 40-х рр. ХХ ст. мали місце лише поодинокі випадки такого усиновлення, але вже до кінця 1980 р. таке усиновлення почало закріплюватися у більшості країн як звичайна практика. Саме у цей період з'являється та починає використовуватися поняття «міжнародне усиновлення», яке об'єднує у собі раніше існуючі поняття, які вживалися окремо, «усиновлення дітей – іноземцями» та «усиновлення дітей-іноземців» [2, с. 108-112].

Політична нестабільність, військові дії, які відбуваються на території нашої держави, складна соціально-економічна криза – це ті фактори, які безпосередньо впливають на сім'ю, яка є «фундаментом» українського суспільства. Через ці фактори Інститут сім'ї все більше втрачає свою соціальну функцію і з'являються такі проблеми як біологічне та соціальне сирітство, а наслідками цих проблем є все частіші випадки сурогатного материнства та усиновлення дітей іноземними громадянами. Водночас, непоодинокими є такі випадки, коли іноземці усиновляють дітей із корисливих мотивів, коли має місце торгівля дітьми та матеріальна нажива. Тому проблема міждержавного усиновлення є надзвичайно гострою у наш час [3, ст. 190].

На сьогодні в «установах системи освіти, охорони здоров'я, праці та соціального захисту» (дитбудинках та інтернатах) нашої країни знаходиться понад 90 тисяч дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської турботи. Серед цих дітей дуже мало таких – батьки яких загинули або померли. Більшість становлять так звані «соціальні сироти», у яких живі батьки. І майже половина з тих, кому ще не виповнилося чотири роки, – саме таких найчастіше усиновляють, – важкохворі (хвороба Дауна, дитячий церебральний параліч, сліпота, вроджений порок серця, важкі дефекти розвитку, хронічні гепатити). У дитячих установах також чимало дітей, народжених від матерів, хворих на СНІД, венеричні, психічні захворювання. До того ж, нерідко батьками таких малюків є алкоголіки і наркомани [5].

Згідно ст. 24 Закону України «Про охорону дитинства», лише за умови неможливості влаштувати дитину в рідному середовищі, приймається рішення про міждержавне усиновлення [4].

На проблему усиновлення українських дітей іноземцями у суспільстві склалися різні погляди. Це питання є досить дискусійним, має багато як і прихильників, так і супротивників. Процес міждержавного усиновлення є дуже важким, потребує багато зусиль та має свої особливості, які потрібно врахувати при здійсненні усиновлення іноземними громадянами, а саме: 1) іноземці можуть усиновити українську дитину тільки після вичерпання національних можливостей влаштування дитини у сім'ю; 2) переважне право на усиновлення дитини, яка є громадянином України, мають іноземці, які є родичами дитини, громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги, подружжя; 3) для здійснення усиновлення іноземцями дитина повинна не менше року перебувати на обліку в урядовому органі державного управління з усиновлення та захисту прав дитини, і досягти п'яти років. Усиновлення може бути здійснене до закінчення зазначеного строку, а також до досягнення дитиною п'яти років, якщо:

1) усиновлювач є родичем дитини; 2) дитина страждає на хворобу, що внесена до спеціального переліку хвороб, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; 3) здійснюється усиновлення усіх рідних братів і сестер в одну сім'ю, якщо один із них досяг п'яти років і перебуває на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, не менш як один рік; 4) іноземці виявили бажання усиновити дитину, яка є братом або сестрою раніше усиновленої ними дитини; 4) іноземні громадяни не можуть усиновлювати українських дітей віком до одного року; [6, Ст. 283].

Міжнародне усиновлення в Україні відбувається за участі Міністерства соціальної політики України та здійснюється виключно у судовому порядку.

До характерних особливостей справ з приводу міжнародного усиновлення також відноситься дотримання заявниками обов'язкової досудової процедури, яка супроводжується зверненням до Міністерства соціальної політики, подання до служби у справах дітей заяви про бажання усиновити дитину та отримання висновку про доцільність усиновлення, отримання згоди Міністерства соціальної політики на усиновлення дитини, що є передумовою для звернення до суду і водночас доказами.

З огляду на інтернаціональний характер самої проблеми, в національному законодавстві кожної держави віддзеркалюються вирішення питань усиновлення і в багатьох аспектах вони між собою різняться. Ці відмінності обумовлюються перш за все тим, які цілі ставляться перед Інститутом усиновлення саме у цих державах. Для підтвердження вищесказаного доцільно вказати визначення, які на законодавчому рівні закріплені у різних державах світу.

У країнах Західної Європи законодавчо закріплюється, що усиновлення можливе тільки із урахуванням думки дітей, але в той же час воно направлене на те, щоб «забезпечити бездітних осіб спадкоємцями, зробити можливим існування фірми», внаслідок чого в ряді країн трапляються випадки одруження між усиновленим і усиновлювачем або усиновлення повнолітніх осіб. У Німецькому цивільному укладенні як такого визначення поняття «усиновлення» немає, але сказано, що усиновлення допустиме, якщо воно піде на благо дитині та в подальшому призведе до виникнення родинних стосунків між дитиною та усиновлювачем. Шотландський акт 1978 р. встановлює усиновлення як порядок, належний батьківськими правами та обов'язками, що встановлюють зв'язок дитини і усиновлювача. А от в мусульманських країнах усиновлення заборонене. Ця заборона базується на положенні Корану. Єдиною мусульманською країною, де допускається та функціонує інститут усиновлення, є Туніс. В інших країнах існує інститут «прийому» або «притулку», відповідно до якого сім'я, яка бере дитину зобов'язується забезпечувати її всім необхідним, піклуватися та виховувати, а дитина не має права носити прізвище своєї сім'ї, розраховувати на частину майна та бути спадкоємцем [2, с. 108-112].

Складність усиновлення, обтяженого іноземним елементом, викликана й тим, що для регулювання цієї сфери правовідносин застосовується не лише національне законодавство, а й міжнародні та міждержавні нормативно-правові акти, які мають свої особливості. Серед уніфікованих актів у сфері міжнародного усинов-

лення варто звернути увагу на Гаазьку конвенцію про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення 1993 р., Гаазьку конвенцію про юрисдикцію права, що застосовується та визнання рішень про усиновлення 1965 р. Гаазька конвенція про міжнародне усиновлення базується на основоположних принципах у сфері міжнародного усиновлення, що передбачені Конвенцією ООН про права дитини, але разом з тим у ній були закріплені й нові правила усиновлення, визнання усиновлення та його правові наслідки, співвідношення норм конвенції з нормами національного законодавства та нормами міжнародних договорів, та інші. Конвенція акцентує увагу на недопустимості отримання матеріальної вигоди будь-якими суб'єктами в процесі здійснення діяльності, направленої на виникнення, зміну чи припинення правовідносин у сфері міжнародного усиновлення. Ще одним проблемним питанням при міжнародному усиновленні є контроль за дотриманням прав усиновлених дітей, які були вивезені за кордон. Гаазька Конвенція 1993 р. не зобов'язує надавати звіти після всиновлення, але жодною мірою не обмежує і не виключає їх.

Міжнародне усиновлення – це шанс на краще життя нікому не потрібних у нашій державі дітей. Цей шанс заключається у можливості дитини зростати у родинному середовищі і набутті майнових прав нарівні з біологічними дітьми. Важливим аспектом саме міжнародного усиновлення є вікові категорії усиновлених дітей. Так, якщо співвітчизники у переважній більшості (87%) мріють про здорову дитину віком до п'яти років, то іноземці не цураються й хворих, і старшого віку. Соціальна захищеність усиновленої дитини, яка втрачає статус сироти, також значно вища, адже вона стає повноправним членом сім'ї, зокрема має право бути спадкоємцем своїх батьків. Але серед цього перспективного усиновлення трапляються випадки, коли бажаючі усиновити дитину зверталися за допомогою до випадкових посередників, знаходячи їх у мережі Інтернет. Часто можна прослідкувати, коли посередники викликають в Україну людей, беруть у них за свої послуги гроші, а потім зникають. Найбільш негативними рисами міжнародного усиновлення також можна вважати: – зміну культурного й мовного середовища для дитини, необхідність адаптації в новому суспільстві; – відсутність нормативної урегульованості чіткого механізму здійснення нагляду за долею усиновлених дітей за кордоном; – відсутність правових процедур повернення усиновлених іноземцями дітей в Україну в разі грубого порушення їхніх прав через набуття ними після всиновлення громадянства іншої країни. Саме набуття громадянства є одним із наслідків усиновлення [1].

Підсумовуючи, хочу зазначити, що міжнародне усиновлення наразі є найкращим засобом забезпечення дітей батьками, які не лише будуть їх любити, але й створюватимуть сиротам усі необхідні умови для життя. Але для того, щоб усиновлення працювало на користь дітей та їх нових батьків необхідно: щоб процедура усиновлення була прозорою, щоб наша держава на законодавчому рівні забезпечила належний механізм контролю, щодо захисту дитини, яка переїжджає до іншої країни, у тому числі закріпила правову процедуру повернення усиновлених іноземцями дітей в Україну у разі грубого порушення їх прав, щоб особи, які бажають усиновити дитину проходили в обов'язковому порядку психологічні та соціальні тести на готовність до всиновлення. Для вирішення всіх цих питань

необхідно провести офіційні дослідження метою яких є вдосконалення законодавства у цій сфері та підвищення ефективності його застосування.

Список використаних джерел:

1. Бабухіна С. Усиновлення дітей іноземцями: плюси і мінуси // День. – 2003. – № 24.
2. Деркаченко Ю. Міжнародне усиновлення: визначення поняття та актуальні проблеми правового регулювання // Університетські наукові записки . – 2006. – № 1(17). – С. 108-112.
3. Дружиніна В. В. Реалії з життя та мотиви усиновлення іноземними громадянами українських дітей / В. В. Дружиніна, К. І. Скоробрух // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2012. – № 1. – С. 190.
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
5. Ситуація в Україні щодо усиновлення дітей [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/consular-affairs/adoption>
6. Сімейний Кодекс України: 2002р., у ред. від 08.07.2017 р., Ст. 283 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

Дем'янова Н. О.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Під юридичними фактами в соціальному забезпеченні слід розуміти будь-які конкретні соціальні факти реального життя, які своїми ознаками відповідають моделі відповідної норми права і в результаті чого здатні, при наявності певних умов, породжувати передбачені нормами права соціального забезпечення юридичні наслідки.

Правовідносини у сфері соціального забезпечення можуть виникнути за одночасної наявності кількох груп юридичних фактів. До першої групи входять факти, що становлять основу для виникнення конкретного правовідношення з соціального забезпечення.

Сюди належать: 1) наявність норм права, що регулюють відповідні суспільні відносини; 2) наявність правоздатних заявника та органу, до компетенції якого входить вирішення цього питання. До другої групи належать факти, що становлять предмет доведення, а також загальновідомі, презумптивні й преюдиційні факти. Вони мають підтвердити наявність чи відсутність у суб'єктів правовідносин

відповідних прав і обов'язків до третьої групи можна віднести факти, спрямовані на реалізацію суб'єктивних прав та інтересів громадян, повноважень державних органів і службових осіб, а саме:

- 1) волевиявлення заявника, звернення його з заявою до компетентного органу;
- 2) прийняття компетентним органом рішення у справі.

Норми права починають регулювати поведінку людей на стадії юридичного факту, коли особа вчиняє правомірні дії, що спрямовані на досягнення бажаного правового ефекту. У своїй діяльності люди враховують, які бажані чи небажані для них правові наслідки зумовлені певними юридичними фактами. В одних випадках вони прагнуть до виникнення юридичних фактів, а в інших, перешкоджають їх появі. Для забезпечення одноразовою допомогою при народженні дитини необхідно народити живу дитину і звернутися за допомогою не пізніше шести місяців з дня народження дитини, а отримання відповідного виду пенсії вимагає в багатьох випадках наявності обумовленого законом трудового стажу [2; 146].

Юридичні факти, передбачені в гіпотезі норми права, заздалегідь впливають на певні суспільні відносини. Такий попередній вплив юридичних фактів на правові наслідки помітний при призначенні пенсії або соціальної допомоги чи наданні соціальних послуг.

У юридичних фактах у сфері соціального забезпечення розрізняють дві сторони: об'єктивну і суб'єктивну.

Об'єктивна сторона – це факт реальної дійсності, а суб'єктивна полягає в тому, що нормотворчий орган на свій розсуд відібрав їх для підстави настання різних правових наслідків. З часу прийняття нормативного акта з права соціального забезпечення для правозастосовного органу модель юридичного факту є об'єктивною реальністю, що ніяк не залежить від його волі.

У соціальному забезпеченні мають справу не з одним, а з багатьма юридичними фактами, які в своїй сукупності становлять фактичний склад. Саме він, а не одиничні юридичні факти, є підставою виникнення розвитку, зміни і припинення правовідносин у сфері соціального забезпечення. Тут дуже важливо в кожному правовідношенні визначити, які факти його породжують.

Факти утворюють собою єдину систему, яка спрямована на досягнення якогось одного правового наслідку. Так, пенсія в разі втрати годувальника призначається за наявності таких обставин:

- 1) смерть годувальника
- 2) відповідний стаж роботи годувальника за певних умов
- 3) належність осіб до членів сім'ї, які мають право на пенсію в разі втрати годувальника
- 4) подання цими особами заяви про призначення пенсії
- 5) відповідне рішення органу, що призначає пенсію. За відсутності хоча б однієї з цих підстав пенсію в разі втрати годувальника призначено не буде.

Фактичний склад має такі риси:

- 1) він є комплексом розрізнених, самостійних життєвих обставин, кожна з яких може мати значення окремого юридичного факту;

2) життєві обставини, що входять до нього, утворюють єдину систему, і в ній елементи фактичного складу перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності [5; 236].

Елементами фактичного складу не можуть бути довільно взяті факти. Ними є реально дібрані факти, які в сукупності повністю характеризують соціальну ситуацію, пов'язану з конкретним видом соціального забезпечення. Кількість елементів фактичного складу правовідношення в соціальному забезпеченні змінюється залежно від їх руху і виду. Так, за наявності в особи права на державну соціальну допомогу виникає можливість звернутися до компетентного органу з проханням про призначення її, а подання заяви призводить до потреби її розглянути.

У праві соціального забезпечення юридичні факти виконують функцію, що зводиться до здатності:

- 1) викликати виникнення правовідношення;
- 2) забезпечити існування правовідносин;
- 3) змінювати їх;
- 4) зупинити суб'єктивні права й обов'язки в діючому правовідношенні;
- 5) поновлювати порушені суб'єктивні права й обов'язки.

Будь-який юридичний факт становить собою єдність змісту і форми – зовнішнього вираження цього змісту. Юридичні факти мають обов'язково передбачатися нормами права, бути зафіксованими, оформленими у встановленому порядку, викликати передбачені законом наслідки. У фіксацію входять і оформлення, і реєстрація фактів [1; 68].

Юридичні факти в соціальному забезпеченні по відношенню до волі людей поділяються на дії та події.

Дії суб'єктів правовідносин у соціальному забезпеченні по відношенню до права можуть бути правомірними і неправомірними. У цих правовідносинах у переважній більшості мають справу з правомірними діями. Вони поділяються на індивідуальні акти та юридичні вчинки. Останні не відіграють великої ролі у соціально-забезпечувальних правовідносинах і спрямовані, в основному, на вдосконалення соціального законодавства, практики його застосування та усунення недоліків у роботі органів, що призначають і виплачують пенсії та допомоги і надають соціальні послуги.

Події не можуть бути предметом правового регулювання. Важко собі уявити нормативний акт, який регламентував би порядок зміни пори року чи настання смерті, нещасного випадку, пожежі.

Право має на події опосередкований вплив, який полягає в протидії настанню небажаних подій. За допомогою норм права можна добитися певного зменшення настання тих чи інших небажаних подій або віддалення їх. Є події, що настають незалежно від зусиль, докладених для впливу на них: неможливо зробити людину безсмертною або зупинити настання певного віку чи зміни ночі на день. Неможливо на сучасному рівні науки і техніки добитися, щоб не було нещасних випадків на виробництві, аварій на дорогах, професійних захворювань.

Соціальне законодавство в разі настання обумовлених законом подій передбачає, в основному, різні види соціального забезпечення. Події є передумо-

вою виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин, а їхньою підставою – дії заінтересованих осіб.

Юридичні події, на відміну від юридичних дій, самі по собі, без волевиявлення суб'єктів права автоматично правових наслідків не породжують [3; 217].

Правові дії завжди вимагають належного реагування, а події – лише після вчинення передбачених законом дій. Соціальне забезпечення надає важливого значення таким подіям: народження, смерть, досягнення обумовленого віку, непрацездатність, втрата годувальника та ін. Більшість із них є головною причиною для призначення конкретного виду соціального забезпечення.

Юридичні факти являють собою конкретні життєві ситуації в будь-якій сфері людської діяльності і відповідають певній моделі відповідної норми права в залежності від притаманних їй рис.

Правовідносини у сфері соціального забезпечення мають характерну ознаку яка полягає у можливості їх утворення не лише за наявності однієї групи юридичних фактів, а за наявністю декількох груп водночас.

В момент коли особа вчиняє певні (визначені в законі) правомірні дії з метою досягнення бажаного правового ефекту, поведінку людей починають контролювати норми права саме на стадії юридичного факту.

Норми права в даній сфері (соціальне забезпечення) спрямовані на:

1. Викликання певного правовідношення
2. Припинення певного правовідношення

Норми права мають на меті забезпечення та охорону інтересів в повсякденному житті. За наявності норм права контролюючих людську діяльність ми можемо прогнозувати результати того чи іншого юридичного факту[4;194].

Список використаних джерел:

1. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / авт.: С. М. Прилипко, Г. С. Гончарова, В. В. Юровська, О. О. Конопельцева; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 126 с.

2. Право соціального забезпечення: Навч. посіб. для студ. юрид. спец, вищ. навч. закл. // За ред. П. Д. Пилипенка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 496 с.

3. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін. ; за ред. О. М. Ярошенка. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 458 с.

4. Ярошенко І.С. – Право соціального забезпечення: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 232 с.

5. Право социального обеспечения: учебник/ под ред. КН Гусова. – М.: ПБО Ю.Л. Грачев С.М., 2001. – 328 с.

Дзюба Ю. В.

студентка магістратури

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ

Актуальність даної теми визначається тим, що трансформаційні процеси в економічній системі, складний кризовий період в Україні сприяли загостренню цілої низки важливих проблем, серед них і проблеми, які пов'язані з зайнятістю населення. Покращення показників якості життя населення України, а також наближення їх до європейських стандартів потребує досить інтенсивного економічного розвитку нашої держави. Динамічний соціально-економічний прогрес в Україні має базуватися на розвитку та ефективному використанні найціннішого ресурсу сьогодення – трудового потенціалу суспільства.

Державна політика України у сфері зайнятості не відповідає умовам нестабільної економічної ситуації. Різке скорочення обсягів виробництва, зменшення кількості робочих місць, зростання рівня цін призводять до збільшення чисельності безробітних, зменшення реальних доходів громадян та як наслідок до зубожіння населення. Необхідно звернути увагу на оптимізацію зайнятості, розвиток малого та середнього бізнесу, забезпечення рівних можливостей на ринку праці. Держава повинна активно реалізовувати програми політики покращення зайнятості [4].

Конституцією України в статті 43 передбачено право кожного на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

Відповідна правова норма знайшла своє відображення в статті 3 Закону України «Про зайнятість населення», а саме в даній статті передбачено право на зайнятість.

Стаття 1 цього закону містить визначення поняття «зайнятість» – це не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно [3].

Ринок праці, як важлива багатопланова сфера економічного і соціально-політичного життя суспільства потребує кваліфікованого регулювання з метою підвищення ефективності його функціонування. Саме створення дієвої системи регулювання сфери зайнятості є одним зі складових державної соціальної політики.

Інституційна підсистема регулювання ринку праці, зокрема державна служба зайнятості як її складова, сприяє працевлаштуванню незайнятого населення на

відповідні робочі місця, створені в результаті використання економічної підсистеми.

До основних проблем, що потребують вирішення державою для забезпечення стабільного функціонування національного ринку праці можна віднести:

- високий рівень тіньової зайнятості. Чисельність офіційно працюючих зрівнялася з чисельністю пенсіонерів, відповідно збільшується навантаження на державний бюджет, унеможливується забезпечити гідні пенсії та інші соціальні виплати;

- високий рівень економічно неактивного населення працездатного віку – майже 8 млн. За умови створення сприятливого середовища на ринку праці 40 % з них може розглядатися як суттєвий ресурс для відновлення трудового потенціалу держави; – низький рівень зайнятих у співвідношенні до всього населення – 44 % при середньосвітових показниках 60,2 %;

- дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили практично за всіма групами професій;

- низький рівень підприємницької ініціативи громадян, що, зокрема, свідчить про необхідність приділити більшу увагу механізмам державної підтримки підприємницької діяльності громадян [4].

Державна політика втілюється безпосередньо органами державної влади на регіональному рівні, де конкретизується, виходячи з особливостей певного регіону.

Для підвищення ефективності реалізації регіональної політики зайнятості населення необхідно:

- 1) заохочувати роботодавців, для збереження існуючих та створення нових робочих місць для громадян, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці;

- 2) сприяти забезпеченню молоді першим робочим місцем;

- 3) створювати умови для активного самопошуку роботи безробітними, активізувати їх власні зусилля;

- 4) розширювати базу даних наявних вакансій робочих місць в обласних, міських та районних центрах зайнятості [5].

Національне законодавство України передбачає державні гарантії у сфері зайнятості. Відповідно до статті 5¹ Кодексу законів про працю України держава гарантує працездатним громадянам, які постійно проживають на території України:

- вільний вибір виду діяльності;

- безплатне сприяння державними службами зайнятості у підборі підходящої роботи і працевлаштуванні відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, з урахуванням суспільних потреб;

- надання підприємствами, установами, організаціями відповідно до їх попередньо поданих заявок роботи за фахом випускникам державних вищих навчальних, професійних навчально-виховних закладів;

- безплатне навчання безробітних нових професій, перепідготовку в навчальних закладах або у системі державної служби зайнятості з виплатою стипендії;

- компенсацію відповідно до законодавства матеріальних витрат у зв'язку з направленням на роботу в іншу місцевість;

- правовий захист від необгрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи [2].

Дані гарантії також прописані в ЗУ «Про зайнятість населення». Стаття 5 цього закону містить державні гарантії у сфері зайнятості:

- 1) вільне обрання місця застосування праці та виду діяльності, вільний вибір або зміну професії;
- 2) одержання заробітної плати (винагороди) відповідно до законодавства;
- 3) професійну орієнтацію з метою самовизначення та реалізації здатності особи до праці;
- 4) професійне навчання відповідно до здібностей та з урахуванням потреб ринку праці;
- 5) підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями;
- 6) безоплатне сприяння у працевлаштуванні, обранні підходящої роботи та одержанні інформації про ситуацію на ринку праці та перспективи його розвитку;
- 7) соціальний захист у разі настання безробіття;
- 8) захист від дискримінації у сфері зайнятості, необгрунтованої відмови у найманні на роботу і незаконного звільнення;
- 9) додаткове сприяння у працевлаштуванні окремих категорій громадян [3].

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що державна політика України та державні гарантії у сфері зайнятості повинні забезпечити досягнення повної, ефективної та продуктивної зайнятості оскільки саме вона надає можливість кожному громадянину своєю працею забезпечити собі та своїй родині достатній життєвий рівень, сприяє зростанню ефективності суспільного виробництва, створює умови для розвитку особистості працівників.

Умовою ефективної реалізації державної політики зайнятості населення є забезпечення соціальної орієнтації економічної політики на збереження та розвиток трудового потенціалу та наявність достатнього рівня ресурсного забезпечення: правового, інформаційного, фінансового, адміністративно-організаційного, наукового.

Держава не тільки гарантує право на працю, але й покладає на кожну людину відповідальність за своє майбутнє у професійному відношенні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст.141. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1971, додаток до № 50, ст. 375. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Закон України «Про зайнятість населення» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 24, ст.243. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
4. Ачкасов А.Є. Стратегія регулювання зайнятості населення України. Теорія і практика / А.Є. Ачкасов. – Житомир, 2002. – 235 с.
5. Грузінова Л.П. Трудове право України: навчальний посібник / Л.П. Грузінова, В.Г. Короткій. – К.: МАУП, 2003. – 274 с.

Дибя О. В.

аспірант

*Науково-дослідного інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЗА ДОГОВОРОМ ПІДРЯДУ НА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЕКТНИХ РОБІТ В РАДЯНСЬКУ ДОБУ

Регулюванню відносин у сфері виконання робіт присвячено гл. 61 ЦК України, яка містить загальні положення про підряд загалом і про його окремі види зокрема. Крім того підрядні правовідносини упорядковуються і на індивідуальному рівні, адже зайва «зарегульованість», особливо на нормативному рівні, не сприятиме розвитку цих відносин. Саме тому доцільно підтримати висловлену в юридичній літературі думку, що переважна більшість норм цивільного законодавства має диспозитивний характер, що в кінцевому результаті призводить до збільшення питомої ваги індивідуального (договірної) регулювання. Прикладом зменшення державного впливу на цивільно-правові відносини через надання свободи суб'єктам діяти на власний розсуд є положення ст. 843 ЦК України, відповідно до якої у договорі підряду повинні бути визначені або ціна виконуваної роботи, або ж способи її визначення [1, с. 17].

Доцільно зазначити, що як у ЦК УСРР 1922 р., так і у ЦК УРСР 1963 р. ні договір підряду на проведення пошукових робіт, ні договір підряду на проведення проектних робіт ніяк не виокремлювався, тому й відповідно не було закріплено їх законодавчих дефініцій. Недивно, що й тогочасні дослідники сферу застосування договору підряду трактували досить широко, підводячи під поняття підряду будь-які роботи, перевезення, послуги, постачання електроенергії тощо [2, с. 13].

Разом із тим правове регулювання досліджуваних правовідносин із підготовки проектно-кошторисної документації регулювались на рівні спеціальних підзаконних нормативно-правових актів. Так, спільним Наказом Держбуду СРСР, Держплану СРСР і Міністерства фінансів СРСР 25 травня 1959 р. затверджені Правила про договори на виконання проектних та пошукових робіт, де врегульовувались умови договору, питання визначення якості проекту, внесення до нього виправлень, порядок прийняття проектно-кошторисної документації замовником, оплату і відповідальність за невиконання договору. Якщо проектні роботи проводились для установ, під чийм безпосереднім керівництвом знаходились проектні організації, то відносини між цими організаціями оформлялися на основі наряду-замовлення. Виходячи зі змісту п. 1 вищезазначених Правил, такий акт видавався підрядною організацією своїй філії або відділенню, яка спеціалізувалась в сфері проведення проектних робіт [3]. Тобто зобов'язання з проведення проектних робіт виникало в силу двох різних юридичних фактів (договір підряду на проведення проектних робіт та наряд-замовлення). Як слушно з цього приводу зазначає В. К. Гуцуляк, використанню наряду-замовлення для виникнення правовідносин

між соціалістичними організаціями були притаманні свої особливості. Так, зобов'язанню, що виникало на підставі наряду-замовлення, притаманними були як цивільно-правові, так і адміністративні ознаки, адже одна зі сторін зобов'язання в оперативно-господарському відношенні підпорядковувалась іншій. Тому суперечки про умови договору, про зміну змісту зобов'язання і всі інші переддоговірні спори не розглядалися органами державного арбітражу, а вирішувалися в адміністративному порядку. Разом з тим, виходячи з особливостей цивільного зобов'язання, що відображалось у майновому змісті правовідносин, їх оплатному характері, хоча й не повній, але юридичній самостійності сторін зобов'язання, цивільно-правовій відповідальності за порушення обов'язків, таке зобов'язання, на думку дослідника, слід кваліфікувати як цивільно-правове [4, с. 20].

Відповідно, нормативно-правові підходи до регулювання досліджуваних нами відносин з проведення проектних робіт в радянську добу характеризувались виділенням на рівні підзаконних нормативно-правових актів договорів підряду на проведення проектних та пошукових робіт як різновиду договору підряду з їх віднесенням до сфери капітального будівництва. Більше того, зобов'язання з проведення проектних робіт виникало в силу двох різних юридичних фактів: наявності договору та наряду-замовлення.

На більш вищому рівні договір підряду на проведення проектних робіт вперше був виділений в ст. 96 Основ цивільного законодавства Союзу РСР і республік 1991 р., в якій закріплено обов'язок підрядника розробити за завданням замовника проектну документацію і виконати проектні та пошукові роботи та обов'язок замовник прийняти та оплатити їх. Саме з цього моменту можемо констатувати формування концепції договору підряду на проведення проектних робіт як самостійного виду договору підряду.

На доктринальному ж рівні того часу дослідники пропонували під договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт розуміти плановий договір, що укладався між соціалістичними організаціями, за яким проектна організація (підрядник) зобов'язувалась розробити, виготовити і здати передбачену планом технічну документацію, а держорган-замовник зобов'язувався надавати підряднику в межах, передбачених договором, сприяння в дослідженнях і проектуванні, прийняти виготовлену технічну документацію та оплатити її [5, с. 10]. З чого можемо зробити висновок про превалювання імперативного підходу до регулювання відносин з проведення проектних робіт.

Загалом аналізуючи тогочасну юридичну літературу із досліджуваної проблематики доцільно виокремити три окремі точки зору на договір підряду на проведення проектних робіт. За першою з них зазначений договір відносився до договору підряду на капітальне будівництво (І. Л. Брауде [6, с. 29], О. С. Іюффе [7, с. 184]). На думку інших дослідників, зазначений договір належить до самостійного різновиду договору підряду (В. О. Рассудовський [8, с. 154], М. І. Брагінський [9, с. 61]). За третьою точкою зору договір підряду на проведення проектних робіт пропонувалось визнавати самостійним типом договору, оскільки в ньому містяться елементи підряду, врегульованого ЦК, та елементи іншого невідомого договору (К. І. Седунов [10, с. 23]).

Підсумовуючи доцільно зазначити, що досліджуваний договір підряду на проведення проектних робіт поруч із договором підряду на проведення пошукових робіт є самостійними різновидами договору підряду. Відповідно незважаючи на той факт, що в реаліях сьогодення в переважній більшості випадків договір підряду на проведення проектних робіт найбільш затребуваний саме в будівельній сфері, законодавець цілком слушно закріпив підходи до правового регулювання відносин з проведення проектних та будівельних робіт в різних параграфах гл. 61 ЦК України. В результаті цього видається неможливим застосування норм про будівельний підряд до договорів на проведення проектних та пошукових робіт і навпаки, як пропонувалось у радянські часи. Більше того вже в Основах цивільного законодавства Союзу РСР і республік 1991 р. у визначенні договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт відсутня пряма вказівка на застосування норм про проектні та пошукові роботи в будівельній сфері.

Список використаних джерел:

1. Гриняк А. Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві України: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. С. 17.
2. Агарков М. М. Подряд. М.: Изд-во «Право и жизнь», 1924. С. 13.
3. Правила о договорах на выполнение проектных и изыскательских работ, утверждены Госстроем СССР, Госпланом СССР и Министерством финансов СССР 25 мая 1959 г. / Законодательство о капитальном строительстве в СССР. В 2-х томах. Том 1. М.: Госюриздат, 1961. С. 424–437.
4. Гуцуляк В. К. Договір підряду на проведення пошукових робіт за цивільним законодавством України: монографія. К., 2017. С. 20.
5. Рассудовский В. А. Договор на выполнение проектных и изыскательских работ в капитальном строительстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М.: МГУ им. М. В. Ломоносова, 1961. С. 10.
6. Правовые вопросы строительства в СССР. Под ред. док. юрид. наук И. Л. Брауде. М.: Госюриздат, 1960. С. 29.
7. Иоффе О. С. Советское гражданское право (курс лекций). Отдельные виды обязательств. Л.: Изд-во Ленингр. у-та, 1961. С. 184.
8. Рассудовский В. А. Договор на выполнение проектных и изыскательских работ в капитальном строительстве. М.: Изд-во АН СССР, 1963. С. 154.
9. Брагинский М. И. Совершенствование законодательства о капитальном строительстве. М.: Стройиздат, 1982. С. 61.
10. Седунов К. И. Гражданско-правовые формы колхозной электрификации. М.: Госюриздат, 1960. С. 23.

Довганенко О. М.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ОСОБИСТІ ПРАВА ДИТИНИ ЗА СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У даній роботі я хочу розглянути зміни в сімейному кодексі України. Вони стосуються сплати аліментів на дитину, що мають покращити захист права дітей на належне утримання. Нововведення набрали чинності з 09 липня 2017 року. Зміни торкнулись статті 179 СКУ, в якій сказано, що аліменти, одержані на дитину є власністю того з батьків, на ім'я кого вони виплачуються і можуть використовуватись за цільовим призначенням. Відтепер аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Батьки лише використовують їх від імені дітей. На мою думку, попри власність дитини, батьки мають контролювати використання коштів лише на нагальні потреби й частково впливати на вибір дитини.

Згідно статті 181 СКУ, було розширено способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. З прийняттям змін, той з батьків, хто проживає з дитиною може сам обирати спосіб стягнення аліментів (або у твердій грошовій сумі, або у вигляді частки від доходу того з батьків, щодо кого призначаються стягнення). Раніше форма стягнення визначалася виключно судовим рішенням. Я вважаю цю зміну позитивною, тому що тепер батьки зможуть між собою узгодити, якщо це можливо, більш оптимальний і зручний варіант стягнення аліментів.

Зміни торкнулись статті 182 СКУ, а саме частини 2, в якій сказано, що розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Вказавши, що розмір аліментів має бути достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Що ж до застарілого подання, то там вказується, що мінімальний розмір аліментів на одну дитину, не може бути меншим, ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

У законі зазначено, що в 2017 році прожитковий мінімум для дітей віком до 6-ти років з 1-го травня становить 1426 гривень, а дітей віком з 6-ти до 18-ти років – 1777 гривень[5]. Тож можна підрахувати, що аліменти, що будуть виплачуватися дітям до 6-ти років становитимуть 713 гривень/місяць. Відповідно, діти віком від 6-ти до 18-ти років отримуватимуть 888,5 гривень/місяць.

На мою думку, таке відсоткове співвідношення більше відповідає стану цін на сьогодні.

Зазнала змін стаття 195 СКУ «Визначення заборгованості за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу).

1. Заборгованість за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу) визначається виходячи з фактичного заробітку (доходу) який платник аліментів одержував за час, протягом якого не провадилося їх стягнення.

2. Якщо платник аліментів не працював на час виникнення заборгованості, але працює на час визначення її розміру, заборгованість визначається із заробітку (доходу), який він одержує.

3. Якщо платник аліментів не працював на час виникнення заборгованості і не працює на час визначення її розміру, вона обчислюється виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості.

4. Розмір заборгованості за аліментами обчислюється державним виконавцем, приватним виконавцем, а у разі спору – судом».

Відтепер при визначенні заборгованості до уваги буде братися дохід, який платник аліментів одержував за час, протягом якого не провадилося їх стягнення, незалежно від того, одержано такий заробіток в Україні чи за кордоном. Тобто до уваги беруться кошти, які не є офіційно зареєстровані.

Таке нововведення є прогресивним у зв'язку з великою кількістю осіб без офіційного працевлаштування. Але ці витрати беруться до уваги тільки у випадку, коли платник аліментів не зміг обґрунтовано довести джерело походження цих коштів.

Ще одне введення-стягнення аліментів у наказному провадженні. Ця зміна торкнулася Цивільно-процесуального Кодексу України. Ефективність цього нововведення полягає в тому, що в порівнянні з позовним провадженням, розгляд питання є більш оперативним, швидким та спрощеним.

Провівши аналіз вищевказаних змін у законодавстві, можу стверджувати, що правильне та раціональне використання даних нововведень має створити ефективне правове регулювання механізмів стягнення аліментів з батьків, котрі не виконують свого обов'язку по утриманню дітей.

Дрешель А. В.
студентка IV курсу
Науковий керівник: Губарєв С. В.
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА НЕПРАЦЕЗДАТНИМ ГРОМАДЯНАМ

Соціальна допомога – це одна з основних форм підтримки суспільством осіб, чиє матеріальне становище не відповідає загальноприйнятому рівню забезпечення або є нижчим межі забезпеченості, визначеної законодавством. Соціальна допомога буває державною, благодійною, гуманітарною, грошовою або натуральною тощо [5].

Стаття 46 Конституції України визначає, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості [1]. Цей вид соціального забезпечення отримав назву «державна соціальна допомога».

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю – це щомісячна державна допомога, що надається відповідно до норм Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» у грошовій формі особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю.

Суб'єктами соціальної допомоги слід визнавати тільки нужденних громадян та членів їх сім'ї, а підставою для надання – стан нужденності (бідності), тобто такий рівень доходу, який не досягає прожиткового мінімуму, визначеного законом. Право на соціальну допомогу не повинне обумовлюватися трудовою діяльністю або сплатою страхових внесків. Тому фінансування можливе тільки за рахунок бюджетів різних рівнів. Грошові виплати можуть встановлюватися як в твердих розмірах, так і в розмірах, які доповнюють доходи до прожиткового рівня, а послуги надаються безоплатно або з частковим відшкодуванням їх вартості.

В Україні створено систему соціальної допомоги, яка складається з житлової субсидії, допомоги малозабезпеченим сім'ям, допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, допомоги сім'ям з дітьми.

Допомогами зі соціального забезпечення називаються всі, крім пенсій, державні виплати із відповідних фондів, які надаються громадянам у передбачених законом випадках. Державна соціальна допомога надається за рахунок коштів Державного бюджету особам, які не застраховані у системі загальнообов'язкового соціального страхування [5].

Громадяни України, які є дітьми померлого годувальника або досягли відповідного віку і не мають права на пенсію, або є особами з інвалідністю і не мають права на пенсію по інвалідності або державну допомогу у зв'язку з

інвалідністю та постійно проживають на території України, мають право на державну соціальну допомогу.

Особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, мають право на державну соціальну допомогу нарівні з громадянами України на умовах, передбачених законами або міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» призначаються такі види державної соціальної допомоги:

1. державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю;

2. державна соціальна допомога на догляд [2].

На відміну від пенсій – основного та постійного джерела засобів для існування – допомоги, як правило, тимчасово замінюють заробітну плату або є додатком до основного джерела засобів для існування, або виступають як допомога за відсутності основних джерел засобів для існування.

Виходячи із підстав призначення можна виділити три групи допомог.

Перша група – це допомоги, які виплачуються замість втраченого з поважної причини заробітку. Такі допомоги надаються протягом нетривалого часу в розмірі, який близький до середньомісячного заробітку або співвіднесений із розміром прожиткового мінімуму. Характер призначення допомог цього виду виключає можливість їх отримання одночасно із заробітною платою, хоча і допускає виплату одночасно з пенсією. До цієї групи належать допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами і по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Друга група – це допомоги, які надаються як додаткова допомога до заробітку або до допомог першого виду. Ці допомоги вже не є заміною основного джерела засобів для існування, а покривають додаткові витрати. Залежно від того чи йдеться про покриття разових додаткових витрат, чи систематичних, встановлюються щомісячні та одноразові допомоги. До таких допомог належать: допомога при народженні дитини, допомога малозабезпеченим сім'ям.

Третя група – це допомоги, які надаються тим, у кого відсутні або можуть бути відсутні зарплата, пенсія та інші доходи. Прикладом такої допомоги є допомога інвалідам з дитинства [5].

Суб'єктивне право на державну соціальну допомогу виникає в разі настання соціальної незабезпеченості осіб, які не підлягають державному соціальному страхуванню або мають дохід, нижчий за прожитковий мінімум, встановлений державою [4]. Вищезазначене свідчить, що законодавство визначає широке коло осіб, які мають право на допомоги, як правило, не пов'язуючи його з правовим становищем тих, кого забезпечують.

Державна соціальна допомога призначається особі, яка:

1) є дитиною померлого годувальника або досягла встановленого віку та не мають права отримувати у зв'язку з цим пенсію відповідно до закону, або визна-на особою з інвалідністю у встановленому порядку;

2) не одержує пенсію або соціальні виплати, що призначаються для відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я на виробництві, передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;

3) є малозабезпеченою особою (крім осіб з інвалідністю I групи та дітей померлого годувальника);

4) є особою з інвалідністю I групи [2].

Призначення і виплата державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю здійснюються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державна соціальна допомога на догляд призначаються з дня звернення за допомогою. Якщо звернення за допомогою відбулося не пізніше трьох місяців з дня досягнення встановленого віку або встановлення інвалідності, допомога призначається з дня досягнення відповідного віку або визнання осіб особами з інвалідністю органами медико-соціальної експертизи. Допомога дитині померлого годувальника призначається з дня, що настає за днем смерті годувальника, якщо звернення про призначення такого виду допомоги надійшло не пізніше 12 місяців з дня смерті годувальника.

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державна соціальна допомога на догляд призначаються:

1) особам, які досягли встановленого віку – довічно;

2) особам з інвалідністю – на весь час інвалідності, встановленої органами медико-соціальної експертизи;

3) дитині померлого годувальника – до досягнення 18 років [5].

Дітям померлого годувальника, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх навчальних закладах системи загальної середньої освіти, у професійно-технічних і вищих навчальних закладах, державна соціальна допомога призначається до закінчення ними навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення 23 років, а дітям-сиротам – до досягнення 23 років незалежно від того, навчаються вони чи ні.

У разі зміни групи інвалідності допомога в новому розмірі призначається особі з інвалідністю з дня зміни групи інвалідності, якщо така зміна приводить до збільшення розміру, та з місяця, наступного за тим, у якому встановлена нова група інвалідності, – при зменшенні розміру допомоги.

Якщо особа, яка не має права на пенсію, якій була призначена державна соціальна допомога або державна соціальна допомога на догляд, визнана особою з інвалідністю, виплата допомоги здійснюється в новому розмірі з дня встановлення їй інвалідності.

Державна соціальна допомога призначається на шість місяців.

Одиноким особам, визнаним за результатами медико-соціальної експертизи непрацездатними, які не мають інших джерел до існування, державна соціальна допомога може бути призначена на строк визнання особи непрацездатною.

Одиноким особам, які досягли 65-річного віку і не мають інших джерел до існування, державна соціальна допомога може бути призначена довічно. Зазначені умови застосовуються також при призначенні державної соціальної

допомоги непрацевдатному подружжю при відсутності осіб, зобов'язаних їх утримувати відповідно до закону.

Державна соціальна допомога виплачується раз на місяць за місцем проживання уповноваженого представника сім'ї державними підприємствами зв'язку чи перераховується на особовий рахунок уповноваженого представника сім'ї в банківській установі.

Покриття витрат на виплату державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям здійснюється за рахунок субвенцій з державного бюджету до місцевих бюджетів [3].

За рахунок місцевих бюджетів та спеціально створених регіональних фондів соціальної допомоги органи місцевого самоврядування можуть проводити доплати до встановлених відповідно до ЗУ «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» розмірів державної соціальної допомоги виходячи із затвердженого регіонального прожиткового мінімуму.

Отже, державну соціальну допомогу можна визначити як форму організації здійснення права на соціальний захист бідних громадян без урахування трудової діяльності та сплати страхових внесків.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

2. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1727-15/para010#o10>

3. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>

4. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/sostial/494-stashkiv.html>

5. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: studies.in.ua/soc_zabezp/1546-zagalna-harakteristika-derzhavnoyi-socлноyi-dopomogi.html

Жива А. Г.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АКТУАЛЬНІСТЬ ВІДШКОДУВАННЯ УПУЩЕНОЇ ВИГОДИ (ВТРАЧЕНОЇ ВИГОДИ) В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. В країнах, де панує континентальне право, існує інститут відшкодування упущеної вигоди. Так, ст. 252 Цивільного кодексу Німеччини передбачає, що будь-яка упущена вигода підлягає компенсації. Ст. 361 Цивільного кодексу Польщі також містить правила відшкодування упущеної вигоди. На відміну від «континентального права», поняття упущеної вигоди в Англії та США не існує. Право цих країн відрізняється великою кількістю різновидів збитків. В США та Англії відшкодування збитків є різновидом засобів правового захисту (remedi), а в Європі збитки – це міра відповідальності.

На даний час українське цивільне законодавство визначає застосування одного з найбільш розповсюджених способів захисту цивільних прав – відшкодування збитків. У статті 22 ЦКУ зазначено, що збитками є також доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушено. Це і є упущена вигода. У статті 623 ч.4 того ж кодексу теж фігурує поняття упущеної вигоди. «При визначенні неодержаних доходів (упущеної вигоди) враховуються заходи, вжиті кредитором щодо їх одержання». Майнова шкода (збитки) – це виражене в грошовій сумі будь-яке зменшення наявного майна та інше ураження майнового інтересу. Саме грошовий вираз майнової шкоди називається збитками. Поняття шкоди ще в римському праві складалося з двох елементів: позитивна шкода та упущена вигода.

Позитивна шкода – це будь-яке зменшення наявного майна, а упущена вигода – це дохід, який міг би одержати власник від використання речі (втрата можливого прибутку). При завданні позитивної шкоди, визначене розміром збитків в більшості випадків не має якихось труднощів, чого не можна казати про упущену вигоду. При доведенні фактів не отриманого прибутку дуже часто виникають складнощі з доведенням розміру збитків та самого факту їх завдання. Проаналізувавши багато статей на тему упущеної вигоди я дійшла висновку, що в Україні упущена вигода – напівмертвий інститут права.

Аналіз дослідження. Подивившись результат практики українських судів та практику судів СРСР в питанні відшкодування упущеної вигоди я зробила висновок, що вона майже не змінилась. Керуючись юридичним словником 1953 року державного видавництва юр.літ.: Неотримання очікуваних майнових благ здебільшого важко встановити з достатньою достовірністю. Тим часом винесення рішення на основі всякого роду припущень неприпустимо. Звідси випливає, що суд не повинен виносити рішень про відшкодування такої упущеної вигоди. В цьому відношенні радянська судова практика виробила правило: для

стягнення у вигляді упущеної вигоди запланованого прибутку необхідно довести, що цей прибуток був би отриманий. Одного факту, що цей прибуток був запланований, недостатньо.... «я прийшла до висновку, що відсудити упущену матеріальну вигоду в нашій країні майже неможливо, хоча відтепер легше. Верховний суд, розглянувши справу № 3-188гс14 постановив, що покладання на винну особу обов'язку відшкодування збитків у вигляді упущеної вигоди можливо тільки після надання документальних доказів та підтверджена розрахунками особи, яка вважає, що їй нанесені збитки. Старший партнер адвокатської компанії «Кравець та партнери» Ростислав Кравець висловився щодо постанови так: «До сьогодні отримання судового рішення по упущеній вигоді було практично неможливим завданням. Можна було добитися рішення про відшкодування конкретних вже отриманих збитків, а ось суперечки щодо недоотриманого прибутку рідко розглядалися в судових залах. Часто такі позови не хотіли розглядати. Тепер вже ВСУ відкрито дав зрозуміти, що упущена вигода може відшкодовуватися. Головне – довести реальність її одержання» Досліджуючи проблематику упущеної вигоди та вдаючись в подробиці, я натрапила на цікаву статтю, в якій зазначено, що можна відсудити велику суму за порушення авторського права. Суть справи така: Приватне видавництво випустило навчальний посібник для дітей без дозволу авторки на використання двох книжних героїв, що кваліфікувалося судом як упущена вигода письменниці. Суд зобов'язав видавництво виплатити виплати письменниці у розмірі 420.000 компенсації разом з упущеною вигодою через продаж книг, а приватне підприємство маж зняти свій посібник з продажу. Видавництво, заручившись підтримкою художника(який малював героїв), намагалося довести, що згода письменниці їм не потрібна. Юрист, який займається патентними справами назвав цю справу унікальною, бо раніше подібних судових процесів не відбувалося. Письменниця придумала, а художник намалював (згідно з трудовим договором). Тобто обоє вклали творчу працю. І дозвіл потрібен від них обох. Цей випадок служить доказом, що довести і врахувати упущену вигоду в нашій країні все ж таки можливо, але не всім пощастить довести свою правоту.

Висновок. Отже, враховуючи вищезазначене, упущена вигода є не досить поширеним явищем в Україні. Доказати збитки, отримані внаслідок неодержаних прибутків, дуже складно, тому особи рідко у своїх позовах використовують саме цей спосіб відшкодування майнової шкоди.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 22, 623.
2. Постанова ВСУ від 9 грудня 2014 року № 3 – 188гс14.
3. Юридичний словник 1953 року, виданий Державним видавництвом «Юридична література» під редакцією Братусь С.Н. та інших (с. 707).
4. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За заг. Ред. Я. М. Шевченко – Т. І. Загальна частина. – К: Концерн « Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 520 с.
5. Цивільне право України: Загальна частина / За редакцією професорів І. А. Бірюкова і Ю. О. Заїки. – К.: Алерта, 2014. – 510 с.

Жолондівський Л. О.
доцент кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Норми праці – норми виробітку, часу, обслуговування, чисельності – встановлюються для працівників відповідно до досягнутого рівня техніки, технології, організації виробництва і праці. В умовах колективних форм організації та оплати праці можуть застосовуватися також укрупнені і комплексні норми.

Норми праці підлягають обов'язковій заміні новими в міру проведення атестації і раціоналізації робочих місць, впровадження нової техніки, технології та організаційно-технічних заходів, які забезпечують зростання продуктивності праці. Досягнення високого рівня виробітку продукції окремим працівником, бригадою за рахунок застосування з власної ініціативи нових прийомів праці і передового досвіду, вдосконалення своїми силами робочих місць не є підставою для перегляду норм.

Запровадження, заміна і перегляд норм праці провадиться власником або уповноваженим ним органом за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником). Власник або уповноважений ним орган повинен роз'яснити працівникам причини перегляду норм праці, а також умови, за яких мають застосовуватися нові норми. Про запровадження нових і зміну чинних норм праці власник або уповноважений ним орган повідомляє працівників не пізніше як за один місяць до запровадження.

Норми праці встановлюються на невизначений строк і діють до моменту їх перегляду у зв'язку зі зміною умов, на які вони були розраховані (стаття 85 КЗпП). Поряд з нормами, встановленими на стабільні за організаційно-технічними умовами роботи, застосовуються тимчасові і одноразові норми. Тимчасові норми встановлюються на період освоєння тих чи інших робіт за відсутністю затверджених нормативних матеріалів для нормування праці. Одноразові норми встановлюються на окремі роботи, які носять одиничний характер (позапланові, аварійні).

Норми виробітку (норми часу) і норми обслуговування визначаються виходячи з нормальних умов праці, якими вважаються:

- 1) справний стан машин, верстатів і пристроїв;
- 2) належна якість матеріалів та інструментів, необхідних для виконання роботи, і їх вчасне подання;
- 3) вчасне постачання виробництва електроенергією, газом та іншими джерелами енергоживлення;
- 4) своєчасне забезпечення технічною документацією;
- 5) здорові та безпечні умови праці (додержання правил і норм з техніки безпеки, необхідне освітлення, опалення, вентиляція, усунення шкідливих наслідків шуму, випромінювань, вібрації та інших факторів, які негативно впливають на здоров'я робітників, і т. ін.).

Заміна і перегляд єдиних і типових (міжгалузових, галузових, відомчих) норм здійснюється органами, які їх затвердили.

При відрядній оплаті праці розцінки визначаються виходячи з установлених розрядів роботи, тарифних ставок (окладів) і норм виробітку (норм часу). Відрядна розцінка визначається шляхом ділення погодинної (денної) тарифної ставки, яка відповідає розряду роботи, що виконується, на погодинну (денну) норму виробітку. Відрядна розцінка може бути визначена також шляхом множення погодинної (денної) тарифної ставки, яка відповідає розряду роботи, що виконується, на встановлену норму часу в годинах або днях.

За працівником, який створив винахід, корисну модель, промисловий зразок або вніс раціоналізаторську пропозицію, що зумовили зміну технічних норм і розцінок, зберігаються попередні розцінки протягом шести місяців від дати початку їх впровадження. Попередні розцінки зберігаються і в тих випадках, коли автор зазначених об'єктів інтелектуальної власності раніше не виконував роботи, норми і розцінки на яку змінено у зв'язку з їх впровадженням, і був переведений на цю роботу після їх впровадження. За іншими працівниками, які допомогли авторові у впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка чи раціоналізаторської пропозиції, попередні розцінки зберігаються протягом трьох місяців.

При почасовій оплаті працівникам встановлюються нормовані завдання. Для виконання окремих функцій та обсягів робіт може бути встановлено норми обслуговування або норми чисельності працівників.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю: Офіц. видання. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2007.
2. Губарев С. В. Трудове право України, посібник для підготовки до іспитів // Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. – 125 с.

Жорнокуй Ю. М.

*доктор юридических наук, доцент,
заведуючий кафедрой гражданского права и процесса
Харьковского национального университета внутренних дел*

О ПОНИМАНИИ КОНСТРУКЦИИ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА И ЕГО ВИДОВ В ПОСТСОВЕТСКИХ ГОСУДАРСТВАХ (УКРАИНА, ГРУЗИЯ, МОЛДОВА, БЕЛАРУСЬ, КАЗАХСТАН)

Нет необходимости убеждать научное сообщество в актуальности изучения проблематики, связанной с юридическим лицом. Вопрос о его сущности, признаках, видах, особенностях создания и функционирования остается дискуссионным на протяжении довольно длительного времени. Доктриной по данному

вопросу выработано множество теорий. Но не едиными теориями насыщено юридическое сообщество. Главенствующую роль в понимании юридического лица занимает законодательный массив, отражающий состояние правовой действительности и правопонимания в конкретном государстве в определенный временной промежуток.

По нашему мнению определенный интерес представляет конструкция юридического лица и ее толкование в постсоветских странах. Такое внимание вызвано несколькими обстоятельствами. Во-первых, такие страны как Украина, Грузия, Молдова, Беларусь и Казахстан имели равные «стартовые позиции» при формировании законодательной базы о юридическом лице. Во-вторых, указанные государства определили основным европейский вектор своего развития, т. е. ориентировали свое законодательство в сторону западных правовых порядков. В-третьих, что самое интересное, результатом указанных процессов стало не только различное законодательное определение самого юридического лица, но и его видов, структуры органов и т. д. Рассмотрим указанные разночтения более детально.

Понятие юридического лица. Проводя сравнение между определением юридического лица, бросается в глаза подход законодателя по установлению его формы. Так, нормы ГК Молдовы (ч. 1 ст. 55), Беларуси (ч. 1 ст. 44), Казахстана (ст. 33) и Украины (ст. 80) определяют юридическое лицо как организацию, в то время как ГК Грузии (ч. 1 ст. 24) – говорит об организационном образовании. Возникает вопрос об идентичности толкования соответствующих подходов. Считаем, что в данном случае мы не можем утверждать о совпадении категорий «организация» и «организационное образование», поскольку первый термин раскрывает внутреннее построение, тогда как второй – характеризует внешнее проявление юридического лица.

Вторым интересным моментом в толковании юридического лица является имущественная основа его деятельности. По мнению законодателя Грузии и Молдовы юридическое лицо является собственником имущества, тогда как в Беларуси и Казахстане такое лицо может иметь обособленное имущество не только в собственности, но и в хозяйственном ведении или оперативном управлении. В свою очередь в законодательстве Украины нет четкого ответа на обсуждаемый вопрос, поскольку в ч. 1 ст. 81 ГК закреплено, что юридическое лицо может быть создано путем объединения лиц и (или) имущества, а в ч. 2 ст. 96 этого же Кодекса – юридическое лицо отвечает по своим обязательствам всем принадлежащим ему имуществом. Однако из контекста указанных норм невозможно однозначно дать ответ, по какому же праву имущество принадлежит такому лицу.

Как видим понимание конструкции юридического лица и отдельных его признаков существенно разнятся в постсоветских государствах.

Виды. Для правильного понимания конструкции «юридическое лицо» важно не только разобраться с сущностью этого правового института, но и четко установить его виды с уяснением особенностей, заложенных в основу их понимания законодателем того либо иного государства.

В соответствии с ч. 2 ст. 24 ГК Грузии юридические лица могут быть организованными *корпоративно, основанными на членстве, зависящими и независящими от положения членов и заниматься или не заниматься предпринимательст-*

вом. Практически аналогичная норма содержится в ГК Республики Молдова с тем лишь отличием, что устанавливается зависимость (независимость) от определенного числа членов, а также закрепляется деление юридических лиц на те, которые создаются с целью получения прибыли и без таковой (ч. 2 ст. 55). В отличие от указанного ст. 46 ГК Республики Беларусь и ст. 34 Республики Казахстан содержат деление юридических лиц исключительно на коммерческие и некоммерческие. Не упоминается при этом в законодательстве этих стран членский, корпоративный либо иной характер отношений между участниками и самим юридическим лицом. В украинском же гражданском законодательстве предусматривается деление юридических лиц на общества и учреждения (ст. 83 ГК Украины). Только общества, в отличие от указанных право порядков классифицируются на предпринимательские и не предпринимательские¹.

Приведенные нормы свидетельствуют о различном понимании видов юридических лиц законодателями разных стран, а равно и разных критериях их классификации, заложенных в ее основу. Такие обстоятельства свидетельствуют об отличительном толковании взаимоотношений между участниками и юридическим лицом. Как следствие в законодательстве одних стран акцент делается исключительно на цель создания и деятельности юридического лица (прибыльность либо без таковой), без указания правовой природы связи между участниками и юридическим лицом. Тогда как в других – дается более развернутое толкование соответствующих взаимоотношений (корпоративность, отношения, основанные на членстве, зависимость/независимость между лицами).

Следует также обратить внимание и на определение законодательством исследуемых право порядков видов организационно-правовых форм юридических лиц, осуществляющих деятельность с целью получения прибыли. Отметим, что в этом случае законодатели закрепили существенное отличие, выражающееся не только в определении правового положения самих юридических лиц, но и их видовой гаммы. Например, нормами ГК Республик Молдова, Беларусь и Казахстан предусматривается выделение в качестве отдельных форм и хозяйственных обществ, и хозяйственных товариществ, чего законодательство Украины не содержит, указывая исключительно на наличие хозяйственных обществ. Однако в указанных трех странах под хозяйственными товариществами подразумеваются разные юридические лица в: 1) Молдове (ч. 2 ст. 106 ГК) и Беларуси (ст. 63 ГК) – полное и коммандитное; 2) в Казахстане – полное товарищество, коммандитное товарищество, товарищество с ограниченной ответственностью, товарищество с дополнительной ответственностью (ч. 2 ст. 58 ГК).

В то же время имеют место и существенные отличия при толковании организационно-правовых форм хозяйственных обществ. Так, в Молдове, в соответствии со ст. 106 ГК, хозяйственными обществами признаются общества с ограниченной ответственностью и акционерного общества (виды не предусмотрены).

¹ В то же время ХК Украины (ч. 2 ст. 62) содержит классификацию юридических лиц на коммерческие и некоммерческие. В отличие от законодателя указанных стран в Украине проводится разграничение между коммерческими и некоммерческими в сравнении с предпринимательскими и не предпринимательскими юридическими лицами. В первом случае в основу заложен исключительно критерий получения прибыли, тогда как во втором – речь идет как о получении прибыли, так и об ее распределении между участниками юридического лица.

В Беларуси (ст. 63 ГК) – общества с ограниченной ответственностью, общества с дополнительной ответственностью или акционерные общества (предусматривается возможность создания открытых и закрытых типов). В свою очередь ст. 85 ГК Республики Казахстан говорит только об одном хозяйственном обществе – акционерном, которое не имеет деления на виды, что подтверждается положениями Закона Республики Казахстан «Об акционерных обществах». Что же в Украине? Статья 84 ГК предусматривает деление хозяйственных обществ на пять видов – полное, коммандитное, общество с ограниченной ответственностью, общество с дополнительной ответственностью и акционерное общество (делится на два вида – публичное и частное).

Как видим, и в этом случае законодательство указанных стран по-разному интерпретирует организационно-правовые формы юридических лиц, что связано не только с выделением обществ и товариществ, но и с определением их видов. Считаем в данном случае наиболее прогрессивным подход законодателя в Молдове, поскольку выделение среди хозяйственных обществ именно обществ с ограниченной ответственностью и акционерных обществ (без деления на виды) соответствует реальным потребностям правоприменительной практики. Отметим, что уже неоднократно в юридической литературе подымался вопрос о целесообразности использования такой организационно-правовой формы как общество с дополнительной ответственностью, которая на практике не получила поддержки и применения. Кроме этого, массу критических замечаний высказано и в пользу деления акционерных обществ на два вида, поскольку возникает вопрос о необходимости одновременного существования и общества с ограниченной ответственностью, и частного (закрытого) акционерного общества, по сути, с единственным существенным отличием между ними – эмиссия акций.

В завершение изложенного хотелось бы отметить, что несмотря на единое стремление Украины, Грузии, Молдовы, Беларуси и Казахстана влиться в европейское сообщество следует отметить наличие разных подходов законодателей этих стран к определению юридического лица и отдельных его видов. Указанное вызывает необходимость изучения опыта стран-участниц Европейского Союза по формированию их законодательной базы о юридическом лице и его правовом положении.

ЗАСТАВА МАЙБУТНЬОГО УРОЖАЮ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Неналежне виконання договірних зобов'язань не може не вплинути на загальний стан економіки будь-якої країни. Невиконання договору може бути зумовлено причинами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

В умовах економічної нестабільності кредитор намагається, перш за все, обрати найнадійніші гарантії належного і своєчасного виконання договірних зобов'язань боржником.

При укладанні будь-якого договору сторони переслідують головну мету – забезпечити саме виконання договору, а не розраховують на відшкодування збитків, на яке вони набудуть право у випадку невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань. І це цілком природно, оскільки саме виконання зобов'язань в натурі, в першу чергу, задовольнить кредитора, оскільки саме заради цього, власне, він і укладав договір.

У ст. 549 Цивільного кодексу України передбачені наступні види забезпечення виконання зобов'язань: неустойка, порука, гарантія, застава, при тримання, завдаток. Одним із найпоширенішим видом забезпечення виконання зобов'язань, і, водночас, способом захисту майнових прав та інтересів кредитора, є неустойка.

Для неустойки, як особливого виду забезпечення виконання зобов'язань, характерні наступні ознаки:

- вона здатна попередити невиконання зобов'язань;
- внаслідок її застосування для боржника можуть настати негативні наслідки майнового характеру безпосередньо після невиконання зобов'язань;
- неустойка повністю або частково компенсує ті втрати, які поніс кредитор зв'язку з невиконанням основного зобов'язання;
- неустойка водночас виконує і попереджувальну, і виховну функцію, оскільки боржнику стає відомо про можливе настання негативних наслідків при невиконанні схожих зобов'язань;

В той же час на відміну від інших видів забезпечення виконання зобов'язань (застави, завдатку, поруки, гарантії, притримання) у неустойки відсутня ознака, яка характерна для інших забезпечувальних засобів – наявність додаткової гарантії виконання зобов'язання [2, с. 220].

Тому традиційно, більш надійними засобами забезпечення виконання зобов'язання, вважаються, так звані, речові засоби забезпечення виконання зобов'язань – застава та її різновиди – іпотека і заклад.

Обрання конкретного засобу забезпечення погоджується сторонами і залежить від різних обставин: на користь неустойки свідчить солідна ділова репутація боржника; поруки – наявність надійного партнера; застави – наявність майна в натурі, яке б дозволило задовольнити інтереси кредитора.

Боржник не завжди може довести наявність у нього таких чеснот. Проте є вихід і із такої скрутної ситуації.

Закон України «Про заставу» у статті 4 «Предмет застави» передбачає, що предметом застави може бути майно, яке стане власністю заставодавця після укладення договору застави, в тому числі продукція, плоди та інші прибутки (майбутній урожай, приплід худоби тощо), якщо це передбачено договором [1]. Це нормативне положення дозволяє сільськогосподарському виробнику обрати такий вид забезпечення як застава майбутнього урожаю. Предметом застави в такому випадку виступає не річ, а майнове право на майбутню річ.

Вітчизняне законодавство не містить поняття «майбутній урожай». Під майбутнім урожаєм ми розуміємо сільськогосподарську продукцію, яку планується отримати на визначених земельних ділянках після посіву певних сільськогосподарських культур у поточному році з врахуванням звичайних строків їх визрівання та за умови дотримання звичайних вимог обробки такої земельної ділянки.

Головна особливість такого виду забезпечення полягає у тому, що предмет забезпечення постійно змінюється, а з часом, якщо не вживати ніяких заходів – може взагалі зіпсуватися [3, с. 1]. Тому у заставодавця, і у заставодержателя виникає спільна проблема – забезпечити збереженість врожаю.

В. В.Луць зазначає, що місце договору як юридичного факту в аспекті правових засобів розпорядження майном (речами), що належить власникові, визначається передусім його активною роллю у механізмі правового регулювання майнових та особистих немайнових (цивільних) відносин [4, с. 217]. Тому укладення змістовного договору застави майбутнього урожаю надасть можливість належно забезпечити і задовольнити інтереси як кредитора, так і боржника.

Істотними умовами такого договору повинні вступати : місце знаходження земельної ділянки, урожай якої виступає предметом застави; її кадастровий номер; найменування сільськогосподарської культури; кількість посівної продукції і час посіву; площа, на якій посіяно урожай; орієнтовний час (період) найоптимальнішого збору врожаю; орієнтовна кількість і вартість врожаю (з врахуванням звичайної для цієї місцевості урожайності).

Невід'ємною частиною заставного договору повинна бути карта-схема земельної ділянки із прив'язкою до місцевості. За загальним правилом тягар утримання майна покладається на сторону, у якої майно залишене, або у даному випадку, яке з'явиться. Ризик випадкової загибелі врожаю покладається на заставодавця.

Обов'язок щодо збору майбутнього врожаю покладається на заставодавця. Заставодавець повинен своєчасно повідомити про наявність врожаю, його кількість, відповідність встановленим стандартам. Оскільки врожайність сільськогосподарських культур залежить сьогодні ,на жаль, не лише від обставин природно-кліматичного характеру, додатковою гарантією задоволення інтересів кредитора є і обов'язок заставодавця застрахувати майбутній урожай.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про заставу» від 2 жовтня 1992 р. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>.
2. Заїка Р. Ю. Товарна неустойка як спосіб захисту майнових прав та інтересів контрагентів // «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» [Текст] : Збірник матеріалів III Всеукраїнській науково-теоретичній конференції (Київ, 29 листопада, 2012 р.) К. : НАВС, 2012. – С. 220 – 221.
3. Заїка Роман «Урожайное бремя» // Юридическая практика. 2017. 3 октября. № 40. С. 1.
4. Луць В. В. Договір як правова форма розпорядження власника щодо належного йому майна Спогади про Людину, Вченого, Цивіліста-епоху (до 85-річчя від Дня народження академіка Ярослави Миколаївни Шевченко) ; за заг. ред. Р. О. Стефанчука. – К.: АртЕк, 2017. – С. 217-225.

Заїка Ю. О.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ПОСВІДЧЕННЯ ЗАПОВІТУ ЗА НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИН

Держава повинна створити такі умови, щоб кожний громадянин мав можливість набувати та ефективно використовувати належне йому майно за призначенням та визначати його долю.

Право заповідати майно є складовою частиною змісту цивільної правоздатності громадянина, який має можливість ще за життя виявити свою волю щодо майбутньої долі належного йому майна на випадок смерті.

Чинне цивільне законодавство проголошує принцип свободи заповіту, який полягає у тому, що будь-яка фізична особа може в будь-який час як скласти заповіт, так і скасувати його або взагалі відмовитись від свого права на його складання. У заповідальному розпорядженні заповідач має право заповісти як усе своє майно, так і його частку, яке законним спадкоємцям, так і будь-яким особам.

Свобода заповіту не може бути представлена лише в якості принципу спадкового права, її місце більш значне в системі цінностей – це елемент людської свободи в цілому [7, с. 403].

Заповіт – це особливий правочин, який вимагає обов'язкової нотаріальної форми під страхом його недійсності. У даному випадку форма заповіту є одним із елементів фактичного складу, з яким закон пов'язує його існування взагалі. Форма правочину являє собою безумовно конститутивний елемент. При такому значенні форми правочину її недотримання і зумовлює його недійсність.

Нотаріус (чи інша посадова особа, якій надано право посвідчувати заповіт), повинна упевнитися, що заповідач дійсно бажає зробити розпорядження саме на випадок своєї смерті, а не, скажімо, укласти договір довічного утримання, дарування або спадковий договір. Нотаріус зобов'язаний перевірити відповідність змісту заповіту чинному законодавству: а) чи це розпорядження заповідача за своїм характером є заповітом; б) чи не обмежені права осіб, які незалежно від волі заповідача мають право на обов'язкову частку спадщини; в) чи не містить заповіт таких умов прийняття спадщини, які по своїй суті є протиправними або аморальними; г) чи є умови заповіту здійсненними взагалі; і нарешті, чи володіє заповідальною дієздатністю особа, яка бажає скласти заповіт і чи вільно викладена воля такої особи.

Проте, на жаль, не завжди особа, яка бажає засвідчити свою останню волю, в силу надзвичайних обставин, які склалися, має реальну можливість скористатися послугами нотаріуса. Цю ситуацію враховує законодавець окремих європейських країн.

Слід зазначити, що ідея щодо укладення спрощеної форми заповіту не є національним винаходом. Ще у римському цивільному праві поруч із публічними заповітами допускалася спрощена форма приватного заповіту – заповіту легіонера (*testamentum in procinctu*), якому досить було перед маніпулою усно оголосити свою останню волю. Вважалося, що легіонери «не обтяжені знаннями» на відміну від цивільних осіб. Такий заповіт вважався дійсним, якщо солдат гинув на військовій службі або помирав протягом року після почесної відставки [5, с.469].

Спрощена форма заповіту відома деяким країнам континентальної Європи. Так згідно з § 2250 – 2251 Німецького цивільного уложення особа, яка перебуває у місцевості, з якою перервано сполучення внаслідок епідемії чи інших надзвичайних обставин або перебуває в плаванні на німецькому судні, може скласти заповіт в усній формі, але в присутності трьох свідків. Таке ж право надано особі, якій загрожує смертельна небезпека, і, вочевидь, неможливо скласти заповіт за звичайною процедурою [2].

Спрощену процедуру оформлення заповіту для поранених чи хворих заповідачів містить ст. 982 ЦК Франції [1]. Просту письмову форму заповіту допускає законодавство Іспанії та Італії [4, с. 82].

Економічне і політичне співіснування з Європейською спільнотою, передбачає і сприйняття міжнародних стандартів у галузі приватного права, в тому числі і у спадковому праві. Професор Є.О.Харитонов слушно зазначає, що «успішність правової адаптації залежить від сумісності правових систем, що зумовлює необхідність врахування властивостей останніх ...» [6, с. 85].

Складовою частиною національного законодавства є міжнародні договори. В умовах інтеграції України у світове співтовариство важливе значення відіграє правило щодо пріоритетності положень міжнародних договорів, які укладені Україною і належним чином ратифіковані, у порівнянні із актами національного законодавства.

У відповідності із Законом України від 17 грудня 2009 р. «Про приєднання України до Гаазької конвенції про колізії законів, які стосуються форми

заповітів» (5 жовтня 1961 р.), який набрав чинності з 14 травня 2011 р.), Україна приєдналася із застереженнями ст. 10 (з правом не визнавати заповіти, вчинені громадянами України в усній формі, крім як «за виняткових обставин»). Тобто, визнаючи дійсними усні заповіти укладені громадянами України за надзвичайних обставин, вітчизняний законодавець, водночас, не вніс відповідних змін у національне законодавство та не привів його у відповідність до Конвенції, оскільки у ч. 3 ст. 1247 ЦК «Загальні вимоги до форми заповіту» імперативно зазначено: «Заповіт має бути посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами, визначеними у статтях 1251-1252 цього Кодексу».

У зв'язку з викладеним пропонується доповнити наведену вище статтю положенням наступного змісту:

«Громадянин, який перебуває у ситуації, що загрожує його життю і позбавлений можливості посвідчити заповіт у встановленому порядку, може викласти свою останню волю у простій письмовій формі в присутності двох свідків.

Такий заповіт підлягає виконанню за умови підтвердження його судом за заявою заінтересованої сторони, поданої до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини.

Такий заповіт втрачає силу, якщо протягом семи днів з того часу, коли відпали обставини, що перешкоджали його посвідчення нотаріусом або іншою посадовою особою заповідач не посвідчить його у встановленому порядку» [3, с.101].

Щодо поняття надзвичайної ситуації, то залежно від підстав виникнення, їх можна поділити на ті, що зумовлені:

а) природними надзвичайними обставинами – небезпечними геофізичними явищами (землетрус, виверження вулкану), небезпечними геологічними явищами (обвали, провали земної поверхні, оповзні, селі), небезпечні метеорологічні (агrometeorологічні) явища (бурі, урагани, смерчі, шквали), небезпечні гідрологічні явища (повінь, повідь, льодохід, відрив прибережного льоду), морськими небезпечними гідрологічними явищами (цунамі, тайфуни), природними пожежами (лісовими, торф'яними, степових масивів);

б) біолого – соціальними надзвичайними ситуаціями – інфекційними захворюваннями (епідемії, пандемії);

в) гідродинамічними аваріями (прорив дамби, шлюзів, греблі, перемички тощо);

в) транспортними аваріями, морськими катастрофами;

г) людськими факторами (захоплення заручників, піратство тощо);

д) конфліктами на національно-етнічному ґрунті);

є) військовими діями.

Юридична доля заповіту, складеного за надзвичайних обставин буде залежати передусім від того, чи залишився заповідач живий. Якщо заповідач загине внаслідок надзвичайних обставин – укладений ним заповіт може бути підставою спадкування за умови, що суд за заявою зацікавленої особи визнає факт укладення такого заповіту, з'ясувавши:

а) чи дійсно були обставини надзвичайного характеру;

б) чи дійсно заповідач не мав можливості належним чином посвідчити заповіт;

в) чи є в наявності власноручно написане і підписане заповідальне розпорядження особи;

г) чи два свідки посвідчили письмове заповідальне розпорядження своїми підписами.

Звичайно, що свідками не можуть виступати особи, на користь яких зроблено заповідальне розпорядження.

У тому випадку, коли заповідач залишився живим і протягом семиденного терміну після того, як обставини надзвичайного характеру перестали існувати, не укладе заповіт у встановленому порядку, його письмове заповідальне розпорядження втрачатиме силу.

Узаконення такої процедури складання заповітів дозволить належним чином захистити права громадян, які перебувають і в зоні військових конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / Предисловие / В. Н. Захватаев / пер. с франц., приложения В. Н. Захватаев. К.: Алерта, 2016. 1156 с.
2. Гражданское уложение Германии = Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz: Ввод. закон к Гражданскому уложению / Пер. с нем.; науч. ред. : Вводный закон к Гражданскому уложению : пер. с нем. / Науч. ред. А. Л. Маковский и др. М. : Волтерс Клувер. 2004. 816 с.
3. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні : становлення і розвиток : монографія. 2-е вид. К.: КНТ. 2007. 288 с.
4. Сучасні тенденції розвитку спадкового права (порівняльно-правове дослідження) : монографія / Ю.О. Заїка, Н.Б. Солтис, В.В. Проценко, Є.О. Рябоконт / від. Ред. В.В. Луць. К. : НДІПрПіП ім. акад. Ф. Бурчака НАПрН України. 2015. 248 с.
5. Покровский И.А. История римского права. Минск: Харвест. 2002. – 528 с.
6. Харитонов Є.О. Україна – Європа: проблеми адаптації у галузі приватного права: монографія. Одеса: Фенікс. 2017. 358 с.
7. Харьковская цивилистическая школа : грани наследственного права : монография / И.В. Спасибо-Фатеева, О.П. Печень, В.И. Крат и др. ; под. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право. 2016. 608 с.

Закутня Д. В.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

СИСТЕМА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Проблеми системи права соціального захисту, а також місця цієї галузі права в системі національного права – надзвичайно цікава і малодосліджена сфера. Не вимагає додаткового обґрунтування твердження, що в умовах сучасної реформи

соціального захисту проблема системи галузі права, яка врегульовує суспільні відносини у цій сфері, має надзвичайно важливе значення. Адже тільки досконалий системний правовий механізм може забезпечити ефективний вплив на суспільні відносини. Визначення системи права соціального захисту в Україні, як уже зазначалося, ускладнюється відсутністю єдиного законодавчого акта, у котрому вона була б встановлена. Водночас основні структурні частини цієї сфери передбачено в Концепції соціального забезпечення населення України 1993 р., яка не тільки окреслила загальну будову галузі, а й стала основою для реалізації її положень у подальшому законодавстві.

Система галузі права є одним з основних чинників, який у взаємозв'язку з іншими обумовлює ефективність галузі, забезпечує її структурну ясність, доцільність і економність, тобто здатність мінімумом правових норм врегулювати весь комплекс необхідних суспільних відносин.

Суспільні явища характеризуються системним характером. Ці проблеми досліджуються різними суспільними й технічними науками, які мають вагомий здобутки, корисні й для правознавства в цілому, й для права соціального захисту зокрема. Справді, за умови відсутності єдиного нормативно-правового акта вести розмову про системність у певній галузі права досить важко. Тому важливо визначитися в основних відправних положеннях, застосування яких дасть змогу з'ясувати ситуацію, і спромогтися виявити справді об'єктивно існуючі зв'язки між компонентами системи, її властивості та співвідношення між компонентами і системою як цілим. Ці відправні положення, як завжди, є поза правом, у реальному бутті, вони дають сенс юридичним конструкціям.

Система (від гр. *sustema* – складене з частин, з'єднане) -показник, який означає об'єкт, організований як цілісність. Серед значних здобутків щодо системних досліджень філософської науки та теорії систем звернемо увагу на деякі принципові положення, які, на наш погляд, можуть бути корисними для цілей нашого дослідження.

Перше – явище як система складається з елементів, які взаємно пов'язані. В дослідженнях з теорії систем Л. Берта-ланфі одним із перших дав визначення системи як «сукупності взаємопов'язаних елементів»

Друге – для того щоб бути системою, ці елементи мають бути не лише взаємопов'язані, а й утворювати певну сталу цілісність. За висновком філософа В.П. Кузьміна, «система являє собою певну множину взаємопов'язаних елементів, які утворюють сталу єдність і цілісність, що має інтеграційні властивості й закономірності».

Третє – ці елементи повинні взаємно сприяти отриманню певного позитивного результату. Висновок академіка П. К. Анохіна: «Системою можна назвати тільки такий комплекс доволі залучених компонентів, у котрих взаємодія і взаємовідношення набувають характеру взаємосприяння компонентів на отримання фіксованого корисного результату».

Четверте – слід розрізняти систему об'єкта і системний підхід у його пізнанні. Системний підхід виходить з того, що специфіка складного об'єкта (системи) не вичерпується особливостями елементів, що його утворюють, а корениться передусім у характері зв'язків і відносин між певними елементами.

Особливо важливим для дослідження системи нової галузі права, є те, що при дослідженні системних об'єктів вчені виділяють актуальний і потенційний шар. Потенційний – це те, чого не вистачає в актуально існуючих уявленнях про певну цілісність. Це ті взаємозв'язки, які існують у дійсності, але ще не розкриті науковим знанням. Цей прошарок невидимий, але відчутний.

Отже, з врахуванням наведених положень зробимо спробу охарактеризувати систему права соціального захисту як галузь національного права.

Система права соціального захисту становить сукупність об'єктивно взаємопов'язаних правових інститутів і норм, які розташовані у певній структурній послідовності відповідно до специфіки суспільних відносин, що регулюються ними.

Структура (Structura) – будова, розташування, сукупність внутрішніх якостей, внутрішня будова об'єкта: Структура – це спосіб зв'язку елементів у системі, котрий забезпечує її функціонування. Системно-структурний аналіз передбачає виявлення не лише структурних утворень у межах галузі, а й юридичну ієрархію їх взаємозв'язку (горизонтальні, вертикальні зв'язки) та ступінь пов'язаності елементів. При аналізі системи права соціального захисту слід зважити на те, що хоча система права складається об'єктивно, проте, визнання об'єктивності структури права не означає її фатальності, незалежності від волі законодавця, активна правотворча діяльність якого впливає на структуру права і з часом приводить до цілеспрямованих перетворень у його тканині, структурі. У сфері соціального захисту воля законодавця має особливе значення, адже без конкретної юридичної норми не може бути здійснено жодної соціальної виплати і надано жодної соціальної послуги. Водночас при прийнятті нових законодавчих актів законодавець зв'язаний, принаймні має бути зв'язаним, конституційними засадами і попередньо ухваленими законами, в котрих вже закладено певну систему, певні принципи права.

Таким чином, за функціональним критерієм норми галузі права соціального захисту об'єднуються у такі структурні частини: 1) загальні положення; 2) загальнообов'язкове державне соціальне страхування; 3) державна соціальна допомога; 4) спеціальний соціальний захист; б) додатковий соціальний захист окремих категорій осіб; б) недержавне соціальне забезпечення. Кожна з цих частин утворює відносно відокремлену підсистему у загальній системі права соціального захисту, а юридичні норми, що входять до її складу, об'єднуються в окремі правові інститути. Ці інститути є неоднорідними за значенням. Нині науковці виділяють за структурно-функціональним критерієм генеральні інститути, основні інститути, субінститути та одно-елементні інститути, а також міжгалузеві функціональні інститути. Усі названі інститути є й у структурі права соціального захисту. Зараз неможливо аналізувати інститути права соціального захисту у відриві від організаційно-правової форми, в рамках якої вони функціонують.

Норми загальнообов'язкового державного соціального страхування містяться в Основах законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Законах України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спри-

чинили втрату працездатності», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та підзаконних актах, які конкретизують дію згаданих законів.

Враховуючи конституційні засади права людини на соціальний захист в Україні, а також суттєві зміни, що відбулися в Україні останніми роками, які кардинально змінили правове регулювання відносин у сфері соціального захисту, надзвичайно актуальною є подальша розробка проблем щодо права соціального захисту як галузі національного права, про предмет, метод, систему, джерела, принципи, правовідносини у цій сфері, про правовий статус суб'єктів, про систему соціальних стандартів і державних гарантій та їх відповідності міжнародним соціальним стандартам. Особливою важливою проблемою є правові аспекти державної соціальної допомоги як однієї з організаційно-правових форм соціального захисту.

Список використаних джерел:

1. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: Навч. посібник. – 2 ге вид. / Н.Б. Болотіна // К.: Знання, 2008.
2. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти: монографія / С. М. Синчук; Львів.
3. Туленков М. В. Політика соціального захисту: [монографія] / М. В. Туленков, Ю. Ж. Шайгородський.

Захарин Н. М.

студентка

Науковий керівник: Бабецька І. Я.

кандидат юридичних наук

*заступник проректора з виховної роботи по юридичному факультету
Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕКВІЗИЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

В умовах сьогодення найважливішим питанням суспільного та державного життя України залишається дискусія щодо реквізиції. Реквізиція – це примусове вилучення державою майна власника у державних або громадських інтересах з виплатою йому вартості майна.

Стаття 353 Цивільного кодексу України передбачає, що у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин, з метою суспільної необхідності майно може бути примусово відчужене у власника на підставі та в

порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості (реквізиція). В умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості [6].

Реквізоване майно переходить у власність держави або знищується. Оцінка, за якою попередньому власникові була відшкодована вартість реквізованого майна, може бути оскаржена до суду. У разі реквізиції майна його попередній власник може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо. Якщо після припинення надзвичайної обставини реквізоване майно збереглося, особа, якій воно належало, має право вимагати його повернення, якщо це можливо.

У разі повернення майна особі у неї поновлюється право власності на це майно, одночасно вона зобов'язується повернути грошову суму або річ, яка була нею одержана у зв'язку з реквізицією, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна [7, с 9].

За сформульованим правилом ч. 1 ст. 353 ЦК реквізиції має передувати повне відшкодування вартості реквізованого майна. З цього правила існує виняток, який дозволяє проводити наступне (за реквізицією) повне відшкодування вартості реквізованого майна. Проводити таке відшкодування вартості реквізованого майна можливо виключно в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 5 ст. 41 Конституції України) [3].

Засади оголошення воєнного або надзвичайного стану визначені Конституцією України (ст. 83, п. 31 ст. 85, п. 19 ст. 92, п. 21 ст. 106, п. 10 ст. 138) [7, с. 34].

Поняття, особливості, порядок введення та інші питання визначені на підставі Конституції України відповідно у законах України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про правовий режим надзвичайного стану». Наступний характер такого відшкодування слід розуміти таким чином, що власник має право вимагати його отримання після відвернення негативних обставин та, як уявляється, скасування воєнного або надзвичайного стану, за яких майно було реквізовано [5].

У ч. 3 ст. 353 ЦК визначається доля майна, що реквізоване: таке майно або переходить у власність держави, або знищується [2, с. 12].

Наприклад, в умовах воєнного стану в інтересах оборони держава може бути зацікавлена саме в знищенні певного майна – будівель, устаткування, яке не може бути евакуйованим; в умовах масової епідемії або епізоотії з метою боротьби з ними можуть прийматися рішення про реквізицію в осіб власного майна, яке може бути використане у боротьбі з такими проявами або це майно сприяє поширенню епідемії, епізоотії та підлягає з цих міркувань знищенню. За таких обставин може бути проведена реквізиція ліків, що використовуватимуться для боротьби з хворобами, тощо [4, с. 55].

У ч. 5 ст. 353 ЦК визначений ще один спосіб розрахунку з власником за реквізоване майно: власник реквізованого майна може вимагати взамін надання йому іншого майна. Такий розрахунок може повністю або частково замінити повне відшкодування вартості реквізованого майна. Не виключається можливість надання в оплату вартості реквізованого майна його власнику права користування іншим майном [6, с. 16].

Положеннями ч. 6 ст. 353 ЦК передбачено право на повернення відчуженого у власника в порядку реквізиції майна, якщо припинились надзвичайні обставини та зникла необхідність у користуванні цим майном для тієї загальнокорисної мети, що і була підставою відчуження майна. Таке право колишнього власника реалізується не шляхом викупу свого колишнього майна, а у вигляді заявлення особою вимоги про його повернення [З,с. 56] .

Отже, реквізиція – це примусово відчужене у власника майна за умови попереднього і повного відшкодування його вартості у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин з метою суспільної необхідності (ст. 353 ЦК України). Розвиток інституту реквізиції як наслідку введення воєнного чи надзвичайного стану є вкрай важливим. Це сприяє утворенню прав власника на об'єкти цивільних прав, а також закріпленню загальних засад цивільного права (рівності, справедливості та ін.).

Список використаних джерел:

1. Братусь С.Н. Предмет и система советского гражданского права. – М.: Юрид. лит. 1963.-197 с.
2. Венедиктов А.В. Государственная социалистическая собственность. – М.-Л.: Изд. АН СССР, 1948. – 841 с.
3. Гражданское право: Учебник: В 2 т. – Изд. 2-е, перераб. и доп. / Под ред. Е.А. Суханова. – М. : БЕК, 1998. – Т.1. – 816 с.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.– Ст. 141 (з наступними змінами).
5. Право власності в Україні: Навч. посіб. / О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, О.А. Підпригора та ін.; За заг. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 816 с.
6. Цивільний кодекс України: Текст відповідає офіц. – К.: Школа, 2003.– 384 с.
7. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. – М.: Изд. бр. Башмаковых, 1911. – 852 с.

Зубач О. І.

студентка VI курсу магістратури

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙОМІ НА РОБОТУ

При укладенні трудового договору у відповідності до ст. 26 Кодексу законів про працю України може бути обумовлене угодою сторін випробування з метою перевірки відповідності працівника роботі, яка йому доручається. Умова про випробування повинна бути застережена в наказі (розпорядженні) про прийняття на роботу.

В період випробування на працівників поширюється законодавство про працю.

Випробування не встановлюється при прийнятті на роботу:

- осіб, які не досягли вісімнадцяти років;
- молодих робітників після закінчення професійних навчально-виховних закладів;
- молодих спеціалістів після закінчення вищих навчальних закладів;
- осіб, звільнених у запас з військової чи альтернативної (невійськової) служби;
- інвалідів, направлених на роботу відповідно до рекомендації медико-соціальної експертизи.

Випробування не встановлюється також при прийнятті на роботу в іншу місцевість і при переведенні на роботу на інше підприємство, в установу, організацію, а також в інших випадках, якщо це передбачено законодавством.

Строк випробування при прийнятті на роботу, якщо інше не встановлено законодавством України, не може перевищувати трьох місяців, а в окремих випадках, за погодженням з відповідним комітетом профспілки, – шести місяців (ст. 27 КЗпП). Строк випробування при прийнятті на роботу робітників не може перевищувати одного місяця. Якщо працівник в період випробування був відсутній на роботі у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або з інших поважних причин, строк випробування може бути продовжено на відповідну кількість днів, протягом яких він був відсутній.

Диференціацію тривалості випробування для робітників та інших працівників досить важко пояснити. Швидше за все – це прояв ситуації, яка склалася, пов'язаної з тим, що працю робітників у нас навчилися оцінювати і, при бажанні, оцінюють її протягом досить короткого часу. Що стосується службовців, особливо керівників і спеціалістів, то суспільство не тільки не опанувало механізм оцінки цих працівників і якості їх праці, але і не виробило такого механізму взагалі, що є причиною застою в суспільстві.

При прийнятті на державну службу може встановлюватися випробування строком до шести місяців (ст. 18 Закону «Про державну службу»). При цьому

погодження з виборним органом первинної профспілкової організації цього строку не передбачено.

Строк випробування продовжується на кількість днів, протягом яких працівник був відсутній на роботі у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або з інших поважних причин. Варто звернути увагу, що частина третя ст. 27 КЗпП не передбачає обов'язкового продовження строку випробування, а тільки допускає таку можливість, яку власник має право реалізувати шляхом видання наказу відповідного змісту, з яким працівник повинен бути ознайомлений.

Коли строк випробування закінчився, а працівник продовжує працювати, то він вважається таким, що витримав випробування, і наступне розірвання трудового договору допускається лише на загальних підставах. Якщо протягом строку випробування встановлено невідповідність працівника роботі, на яку його прийнято, власник або уповноважений ним орган протягом цього строку вправі розірвати трудовий договір. Розірвання трудового договору з цих підстав може бути оскаржене працівником в порядку, встановленому для розгляду трудових спорів у питаннях звільнення (ст. 28 КЗпП).

Працівник вважається таким, який витримав випробування, якщо строк випробування закінчився, а він до закінчення цього строку не був звільнений з роботи. В період випробування працівник користується всіма трудовими правами і має обов'язки відповідно до законодавства про працю, угод, колективного і трудового договору. Тільки одна особливість є в його правовому становищі – у період випробування він може бути звільнений з роботи як такий, що не витримав випробування. Підставою для звільнення за результатами випробування може бути тільки невідповідність працівника посаді, на яку він прийнятий, оскільки випробування встановлюється «з метою перевірки відповідності працівника роботі, яка йому доручається» (частина перша ст. 26 КЗпП). Отже, звільнення за результатами випробування можливо, якщо буде встановлена невідповідність, як вона розуміється в п. 2 ст. 40 КЗпП.

Термін «невідповідність» означає, що підставою для звільнення не може бути порушення трудової дисципліни. За такі порушення працівник може бути звільнений на основі відповідних статей Кодексу законів про працю, а не за результатами випробування.

Звільнення за результатами випробування ст. 28 КЗпП називає розірванням трудового договору, на яке дається право власникові (або уповноваженому ним органу). З урахуванням цього, на звільнення за результатами випробування поширюються обмеження на звільнення, встановлені частиною третьою ст. 40 і ст. 184 КЗпП. Оскільки жінки, вагітні і ті, які мають дітей віком трьох (у випадках, передбачених частиною шостою ст. 179 КЗпП – шести) років, одинокі матері при наявності дитини віком до 14 років, не можуть бути звільнені за ініціативою власника, можна зробити висновок про те, що побічно закон заборонив встановлювати випробування для цієї категорії працівників.

Звільнення за результатами випробування оформляється наказом власника або уповноваженого ним органу. При цьому в наказі і трудовій книжці дається посилання на ст. 28 КЗпП, а підстава звільнення формулюється як «за результатами

випробування». Звільнення за результатами випробування здійснюється у всіх випадках без згоди виборного органу первинної профспілкової організації.

Згідно з ст. 19 Закону «Про державну службу» для перевірки професійного рівня і ділових якостей особи, яка претендує на посаду державного службовця, може застосовуватися стажування. Положення про порядок стажування в державних органах затверджене Кабінетом Міністрів. Стажування можуть проходити як особи, які вперше претендують на посаду державного службовця, так і державні службовці, що бажають зайняти вищу посаду. Добір кандидата на стажування здійснюється з ініціативи органу, в якому буде проходити стажування. Для його проведення необхідна письмова заява особи, яка буде стажуватися, і згода керівника за місцем як стажування, так і основної роботи стажиста. Працівники, що досягли пенсійного віку, до стажування не залучаються. Зарахування на стажування і зміна порядку його проходження оформляється наказом (розпорядженням) керівника державного органу, у якому буде проводитися стажування. У такий же спосіб визначається строк стажування. Стажування працівника проводиться з відривом від основної роботи. За працівником, який направлений на стажування, зберігається його посада і заробітна плата за основним місцем роботи (державний орган, який запросив працівника на стажування, відшкодовує підприємству за місцем основної роботи витрати з виплати стажисту заробітної плати). Стажисту за основним місцем роботи відшкодовуються також витрати на проїзд до місця стажування і назад, добові за час перебування в дорозі і найм житла. Стажист (не державний службовець), який після успішного закінчення стажування виявив бажання працювати в цьому державному органі, приймається на роботу в конкурсному порядку, але йому надається перевага перед особами, які беруть участь у даному конкурсі, але не проходили стажування. Державний службовець після успішного закінчення стажування може бути переведений на вищу посаду за рішенням відповідного державного органу без конкурсного добору.

Деякі нормативно-правові акти передбачають стажування як спосіб підвищення кваліфікації (Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання, стажування, для підвищення кваліфікації).

Характеризуючи поняття випробування при прийомі на роботу, ми повинні врахувати всі його ознаки і зробити висновок про те, що випробування при прийнятті на роботу – це передбачена в законодавстві і встановлена сторонами при укладенні трудового договору (контракту) процедура перевірки відповідності професійних, ділових і особистісних якостей працівника роботі, яка йому доручається. Випробування є одним з елементів децентралізованого (договірного) регулювання трудових відносин; важливим способом перевірки ділових якостей працівника; однією з найважливіших умов якісного підбору і розстановки кадрів; одним із способів стабілізації трудових правовідносин. Випробування можливо розглядати як умову правильного вибору працівником місця роботи, а роботодавцем – працівника, свідченням поєднання інтересів сторін трудового договору. Воно сприяє виконанню державних програм по забезпеченню зайнятості і працевлаштування населення.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 № 322-VIII / Інтернет– ресурс / <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Науково-практичний коментар до Кодексу законів про працю / Інтернет-ресурс / <http://legalexpert.in.ua/komkodeks>
3. Про державну службу. Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII / Інтернет-ресурс / <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
4. Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання, стажування, для підвищення кваліфікації від 4 березня 1996 р. № 287
5. Мельничук Н.А. Правовое регулирование испытания при приеме на работу по законодательству Украины. – Рукопись. Харьков, 2006.

Івановська П. Г.

студентка

Науковий керівник: Простибоженко О. С.

викладач

Київського університету права

Національної академії наук України

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ

Моральна (немайнова) шкода є відносно новим правовим інститутом у вітчизняному цивільному праві, який потребує постійних досліджень та перевірки на практиці.

У законодавстві та в юридичній літературі відсутнє єдине визначення поняття моральної (немайнової) шкоди. Така шкода відноситься до захисту абсолютних прав фізичних і юридичних осіб. Вона є нематеріальною та вважається такою, якій не притаманний матеріальний зміст, але виражається у відповідному матеріальному розмірі. У зв'язку з чим питання визначення поняття та сутності моральної (немайнової) шкоди є досить актуальним.

Загальнотеоретичні та практичні проблеми та питання даної теми розглядалися в роботах багатьох науковців, серед яких Шимінова М.Я., Малєїна М.М., Дубрівний В.А., Беякова А.М., Шимон С.І., Паліюк В.П. та інші.

Моральна (немайнова) шкода у юридичній літературі розглядається як складне соціальне явище, що поєднує у собі два елементи: соціально-моральний та індивідуально-психічний.

Представники соціального напрямку визначають моральну (немайнову) шкоду як наслідок порушення певних суб'єктивних прав, а саме честі, гідності та ділової репутації.

Шимінова М.Я. вважає, що немайна шкода є результатом порушення нематеріальних благ [10, с. 37]. Малєїна М.М. під немайною (нематеріальною)

шкодою розуміє такі наслідки правопорушення, які не мають економічного змісту і вартісної форми [6, с. 37].

Але соціальний напрямок розкриває поняття моральної (немайнової) шкоди із соціальної позиції, а індивідуально-психічну сторону залишає поза увагою. Також даний метод пов'язує виникнення моральної шкоди лише з випадками порушення нематеріальних благ.

Представники протилежного – індивідуально-психічного напрямку, визначають моральну шкоду, виходячи з категорії моральних чи фізичних страждань. Малейн М.С. під моральною шкодою розуміє немайнову шкоду, яка проявляється у заподіянні потерпілому моральних чи фізичних страждань, і вказує, що моральна шкода може знаходити свій вираз у порушенні психічного благополуччя, душевної рівноваги особи потерпілого [5, с. 18]. Белякова А.М. підкреслює, що моральна шкода виражається у переживаннях та стражданнях, а також у обмеженні можливостей особи брати участь у активному житті [3, с. 53]. Представники другого напрямку роблять основний наголос на індивідуально-психічній стороні моральної шкоди. В даному випадку моральна шкода виражається лише в фізичних і моральних стражданнях. Науковці вважають, що у зв'язку з недоліками двох попередніх напрямків, виник третій – індивідуально-соціальний. Дубрівний В.А. вказує, що під моральною шкодою слід розуміти порушення нормального психічного стану людини, викликаного посяганнями на охоронювані законом її суб'єктивні права та інтереси, а також інші блага, в результаті чого цій особі заподіюються моральні страждання [4, с. 65]. Шимон С.І. вважає, що моральна шкода являє собою втрати немайнового характеру, заподіяні фізичними чи душевними стражданнями, які виникли внаслідок дії (бездіяльності), що порушує права або блага, належні особі від народження чи унаслідок закону [11, с. 25]. Паліюк В.П. зазначає, що моральна шкода – це негативні наслідки, які настали в результаті порушення суб'єктивних (майнових і особистих немайнових) прав потерпілих, котрі призвели до приниження їх честі, гідності і ділової репутації в широкому розумінні, в результаті чого потерпілому необхідні певні додаткові засоби для компенсації психологічних, моральних переживань і відновлення звичного душевного стану, способу життя [7, с. 56].

Представники індивідуально-соціального напрямку об'єднують в собі вчення двох попередніх напрямків та визначають моральну (немайнову) шкоду як таку, що полягає у моральних, психічних чи фізичних стражданнях. Тобто представники даного третього напрямку поєднують індивідуально-психічний та соціальний аспекти моральної шкоди. В теорії цивільного права було висвітлено ряд думок з приводу розуміння суті моральної шкоди. Деякі автори ототожнюють її з втратами немайнового характеру, заподіяні фізичними чи душевними стражданнями. При цьому, негативні емоції і переживання самі по собі не можуть бути підставою для права на відшкодування моральної шкоди. Потрібно, щоб вони досягли певного якісного і кількісного рівня та викликали деякі негативні наслідки: погіршення чи неможливість реалізувати особою свої звички і бажання, погіршення відносин з оточуючими, захворювання та інше. Тільки за таких умов вони можуть розцінюватися як моральна шкода [12, с. 6]. Тобто, моральна шкода трактується як результат фізичного чи душевного страждання. Відповідно до ча-

стини 2 статті 23 Цивільного Кодексу України моральна шкода полягає: у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншими ушкодженнями здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала з зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної особи або юридичної особи [1]. Використання поняття «моральна шкода» стосовно юридичних осіб не відповідає змісту цього поняття, не узгоджується із загально визначеними уявленнями про юридичну особу як штучно створеного учасника правових відносин, якому не властиво переживання емоційні відчуття. Водночас, юридична особа наділена правом на відшкодування шкоди завданої внаслідок порушення немайнових прав [8, с.438]. Джерелом виникнення нематеріальної шкоди юридичних осіб є факт посягання на честь, гідність, ділову репутацію особи. За філософським визначенням честь – це суспільна оцінка моральних і духовних якостей людини; гідність – самооцінка особою своїх соціальних і моральних якостей як члена суспільства. Тому постає питання чи можуть юридичні особи мати такі людські якості, як честь і гідність, адже ці особи не здатні мати такі якості та не можуть самі себе оцінювати. Юридичним особам можуть дати оцінку фізичні особи, але не як члена людського суспільства, а як інструментові задоволення певних людських потреб [9, с.495].

Під немайновою шкодою, що заподіяна юридичній особі, слід розуміти втрати немайнового характеру, що настали у зв'язку з приниженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій, спрямованих на знищення престижу чи підрив довіри до її діяльності [2].

Щодо сутності моральної (нематеріальної) шкоди, то така шкода є нематеріальною та вважається такою, якій не притаманний матеріальний зміст, хоча і виражається у відповідному матеріальному розмірі. У зв'язку з вищевказаним, можна зробити такі висновки: Під моральною шкодою у цивільному праві розуміють несприятливі зміни охоронюваного законом немайнового блага, які охороняються законом. В законодавстві України відсутнє чітке визначення поняття «моральна (немайнова) шкода». Поняття моральної шкоди стосується шкоди, яка завдана фізичній особі, внаслідок посягання на абсолютні нематеріальні блага, порушення особистих немайнових прав. Поняття немайнова шкода притаманна юридичній особі, під якою слід розуміти втрати майнового та немайнового характеру. Щодо визначення сутності моральної шкоди, то ми погоджуємося з представниками індивідуально-соціального напрямку, в якому визначають моральну (немайнову) шкоду як негативні наслідки, які настали в результаті порушення суб'єктивних (майнових і особистих немайнових) прав юридичних та фізичних осіб, котрі призвели до приниження їх честі, гідності і ділової репутації.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV.
2. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995 № 4.
3. Белякова А.М. Возмещение причиненного вреда. – М.: Изд-во МГУ, 1972. –101 с.
4. Дубриный В.Я. Потерпевший на предварительном следствии. – Саратов: Приволж. кн. изд-во, 1966. – 99 с.
5. Малеин Н.С. Возмещение вреда, причиненного личности. – М.: Юридическая литература, 1965. – 228 с.
6. Малеин Н.С. О моральном вреде // Государство и право. – 2004. – № 3. – С. 32-39.
7. Паліюк В.П. Моральный (неимущественный) вред. – К.: Право, 1999. – 232 с.
8. Селезень С.В. Правова категорія «моральна шкода» в сучасному суспільстві. Правова доктрина – основа формування правової системи держави. Харків «Право» – 2013.
9. Шевченко Я.М. Підручник//Цивільне право країни. Академічний курс. Т. 2. Особлива частина. – 2006. – 520 с.
10. Шиминова М.Я. Компенсация вреда гражданам. – М.: Наука, 1979. –183 с.
11. Шимон С.І. Відшкодування моральної шкоди в проєкті Цивільного кодексу // Право України. – 1997. – № 10. – С. 23-27.
12. Шимон С.И. Моральный вред. Способы определения компенсации за моральный вред, причиненный физическому лицу, в различных правовых системах // Юридическая практика. – 2000 – № 42 – С. 9.

Козак О. О.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ ВЕРСТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Соціальний захист малозабезпечених верств населення на сьогоднішній час є однією з найбільш актуальних тем в соціальній політиці. Зараз в Україні досить велика частина населення, рівень доходів у яких нижче від встановленого прожиткового мінімуму. Але ж від цього страждає і економіка країни в цілому і кожен громадянин, який живе в Україні. Тим більше що у нас в країні запропонована соціальна підтримка від держави не настільки хороша і ефективна,

як хотілось би її бачити. У країні грошову допомогу від держави виплачують малозабезпеченим сім'ям, садиноким матерям. Існує також соціальна допомога на дітей, над якими встановлено опіку і піклування, та тимчасова допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів. Окрім того, кожна жінка, яка стала матір'ю, гарантовано отримує допомогу при народженні дитини, незалежно від того, працює вона чи ні [1].

Умови призначення і виплати допомоги регулюються Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 250 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» (останні зміни внесені 30.11.2016 р.) та іншими нормативно-правовими актами.

Особливу увагу урядовці приділяють дітям, адже вони потребують турботи та захисту як ніхто інший. Зокрема, за підтримки Мінсоцполітики восени було організовано виїзд юних українців на відпочинок та оздоровлення до Шотландії. Можливість відпочити за кордоном отримали діти з різних куточків України із сімей, де один із батьків загинув або був важко поранений під час проведення АТО. Також Уряд небайдужий до дітей, які позбавлені батьківського піклування. Популяризація усиновлення в Україні є одним з найбільш дієвих методів влаштування долі дітей-сиріт. У цьому напрямку є приклад західних держав, де прийняття у родину малюків з дитячих будинків є нормою. З цією метою за ініціативи органів виконавчої влади проводяться флешмоби та акції за участю дітей-сиріт, що сприяють приверненню уваги громадськості до цього болючого питання. Нині подати заявку на усиновлення дитини можливо на офіційному веб-порталі Міністерства соціальної політики України. На цьому ж ресурсі можна знайти фотографії та контактну інформацію дітлахів, які шукають нову родину. Отже, стати прийомними батьками в нашій країні не так складно, головне – мати бажання подарувати дитині турботу та затишок [2].

Не залишається осторонь і українська молодь, яка безперечно є перспективним майбутнім нашого суспільства. За дорученням Прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана спільно зі студентською спільнотою було напрацьовано новий алгоритм нарахування студентських стипендій, Урядом прийнято відповідну постанову. Студенти, які будуть претендувати на академічну та соціальну стипендію, отримуватимуть одну із стипендій на вибір. При цьому студенти-сироти при наявності права на отримання академічної стипендії будуть отримувати дві стипендії. Розмір соціальної стипендії для більшості студентів становить 1000 грн, для студентів-сиріт – 2000 грн.

Особливого піклування зі сторони держави потребують і люди похилого віку. Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет на 2016 рік» було підвищено розміри мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму з відповідним збільшенням пенсійних виплат. Прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність, підвищується з 1130 до 1247 гривень. У зв'язку з цим будуть перераховані мінімальні пенсійні виплати і надбавки та підвищення до пенсій, розмір яких залежить від прожиткового мінімуму. Мінімальний розмір пенсії за віком та пенсії у зв'язку з втратою годувальника на одного утриманця, призначених відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне

пенсійне страхування», з 1 грудня 2016 року становитиме 1247,00 грн, пенсії у зв'язку з втратою годувальника на двох утриманців – 1496,40 грн, на трьох і більше – 1870,50 грн.

Допомога малозабезпеченим родинам є також одним з пріоритетних напрямків роботи Уряду. За інформацією Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, завдяки дії урядової програми з енергоефективності фізичним особам, які освоїли кошти на придбання енергоефективних матеріалів та обладнання, відшкодовано 932,25 млн гривень. Що стосується сплати житлово-комунальних послуг, малозабезпечені верстви населення сьогодні захищені двома механізмами, що надає Уряд – системою субсидій та можливістю розстрочення платежів. Станом на початок 2017 року понад 7 мільйонів українських сімей користуються системою субсидій. Понад 20 тисяч родин скористалися послугою відтермінування або розбивки зимових платежів на весь рік.

Але, на жаль, іноді у громадян, які потребують соціального захисту, виникають труднощі – затримка виплат або ж відмова у їх призначенні. На місцях не проводиться організаційна робота щодо виконання ініціатив Уряду. Через величезні черги у відділах соціального захисту населення отримати роз'яснення у працівників часто немає можливості. У таких випадках допоможуть фахівці урядової «гарячої лінії» 1545, які приймають звернення та надсилають їх на розгляд органам виконавчої влади відповідно до компетенції, а також надають відповідні консультації щодо норм законодавства [3].

Особливої уваги заслуговують проблеми соціальних виплат для неповних сімей, а саме допомоги на дітей одиноким матерям. Адже процес виховання потребує немало зусиль, і для самотніх жінок ця місія є складною. Тож держава має підтримувати одиноких матерів з метою забезпечення гідних умов проживання для їхніх сімей.

На сьогодні важливим завданням держави є формування ефективної системи соціального захисту, побудованої на принципах першочергового надання допомоги тим громадянам, які її дійсно потребують. Закон України «Про статус і соціальний захист багатодітних сімей в Україні» визначає правові, організаційні та соціальні засади та гарантії державної підтримки багатодітних сімей в Україні. Багатодітна родина знаходиться під особливим захистом держави. Законодавство України про статус і соціальний захист багатодітних сімей складається з цього Закону, інших законів та нормативно-правових актів, що 2 регулюють правовідносини, пов'язані з наданням пільг та матеріальної, соціальної та правової допомоги [4].

На даний час дослідження проблем багатодітних сімей є вкрай необхідними, як в масштабі всієї країни, так і в окремих муніципальних утвореннях. Особливо важливо вивчити діяльність органів соціального захисту в області підтримки багатодітних сімей на регіональному та місцевому рівнях.

Сьогодні інститут сім'ї в Україні переживає дуже складні трансформаційні процеси. Разом із позитивними наслідками суттєвого підвищення виплат при народженні дитини органи державної влади зіткнулися з випадками народження дітей лише заради отримання гарантованої державою одноразової допомоги. Багатодітні українські сім'ї користуються декількома видами державної допомоги

ги, а саме: допомогою, передбаченою для малозабезпечених сімей; допомогою при народженні дитини; допомогою на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; допомогою на дітей самотніми матерями та іншими.

Сьогодні державна підтримка сімей з дітьми в Україні спрямована насамперед на підтримку певних категорій сімей (малозабезпечені, багатодітні, з одним працюючим, які 3 утримують дітей (дитину) інваліда тощо). Розмір державних допомог в умовах інфляції та нестабільної економіки є досить низьким і, відповідно, не досить ефективним. Попри наявність гарантій державної допомоги, не всі родини користуються ними через відсутність розуміння алгоритму взаємодії з тими державними та недержавними інституціями, які могли б забезпечити вирішення проблем, що перед ними постають. Для ефективного вирішення соціальних проблем у період становлення ринкової економіки необхідно застосовувати комплексний підхід, який дасть змогу використовувати широкий спектр методів: економічних, соціальних, правових, організаційних та ін. В даний час дослідження проблем багатодітних сімей є вкрай необхідними; особливо важливо вивчити діяльність органів соціального захисту в області підтримки багатодітних сімей на регіональному та місцевому рівнях.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/>
2. Положення про управління праці та соціального захисту населення Лозівської районної державної адміністрації [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Лозівської районної державної адміністрації
3. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 листопада 1992 року № 2811-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.dov.ua./cgibin/laws/main/cgi!nreg=2811-2&p=1320232574694276>
4. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751// Офіційний вісник України. 2001. – Ст. 52.

Кагадій М. І.

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
директор Київського інституту
Університету сучасних знань*

СУДОВІ ВИТРАТИ

Судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи. Розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законодавством.

До витрат, пов'язаних з розглядом судової справи, належать:

- 2) витрати на правову допомогу;

3) витрати сторін та їх представників, що пов'язані з явкою до суду;

4) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз;

5) витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи;

6) витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача.

Ціна позову визначається:

1) у позовах про стягнення грошових коштів – сумою, яка стягується;

2) у позовах про визнання права власності на майно або його витребування – вартістю майна;

3) у позовах про стягнення аліментів – сукупністю всіх виплат, але не більше ніж за шість місяців;

4) у позовах про строкові платежі і видачі – сукупністю всіх платежів або видач, але не більше ніж за три роки;

5) у позовах про безстрокові або довічні платежі і видачі – сукупністю платежів або видач за три роки;

6) у позовах про зменшення або збільшення платежів або видач – сумою, на яку зменшуються або збільшуються платежі чи видачі, але не більше ніж за один рік;

7) у позовах про припинення платежів або видач – сукупністю платежів або видач, що залишилися, але не більше ніж за один рік;

8) у позовах про розірвання договору найму (оренди) або договору найму (оренди) житла – сукупністю платежів за користування майном або житлом протягом строку, що залишається до кінця дії договору, але не більше ніж за три роки;

9) у позовах про право власності на нерухоме майно, що належить фізичним особам на праві приватної власності, – дійсною вартістю нерухомого майна, а на нерухоме майно, що належить юридичним особам, – не нижче його балансової вартості;

10) у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог, – загальною сумою всіх вимог.

Якщо визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна або на момент пред'явлення позову встановити точну його ціну неможливо, розмір судового збору попередньо визначає суд з наступним стягненням недоплаченого або з поверненням переплаченого судового збору відповідно до ціни позову, встановленої судом при вирішенні справи. У разі збільшення розміру позовних вимог або пред'явлення нових вимог несплачену суму судового збору належить сплатити до звернення в суд з відповідною заявою. У разі зменшення розміру позовних вимог питання про повернення суми судового збору вирішується відповідно до законодавства.

Суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на визначений строк, але не більше як до ухвалення судового рішення у справі. Якщо у встановлений судом строк судові витрати не будуть оплачені, заява відповідно до статті 207 ЦПК залишається без розгляду, або витрати стягуються за судовим рішенням у справі, коли оплата судових витрат була відстрочена або розстрочена до ухвалення цього рішення. З підстав, зазначених у частині першій цієї статті, суд може зменшити розмір на-

лежних до оплати судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, або звільнити від їх оплати. У разі подання позовної заяви після подання заяви про забезпечення доказів або позову розмір судового збору зменшується на розмір судового збору, сплаченого за відповідну заяву про забезпечення доказів або позову.

Витрати, пов'язані з оплатою правової допомоги адвоката або іншого фахівця в галузі права, несуть сторони, крім випадків надання безоплатної правової допомоги. Граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу встановлюється законом. Витрати фізичних осіб, пов'язані з оплатою правової допомоги при розгляді судом справ про оголошення померлою фізичної особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку, або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, несуть юридичні особи, на території яких мав місце нещасний випадок внаслідок таких надзвичайних ситуацій.

Витрати, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту сторін та їх представників, а також найманням житла, несуть сторони. Стороні, на користь якої ухвалено судові рішення, та її представникові сплачуються іншою стороною добові (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять – пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати. Граничний розмір компенсації за судовим рішенням витрат сторін та їх представників, що пов'язані з явкою до суду, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Витрати, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів, найманням ними житла, а також проведенням судових експертиз, несе сторона, яка заявила клопотання про виклик свідків, залучення спеціаліста, перекладача та проведення судової експертизи. Кошти на оплату судової експертизи вносяться стороною, яка заявила клопотання про проведення експертизи. Якщо клопотання про проведення експертизи заявлено обома сторонами, витрати на її оплату несуть обидві сторони порівну. У разі неоплати судової експертизи у встановлений судом строк суд скасовує ухвалу про призначення судової експертизи. Добові (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять свідкам, спеціалістам, перекладачам, експертам сплачуються стороною, не на користь якої ухвалено судові рішення. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять – пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати. У такому самому порядку компенсуються витрати на оплату послуг експерта, спеціаліста, перекладача. Якщо у справах окремого провадження виклик свідків, призначення експертизи, залучення спеціалістів здійснюються за ініціативою суду, а також у випадках звільнення від сплати судових витрат або зменшення їх розміру, відповідні витрати відшкодовуються за рахунок Державного бюджету України. Граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних із за-

лученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи, несе сторона, яка заявила клопотання про вчинення цих дій. Якщо клопотання про вчинення відповідних дій заявлено обома сторонами, витрати на них несуть обидві сторони порівну. Граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стороні, на користь якої ухвалено рішення, суд присуджує з другої сторони понесені нею і документально підтверджені судові витрати. Якщо позов задоволено частково, судові витрати присуджуються позивачеві пропорційно до розміру задоволених позовних вимог, а відповідачеві – пропорційно до тієї частини позовних вимог, у задоволенні яких позивачеві відмовлено. Якщо сторону, на користь якої ухвалено рішення, звільнено від оплати судових витрат, з другої сторони стягуються судові витрати на користь осіб, що їх понесли, пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог. Якщо обидві сторони звільнені від оплати судових витрат, вони компенсуються за рахунок держави у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Якщо позивача, на користь якого ухвалено рішення, звільнено від сплати судового збору, він стягується з відповідача в дохід держави пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог. У разі залишення позову без задоволення, закриття провадження у справі або залишення без розгляду позову позивача, звільненого від оплати судових витрат, судові витрати, понесені відповідачем, компенсуються за рахунок держави. Якщо суд апеляційної, касаційної інстанції чи Верховний Суд України, не передаючи справи на новий розгляд, змінює рішення або ухвалює нове, суд відповідно змінює розподіл судових витрат.

У разі відмови позивача від позову понесені ним витрати відповідачем не відшкодовуються, а витрати відповідача за його заявою стягуються з позивача. Однак якщо позивач не підтримує своїх вимог унаслідок задоволення їх відповідачем після пред'явлення позову, суд за заявою позивача присуджує стягнення всіх понесених ним у справі витрат з відповідача. Якщо сторони під час укладення мирової угоди не передбачили порядку розподілу судових витрат, кожна сторона у справі несе половину судових витрат. В інших випадках закриття провадження у справі, а також у разі залишення заяви без розгляду відповідач має право заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи, внаслідок необґрунтованих дій позивача.

Калашник О. М.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, заступник директора
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ГЕНЕЗА І СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В умовах євроінтеграції та формування в Україні правової держави роль і значення правового регулювання суспільних відносин набувають особливої актуальності. Адже головною ознакою моделі держави, що характеризується як права, є висока урегульованість суспільних відносин [1]. Під час гібридної війни держава особливо спрямовує сили на врегулювання суспільних відносин, у тому числі і цивільних.

Важливе місце в реалізації правового регулювання суспільних відносин займає механізм правового регулювання, від якого залежить ефективність правового регулювання, відповідність поведінки учасників суспільних відносин приписам юридичних норм [1].

Механізм правового регулювання досліджувався як вітчизняними вченими, так і зарубіжними, проте не існує одностайності думок щодо розуміння його сутності. Така ситуація спостерігається як у загальній теорії права, так і відповідним чином знаходить своє відображення в рамках науки цивільного права. Адже цивілісти в основному дотримуються тих положень вчення про механізм правового регулювання, які є базовими в осмисленні всієї проблематики та вироблені протягом тривалого часу на рівні загальнотеоретичних досліджень [2, с. 52].

Виникнення власне самого поняття «механізм правового регулювання» пов'язують з ім'ям М. Г. Александрова [3], який вперше використав категорію «механізм правового впливу» і визначив основні складові цього механізму, що в сукупності забезпечують поступове перенесення права на впорядкування суспільних відносин [4, с. 189].

В. В. Мазур в своїй статті зазначав, що в юридичній літературі нині існує як мінімум дві точки зору щодо кількості та якісного змісту методологічних підходів до розуміння механізму правового регулювання, а відтак і механізму цивільно-правового регулювання [2, с. 52]. Так, ще С. С. Алексєєв, як основоположник даної проблематики, виділяв інструментальний або спеціально-юридичний, психологічний та соціальний підходи. Основна особливість інструментального підходу, на його думку, полягає в розгляді механізму правового регулювання як «комплексу засобів, всього юридичного інструментарію, що працює в процесі правового регулювання». Психологічний же підхід характеризується тим, що основна увага зосереджується на аналізі процесу формування та дії мотивів поведінки людей як учасників відповідних суспільних відносин, що відбувається в результаті їх правового регулювання. Як зазначає С. С. Алексєєв, це «свого роду проекція способів правового регулювання на психологічну сферу особистості».

Сутність же соціального підходу, на думку вченого, виявляється в можливості використання поняття «механізм» більш широко, з позицій правового впливу в цілому. В даному випадку мова йде вже власне не про механізм правового регулювання, а про «соціальний механізм дії права» [5, с. 11–23].

Безумовною віхою у комплексному аналізі досліджуваної теми було видання праці К. В. Шундікова «Правовые механизмы: основы теории», в якій поняття правові механізми порівнювалося з іншими дотичними категоріями: «механізм правового регулювання», «правовий режим», «правові процедури», «юридичні конструкції» тощо [6, с. 12-21].

В. В. Мазур підсумовує, що в юридичній літературі поширеною є думка про необхідність виділення інструментального, діяльнісного, системного та комплексного підходів в частині оцінки суті як механізму правового регулювання, так і механізму цивільно-правового регулювання [7, с. 20–27; 10, с. 110].

Цілком правильно С. В. Невестюк при дослідженні механізму правого регулювання цивільних відносин звертається до етимології даного поняття [8]. Так, «механізм» (від грецьк. μηχανή – машина) має наступні значення:

- 1) устрій, пристосування, що складається з рухомих частин, які під дією прикладених зусиль здійснюють заданий рух;
- 2) внутрішній устрій, система;
- 3) сукупність процесів, на яких засновується яке-небудь явище [9, с. 251].

На сьогодні, коли Україна знаходиться в умовах так званої «гібридної війни», проблеми механізму правового регулювання суспільних відносин, в тому числі і цивільних, досліджували ряд вчених, зокрема: В. В. Мазур, Я. В. Сімутіна, С. В. Невестюк, О. Я. Кархут та інші.

Враховуючи вище викладене, думки науковців, висловлені з приводу категорійного апарату механізму правового регулювання можна привести визначення поняття механізму правового регулювання цивільних відносин. Так, механізм правого регулювання цивільних відносин – це система правових засобів, організованих у певній послідовності та спрямованих на впорядкування, регулювання, закріплення, розвиток і вдосконалення цивільних відносин на підставі основоположних принципів права.

Список використаних джерел:

1. Кархут О. Я. Механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти: теоретико-правовий аспект / дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія правових та політичних вчень» / Кархут О. Я. – К., 2014. – 185 с.
2. Мазур В. В. Механізм цивільно-правового регулювання як правова категорія / В. В. Мазур // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – № 6. – с. 51-57.
3. Александров Н. Г. Право и законность в период развернутого строительства коммунизма [Текст] / Н. Г. Александров. – М. : Госюриздат, 1961. – С. 183–213.

4. Сімута Я. В. Щодо механізму правового регулювання трудових відносин у сучасних умовах / Я. В. Сімута // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 3. – с. 188-192.
5. Алексеев С. С. Общая теория права: В 2 томах / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1982. – Т. II. – 360 с.
6. Шундигов К. В. Правовые механизмы: основы теории [Текст] / К.В. Шундигов // Государство и право. –2006. – № 12. – С. 12-21.
7. Кривицький Ю.В. Спеціалізовані норми права в механізмі правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Ю.В. Кривицький. – К., 2010. – 260 с.
8. Невестюк С. В. Механізм цивільного процесуального регулювання: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03 / С. В. Невестюк. – К. – 2016. – с. 210
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Підручник. «Консум», 2000. 652 с.
10. Мазур В. В. Механізм цивільно-правового регулювання: теоретико-методологічний аспект / В. В. Мазур // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – № 36, Т. 1. – с. 108 – 113.

Карась Я. А.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМЦЯМИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день шлюб між громадянами України та громадянами інших держав є досить поширеним явищем, тому питання реєстрації такого шлюбу є актуальним. Йде процес глобалізації, люди мають можливість виїжджати за кордон, пізнавати нові культури та створювати інтернаціональні сім'ї.

Правове регулювання даного питань здійснюють такі нормативно-правові акти, як: Конституція України, Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про імміграцію», Закон України «Про міжнародне приватне право», Постанова Кабінету міністрів України від 28 березня 2012 р. № 251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983».

Ще давньогрецький мислитель Платон зазначав, що у добре влаштованій державі першими законами повинні бути ті, які регулюють шлюб. І це цілком зако-

номірно, адже ні людина, ні сім'я не можуть існувати в суспільстві самі по собі. А найважливішою передумовою виникнення сім'ї, її основою є шлюб.

Статтею 21 Сімейного кодексу України передбачено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Державна реєстрація шлюбу встановлена для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства [5].

У статті 18 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» зазначено, що іноземці можуть укладати шлюби з громадянами України та іншими особами відповідно до законодавства України. Іноземці мають рівні з громадянами України права та обов'язки у шлюбних і сімейних відносинах [2].

Відповідно до ст. 55 Закону України «Про міжнародне приватне право» право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу. Шлюб може укладатися як на території України, так і за її межами. У разі укладення шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу. Шлюб між громадянами України, шлюб між громадянином України та іноземцем, шлюб між громадянином України та особою без громадянства, що укладений за межами України відповідно до права іноземної держави буде діяти в Україні за умови додержання щодо громадянина України вимог Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу [1].

Форма та порядок укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства визначається правом України.

Порядок реєстрації шлюбу з іноземцем:

1. Щоб укласти шлюб, наречений і наречена повинні подати до органів державної реєстрації актів цивільного стану заяву про намір вступити в шлюб. Громадянин України повинен пред'явити лише свій український паспорт, а от від іноземного нареченого потрібно значно більше документів.

Для укладення шлюбу в Україні іноземному громадянину необхідні: паспорт (оригінал і нотаріально завірений переклад) та документ, що підтверджує розірвання попереднього шлюбу (якщо такий є).

В залежності від мети перебування іноземця в Україні, крім паспорту він повинен пред'явити:

1) посвідку на постійне проживання – документ, що посвідчує особу іноземця та підтверджує право на постійне проживання в Україні;

2) посвідку на тимчасове проживання – документ, що посвідчує особу іноземця та підтверджує законні підстави для тимчасового проживання в Україні;

3) довідку про звернення за захистом в Україні – документ, що засвідчує законність перебування особи на території України на період, що розпочинається з моменту звернення особи з відповідною заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, і є дійсною для реалізації прав і виконання обов'язків, передбачених цим Законом та іншими Законами України, до остаточного визначення статусу такої особи чи залишення нею території України;

4) імміграційну картку – документ, що містить інформацію про іноземця або особу без громадянства, які в'їжджають в Україну чи виїжджають за її межі, та заповнюється у випадках і порядку, що визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері захисту державного кордону [4, с. 6].

Для громадян, які раніше перебували в шлюбі необхідно подати один з перерахованих документів: рішення суду про розірвання шлюбу – Республіка Польща, Румунія США, свідоцтво про розірвання шлюбу/смерть другого з подружжя чи інші документи про підтвердження припинення попереднього шлюбу, які передбачені законодавством іноземної держави – Королівство Нідерландів, Саудівської Аравії, витяг з сімейної книги (з реєстру) про розлучення – Корейська Народна Демократична Республіка, Фінляндія, довідка (виписка) про акт розлучення – Ісламська Республіка Іран для жінок, Хорватія, копія загальногромадянського паспорта з спеціальним штампом про розлучення – Ісламська Республіка Іран для чоловіків, письмове свідчення під присягою, що посвідчується в присутності мulli нотаріусом – Республіка Пакистан) [4, с. 7-8].

Всі іноземні документи мають бути складені іноземною мовою і завірені апостилем чи мати консульську легалізацію в тій країні, в якій вони були видані, а в Україні слід виконати переклад документів українською мовою і завірити їх нотаріально.

До вищезазначених документах також подається документ, який підтверджує сплату оподаткування за проведення реєстраційних дій відповідною інстанцією. Щоб закріпити свої відносини, парі необхідно буде сплатити певну суму в державну казну. На сьогодні розмір такого мита становить 0,05 неоподатковуваних мінімумів громадян. Також, в деяких відділеннях органу реєстрації цивільного стану стягуються окремі суми за внесення відомостей до реєстрів про створення сім'ї [3, с. 1].

При необхідності працівник органу ДРАЦС може перевіряти у іноземця довідку про громадянство, довідку про несудимість, довідку про реєстрацію місця проживання, довідку про стан здоров'я.

2. Орган ДРАЦС приймає заяву і знайомить заявників з правами і обов'язками подружжя, порядком проведення реєстрації, обов'язком повідомити достовірну інформацію та наслідки при наданні неправдивих відомостей, ставить до відома заявників про їхнє право пройти медичне обстеження для встановлення стану здоров'я. Якщо наречені дають згоду на проходження медичного огляду, їм видається бланк направлення затвердженої форми. Про згоду або відмову від проходження медобстеження робиться відмітка.

3. Орган ДРАЦС разом з нареченими визначають дату одруження, яка зазвичай настає по спливу 1 місяця після подачі заяви. При виникненні поважних причин, які підтверджуються документами, реєстрацію можна провести до закінчення місячного терміну (у разі вагітності нареченої, народження нею дитини, тощо).

4. Відбувається реєстрація у присутності обох заявників.

У зв'язку з одруження іноземця з громадянином України перший має змогу отримати або посвідку на постійне проживання, або громадянство України за

умови перебування у шлюбі більше 2-х років. Якщо ж іноземець перебуває у шлюбі до 2-х років, то він отримує проживає посвідку на тимчасове проживання.

Відповідно до ч. 1 ст. 36 Сімейного кодексу України шлюб є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя. Інтерес регулювання майнових відносин подружжя, якщо один із подружжя іноземець, зумовлений тим, що перш за все виникає питання за правом якої країни визначається правовий режим майна такого подружжя [5].

Частина 1 ст. 61 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлює, що подружжя може обрати для регулювання майнових наслідків шлюбу право особистого закону одного з подружжя або право держави, у якій один з них має звичне місце перебування, або стосовно до нерухомого майна, право держави, у якій це майно знаходиться [1].

Право, обране особами відповідно до вищезазначеного, може змінюватись та припиняти свою дію за згодою сторін, а також у випадку зміни особистого закону або звичайного місця перебування того з подружжя, до особистого закону або звичайного місця перебування якого було прив'язане обране право. При цьому нове право застосовується до сімейних відносин з моменту укладення шлюбу, якщо інше письмово не встановлено подружжям. Якщо подружжя не обрало право, що підлягає застосуванню, майнові наслідки шлюбу визначаються правом, яке застосовується до правових наслідків шлюбу.

Таким чином законодавством надана можливість вибору права, яке буде застосовуватись до майнових відносин подружжя. Такий вибір права може міститись у шлюбного договорі або в Угоді про вибір права.

У випадку, якщо укладається Угода про вибір права, то така угода повинна бути укладена у письмовій формі. Більш того, якщо угода укладається в Україні, то вона також підлягає нотаріальному посвідченню. Слід зазначити, що Угода про вибір права припиняє свою дію у тому разі, якщо особистий закон подружжя стає спільним [6, с. 1].

Отже, реєстрація шлюбу з іноземними громадянами має особливості правового регулювання у зв'язку з необхідністю перевірки законності перебування цих осіб на території України та врахування умов дійсності поданих ними документів. Для того, щоб зареєструвати шлюб на території України потрібно, зокрема, щоб особи досягли шлюбного віку, була вільна згода обох осіб на укладення такого шлюбу, дотримана вимога щодо одношлюбності, тобто, щоб особи не перебували в іншому шлюбі тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» [Електронний ресурс] // № 2709-IV. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
2. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [Електронний ресурс] // № 3773-VI. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
4. Косинська А. В. Одружитися з іноземцем: нюанси реєстрації шлюбу та дозвіл на імміграцію [Електронний ресурс] / А. В. Косинська. – 2017. – Режим дос-

тупу до ресурсу: http://24tv.ua/odruzhitisya_z_inozemtsem_nyuansi_reyestratsiyi_shlyubu_ta_dozvil_na_immigratsiyu_n780308.

4. Порядок державної реєстрації шлюбу іноземних громадян, осіб без громадянства в органах державної реєстрації актів цивільного стану України [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://justice-km.gov.ua/uploads/files/шлюб%20з%20іноземцями.pdf>.

5. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] // № 2947-III. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page>.

6. Шувар Н. М. Шлюб з іноземцем: порядок укладення та розірвання [Електронний ресурс] / Н. М. Шувар. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://vsif.com.ua/shlub-z-inozemcem-poryadok-%20ukladenya-ta-rozirvanya>.

Клочко Н. А.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ ТА ПРАЦІВНИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Створення безпечних і здорових умов праці забезпечується шляхом впровадження системи організації охорони праці на виробничому рівні. Закон «Про охорону праці» містить окремий розділ, присвячений організації охорони праці та її управлінню на підприємствах, в установах, організаціях. Система управління охороною праці передбачає:

– створення роботодавцем відповідних служб, які забезпечують вирішення конкретних питань охорони праці;

– досягнення встановлених нормативів з охорони праці шляхом впровадження прогресивних технологій, додержання вимог при проектуванні, будівництві та реконструкції підприємств, об'єктів і засобів виробництва;

– проведення лабораторних досліджень умов праці, атестації робочих місць на відповідність нормативним актам про охорону праці та надання пільг і компенсацій за результатами їх проведення;

– проведення обов'язкових медичних оглядів певних категорій працівників, навчання з охорони праці;

– усунення причин, що призводять до нещасних випадків, професійних захворювань, здійснення їх розслідування й обліку тощо.

Державна політика в галузі охорони праці визначається відповідно до Конституції України Верховною Радою України і спрямована на створення належних, безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням.

Державна політика в галузі охорони праці базується на принципах:

– пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці;

– підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці;

– комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень в галузі науки і техніки та охорони довкілля;

– соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;

– встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності;

– адаптації трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану;

– використання економічних методів управління охороною праці, участі держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці, залучення добровільних внесків та інших надходжень на ці цілі, отримання яких не суперечить законодавству;

– інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;

– забезпечення координації діяльності органів державної влади, установ, організацій, об'єднань громадян, що розв'язують проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці, а також співробітництва і проведення консультацій між роботодавцями та працівниками (їх представниками), між усіма соціальними групами під час прийняття рішень з охорони праці на місцевому та державному рівнях;

– використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва.[1,ст.4]

Обов'язки працівника щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці. Кожен працівник, виконуючи трудові обов'язки, зобов'язаний:

– дбати про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих людей в процесі виконання будь-яких робіт чи під час перебування на території підприємства;

– знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці, правила поведінки з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту;

– проходити в установленому порядку попередні та періодичні медичні огляди.

Працівник несе безпосередню відповідальність за порушення зазначених вимог.

Комісія з питань охорони праці підприємства. З метою забезпечення пропорційної участі працівників на підприємстві для вирішення будь-яких питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища за рішенням трудового колективу може створюватися комісія з питань охорони праці.

Комісія складається з представників роботодавця та професійної спілки, а також уповноваженої найманими працівниками особи, спеціалістів з безпеки, гігієни праці та інших служб підприємства відповідно до типового положення, що затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці.

Рішення комісії мають рекомендаційний характер.

Обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій.

Роботодавець зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, а також щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року.

За результатами періодичних медичних оглядів у разі потреби роботодавець повинен забезпечити проведення відповідних оздоровчих заходів.

Медичні огляди проводяться відповідними закладами охорони здоров'я, працівники яких несуть відповідальність згідно із законодавством за відповідність медичного висновку фактичному стану здоров'я працівника.

Проведення медичних оглядів визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я.

Роботодавець має право в установленому законом порядку притягнути працівника, що ухиляється від обов'язкового медичного огляду, до дисциплінарної відповідальності, а також зобов'язаний відсторонити його від роботи без збереження заробітної плати.

Роботодавець зобов'язаний за свій рахунок забезпечити позачерговий медичний огляд працівників:

– за заявою працівника, коли він вважає, що погіршення стану його здоров'я пов'язане з умовами праці;

– за своєю ініціативою, коли стан здоров'я не дозволяє працівнику виконувати свої трудові обов'язки.

За час проходження медичного огляду за працівниками зберігаються місце роботи (посада) і середній заробіток.

Навчання з питань охорони праці можна поділити на декілька видів:

– за періодом його проведення – попереднє, періодичне та поза-чергове;

– за суб'єктами, які проходять навчання, – навчання посадових осіб і спеціалістів з питань охорони праці, навчання інших працівників з питань охорони праці;

– за суб'єктами, які проводять навчання, – навчання, що проводиться роботодавцем; навчання, що проводиться суб'єктами господарської діяльності, які одержали відповідний дозвіл.

Попереднє спеціальне навчання проводиться з особами, що приймаються на роботи з підвищеною небезпекою; роботи, де є потреба у професійному доборі, а також з посадовими особами, діяльність яких пов'язана з організацією безпечного ведення робіт. Ці категорії працівників проходять також і періодичне спеціальне навчання. Посадові особи і спеціалісти проходять навчання 1 раз на 3 роки, особи, які приймаються на роботи з підвищеною небезпекою та роботи, де є потреба у професійному доборі, – не рідше одного разу на рік. У виняткових випадках посадові особи, а також фахівці з питань охорони праці, проходять позачергове навчання. Воно здійснюється:

1) у разі переведення працівника на іншу роботу або призначення його на іншу посаду, що потребує додаткових знань з питань охорони праці;

2) комісією з розслідування встановлено факт порушення ними вимог нормативно-правових актів з охорони праці, внаслідок чого стався груповий нещасний випадок (професійне отруєння) або нещасний випадок (професійне отруєння) із смертельним наслідком;

3) з метою ознайомлення з новими нормативно-правовими актами з охорони праці. На локальному рівні роботодавці розробляють і затверджують положення про навчання з охорони праці та щорічні плани-графіки навчання і перевірки знань працівників з питань охорони праці.

При прийнятті на роботу та у процесі роботи усі працівники проходять на підприємстві інструктаж (навчання) з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, про правила поведінки при виникненні аварії відповідно до Типового положення, затвердженого Державним комітетом України з нагляду за охороною праці.

Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці, забороняється. У випадку незадовільних знань працівники повинні пройти повторне навчання. Особи, які при повторній перевірці показали незадовільні знання, звільняються або переводяться на іншу роботу відповідно до діючого законодавства. Відповідальність за організацію навчання й перевірку знань з охорони праці на підприємстві покладається на його керівника.

Посадові особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, мають право:

– безперешкодно відвідувати підконтрольні підприємства (об'єкти), виробництва фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, та здійснювати в присутності роботодавця або його представника перевірку додержання законодавства з питань, віднесених до їх компетенції;

– одержувати від роботодавця і посадових осіб письмові чи усні пояснення, висновки експертних обстежень, аудитів, матеріали та інформацію з відповідних питань, звіти про рівень і стан профілактичної роботи, причини порушень законодавства та вжиті заходи щодо їх усунення;

– видавати в установленому порядку роботодавцям, керівникам та іншим посадовим особам юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування обов'язкові для вико-

нання приписи (розпорядження) про усунення порушень і недоліків в галузі охорони праці, охорони надр, безпечної експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки;

– забороняти, зупиняти, припиняти, обмежувати експлуатацію підприємств, окремих виробництв, цехів, діляниць, робочих місць, будівель, споруд, приміщень, випуск та експлуатацію машин, механізмів, устаткування, транспортних та інших засобів праці, виконання певних робіт, застосування нових небезпечних речовин, реалізацію продукції, а також скасовувати або припиняти дію виданих ними дозволів і ліцензій до усунення порушень, які створюють загрозу життю працюючих;

– притягати до адміністративної відповідальності працівників, винних у порушенні законодавства про охорону праці;

– надсилати роботодавцям подання про невідповідність окремих посадових осіб займаній посаді, передавати матеріали відповідним органам для притягнення цих осіб до відповідальності згідно із законом.

Рішення посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, за необхідності обґрунтовуються результатами роботи та висновками експертно-технічних центрів, дослідних, випробувальних лабораторій та інших підрозділів (груп) технічної підтримки, що функціонують у складі органів державного нагляду за охороною праці відповідно до завдань інспекційної служби або створюються і діють згідно із законодавством як незалежні експертні організації. Наукова підтримка наглядової діяльності здійснюється відповідними науково-дослідними установами.

На жаль, як правило, лише після аварій, нещасних випадків, перевірок і отримання припису на усунення недоліків, керівники підприємств звертають увагу на діяльність служби охорони праці на підприємстві. Якби вони робили це раніше – то уникали б багатьох проблем. Отож, наразі дізнаймося, як належним чином організувати роботу підрозділу, що повинен запобігати різноманітним загрозам, пов'язаним з професійною діяльністю людей, та які для нього існують типові посади.

Залежно від спеціалізації конкретного підприємства до штату служби охорони праці можуть увійти й такі спеціалісти, як-от: «Експерт технічний з промислової безпеки», «Завідувач кабінету з техніки безпеки», «Інженер з пожежної безпеки», «Інженер з радіаційної безпеки», «Фахівець з протипожежної безпеки», а також лаборанти та техніки, конкретна професійна назва роботи яких та, відповідно, код КП, обираються залежно від їх напрямку роботи.

Проте слід пам'ятати, що відповідальність за створення належних, безпечних і здорових умов праці несе саме роботодавець, тому краще їх завчасно забезпечити, аби, насамперед, зберегти життя і здоров'я своїх працівників, а також уникнути штрафних санкцій та адміністративних стягнень, а подекуди – й кримінального покарання за порушення вимог законодавства про охорону праці.

Список використаних джерел:

1. ЗУ «Про охорону праці» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 49, ст.668)
2. Губарєв С. В. Трудове право України, посібник для підготовки до іспитів // Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. – 125 с.

Коваленко І. А.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національного Таврійського університету імені В. І. Вернадського*

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З ЖИТЛОМ СПРИЧИНЕНІ ГІБРИДНОЮ ВІЙНОЮ

Вимушено переміщені особи з Донецької та Луганської областей, а також з території АР Крим щоденно стикаються із труднощами. Згідно із висновком Міжнародної організації міграції основними проблемами переселенців є житлові умови та оплата орендованого житла, а далі вже безробіття, доступність медичних послуг, соціальні виплати, безпека тощо. Згідно із Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є людина, яка проживає на території України на законних підставах, яку змусили залишити своє місце проживання внаслідок або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, проявів насильства, порушень прав людини [1].

Для підтвердження факту внутрішнього переміщення видається довідка про взяття на облік. Такий документ отримують й діти, навіть якщо вони прибули без супроводження батьків або інших родичів. Для отримання довідки необхідно звернутись із заявою до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення райдержадміністрації або виконавчих органів. Взяття на облік як внутрішньо переміщеної особи є підставою для отримання виплат, затверджених постановою Кабінету Міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» [2]. Також тепер переселенці можуть отримати пільги на житло, що затверджено Законом України «Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» щодо реалізації державних житлових програм». Згідно з цим документом, вимушено переміщені особи та інші пільгові категорії населення мають право на державну підтримку у розмірі 50% вартості будівництва (придбання) доступного житла або

пільгового іпотечного житлового кредиту. Незважаючи на всі вжиті заходи, переселенці стикаються із труднощами на місцях [3, с. 4].

Допомогу вимушеним переселенцям із тимчасово окупованих територій та зони проведення АТО нині надають і влада різних рівнів, і волонтерські організації та громадськість.

Нині на обліку в управліннях соцзахисту в усіх регіонах України перебуває 1 мільйон 240 тисяч вимушених переселенців. Понад 300 тисяч сімей отримують державну допомогу, запроваджену з жовтня 2014 року, на проживання й оренду житла.

Соціальні виплати й іншу допомогу надають зазвичай, якщо переселенець зареєструвався в органах соцзахисту. А зробити це можна, якщо маєш офіційну реєстрацію проживання. Та якщо родина орендує житло або проживає в родичів чи знайомих, де ж їй взяти цю реєстрацію? Це питання є гострою проблемою.

Студенти, розуміючи проблему, допомагають чим можуть своїм новим однокурсникам, які перевелися до їхніх вишів зі сходу. Але цим молодим людям також необхідна допомога держави у працевлаштуванні на половину робочого дня або під час канікул [4, с. 6].

До розв'язання проблем вимушених переселенців з тимчасово окупованих територій та зони проведення АТО у тій чи іншій мірі долучається не тільки влада різних рівнів, а й волонтерські організації та громадськість. Оскільки для переважної більшості переселенців другою після працевлаштування за значущістю є проблема житла ініціативні та самодостатні переселенці почали самі шукати землю для будівництва власного житла. Уклали угоди, наприклад, із сільськими радами, згідно з якими отримують земельні ділянки в обмін на участь у розбудові інфраструктури села. Проте, за словами активістів, організаційних і технічних проблем ще дуже багато, але є бажання їх вирішувати.

Ініціативні громадські організації розробляють різні проекти із будівництва житла з домокомплектів площею від 15 до 158 кв. м. Перевагою пропонованої технології є швидкість будівництва, яка становить від одного до трьох днів. Будинки будуються з готових блоків-кімнат, які складаються із залізобетонних сандвіч-панелей з утеплювачем і не потребують фундаменту. Крім того, із часом їх можна без проблем перевезти в інше місце. Однією з переваг цих домів є те, що їх можна будувати поступово, швидко збільшуючи площу за рахунок приєднання нових блоків-кімнат.

Також в Київській області уже організовано виробництво панелей із пресованої соломи для будівництва будинків. Перспективі непогані і за умов появи вже перших результатів можна сподіватися на відкриття фінансування з боку іноземних інвесторів. Але при цьому необхідна допомога від державних органів, принаймні у питаннях оформлення потрібної документації та забезпечення електрикою [5].

Але лише котеджним будівництвом Україна не зможе розв'язати житлові проблеми переселенців. На сьогодні реальним виглядають два шляхи вирішення питання. Перше – шукати партнерів, які погодяться взяти на себе погашення відсотків по кредитах, тобто надавати людям безвідсоткові кредити. Друге – шукати «донорів», які згодні фінансувати будівництво.

Звернути увагу потрібно і на певні розбіжності в розумінні проблем, які існують в Україні і яка склалася у світовій практиці. По всьому світу існує дві категорії постраждалих людей – це біженці та внутрішні переселенці. По всьому світу увага приділяється на 99 % саме біженцям. Ми маємо іншу категорію наших громадян, які називаються вимушено переміщені особи. Коли починаються розмови з будь-якими світовими організаціями та міжнародними фондами, не відчувається розуміння того, що ця проблема вимушених переселенців може розтягнутися на доволі довгий час. Здебільшого міжнародні партнери кажуть, що не вважають за потрібне витратити гроші на будівництво житла, якщо у короткостроковій перспективі люди повернуться додому.

Поряд із проблемами фінансування є й інші не менш серйозні соціальні ризики. Будівництво житла виключно для переселенців у країні, де тисячі родин не мають власного житла, може спричинити соціальний вибух. Коли йдеться про виділення коштів для побудови житла для переселенців, з'являються бунти афганців, чорнобильців, інвалідів, мам-героїнь тощо, бо ні для кого не секрет, що існують величезні черги навіть серед позачерговиків. І якщо почати будувати житло виключно для переселенців, то це спричинить соціальний вибух у тих громадах, які приймають переселенців. На думку заступника міністра, зняти це напруження можна, віддаючи 25 % соціального житла позачерговикам, а 75 % – переселенцям, але якщо врахувати реальну кількість переселенців (приблизно 800 тис.), можна уявити, яку кількість житла треба буде побудувати [5].

Таким чином, можна констатувати, що, незважаючи на непрості економічні та політичні обставини, відсутність практичного досвіду, переселенці намагаються шукати шляхи для розв'язання житлових проблем, але вони потребують і відповідної державної підтримки. Насамперед – розв'язання проблем з відкриттям фінансування від закордонних донорів, допомоги з оформленням необхідної дозвільної та технічної документації, сприяння в придбанні земельних ділянок. Звісно, не знімається з порядку денного і будівництво соціального житла, оскільки далеко не всі переселенці у змозі будувати самі. Загалом можна висловити сподівання, що спільними зусиллями держави, міжнародних організацій, волонтерів, громадських об'єднань, ініціативності та наполегливості самих переселенців і всіх небайдужих громадян України проблема буде розв'язана.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» від 01.10.2014 № 505.
3. Урядовий кур'єр № 5 від 16.05.2017 року.
4. Коваль Л. «Проблеми вимушених переселенців легше розв'язувати гуртом», Урядовий кур'єр № 4 від 15.04.2015 року.
5. Закіров М. Набутий досвід і перспективні проекти розв'язання житлових проблем переселенців ЗМІ [Електронний ресурс] / М. Закіров // Україна: події, факти, коментарі. – 2016. – № 18. – С. 43–46. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr18.pdf>. – Назва з екрану.

Кодинець А. О.

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри інтелектуальної власності

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Ефективне проведення економічних реформ не можливе без здійснення суттєвих перетворень, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності новітніх технологій, розвиток інформаційної сфери суспільства. Виконання зазначених завдань досягається не лише шляхом реформування механізму державного регулювання системи інтелектуальної власності, але і за допомогою оновлення законодавчого масиву, присвяченого охороні прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Засади формування правоохоронного механізму у галузі використання результатів інтелектуальної діяльності були закладені прийнятими ще у 90-ті роки спеціальними законами про охорону прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності та Цивільним кодексом України (надалі – ЦК України) [1]. Подальше удосконалення нормативного регулювання у галузі охорони результатів творчої діяльності передбачає деталізацію положень ЦК України на рівні законів, підзаконних правових актів, створення надійних механізмів реалізації і захисту прав їх суб'єктів. Необхідним є також приведення існуючого нормативного матеріалу у відповідність до концепції і загальних підходів, визначених ЦК України та з урахуванням положень Угоди про асоціацію [2], укладеною між Україною та Європейським Союзом, глава 9 якої містить вимоги та стандарти охорони прав інтелектуальної власності.

Минулого року розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р була схвалена Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні (надалі – Концепція) [3], згідно якої основними напрямками її реалізації є: запровадження прозорої дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності, за якої Мінекономрозвитку забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, а національний орган інтелектуальної власності виконує окремі публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики у зазначеній сфері; реорганізація системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами; удосконалення національного законодавства та його гармонізація до законодавства ЄС.

Аналізуючи напрями реформування та зміни, що пропонуються у Концепції, не можемо не відзначити окремі недоліки такого процесу. Насамперед, викликає заваження обрана урядом послідовність напрямів проведення змін системи охорони інтелектуальної власності. У першу чергу реформування має на меті запровадження прозорої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності, і лише останній напрям запропонованих змін спрямований на удосконалення національного законодавства. Скоріш за все, має бути навпаки,

проведення законодавчих змін має передувати чи, принаймні відбуватися паралельно із реформуванням державної системи органів, що реалізують політику у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності. Впродовж останніх десяти років декілька разів змінювалася система органів державної влади у сфері інтелектуальної власності, проте зазначені трансформації не призвели до суттєвого покращення законодавчого регулювання, створення дієвих гарантій реалізації та захисту прав творців на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Спеціальний орган виконавчої влади, що реалізує політику у сфері інтелектуальної власності періодично змінював свою назву та відомчу підпорядкованість. Спочатку Державне патентне відомство України було реорганізовано у Державний департамент інтелектуальної власності МОН України, потім – в Державну службу інтелектуальної власності України. Наразі постановою КМ України від 23 серпня 2016 р. № 585 [4] було ліквідовано Державну службу інтелектуальної власності, завдання і функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності було покладено на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Водночас, проведення інфраструктурних змін не призвело до оновлення законодавчої системи охорони інтелектуальної власності. Залишилися діючими положення Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», що стосуються деклараційного патенту на винахід та деклараційного патенту на корисні моделі, хоча зазначені патенти вже з 2004р. не видаються в Україні, а ті, що були видані, припинили свою чинність. Проте положення спеціального Закону так і не були змінені.

Аналізуючи зміни, що відбулися у галузі цивільного законодавства, що регулює відносини інтелектуальної власності, можна зробити висновок, що фактично починаючи з 2003 р. – дати прийняття Цивільного кодексу України -, вітчизняне законодавство про інтелектуальну власність не було змінено. ЦК України так і не став тим поштовхом, який би забезпечив оновлення відповідної законодавчої бази, а багато його норм (деякі з яких носять справді новаторський характер) так і не отримали своєї конкретизації на рівні спеціальних законів та підзаконних правових актів. Норми ЦК України подекуди також далекі від досконалості, а законодавче викладення окремих положень норм кодексу не сприяє однозначному їх застосуванню. Найбільш курйозною у цьому аспекті є норма ст. 488 ЦК України, яка стосується правовому регулюванню строків чинності майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин та породи тварин, частина четверта цієї статті повністю, дослівно, співпадає із частиною шостою.

Ще один важливий напрям реформування системи охорони об'єктів інтелектуальної власності має стосуватися закріплення у законодавстві граничних строків винесення рішення щодо заявлених для охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Наразі чинне законодавство чітко фіксує строки подання окремих матеріалів заявки, строки пріоритету, строки сплати зборів за розгляд заявок, державного мита за видачу охоронних документів та зборів публікацію відомостей за їх видачу, строки сплати зборів за продовження чинності охоронних документів тощо. Проте загалом відсутній строк розгляду заявки та винесення рішення патентним відомством про охорону чи відмову у наданні правової охорони заявленого об'єкту. На відміну від інших сфер

діяльності державних органів, у національному законодавстві не зафіксований жодний строк прийняття рішення патентним органом за результатами проведення реєстраційних чи патентних процедур. На практиці зазначене призводить не лише до затягування та не виправданій тривалості процесу набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, але і до появи так званих «прискорених експертиз» (зокрема, стосовно знаків для товарів і послуг), які не лише не передбачені чинним законодавством, але і є підставою для додаткових фінансових надходжень патентного відомства. Набуття прав інтелектуальної власності має базуватися на принципах правової визначеності та прозорості діяльності державних структур, відповідальності держави перед людиною за свою діяльність.

Підводячи підсумок розгляду окремих засад реформування у сфері інтелектуальної власності відзначимо, що реалізація Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності не повинна обмежуватися формальним перегруповуванням системи органів державної влади, уповноважених здійснювати державну політику у сфері інтелектуальної власності та поверхневими законодавчими змінами. Реформування має забезпечити впровадження глибинних законодавчих трансформацій, приведення існуючого нормативного масиву у відповідність до підходів, визначених ЦК України та у нормах Угоди про асоціацію, закріплення засад правової визначеності, строковості та прозорості діяльності державних органів, створення юридичних механізмів реалізації та ефективного захисту прав суб'єктів на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Наразі вирішення зазначених проблем регулювання відносин інтелектуальної власності залишається перспективним завданням вітчизняної правової системи, яке потребує свого нагального розв'язання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003 – 2003 р., № 40, стаття 356.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. // Офіційний вісник України від 26.09.2014 – 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні»// Офіційний вісник України від 14.06.2016 – 2016 р., № 44, стор. 48, стаття 1625.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 585 Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності. // Офіційний вісник України від 16.09.2016 – 2016 р., № 71, стор. 15, стаття 2374.

Коссак В. М.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу,
Заслужений юрист України*

Львівського національного університету імені Івана Франка

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В сучасний період поглиблення інтеграційних відносин у всіх сферах суспільного життя важливе значення має уніфікація правових засад, їх регулювання в країнах з різними національними і правовими традиціями. Висока ступінь гармонізації національного законодавства має місце в країнах ЄС. Водночас правова система ЄС має значний вплив на новелізацію та формування джерел права в інших країнах, зокрема, в Україні.

Сьогодні спостерігається тенденція використання правового досвіду країн ЄС у врегулюванні приватних відносин з метою уніфікації правового механізму та підходів у юридичній доктрині. По мірі поглиблення відносин між фізичними особами в приватній сфері виникає потреба в удосконаленні правового механізму регулювання цих відносин. Особливе значення це має в процесі інтенсифікації інтеграційних процесів в різних областях господарських та особистісних відносин. Тому увага повинна бути приділена джерелам правового регулювання приватних відносин.

В Україні в останнє десятиріччя значна увага приділялася питанню гармонізації національного законодавства з правом ЄС. Це актуально в приватно-правовій сфері правового регулювання. Практично всі основні інститути приватного права підлягали новелізації в контексті правових підходів, які задекларовані в директивах Ради Європи.

Зокрема, значний вплив на еволюцію права власності та речових прав в Україні має законодавство Європейського Союзу. Це проявляється у визнанні приватної власності поряд з державною та іншими формами суспільної власності. Спостерігається тенденція до переоцінки соціального призначення права власності. З'явився інститут речових прав, якого не існувало у праві колишнього СРСР. В цьому проявляється підхід до правового забезпечення функціонування багатокладної економіки та різних форм господарської діяльності.

У Конституції України декларується рівність всіх форм власності. Це є основою для формування в юридичній доктрині України моністичного розуміння права власності близького до теорії ліберальної концепції права власності. Це знаходить свій прояв у затвердженні принципу рівноправності всіх власників, розумінні приватної власності як природного права людини, зростання соціальної функції власності.

Активна інтеграція України в європейській правовий простір зумовила актуальність питань імплементації речово-правових конструкцій, загальноприйнятних у праві ЄС. Це проявляється у розширенні переліку речових прав та появі

нової правової конструкції – довірчої власності. Останнє є наслідком встановлення у законодавстві України нових організаційно-правових форм юридичних осіб та прояву свободи обороту майнових та немайнових активів і капіталу.

До набрання чинності нового Цивільного кодексу України речові права у цивільному законодавстві не були передбачені. З провадженням в цивільному законодавстві приватної власності, яка теж за часів СРСР не існувала, як форма власності, виникла потреба у врегулюванні відносин з речовими правами. Це дозволило урізноманітнити правові форми взаємовідносин власників майна та інших осіб. Однією з підстав виникнення речових прав є договір. До впровадження інституту речових прав відносини з приводу користування об'єктами між власниками та іншими особами регулювалися переважно договором оренди. Сьогодні форми правових відносин урізноманітнилися. Договір про передання речових прав є регулятором відносин між сторонами на основі норм зобов'язального права. Водночас, на підставі договору виникають речові відносини, засади регулювання яких встановлені нормами інституту права власності та інших речових прав.

Це дає змогу суб'єктам коментованих відносин використовувати різні форми передання майнових прав, в т.ч. іншим особам. Так, за договором оренди наймач може передавати орендований об'єкт в суборенду лише з дозволу орендодавця. Натомість речовим правом, набутим на підставі договору, набувач може розпоряджатися в рамках умов, встановлених змістом договору, на свій розсуд, не порушуючи права власника, які визначені законом.

Цивільний кодекс України не відносить до речових право застави та іпотеки як це має місце в Цивільних кодексах більшості країн ЄС. Положення про заставу та іпотеку міститься в однойменних спеціальних законах та книзі Цивільного кодексу, присвяченій регулюванню зобов'язальних відносин.

Право довірчої власності Цивільний кодекс України визнає особливим видом власності, який виникає внаслідок положень закону або договору управління майном. В рамках відносин довірчої власності впроваджується конструкція кінцевого бенефіціарія, тобто особи, яка утримує майнову вигоду від власності, зокрема, функціонування майнових комплексів підприємств. Це має значення для контролю за прибутками від власності, які вказані в електронних деклараціях службових (посадових) осіб, визначених законодавством. З іншого боку інститут довірчої власності дозволяє ефективно використовувати майно, в т.ч. і з соціальною метою особам – власникам, які не мають достатніх професійних знань та досвіду для самостійного здійснення повноважень власника.

Впроваджена електронна реєстрація права власності шляхом внесення відомостей про власника в Єдиний державний реєстр об'єктів нерухомості, який перебуває в підпорядкуванні Міністерства юстиції України. Підстави і порядок внесення відомостей про об'єкти нерухомості та їх обтяження здійснюється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [1]. Водночас, слід зазначити, що значна частина об'єктів нерухомості, право власності на які виникли до впровадження електронного реєстру поступово вноситься до переліку даних електронного реєстру. З 11 вересня 1997 р. в Україні почала діяти Європейська конвенція про захист

прав людини і основних свобод [2]. В ст. 1 Протоколу цієї Конвенції встановлено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном, ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше ніж в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальноприйнятими принципами міжнародного права. Положення названої Конвенції визначають: недоторканість права власності фізичних та юридичних осіб; вільне здійснення ними повноважень власника; можливість позбавлення власника права власності на майно лише для суспільних потреб і на підставах, передбачених законодавством і міжнародними документами; право держави впливати на використання власниками свого майна з метою контролю правомірності дій власника та виконання своїх обов'язків перед державою і суспільством, наприклад, щодо сплати податків.

Аналіз законодавства України про власність свідчить, що в ньому закріплені положення, в яких міститься позитивний досвід захисту права власності в країнах ЄС. Основою є ст. 41 Конституції України [4], в якій передбачено принцип недоторканості права приватної власності. Принцип недоторканості права власності міститься в ст. 321 Цивільного кодексу України [5], згідно з якою «право власності є непорушним». Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні.

Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку встановлених законом. Примусове відчуження об'єктів права власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку встановлених законом та за умови попереднього та повного відшкодування їх вартості, крім випадків ревізії та конфіскації.

Таким чином, становлення національного інституту права власності на нинішньому етапі розвитку суспільних відносин відбувається з врахуванням положень права ЄС, що забезпечує відповідну уніфікацію механізму регулювання та захисту речових прав. Правовою основою є ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [3]. Серед її наслідків – впровадження засадничих положень, покликаних регулювати відносини власності в доктрину та законодавство України з метою забезпечення захисту прав їх володільців від порушень та надання можливості реального здійснення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 р. // Відомості Верховної Ради України, 2004, № 51, ст.553.

2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2,4, 7 та 11 до Конвенції від 17.07.1997 р. // Відомості Верховної Ради України, 1997, N 40, ст. 263.

3. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з

атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 // Відомості Верховної Ради, 2014, № 40, ст. 2021.

4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України, 2003, №№ 40-44, ст. 356.

Красицька Л. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ АБО ПЕРЕСЕЛИЛИСЯ З НЕЇ, У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ

Питання захисту прав, свобод та інтересів громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України або переселилися з неї, у сфері державної реєстрації актів цивільного стану є актуальними для значної частки населення України, зважаючи, що акти цивільного стану як події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою, започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

Стаття 5 Закону України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» в частинах 1, 2 проголошує, що Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території. Україна зобов'язується підтримувати і забезпечувати економічні, фінансові, політичні, соціальні, інформаційні, культурні та інші зв'язки з громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території. Згідно з ч. 1 ст. 9 Закону України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщена особа має право на проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування.

Для забезпечення та захисту прав, свобод та інтересів громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України або переселилися з неї, у сфері державної реєстрації актів цивільного стану наказом Міністерства юстиції України від 12.06.2014 № 919/5 «Про затвердження змін до деяких наказів Міністерства юстиції України», внесено відповідні зміни до Правил державної реєстрації актів цивільного стану, затверджених наказом Міністерства юстиції Украї-

ни від 18.10.2000 № 52/5 (далі – Правил державної реєстрації актів цивільного стану), та Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, затверджених наказом Міністерства юстиції від 12.01.2011 № 96/5. Відповідно до внесених змін, у зв'язку з неможливістю виконувати повноваження відділами державної реєстрації актів цивільного стану Автономної Республіки Крим та міста Севастополя на тимчасово окупованих територіях, проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за заявами громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України, здійснюються відділами державної реєстрації актів цивільного стану за межами цієї території.

За заявами громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України, державну реєстрацію актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання здійснюють відділи державної реєстрації актів цивільного стану за місцем їх фактичного проживання, перебування.

Перш за все, варто зазначити, що Правила державної реєстрації актів цивільного стану містять такі терміни як «тимчасово окупована територія України», «тимчасово окуповані території Донецької або Луганської областей», «тимчасово окупована територія Автономної Республіки Крим». Стаття 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» чітко встановлює, що територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя визначається тимчасово окупованою територією. Натомість тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей визначені такими постановою Верховної Ради України від 17.03.2015 № 252-VIII «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями», в якій зазначено: визнати тимчасово окупованими територіями окремі райони, міста, селища і села Донецької та Луганської областей, в яких відповідно до Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування, до моменту виведення усіх незаконних збройних формувань, російських окупаційних військ, їх військової техніки, а також бойовиків та найманців з території України та відновлення повного контролю України за державним кордоном України. На жаль, зазначена постанова не містить чіткого та вичерпного переліку назв населених пунктів Донецької та Луганської областей, які визнаються тимчасово окупованою територією України. У правозастосовній діяльності перелік населених пунктів, які є тимчасово окупованими територіями Донецької та Луганської областей, визначають за розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 № 1085-р. «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення». На сьогодні постановою Верховної Ради України від 06.10.2017 № 2166-VIII прийнято за основу проект Закону України про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та

Луганській областях. Вочевидь, прийняття такого закону є нагальною потребою сьогодення.

Важливе значення має державна реєстрація таких актів цивільного стану як народження фізичної особи та її походження, смерть особи. Пункт 8 гл. 1 розд. III Правил державної реєстрації актів цивільного стану передбачає, що державна реєстрація народження проводиться за усною чи письмовою заявою батьків дитини чи одного з них, а в разі смерті батьків або в разі якщо вони з інших причин не можуть зареєструвати народження – за заявою родичів, інших осіб, уповноваженого представника закладу охорони здоров'я, в якому народилась дитина або в якому на цей час вона перебуває. Державна реєстрація народження на підставі рішення суду про встановлення факту народження на тимчасово окупованій території України проводиться відділом державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення суду в день надходження копії такого рішення або будь-яким відділом державної реєстрації актів цивільного стану в день її пред'явлення заявником. Отже, державна реєстрація народження дитини на підставі рішення суду про встановлення факту народження на тимчасово окупованій території України може бути проведена й без звернення заявника до органу державної реєстрації актів цивільного стану. При цьому згідно з ч. 3 ст. 144 СК України реєстрація народження дитини провадиться органом державної реєстрації актів цивільного стану з одночасним визначенням її походження та присвоєнням прізвища, імені та по батькові.

Підпункт «в» пункту 12 гл. 1 розд. III Правил державної реєстрації актів цивільного стану передбачає, що у разі встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України підставою для внесення відомостей про батька дитини є відповідне рішення суду, яким встановлені такі дані. У разі відсутності в рішенні суду про встановлення факту народження на тимчасово окупованій території України даних про підстави запису відомостей про батька відповідна графа актового запису не заповнюється. У графі «Для відміток» зазначаються, що відомості про батька внесені згідно з рішенням суду, дата та номер рішення. Відповідно до ч. 3 ст. 257-1 ЦПК України у рішенні про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, зокрема, мають бути зазначені встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків. Оскільки зазначені положення законодавства не містять чіткої вимоги щодо зазначення в рішенні суду прізвища, імені, по батькові дитини, яка народилась на тимчасово окупованій території, то в правозастосовній практиці виникають спори щодо необхідності визначення в рішенні суду прізвища, імені та по батькові дитини.

В деяких рішеннях суду резолютивна частина викладається так: «Встановити факт народження дитини жіночої статі, яка народилася 07 жовтня 2015 року, у м. Євпаторія Автономної Республіки Крим, у матері ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, батьком якої є ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2. [1]». Натомість існують й рішення суду, в яких резолютивна частина викладається так: «Встановити факт народження ОСОБА_3 – 15 вересня 2015 року в м. Євпаторія Автономної Республіки Крим, батько – ОСОБА_2, мати ОСОБА_1.[2]».

Вочевидь, оскільки за чинним законодавством державна реєстрація народження дитини на підставі рішення суду про встановлення факту народження на тимчасово окупованій території України може бути проведена й без звернення заявника до органу державної реєстрації актів цивільного стану, то у рішенні про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, мають бути зазначені не тільки встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків, а й прізвище, ім'я та по батькові самої дитини. Отже, відповідні зміни доцільно внести до ч. 3 ст. 257-1 ЦПК України.

Зазначені деякі спірні положення щодо здійснення державної реєстрації актів цивільного стану громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України або переселилися з неї, потребують удосконалення чинного законодавства України з метою підвищення ефективності правового механізму здійснення та захисту прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 29 липня 2016 р., судова справа № 320/4831/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59343159> (дата звернення: 26.10.2017).
2. Рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 29 липня 2016 р., судова справа № 320/4778/16-ц URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59395346> (дата звернення: 26.10.2017).

Криса М. В.

здобувач

*Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

**ПРО МОЖЛИВІСТЬ РОЗІРВАННЯ
ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ ІЗ ГЕОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ НАДР
ЗА ДЕРЖАВНИМ ЗАМОВЛЕННЯМ В УМОВАХ АТО**

Неправомірні дії агресора на сході та півдні нашої країни спонукали по-новому глянути на проблему розірвання договору підряду із геологічного вивчення надр за державним замовленням.

Відповідно до цивільного законодавства, у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, договір може бути змінений або розірваний за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не випливає із суті зобов'язання (ч. 1 ст. 652 ЦК України). Такий механізм розробниками ЦК України пропонувався як панацея від небажаних умов договорів, виконання яких стало неможливим для сторін договору.

Кожна із сторін реалізуючи свої права та обов'язки, бажаючи досягти власної мети, усвідомлює, що підрядні відносини не є статичними, адже виконання договору підряду із геологічного вивчення надр здійснюється протягом певного часу. На їх тривалість можуть впливати певні обставини як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Саме такі зміни можуть суттєво зменшити розмір корисного ефекту на який контрагенти розраховували укладаючи цей договір.

Зазвичай, укладаючи довготривалі договори, в тому числі й договір підряду із геологічного вивчення надр за державним замовленням, сторони намагаючись спрогнозувати вплив деяких зовнішніх змін, зазначають їх серед умов договору (наприклад, зміна ціни договору у зв'язку із різким коливанням курсу валюти тощо). Однак трапляється, що зовнішні обставини змінюються з підстав, які сторони не могли спрогнозувати в момент його укладення. І якщо такі зміни є дійсно суттєвими для сторони договору, то його виконання стає вкрай не вигідним. Саме в цих випадках за конструкцією ст. 652 ЦК України сторона має право змінити не вигідний для себе договір. До того ж, за положенням наведеної статті, рівень змін зовнішніх обставин мають змінитися настільки, що якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали його на інших умовах.

На думку К. Шмиттгофф, договір потребує зміни (розірвання) в тому випадку, коли в результаті істотної зміни обставин порушується співвідношення майнової зацікавленості сторін договору і одна із сторін договору втрачає комерційну зацікавленість для виконання прийнятих зобов'язань. Тобто сторона, яка очікує позитивного економічного результату від договору, з причини істотної зміни обставин не отримує того, на що була вправі розраховувати при його укладенні. Ознаками істотної зміни обставин є: 1) зміна обставин повинна виникнути без будь-якого контролю сторін, а також не бути пов'язана з їхніми особистими

діями; 2) зміна обставин повинна мати фундаментальний характер; 3) зміна обставин повинна бути неочікуваною та непередбачуваною.

На думку автора фундаментальна зміна обставин виражається у створюваному дисбалансі взаємних зобов'язань, майнових втратах при виконанні договору, які дозволяють говорити про те, що «зникає основа договору, а він якщо і залишиться, то буде представляти собою вже новий, абсолютно інший договір, ніж той, який сторони першочергово заключили» [1, с. 112].

На думку А. Г. Дудко обставини, які можуть бути визнані як істотними є: 1) випадки; 2) дія/бездіяльність осіб, які не є сторонами договору; 3) обов'язкові для сторін акти державних органів та органів місцевого самоврядування, які прийняті після укладення договору [2, с. 38].

Варто зазначити, що для договору підряду із геологічного вивчення надр за державним замовленням ускладнювати виконання його умов може й поведінка інших суб'єктів. Так, за нинішньою ситуацією, яка склалася, підрядні роботи з проведення геологічного вивчення надр на півночі країни є неможливими в силу втручання інших осіб, що призвели до подальшої анексії Криму. В цьому разі питання про неналежність виконання умов договору підряду на геологічне вивчення надр за державним замовленням чи взагалі невиконання умов цього договору, а відтак питання щодо його розірвання залишається дискусійним.

Багато юристів-науковців стверджують, що такі події слід вважати форс-мажорними обставинами, які зумовлюють припинення договірних зобов'язань (ст. 617 ЦК України). В свою чергу, аналіз судової практики доводить, що суди не завжди визнають такі обставини форс-мажорними, а відтак відмовляють у позові про зміну чи розірвання договору.

На нашу думку, враховуючи те, що форс-мажор сам по собі не звільняє сторони від обов'язку виконати свої зобов'язання за договором, тобто не припиняє такі обов'язки, вважаємо слушною думку А. Г. Дудко про неблагополучні наслідки непередбачуваної зміни обставин. Автор пропонує передбачити їх шляхом включення в договір спеціальних умов, а саме застереження про утруднення (*hardship clauses*), застереження про спеціальні ризики, про спеціальну процедуру перегляду договору у випадку зміни обставин тощо, які дозволять адаптувати договір до швидкоплинних реалій економічного обороту [2, с. 43].

Таким чином, з наведеного доходимо висновку про доцільність включення серед умов договору підряду із геологічного вивчення надр за державним замовленням вказівки про утрудненні умови виконання цього договору (спеціальні ризики) тощо. Погоджена сторонами вказівка про утрудненні умови виконання договору підряду із геологічного вивчення надр надасть можливість стороні звільнитись від обов'язку виконати свої зобов'язання за цим договором у разі настання фактичної неможливості.

Вважаємо, що механізм розірвання договору підряду із геологічного вивчення надр за державним замовленням, у разі якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, зазначений у ст. 652 ЦК України не є дієвим у реаліях сьогодення. Адже одночасна наявність умов, серед яких: 1) момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане; 2) зміна обставин зумовлена причинами,

які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості й обачності, які від неї вимагалися; 3) виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору; 4) із суті договору або звичаїв ділового обороту не впливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона (ч. 2 ст. 652 ЦК України) у нинішніх реаліях життя є майже неможливою. Відтак, договірні умови про утруднення виконання зобов'язання (спеціальні ризики) вважаємо дієвими для припинення зобов'язальних правовідносин та розірвання договору підряду із геологічного вивчення надр за державним замовленням.

Список використаних джерел:

1. Шмиттгофф К. Экспорт: право и практика международной торговли. М.: Юридическая литература, 1993, С. 112–113.
2. Дудко А.Г. Договорные условия о затруднениях. Юридический мир. 1998, № 8, С. 38–44.

Кройтор В. А.

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ ОСОБИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

1. Цивільний процесуальний закон з метою не допустити відволікання уваги суду на дослідження доказів, які не мають значення для справи, установлює вимогу про належність доказів. Згідно ст. 58 ЦПК України, належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування. Такими, які мають значення для справи, визнаються такі фактичні дані, що пов'язані з обставинами, які підлягають встановленню в справі, і через цей зв'язок можуть підтвердити чи спростувати їх. Необхідно зазначити, що для правила належності доказів є характерним той факт, що в його основі лежить об'єктивний зв'язок між доказами і обставинами справи, які підлягають доказуванню. Якщо належність судових доказів визначається їх змістом, тобто наявністю в доказах інформації, яка може підтвердити чи спростувати факти, що мають значення у справі, то допустимість доказів як явище пов'язана з їх процесуальною формою, тобто з джерелом доказів та способом зберігання в ньому інформації, незалежно від того, які відомості зберігаються в доказі [1, с. 122]. Допусти-

мість засобів доказування є однією з найважливіших умов, які забезпечують законність і обґрунтованість судових рішень. Допустимість судового доказу – це відповідність його процесуальної форми (засобів доказування) вимогам закону.

Допустимими за змістом ч. 1 ст. 59 ЦПК України є докази, одержані в порядку, встановленому законом. Правило допустимості також закріплено в ч. 2 ст. 57 ЦПК України і допускає наявність певного кола засобів доказування, в яких можуть міститися фактичні дані, з тим, щоб вони могли бути судовими доказами. Ця вимога має винятковий характер, оскільки встановлене законом коло засобів доказування не може бути розширене або звужене за розсудом суду. Так, суд не може покласти в обґрунтування висновків у справі фактичні дані, одержані телефоном або під час особистої бесіди, і, навпаки, не може відмовити у використанні перерахованих у ч. 2 ст. 57 ЦПК України засобів доказування, якщо таке обмеження не передбачене законом. Правила допустимості закріплені в ст. 59 ЦПК України і стосуються, в першу чергу, тих випадків, коли у справі можуть бути допустимі тільки певні засоби доказування з числа передбачених законом. Вони конкретизуються в нормах матеріального права. Наприклад, для встановлення психічного стану громадянина в момент вчинення дії або розгляду цивільної справи допустимим буде тільки такий засіб доказування, як висновок судово-психіатричної експертизи [2, с. 151]. Відповідно можна зробити висновок, що якщо відповідно до ч. 2 ст. 59 ЦПК України та іншими конкретними нормами матеріального права, до яких ця норма відсилає, будь-які засоби доказування не виключаються з числа допустимих, то ті чи інші обставини, що складають підставу позову (входять до предмету доказування), можуть бути підтверджені будь-якими засобами доказування. Отже, допустимість доказів (допустимість засобів доказування) в цивільному судочинстві – це відповідність певних засобів доказування (їх процесуальної форми) вимогам як матеріального, так і процесуального законодавства.

Пленум Верховного Суду України у постанові № 2 від 12 червня 2009 року «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» в абз. 2 п. 23 наголошує, що при розгляді справ судам слід неухильно виконувати вимоги ст. ст. 58, 59 ЦПК про належність і допустимість доказів [3].

2. Зазначені норми дозволяють здійснювати справедливе й ефективне судочинство в умовах мирного життя суспільства. Проте на сьогодні Україна постала перед новими викликами й загрозами. З 20 лютого 2014 р. внаслідок збройної агресії Російської Федерації українська територія АР Крим та м. Севастополя тимчасово окуповані, з 2014 р. на Сході України триває антитерористична операція (АТО) з метою подолання терористичної загрози, протистояння сепаратизму та агресії сусідньої держави, Росії, задля збереження територіальної цілісності України [4, с. 4]. Ці виклики поставили перед вітчизняною судовою системою низку проблем, які пов'язані з можливістю ефективного захисту прав і свобод суб'єктам, які проживають чи перебувають на тимчасово окупованій території та в зоні проведення АТО. В пошуках відповідей доцільно звертатися, зокрема, до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та до практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

3. У своїх рішеннях ЄСПЛ вказує на те, що при прийнятті того, чи іншого рішення він керується своєю попередньою практикою і тлумачить Конвенцію розглядаючи фактичні обставини конкретної справи і враховує постійні зміни в суспільстві, адже ЄСПЛ повинен реагувати на будь-які нові обставини. Тому значення рішень ЄСПЛ досить часто виходить за національні межі і впливає на право і судову практику країн-учасниць Конвенції. Рішення ЄСПЛ є особливим видом прецеденту, який є обов'язковим для держав-учасниць Конвенції і для самого ЄСПЛ. А стаття 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» встановлює обов'язковість застосування практики ЄСПЛ національними судами, адже з її тексту випливає застосування такої практики саме як джерела права. Таким чином, з набуттям чинності Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та її ратифікацією, практика ЄСПЛ стала обов'язковою для українських судів і її, як особливу форму прецеденту слід вважати джерелом права України, зокрема й для сфери процесуального права. Зокрема, це значно розширює розуміння меж правила допустимості доказів.

4. Важливість розгляду цих проблем є актуальним у зв'язку з тим, що ст. 257-1 ЦПК України доповнена Законом України від 4 лютого 2016 р. «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України». Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) підготував та направив головам апеляційних судів областей, Апеляційного суду м. Києва інформаційний лист про окремі питання застосування вказаного закону. В листі було зазначено, що стосується можливості при розгляді заяв прийняття судом до уваги документів, виданих органами та установами (лікарняними закладами), які знаходяться на окупованій території, ВССУ зазначив, що відповідно до ст. 9 «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважається незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/ або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсними і не створює правових наслідків. Відповідно до ч.1 ст.59 ЦПК України суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленому законом.

Поряд з цим, відповідно до практики ЄСПЛ, Консультативного висновку Міжнародного суду (ООН) у справі Намібії не можуть визнаватися недійсними всі документи, видані на окупованій території, оскільки це може зашкодити правам мешканців такої території. Це стосується реєстрації смертей, народжень, шлюбів.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив, що враховуючи ключове значення, яке має встановлення факту народження або смерті особи для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявників, документи, видані органами та установами (зокрема, лікарняними закладами), що знаходяться на тимчасово окупованій території, як виняток можуть братися до уваги судом та оцінюватися разом з іншими доказами при розг-

ляді справ в порядку ст. 257-1 ЦПК України. За змістом ч.1 ст.59 ЦПК України допустимими є докази, одержані в порядку, встановленому законом.

Список використаних джерел:

1. Треушников М. К. Судебные доказательства : моногр. 3-е изд., испр. и доп. М. : Городец, 2004. 272 с.
2. Кройтор В. А., Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : монографія. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2012. 244 с.
3. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 12.06.2009 № 2 // Вісник Верховного Суду України. 2009. № 8. – С. 3–12.
4. Романюк Я.М. Захист права власності в умовах окупації та проведення АТО: сучасні виклики для України // Вісник Верховного Суду України. 2016. № 7. – С. 3–9.

Кузьменко Б. В.

*доктор технічних наук, професор,
професор кафедри автоматизованого управління технологічними процесами
Інституту муніципального управління
Національного Таврійського університету імені В. І. Вернадського*

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ: ІСТОРІЯ, СУТНІСТЬ І МЕТОДИ

Поразка у війні – цей такий стан для однієї із сторін, коли вона вже нездатна чинити опір і відмовляється від боротьби. Історії відомі маса прикладів, коли переможений супротивник мав усі необхідні матеріальні ресурси для продовження бойових дій, але не мав моральних сил і здавався на милість переможця. Це і є справжня перемога. Добитися її можна не лише за допомогою танків, рушниць або килимових бомбардувань, але і використовуючи тонкі інструменти, які спрямовані на розум супротивника. Сьогодні подібні дії називають інформаційною війною (ІВ). Вона може бути спрямована не лише на збройні сили супротивника і населення ворожої країни, але і на солдатів своєї армії і власних громадян. Поняття інформаційної війни з'явилося усього лише декілька десятиліть тому, але насправді, вона є достатньо старою. Людство навчилося вести її багато тисяч років назад. Іноді таку війну ще називають психологічною, і в широкому сенсі – це комплекс дій, спрямованих на зміну свідомості супротивника, впровадження в нього потрібних установок. Інформаційна війна (ІВ) може вестися або безпосередньо в ході бойових дій, або ж передувати їм. Основне завдання ІВ у військовий час – це деморалізувати армію супротивника, зламати її волю до опору, схилити до капітуляції. Інформаційна війна нерозривно пов'язана з таким терміном, як пропаганда.

Методи інформаційної війни різні і різноманітні. Найстарішим з відомих є залякування супротивника. Наприклад, персидський цар Ксеркс I перш ніж вторгнутися в Грецію, через своїх агентів ширив чутки про непереможність свого війська: «... якщо усі персидські воїни вистрілять з луків, то стріли затьмарять сонце». Непогано працювала дезінформація про секретну зброю, від якої немає порятунку. Так поступали Чингісхан і Ганнібал. Щоб добитися покірності населення захоплених територій, проти нього нерідко влаштовували тотальний терор, що межує з геноцидом. Будь-яка спроба опору загарбникам пригнічувалася максимально криваво і демонстративно. За допомогою таких дій в серця людей вселяли жах і примушували їх відмовитися від подальшої боротьби. Так зазвичай поступали монголи.

Головним методом ІВ є дезінформація. У різні часи її доносили до ворога найхимернішими способами – у кого наскільки вистачало таланту і фантазії. Типовий спосіб – це закидання лазутчика в стан супротивника. Але іноді використали і цікавіші варіанти. У черговий раз розбивши угорців, монголи захопили особистий друк угорського короля і почали від його імені друкувати укази про припинення опору загарбникам. Потім їх розсилали в усі кінці Угорщини. Під час війни психіка людини працює трохи інакше, чим в нормальний мирний час. Стрес примушує працювати найглибинніші механізми нашої особи і чітко ділить світ на «своїх» і «чужих». Багато в чому людина втрачає здатність до критичної оцінки дійсності і може повірити найбезглуздішим байкам.

Під час Другої світової війни усі учасники конфлікту приділяли інформаційній війні величезне значення. Цим питанням займалися спеціальні структури, пропаганда велася як серед власного населення і армії, так і серед військ і населення супротивника. Особливістю цього конфлікту стала ще більша роль засобів масової інформації, з'явилося радіо і кінематограф. Для просування дезінформації на території Британії німці примудрилися створити навіть декілька фейкових радіостанцій, які, нібито, знаходилися в Англії, і мали стиль мовлення схожий на англійські ресурси. Через них регулярно «вкидалася» дезінформація, спрямована на деморалізацію англійського суспільства.

Нині сучасні інформаційні технології вивели психологічну війну на абсолютно новий рівень. Комп'ютерні технології практично стерли державні кордони, перетворивши планету на єдине інформаційне поле. Сучасні засоби масової інформації мають такі можливості, що великі пропагандисти минулого просто зеленіють в пеклі від заздрості. Одна з основних цілей інформаційної війни – досягнення повного домінування в інформаційному просторі. Супротивник просто не повинен мати можливості донести альтернативну точку зору. Досягається цей результат різними засобами: повним контролем над ЗМІ, які працюють в зоні бойових дій, або військовими методами. Ретранслятор або телецентр можна просто розбомбити, як це робилося в Югославії.

По аналогічних лекалах сьогодні працює російська пропаганда в Сирії. Війна? Та яка ж це війна – це так собі, навчання льотчиків. Обиватель бачить красиві і потужні бойові літаки, які із захмарної височини знищують фанатиків-терористів. Благо, що ІПЛ і «расчеловечивать» особливо не треба. І кожна бомба, скинута з російського літака, обов'язково потрапляє в «штаб терористів», ну або, у

найгіршому разі, знищує їх склад. Мирні жителі, убиті в ході авіанальотів, після смерті автоматично перетворюються на ісламських фанатиків, і їх також стає не жаль. Участь російських солдатів і «ихтамнетов» в наземних операціях ретельно ховається, втрати серед них вже законодавчо зараховані до державної таємниці. Якщо ж західні ЗМІ показують убитих сирійських дітей в Алеппо, то російські пропагандисти брехливо заявляють, що це інформаційна війна проти Росії.

Хорошим прикладом, на якому можна показати роль інформаційної війни у сучасному світі, є перша і друга чеченські кампанії. Першу війну на Північному Кавказі в інформаційному плані Росія програла, що називається «В одні ворота». Саме тому цей конфлікт для більшості росіян є символом ганьби, зради, абсолютно безглуздох жертв і страждань, слабкості країни і армії. Друга чеченська війна освітлювалася в російських ЗМІ зовсім по-іншому. Доступ журналістів в зону конфлікту був гранично обмежений, інформація контролювалася. Під жорсткий бан потрапили будь-які інтерв'ю з сепаратистами, тепер основні російські ЗМІ транслювали тільки точку зору федерального центру. Що до візуального компонента репортажів, то з нього повністю пропали кадри поранених і убитих російських солдатів і спаленої бронетехніки.

Приклад чеченських воєн чітко показує саму суть інформаційної війни, не важливо, що відбувається насправді, головне, яку картинку бачить обиватель на телеекрані. З не меншим успіхом сучасні ЗМІ можна використати для маніпулювання власним населенням, чим із задоволенням користуються існуючі нині авторитарні режими. Сьогодні не треба організовувати концтабори для опозиції, проводити арешти незгодних або палити книги на площах. Для забезпечення влади досить просто контролювати основні засоби масової інформації. Як показує практика, цього вистачає, щоб вселити суспільству практично будь-які установки.

Інформаційні війни у сучасному світі можуть вестися і без безпосередніх бойових дій. Частенько населення країни, на яку спрямована інформаційна атака, навіть і не здогадується про це. В цьому випадку цілі інформаційної війни дуже прості: привести до зміни політичного режиму в країні або максимально ослабити його. Сучасна «традиційна» війна дуже дорога, а інформаційні способи впливу – прекрасна їй альтернатива, досить ефективна і не вимагаючи від агресора жертв. Повсюдне поширення інтернету дозволяє сучасним пропагандистам проникнути практично в кожен будинок. Основного удару завдається по керівництву країни, дискредитується робота державних органів, підривається авторитет влади. Населенню демонструються факти корупції (реальні або вигадані), кримінальних злочинів, чим провокується зростання протестних настроїв. Серед громадян держави-жертви інформаційної атаки створюється атмосфера конфлікту, безвиході, відбувається активна маніпуляція громадською думкою. Ще краще, якщо до роботи на агресора вдається схилити ряд місцевих ЗМІ, в цьому випадку вони стають «рупором» протестного руху. Китайський стратег, філософ і мислитель Сунь-Цзи радив завойовникам наступне: «Розкладайте усе хороше, що є в країні супротивника. Розпалюйте сварки і зіткнення серед громадян ворожої сторони».

Зазвичай подібні атаки супроводжуються роботою з частиною політичної еліти країни, яка починає співпрацювати з агресором. Через ЗМІ і інтернет транслюються заклики до демонстрацій, страйків і інших акцій непокора, яка ще більше розхитує ситуацію. При цьому вуличні акції, знову ж таки, правильним чином освітлюються в ЗМІ, прославляючи протестантів і показуючи в негативному світлі проурядові сили і органи правопорядку.

Проведення такого комплексу дій (у разі його успіху, звичайно) призводить до втрати керованості в країні, економічному спаду, а нерідко і до громадянської війни, [1, с. 1-3].

Список використаних джерел:

1. <https://militaryarms.ru/novye-technologii/informazionnie-voiny/>

Кузьменкова К. С.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Для виникнення та припинення правовідносин щодо контролю за додержанням трудового законодавства необхідна наявність певних підстав та умов у відповідній кількості та у визначеному порядку накопичення. Суспільні відносини перебувають у постійному розвитку, що спричинює їх виникнення, зміну та припинення.

Правовідносини щодо контролю трудового законодавства спираються на нормативно-правові акти, які умовно можна об'єднати у групи: перша група складає законодавство про працю, за дотриманням якого і здійснюється контроль; друга група охоплює розрізнені норми права, що регулюють правила та порядок здійснення контрольних дій різними суб'єктами. Згідно зі статтею 4 Кодексу законів про працю України, законодавство про працю складається з Кодексу законів про працю України для заснування актів законодавства України, прийнятих відповідно до нього [2]. Тому контроль здійснюється з дотриманням Кодексу законів про працю України та нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до нього.

Отже, правовідносини контролю дотримання законодавства про працю є формою реалізації норм права, в їх основі містяться юридичні факти, з якими норма права, що реалізується, безпосередньо пов'язує виникнення або припинення таких правовідносин.

Таким чином, слід зазначити, що відповідно до частини 1 статті 6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», підставами виникнення правовідносин у сфері контролю за дотриманням законодавства про працю можуть бути:

1) подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного контролю про здійснення заходу державного контролю за його бажанням;

2) виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання;

3) перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення планових заходів органом державного контролю;

4) звернення фізичних та юридичних осіб про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства;

5) неподання у встановлений термін суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин, а також письмових пояснень про причини, які перешкоджали поданню таких документів;

6) настання аварії, смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання [5].

Ще однією підставою виникнення правовідносин контролю дотримання законодавства про працю є річні та квартальні плани, які складають суб'єкти контролю.

Зазначені підстави можуть бути класифіковані залежно від волі підконтрольного суб'єкта на:

- 1) за власним бажанням;
- 2) за ініціативою суб'єкта контролю;
- 3) за ініціативою третіх осіб.

За своїм змістом підстави виникнення правовідносин контролю за дотриманням трудового законодавства можуть бути звичайними та надзвичайними. Звичайні підстави виникнення правовідносин контролю за дотриманням трудового законодавства є ординарними та повсякденними. Вони є проявом нормального, ні чим не виведеного з рівноваги, життя. Надзвичайні підстави ґрунтуються на діях та подіях техногенного, людського або стихійного характеру. Вони потребують прискореного вирішення та вжиття надзвичайних заходів.

Згідно з пунктом 3 Порядку проведення перевірок посадовими особами Державної інспекції України з питань праці та її територіальних органів, інспектор може проводити планові та позапланові перевірки, які можуть здійснюватися за місцем провадження господарської діяльності суб'єкта господарювання або його відокремлених підрозділів або у приміщенні органу державного нагляду (контролю) у випадках, передбачених Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [5].

Таким чином, підстави виникнення правовідносин контролю за дотриманням трудового законодавства можуть бути плановими та позаплановими. Плановими

є ті підстави, що заздалегідь передбачені внутрішніми документами суб'єктами контролю як такі, що будуть мати місце щодо конкретних підконтрольних суб'єктів, у визначений період, щодо конкретного предмету. Позапланові – включають в себе всі інші підстави, що не увійшли до планових заходів контролю дотримання трудового законодавства.

До підстав припинення правовідносин контролю дотримання трудового законодавства слід віднести:

- 1) закінчення строку проведення контролю;
- 2) припинення однієї із сторін таких правовідносин;
- 3) виконання розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства;
- 4) прийняття уповноваженим органом рішення про незаконність дій суб'єкта контролю;
- 5) відзив суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного контролю про здійснення заходу державного контролю за його бажанням;
- 6) відзив звернення фізичних та юридичних осіб про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства.

У силу статті 19 Конституції України [3] суб'єкти контролю повинні діяти на підставі закону, лише в межах повноважень та у спосіб, встановлений законом. Суб'єкт контролю повинен дотримуватися встановленої нормативно-правовими актами процедури здійснення повноважень. При вступі до правовідносин контролю дотримання законодавства про працю суб'єкт контролю діє на підставі направлення, в якому зазначається строк, протягом якого триває перевірка.

Наприклад, згідно з пунктом 4 Порядку проведення перевірок посадовими особами Державної інспекції України з питань праці та її територіальних органів, інспектор має право на проведення перевірки за наявності у нього службового посвідчення та направлення на перевірку [6]. Якщо строк направлення на перевірку закінчився, правовідносини також мають припинитися.

Припинення однієї із сторін правовідносин є безумовною підставою припинення самих правовідносин контролю дотримання трудового законодавства. Припинення може стосуватися як суб'єкта контролю, так і підконтрольної особи. Видами припинення є ліквідація або реорганізація, що здійснюється відповідно Цивільного та Господарського кодексів України. Згідно зі статтею 104 Цивільного кодексу України, юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації [10]. Органи державної влади, як суб'єкти контролю дотримання законодавства про працю, завжди є юридичними особами. Для припинення правовідносин у цій сфері важливе значення має час їх припинення. За підставою, що розглядається, таким часом є час припинення юридичної особи, тобто з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення. Існують певні особливості припинення юридичної особи в процесі відновлення її платоспроможності або банкрутства, банківських установ, фізичних осіб – підприємців тощо.

Правовідносини контролю за дотриманням трудового законодавства також припиняються в разі виконання підконтрольним суб'єктом розпорядчих документів суб'єктів контролю щодо усунення порушень вимог законодавства. Підтвердженням такого виконання є різного роду документи підконтрольного суб'єкта, які є новоствореними, виправленими, поданими тощо. В разі притягнення до відповідальності до таких документів можуть бути віднесені квитанції про сплату штрафу та інші.

У деяких випадках підставою припинення правовідносин контролю дотримання законодавства про працю є прийняття уповноваженим органом рішення про незаконність дій суб'єкта контролю. Зазначене рішення може прийняти:

- 1) суб'єкт контролю самостійно;
- 2) суб'єкт контролю вищого рівня;
- 3) суд. Приводами для прийняття такого рішення є звернення фізичних та юридичних осіб, виявлення порушень суб'єктом контролю вищого рівня, а також власна ініціатива суб'єкта контролю.

Незаконність дій суб'єкта контролю може виявлятися щодо недостатності підстав для контролю; відсутності повноважень; неправильного оформлення документів, необхідних для здійснення контролю; порушення порядку здійснення контролю; вчинення корупційного або іншого правопорушення працівниками суб'єкту контролю під час здійснення контролю, що тягне неможливість подальшого здійснення контролю; тощо.

Оскільки для виникнення правовідносин контролю за дотриманням трудового законодавства підставою було власне бажання суб'єкта господарювання, то відзив ним письмової заяви до відповідного органу державного контролю про припинення здійснення заходу державного контролю є підставою припинення таких відносин. У даному випадку має місце «порочність» підстави виникнення зазначених правовідносин. Логічним та правильним є припинення правовідносин при зміні волевиявлення ініціатора – суб'єкта господарювання.

При цьому слід зазначити, що, якщо суб'єкт контролю виявив під час здійснення своїх повноважень у рамках існуючих правовідносин порушення вимог трудового законодавства, він повинен припинити зазначені правовідносини за бажанням підконтрольного суб'єкта, а потім за своєю ініціативою вступити у нові правовідносини контролю дотримання законодавства про працю на відповідній підставі (самостійне виявлення порушення трудового законодавства).

Отже, враховуючи викладене, можемо зробити висновок, що підстави а умови виникнення та припинення правовідносин контролю дотримання законодавства про працю – це визначена нормативно-правовими актами система правових явищ, що в сукупності породжують правовідносини між суб'єктом контролю та підконтрольною особою.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь, 2004. – 1440 с.
2. Кодекс Законів про працю України: Закон УРСР від 10 грудня 1971 року // Відомості Верховної Ради УРСР. –1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.

3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / О.Ф. Скакун; Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

5. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 року № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.

6. Про затвердження Порядку проведення перевірок посадовими особами Державної інспекції України з питань праці та її територіальних органів: Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2012 року № 390 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 60. – Ст. 2467.

7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

8. Про затвердження Порядку проведення перевірок посадовими особами Державної інспекції України з питань праці та її територіальних органів: Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2012 року № 390 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 60. – Ст. 2467.

9. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

Кулішова В. В.

студенка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В УКРАЇНІ

Сім'я – один з найскладніших інститутів любові і розуміння. Сім'я завжди була основою суспільства, тому тип і форма її залежать від національних особливостей народу, соціальних і економічних відносин. Визначення шлюбу як соціального явища містить і очевидну суперечність: шлюб – «вільний», але пов'язаний з «обов'язками». Однак це й суперечність реального життя. На думку К. Маркса, «...нікого не змушують брати шлюб, але кожного змушують коритися законам шлюбу, якщо він узяв шлюб». Мабуть самим першим завданням шлюбу є вирошення людей. Як би це не звучало цинічно, але саме на інститут сім'ї держава покладає завдання по соціалізації людей.

Як сказав один класик, у сімейному житті головне – це терпіння. Але інколи чаша цього терпіння переповнюється. І колись щасливі разом люди змушені вирішувати долю свого шлюбу за допомогою Феміди. Тенденції руйнування традиційних

сімейних цінностей триває у всіх розвинених країнах західної цивілізації. Чинниками цього є, насамперед, свобода сексуальних стосунків, пропаганда егоїстичного та споживацького способу життя, віросповідання, менталітет, ставлення один до одного, любов і пристрасть проходять, проблеми залишаються і накопичуються, вирішити їх складно. З народженням дітей тільки посилюються розбіжності. Небажання все більшої кількості людей вступати в шлюб за церковним, або світським обрядом.

Україна одна із перших у світі за кількістю розлучень, є кілька пояснень. У нас частіше реєструють шлюб, а на Заході прийнято довше жити разом без всяких штампів в паспорті. І якщо такий громадський шлюб розпадається, він природно ніяк не впливає на статистику. Варто зазначити, що розлучення є найбільш поширеним серед молоді у перші роки шлюбу. А це є свідченням того, що сімейним цінностям треба навчати, їх треба виховувати. Тим більше, що чимало молодих людей виховувалися в неповних сім'ях. В Україні подружжя може стати вільними вже через місяць після подачі заяви. А от в Італії треба спочатку довести, що ви вже 3 роки прожили окремо, а аргументи на кшталт «не зійшлися характером» приводом для розлучення не вважають. В наш час більшу перевагу надають громадським шлюбом. Люди можуть жити разом кілька років, народити дітей, але родиною за фактом вони не є. Є повні підстави стверджувати, що з введенням в Україні нового Сімейного кодексу держава визнала існування громадянського шлюбу, адже стаття 3 п.2 говорить: «Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки». І ні слова про реєстрацію шлюбу. Але все-таки для людей, що проживають в громадському шлюбі, існують деякі особливості. Вони пов'язані з народженням дитини, зі спадщиною і розподілом майна. Закон же визнає тільки шлюб, належним чином оформлений, і будь-яка інша форма відносин шлюбної не є.

Найжахливішим є те, що подібна практика стає все більш популярною серед молоді. Зараз молодь надає більшу перевагу навчанню, кар'єрі та матеріальному забезпеченню, а значимість інституту сім'ї піддають сумніву.

З юридичної точки зору цивільний шлюб-це безглуздий ризик. «Нічого не значущий» печатка в паспорті насправді захищає майнові та інші права подружжя, а згодом і діти почуватимуться безпечніше. Закликає до певної відповідальності, ведення побуту та ін. Не всі цього хочуть. Є певні стереотипи: чоловік повинен забезпечувати сім'ю, дружина – піклуватися про чоловіка, дитину, будинок. Громадський шлюб дає можливість не слідувати таким штампам. Крім цього, це ще й перевірка відносин на міцність. Реєстрація шлюбу в РАГСі визначає права та обов'язки кожного члена сім'ї. За даними статистики, в Україні 30% розлучень відбуваються з соціальних причин, брак грошей, житла і т.д. З різних причин пари, що живуть громадянським шлюбом, розходяться найчастіше в перший рік спільного життя (майже 20% пар), у другий рік – близько 5% пар.

Покращення ситуацію могло б збільшення часу, який дається парі на роздуми. Місяць – це занадто мало. І потрібні більш серйозні аргументи для розлучення, ніж «хочу – не хочу». Так будуть серйозніше ставиться до сім'ї. Те, що жінка може отримувати аліменти не тільки на дитину, а й на себе, – теж цілком логічно, адже багато дружин присвячують себе родині, не піклуючись про кар'єру або за-

ощадженнях. Тому аліменти від чоловіка з цієї точки зору виправдані. Суспільство зацікавлене в тому, щоб сімейно-шлюбні відносини позначались можливо більшою міцністю, бо тільки при цьому створюються найбільш сприятливі умови для утримання та виховання дітей. Енгельс зазначав, що якщо любові немає або вона витіснена новою любов'ю, то розлучення стає благодіянням як для обох сторін, так і для суспільства в цілому. Сім'ю потрібно будувати, відносини вимагають зміцнення, а любов підживлення. Пускати своє спільне життя на самоплив – найголовніша помилка.

Одним із основних чинників кризи сім'ї є її економічні труднощі, невиправдання сподівань молодого подружжя на досягнення певного матеріального забезпечення, відсутність життєвих перспектив. Існує чимало подружніх пар, що вдаються до розлучення при першому зіткненні зі звичайними труднощами. Перераховувати причини розлучення можна до нескінченності. Єдине, що хочеться сказати: бережіть свою половинку, піклуйтеся про неї. Постарайтеся зберегти зернятко вашої любові, забезпечте йому гарний догляд і з нього виросте чудове дерево, яке обов'язково обдарує Вас своїми плодами. Повірте, сімейне життя набагато краще самотності як для чоловіка, так і для жінки.

Список використаних джерел:

1. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної сім'ї. – Київ, 2005.
2. Дорно І.В. Сучасний шлюб: проблеми і гармонія / І.В.Дорно.-М.: Педагогіка, 1990.
3. Мустаєва Ф.А. Соціальні проблеми сучасної сім'ї // СоЦіс.-2009 .
4. Словник-довідник юриста. – К., 2001.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. № 2947-III // Відомості Верховної Ради, 2002, № 21-22.
6. Сімейне право України. Коментарі. – К., 2001.
7. Сімейне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю.С. Червоний, О.В. Калітенко, Г.С. Волосатий, В.І. Труба. – К.: Істина, 2004.
8. Сімейне право України: Підруч. для студ. юрид. вузів і ф-тів / Т.О. Ариванюк, І.А. Бірюков, В.С. Гопанчук, О.В. Дзера, І.О. Дзера, Ю.О. Заїка, В.М. Співак. – К.: Істина, 2008.

Кухарєв О. Є.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Ситуація військово-політичної нестабільності, пов'язана з анексією Криму, військовими діями на території Луганської та Донецької областей негативно позначається на цивільно-правових відносинах, зумовлює дестабілізацію майнового обороту. Це повною мірою стосується і відносин спадкування, породжує суттєві перешкоди в оформленні і захисті спадкових прав як на тимчасово непідконтрольній території України, так і в зоні проведення антитерористичної операції. Проблеми оформлення спадщини були лише поглиблені виданням Міністерством юстиції України наказу «Про невідкладні заходи щодо захисту прав громадян на території проведення антитерористичної операції» від 17.06.2014 р. № 953/5, яким визначено перелік населених пунктів Луганської та Донецької областей, у яких тимчасово припинено доступ користувачів до Єдиних та Державних реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України, зокрема: Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Спадкового реєстру, Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень, Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, до закінчення антитерористичної операції на Сході України. Відтак протягом певного часу зберігалася об'єктивна неможливість оформлення спадщини, що відкрилася в населених пунктах, на території яких органи державної влади України не здійснюють свої повноваження.

Наведена ситуація породила проблему визначення місця відкриття спадщини після смерті спадкодавця, який проживав на тимчасово непідконтрольній території. За загальним правилом ст. 1221 ЦК України місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. У свою чергу місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово (ч. 1 ст. 29 ЦК України). Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Правове значення місця відкриття спадщини полягає у тому, що за місцем відкриття спадщини подаються заяви про прийняття спадщини та про відмову від її прийняття; визначається територіальна підсудність у спадкових спорах за позовами кредиторів до прийняття спадщини спадкоємцями (ч. 3 ст. 114 ЦПК України); за місцем відкриття спадщини суд визнає спадщину відумерлою (ст. 1277 ЦК України); вживаються заходи щодо охорони спадкового майна.

Не викликає сумніву, що політична нестабільність, військові дії, інші обставини об'єктивного характеру не повинні порушувати або обмежувати майнові пра-

ва спадкоємців. З цих міркувань Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення реалізації права на спадкування» від 12.02.2015 р. було змінено загальне правило визначення місця відкриття спадщини. Зокрема, Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. було доповнено ст. 11¹ такого змісту. У разі якщо останнім місцем проживання спадкодавця є тимчасово окупована територія, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні спадкового майна, або вимоги кредиторів. Практично аналогічна за змістом норма була внесена до Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.2014 р. Крім того, ст. 1221 ЦК України була доповнена застереженням про те, що в особливих випадках місце відкриття спадщини встановлюється законом.

Таким чином, місце відкриття спадщини визначається в спеціальному порядку за принципом першої поданої заяви.

За правилом п. 1 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України при зверненні спадкоємця у зв'язку з відкриттям спадщини нотаріус з'ясовує відомості стосовно факту смерті. Факт смерті фізичної особи і час відкриття спадщини нотаріус перевіряє шляхом витребування від спадкоємця свідоцтва про смерть, виданого органом державної реєстрації актів цивільного стану.

Важливо врахувати, що свідоцтва про смерть, видані органами, створеними в порядку не передбаченому законодавством України на непідконтрольній території є недійсними та не можуть прийматися нотаріусами (наприклад, ЛНР, ДНР тощо). Факт смерті спадкодавця у таких випадках встановлюється в судовому порядку.

В цьому аспекті має бути відзначена важлива обставина. До ЦПК України внесено спеціальну норму, яка регулює особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України (ст. 257¹ ЦПК). Водночас, згідно зі ст. 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» тимчасово окупованою територією визначається: 1) сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій; 2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилегло до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) повітряний простір над зазначеними територіями.

Таким чином, ст. 257¹ ЦПК України не містить застереження про її поширення на відносини, пов'язані зі смертю особи на території проведення антитерористичної операції.

Водночас, це можна назвати суто технічною помилкою викладеної процесуальної норми і, як свідчить аналіз судової практики, при встановленні факту смерті особи на території проведення антитерористичної операції, суди застосовують ст. 257¹ ЦПК України.

Рішення суду про встановлення факту смерті не замінює собою свідоцтва про смерть, а є тільки підставою для одержання вказаного свідоцтва в органах державної реєстрації актів цивільного стану на підконтрольній Україні території.

Крім того, з метою запобігання порушення прав спадкоємців під час оформлення права на спадщину, Міністерства юстиції України у своєму листі від 03.03.2016 р. № 1535/13/32-16 надало роз'яснення, згідно з яким не можуть вимагатися довідки житлово-експлуатаційної організації з місця проживання спадкодавців, які проживали та були зареєстровані на території проведення антитерористичної операції.

Запровадження спеціального порядку визначення місця відкриття спадщини після смерті особи, яка постійно проживала в населеному пункті, на території якого органи державної влади України не здійснюють свої повноваження, відповідає передусім інтересам спадкоємців та видається абсолютно виправданим. В цьому аспекті варто згадати Постанову Пленуму Верховного Суду СРСР від 15.09.1942 р. № 15/М/16/у, за змістом якої визначалась можливість призупинення строку прийняття спадщини до припинення відповідних обставин.

Лов'як О. О.

*кандидат юридичних наук, професор кафедри цивільного права і процесу,
старший науковий співробітник
Національної академії внутрішніх справ*

Фещенко Л. М.

*курсант IV курсу
Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Проблема зловживання процесуальними правами з боку учасників цивільних спорів на сьогодні є поширеним явищем, що має особливу значимість у зв'язку з тим, що нерідко особи, які беруть участь у справі, з метою безпідставного отримання необхідного їм рішення суду, затягування процесу або для інших недобросовісних цілей використовують належні їм процесуальні права всупереч з їх дійсним призначенням. Дане явище виступає чинником, що дестабілізує правосуддя і створює серйозні перешкоди для ефективного вирішення спорів.

Чинний цивільний процесуальний кодекс України не розкриває поняття «зловживання процесуальним правом», на відміну від інших країн, де під зловживанням правом розуміють здійснення цивільних прав виключно з наміром заподіяти шкоду іншій особі, дії в обхід закону, а також інше завідомо несумлінне здійснення цивільних прав. Натомість в ч. 3 ст. 27 ЦПК України наголошується, що особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки [1]. Але, судова практика свідчить, що ч. 3 ст. 27 ЦПК України, як і аналогічні норми в інших процесуальних кодексах, є декларативними, оскільки відсутні заходи відповідальності за недобросовісні процесуальні дії учасників цивільного процесу, у більшості випадків у суду відсутні можливості обмежувати недобросовісну поведінку сторін.

В науковій літературі зустрічаються різні тлумачення щодо зловживання правом. З погляду О. Я. Рогача, зловживання процесуальними правами можна визначити як недобросовісне здійснення особою права на судовий захист, використання стороною судового процесу цього права не відповідно до призначення процесу [2, с. 148]. Я. В. Грель визначає зловживання процесуальним правом як неприпустиме здійснення права, що звернено проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи, рівноправності сторін або веде до вкрай несправедливих результатів для противної сторони [3, с. 10]. А.Н. Єрмаков розглядає в якості зловживання правом будь-яку поведінку суб'єкта, що прямо не порушує правові розпорядження, але спрямована на недосягнення мети судочинства, а саме на правильний і своєчасний розгляд та вирішення справи. Він зазначає, що «особа може прямо не порушувати вимоги закону, але діяти не відповідно до його мети і заподіяти шкоду правам і законним інтересам інших осіб» [4, с. 124]

Метою здійснення правосуддя у цивільних справах є захист порушеного або оспорюваного права чи законного інтересу позивача. Отже, зловживання процесуальними правами, так чи інакше, має бути спрямоване на перешкоджання реалізації механізму захисту. При цьому суб'єктами, які можуть зловживати своїми процесуальними правами, можуть бути не тільки особи, які беруть участь у справі, але й інші учасники процесу, оскільки кожен з них наділений процесуальними правами і обов'язками в тій чи іншій мірі, і, як наслідок, може впливати на хід самого провадження. Зловживання процесуальними правами можливе на будь-яких стадіях судового процесу, таким чином, проблема зловживання процесуальними правами стоїть досить гостро не лише в теорії, а й на практиці. До форм зловживання процесуальними правами відносять такі діяння учасників процесу, як зловживання правом на звернення до суду; зловживання правом на подання зустрічного позову; штучна зміна підсудності справи; умисне затягування розгляду справи різними способами; зловживання правом на подання доказів, заяв, звернень, клопотань та ін.

Ще з часів римського приватного процесу проти зловживання процесуальними правами в різних правових системах були випробувані на практиці чотири заходи:

– попереднє посвідчення сторонами своєї сумлінності за допомогою складання присяги;

– покладення судових витрат на винну в недобросовісному веденні справи сторону;

– стягнення з неї збитків, завданих іншій стороні;

– накладення на неї штрафу, заміна його у разі неспроможності, арештом.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що у науці цивільного процесуального права до цього часу не створено концепції протидії зловживанням процесуальними правами, що базується на встановленні ознак даної поведінки в діях учасників процесу.

Визнавши факт зловживання процесуальними правами, суд повинен припинити таку процесуальну діяльність, тим самим, відмовивши в реалізації права недобросовісним шляхом. При цьому необхідно враховувати, що в силу особливої конституційної значущості державних механізмів судового захисту, суду слід відмовляти у реалізації права лише після попередження особи про виявлення в її діях зловживання і постановлення у разів становлення факту зловживання відповідної мотивованої ухвали.

Разом із тим, декларативного закріплення неприпустимості зловживання процесуальними правами явно недостатньо, необхідна ще й дієва реалізація механізму захисту від зловживання. Доцільно було б внести зміни до ЦПК, що передбачатимуть можливість віднесення судових витрат на особу, яка зловживає своїми процесуальними правами. Зазначена компенсація являє собою міру цивільної процесуальної відповідальності сторони, що недобросовісно заявила необґрунтований позов або систематично протидіяла правильному і своєчасному розгляду справи. Така компенсація має бути віднесена до витрат, пов'язаних з розглядом справи, тобто є одним із видів судових витрат.

Крім того, у процесуальному законодавстві необхідно закріпити таку санкцію майнового характеру за зловживання як штраф. Інститут судових штрафів має забезпечити виконання завдань цивільного судочинства щодо об'єктивного розгляду справ протягом розумного строку.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492

2 . Рогач О. Я. Зловживання позивачем процесуальним правом при використанні правових механізмів, передбачених ст. 207 ЦПК Цивільного процесуального кодексу України / О. Я. Рогач // Порівняльно-аналітичне право. – 2013 – № 3-1. – С. 148–150.

3. Грель Я.В. Злоупотребления сторон процессуальными правами в гражданском и арбитражном процессе: Дис. ... канд. юрид. наук. – Новосибирск, 2006. – 207 с.

4. Ермаков А.Н. Арбитражное процессуальное правонарушение // Вестник СГАП. – 2002. – № 3. – С. 122-126.

Магльована Н. І.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРАЦІ

В галузі захисту прав людини Рада Європи ухвалила два основних документи. Перший – Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р., яка захищає громадянські та політичні права, і Європейську соціальну хартію – міжнародний договір, що захищає та встановлює окремі соціальні та економічні права громадян країн, що приєдналися до хартії.

Варто зазначити, що Радою Європи як доповнення до Конвенції про захист прав людини замислювалася саме Європейська соціальна хартія. Положення хартії захищали 19 основних соціальних прав європейців: право на працю, право на нормальні умови праці, право на справедливу винагороду, право чоловіків і жінок на рівну оплату праці, право об'єднуватися в організації та укласти колективні договори (включаючи право на страйк), право на соціальне забезпечення, право на соціальну і медичну допомогу та на отримання послуг із боку соціальних служб, право на захист сім'ї, інвалідів, трудящих-мігрантів і їхніх родин, дітей та молоді тощо.

Відповідно до частини II Європейської соціальної хартії договірні Сторони зобов'язуються, як це передбачено в частині III, вважати для себе обов'язковими зобов'язання, визначені в нижченаведених статтях і пунктах [1].

У Європі значну увагу правам людини в цілому та соціально-економічним правам зокрема приділяє Рада Європи, враховуючи визнання прав людини одним з трьох принципів функціонування організації. Серед прийнятих соціальних договорів можна виділити такі: Європейська соціальна хартія та Європейська соціальна хартія переглянута, Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу, Європейський кодекс соціального забезпечення та переглянутий Європейський кодекс соціального забезпечення тощо. Зазначені договори покладають на держави міжнародно-правові зобов'язання з реалізації закріплених прав та створюють систему міжнародного моніторингу за виконанням взятих державами на себе зобов'язань [2, с. 348].

Україна як самостійна держава проголосила визнання загальнолюдських цінностей і тому зобов'язалась дотримуватись загальноновизнаних принципів міжнародного права. Стаття 8-1 КЗпП визначила співвідношення міжнародних договорів про працю і законодавства України. У разі, якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в якій бере участь Україна, встановлено інші правила ніж ті, що їх містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди [3, с. 88].

Утім, велика кількість проблем реалізації визнаних соціальних прав на національному рівні та ефективність функціонування міжнародних механізмів їх захисту залишаються актуальними й сьогодні. Незважаючи на численні дослідження різних аспектів соціальних прав людини та національної системи соціального захисту вітчизняними науковцями (зокрема, М. М. Антонович, М. Д. Бойко, Н. Б. Болотіна, М. В. Буроменський, В. Г. Буткевич, В. С. Венедіктов, С. О. Верланов, В. Н. Денисов, В. В. Жернаков, П. М. Рабінович, І. М. Сирота, Н. С. Сидоренко, М. М. Феськов, Г. І. Чанишева та ін.), українське законодавство досі в цій сфері не приведено у відповідність з європейськими соціальними стандартами та чекає на масштабне реформування [4].

Під час вступу до Ради Європи Україна взяла до виконання низку зобов'язань, наведених у Висновку Парламентської асамблеї Ради Європи №190 (1995 р.). До кола зобов'язань входить Європейська соціальна хартія Ради Європи, яку Україна зобов'язалася вивчати, з метою подальшої ратифікації і, разом з тим, проводити політику, відповідно до принципів цієї Хартії. 2 травня 1996 року Україна підписала Європейську соціальну хартію, прийнятую Радою Європи у 1961 році, а 7 травня 1999 року було підписано Європейську соціальну хартію (переглянуту), прийнятую Радою Європи у 1996 році.

Таким чином, Європейська соціальна хартія є головним документом Ради Європи у сфері забезпечення економічних та соціальних прав людини, необхідність ратифікації якого обумовлена як членством України у цій міжнародній організації, так і намірами України набути членства у Європейському Союзі.

Юридичне забезпечення прав, передбачених Європейською соціальною хартією, має здійснюватися за допомогою декількох галузей національного законодавства. Серед них трудовому законодавству належить пріоритетне місце, адже переважна більшість прав людини і відповідно зобов'язань держави щодо їх забезпечення за Хартією стосуються сфери праці [5].

Можна сказати, що у цілому посилення ролі та значення Європейської соціальної хартії потрібно для подолання розриву між громадянськими, політичними та соціально-економічними правами, який усе ще існує. Сьогодні можна констатувати визнання Радою Європи важливості соціальних прав, постійне підвищення уваги до їх реалізації та заохочення держав до ратифікації прийнятих договорів у цій сфері. Утім, цей процес тільки набирає обертів та свідчить про поступову зміну ставлення держав до цієї групи прав людини. Разом з тим розбудова ефективного контрольного механізму за виконанням державами взятих на себе зобов'язань залежить від волі держав та їхньої готовності до реформування національного законодавства [4].

Отже, Україні потрібно реалізовувати захист прав людини, зокрема у сфері праці, не лише в теорії, а й на практиці, втілювати не лише законотворчі заходи, а й практичні дії, при цьому слід враховувати досвід інших країн.

Список використаних джерел:

1. Європейська соціальна хартія; Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 18.10.1961 [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_300
2. Права человека и правовое социальное государство в России / отв. ред. Е. А. Лукашева Норма : ИНФРА–М, 2013. – 400 с. М.
3. Прокопенко В. І. Трудове право України: Підручник. – Х.: Фірма «Консум», 1998. – 480 с
4. Федорова А. Л. Зобов'язання України за Європейською соціальною хартією (переглянутою): юридичні наслідки в разі невиконання – Наукові записки. Том 168. Юридичні науки.
5. Феськов М.М. Європейська соціальна хартія (переглянута) і трудове законодавство України: питання адаптації: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Одеська національна юридична академія. – О., 2002. – 202 арк. – Бібліогр.: арк. 180-202.

Майданська Ю. І.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ ОСОБИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

У даній роботі хочу розглянути важливе на сьогоднішній день питання щодо встановлення факту народження або смерті особи, а саме про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Для початку зазначимо, що ж є окупованою територією України. Відповідно до ст.3 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» окупованою територією визначається:

1) сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій;

2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України;

3) повітряний простір над територіями, зазначеними у пунктах 1 і 2 цієї частини [2].

Правовий режим тимчасово окупованої території передбачає особливий порядок забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території. А, як відомо, в суспільстві постійно відбуваються зміни в природному прирості населення: одні народжуються інші ж помирають. Такі події породжують певні юридичні наслідки.

За загальною адміністративною процедурою свідоцтво про народження або смерть в Україні видає РАЦС (орган реєстрації актів цивільного стану). Проте, така процедура на окупованих територіях неможлива, тому на заміну їй було передбачено спрощену процедуру, згідно з якою факт народження/смерті встановлює суд на підставі тих документів, що надають родичі новонародженого або померлого. РАЦС видає відповідне свідоцтво (про смерть або народження) вже на підставі позитивного рішення суду.

Яку ж саме новизну запропоновано цим законом. Перш за все, надано право подавати заяви про встановлення факту народження особи та встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території до будь-якого суду на території України незалежно від місця проживання заявника.

По-друге, справи про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території розглядаються невідкладно з моменту надходження відповідної заяви до суду. А копія судового рішення видається особам, які брали участь у справі, негайно після проголошення такого рішення або невідкладно надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення. [1]

Після набрання чинності закону відразу було подано багато заяв, і на більшість з них рішення суду було позитивним. Але слід враховувати і можливі негативні наслідки цього нововведення.

Проаналізуємо практичні наслідки прийняття цього закону на прикладі двох судових рішень.

22 березня 2016 року Волноваський районний суд Донецької області прийняв рішення у справі № 221/1175/16-ц, яким задовольнив заяву сина про встановлення факту смерті його матері 02 січня 2016 року в місті Донецьку.

В обґрунтування заяви було надано Лікарське свідоцтво № 94/3 від 04.01.2016 року, яке видано лікарем центром первинної медико-санітарної допомоги міста Донецька, Донецької області, амбулаторія №3. Крім того, за клопотання заявника були залучені в якості свідків дві особи, які зазначили, що знають заявника та його матір протягом п'яти років та підтвердили факт її смерті.

В своєму рішенні суд зазначив, що «з приведених доказів випливає, що в суду немає основ сумніватися в правдивості показань свідків, оскільки вони підтвердили пояснення заявника, крім того з наданих заявником документів встановлено, що його мати дійсно померла» [3].

25 лютого 2016 року Новоайдарський районний суд Луганської області прийняв рішення у справі № 419/534/16-ц, яким задовольнив заяву про встановлення факту народження громадянкою України доньки у місті Луганськ, Луганської області, дата народження 25.12.2015 року.

Варто зазначити, що особа, яка подала заяву, у судові засідання не з'явилась, надавши до суду заяву про розгляд справи за її відсутності. Дослідивши

матеріали справи, суд прийшов до висновку про те, що заявлені вимоги обґрунтовані та підлягають задоволенню. Як зазначено в рішенні «висновки суду підтверджуються письмовими доказами, дослідженими у судовому засіданні». Які саме письмові докази було надано в рішенні не зазначено.

Отже, в цих двох випадках факт народження та факт смерті було встановлено на підставі довідок, виданих невідомо ким та невідомо де на території, яку Україна на цей час не контролює, а також на підставі простих нічим не підкріплених тверджень «свідків» [4].

В контексті таких рішень варто згадати положення Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 року, якими встановлено, що будь-яке рішення видане органом чи посадовою особою на тимчасово не підконтрольній Україні території є недійсним і не створює правових наслідків.

Згідно з цим законом родичі «померлого на тимчасово окупованій території», залучивши двох-трьох свідків, можуть отримати рішення суду про встановлення факту смерті особи, зареєструвати його та отримати відповідне свідоцтво. На підставі цього свідоцтва відкривається спадкова справа і в результаті «померлий» втрачає своє майно на всій території України і навіть не здогадується про це. А коли ця інформація відкриється, особа витратить не один рік на намагання відновити свої права.

Потрапити в категорію осіб «померлих на тимчасово окупованій території» теоретично може будь-хто, оскільки проживати в Донецьку чи Луганську можна і на підставі договору оренди квартири, а зареєстрованим при цьому бути в Києві чи Запоріжжі. І якщо згадати вищезазначене рішення Волноваського районного суду, то чому у суду повинні виникнути «сумніви в правдивості показань свідків та наданих договорів оренди квартири»?

Інша категорія злочинців, яка може скористатися цим законом, це викрадачі дітей. Міністерство юстиції зробило їм подарунок у вигляді спрощеної процедури отримання документів на дитину та вивезення її за кордон.

Тому, проаналізувавши цю зміну(ст. 257-¹ в ЦПК України), можу зробити висновок, що хоча це дійсно багато в чому полегшало реалізації прав громадян, що проживають на окупованій території, має все ж і певні прогалини, які потрібно корегувати, оскільки багато зловмисників може скористатися саме цим моментом.

Список використаних джерел:

1. ЗУ «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України».

2. ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»

3. Рішення Волноваського районного суду Донецької області у справі № 221/1175/16-ц.

4. Рішення Новоайдарського районного суду Луганської області у справі № 419/534/16-ц.

5. Цивільний процесуальний кодекс України.

Майор В. В.

студент

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПРАВОВИЙ СТАТУС БЕЗРОБІТНОГО ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Праця є основним з соціальних становищ, у яких перебуває людина все своє життя, за винятком дитячого віку.

Стаття 43 Конституції України передбачає, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [3].

Законом України «Про зайнятість населення» уперше був визначений правовий статус безробітного. Згідно зі ст. 2 Закону безробітними визнаються працездатні громадяни праце-здатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи [1].

Не можуть бути визнані безробітними громадяни:

- У віці до 16 років, за винятком тих, які працювали і були звільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, реорганізацією, перепрофілюванням і ліквідацією підприємства, установи і організації або скороченням чисельності штату; Які уперше шукають роботу і не мають професії (спеціальності), у тому числі випускники загальноосвітніх шкіл, у разі відмови їх від проходження професійної підготовки або від оплачуваної роботи, включаючи роботу тимчасового характеру, що не потребує професійної підготовки;

- Які відмовилися від двох пропозицій підходящої роботи з моменту реєстрації їх у службі зайнятості як осіб, які шукають роботу;

- Які мають право на пенсію відповідно до законодавства України. Громадяни, котрі зареєстровані на загальних підставах у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу і відмовилися від двох пропозицій підходящої роботи не можуть бути визнані безробітними. Такі особи знімаються з обліку і їм протягом 6 місяців надаються тільки консультаційні послуги. Після закінчення шести місяців з дати зняття з обліку вони можуть зареєструватися повторно в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу.

Працівники, які зареєстровані в державній службі зайнятості згідно з п. 1 ст. 26 Закону України «Про зайнятість населення» і відмовились від двох пропозицій підходящої роботи у період пошуку роботи, втрачають право на отримання статусу безробітного строком на 3 місяці з подальшою перереєстрацією на загальних підставах як таких, що шукають роботу [1].

Правовий статус безробітного включає основні (статутні) права і обов'язки та їх гарантії. Порядок призначення і виплати допомоги по безробіттю, його розмір і

терміни ви-плати регулюються статтями 28 – 30 Закону України «Про зайнятість населення», Положенням про порядок реєстрації, перереєстрації і ведення обліку громадян, що шукають роботу, і безробітних, виплати допомоги по безробіттю, а також умови надання матеріальної допомоги в період професійної підготовки і перепідготовки, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України [2].

Рішення про надання статусу безробітних приймається державною службою зайнятості за їхніми особистими заявами з 8 дня після реєстрації в центрі зайнятості за місцем реєстрації.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 р., соціальне страхування на випадок безробіття – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття [4].

Право громадян на соціальний захист у випадку безробіття з незалежних від них причин є конституційним правом громадян. Згідно Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ, організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення [3, ст. 46].

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» виділяє такі види забезпечення безробітного:

- допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;
- допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні [4].

Видами соціальних послуг, що надаються безробітному за цим Законом та Законом України «Про зайнятість населення» є:

- професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, у тому числі в навчальних закладах державної служби зайнятості, на підприємствах, в установах, організаціях;
- пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом організації громадських робіт для безробітних у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
- надання роботодавцям, які працевлаштовують громадян, компенсації;
- надання ваучера для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності;
- здійснення заходів сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб [1].

У випадку настання старості, хвороби, повної або часткової втрати працездатності, інвалідності, нещасного випадку, втрати годувальника, безробіття по не

залежних від громадянина обставинах, він має право на соціальне забезпечення (стаття 46 Конституції України). Громадяни України мають право на вільне об'єднання для здійснення й захисту своїх прав і воль і задоволення економічних, політичних, соціальних, культурних інтересів.

Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання, обмежений у правах або мати переваги у зв'язку із приналежністю або неприналежністю до нього (стаття 36 Конституції України). Важливим для трудового права є конституційний принцип збереження існуючих прав і свобод (статті 22, 157 Конституції). [5, ст.15] Цей принцип повинен бути обов'язково закріплений у новому Трудовому кодексі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про зайнятість населення» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 24, ст.243)
2. Положення про порядок реєстрації, перереєстрації і ведення обліку громадян, що шукають робо-ту, і безробітних, виплати допомоги по безробіттю, а також умови надання матеріальної допомоги в період професійної підготовки і перепідготовки, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. №578
3. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)
4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 р.
5. Трудове право: навч. посіб. / Н. П. Долгіх, В. П. Марущак. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. – 252 с.

Мамчур Р. В.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ

Відповідно до Закону України від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV «Про гуманітарну допомогу», гуманітарна допомога – це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною

незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема, внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, економічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [1].

Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва. Підставою для започаткування процедури визнання допомоги гуманітарною є письмова пропозиція донора про її надання, а підставою для здійснення гуманітарної допомоги в Україні є письмова згода отримувача гуманітарної допомоги на її одержання.

Суб'єктами гуманітарної допомоги визнаються:

1) донори (іноземні, вітчизняні) – юридичні та фізичні особи в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за її межами;

2) отримувачі гуманітарної допомоги – такі юридичні особи, яких зареєстровано в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги. До них належать: підприємства громадських організацій інвалідів, ветеранів війни та праці, а також підприємства, установи та організації, що утримуються за рахунок бюджетів, та уповноважені ними державні установи; благодійні організації; громадські організації інвалідів, ветеранів війни та праці, Товариство Червоного Хреста України та його обласні організації, творчі спілки, а також громадські організації, створені для здійснення передбаченої їх статутними документами економічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої та наукової діяльності; релігійні організації; реабілітаційні установи для інвалідів та дітей-інвалідів, які мають відповідну ліцензію на здійснення реабілітаційних послуг, незалежно від відомчого підпорядкування, типу і форми власності;

3) набувачі гуманітарної допомоги – фізичні та юридичні особи, які її потребують і яким вона безпосередньо надається [4, с. 111-112].

Гуманітарна допомога має свої особливості:

1. вона завжди має чітко визначений цільовий характер та передбачає кінцевого адресата;

2. переслідує особливо значимі напрями здійснення благодійності;

3. має у якості суб'єктів донора та юридичну особу зі спеціальним статусом отримувача гуманітарної допомоги;

4. розрізняє отримувача гуманітарної допомоги та набувача (фізичну особу – кінцевого споживача);

5. потребує письмової пропозиції донора про її надання;

6. потребує згоди на її отримання з боку отримувача гуманітарної допомоги та інші [3, с. 292].

Отримувачами гуманітарної допомоги часто виступає Товариство Червоного Хреста України. Це можуть бути продукти харчування, одяг, взуття, ковдри, подушки, засоби гігієни, побутова техніка, миючі засоби, канцтовари, медикаменти, інвалідні візки, милиці та інше [4, с. 113].

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про гуманітарну допомогу», до товарів гуманітарної допомоги спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги також відносяться: аудіо- та відеотехніка, призначена відповідно для сліпих і глухих, аудіо- та відеокасети з навчальними, соціальними, реабілітаційними програмами, інформацією з фізичної культури та спорту інвалідів, програмами для формування здорового способу життя, з лекціями нобелівських лауреатів; шоколад з начинкою та без неї, інші шоколадні вироби, що входять до новорічних і різдвяних подарунків, отриманих у термін за два місяці до відповідних свят; меблі, що передаються виключно для використання установам соціального захисту населення, державним закладам охорони здоров'я та навчальним закладам, громадським організаціям інвалідів, Товариству Червоного Хреста України та його обласним організаціям, релігійним організаціям, що зареєстровані у порядку, передбаченому Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації»; медико-соціальне обладнання та оснащення, що передається виключно реабілітаційним установам для інвалідів та дітей-інвалідів, які мають відповідну ліцензію на надання реабілітаційних послуг, незалежно від відомчого підпорядкування, типу і форм власності, за обов'язкової умови заборони його подальшого продажу [1].

Першою документально зафіксованою гуманітарною допомогою була підтримка наприкінці 70-их років XIX століття населення Північного Китаю, яке потерпало від Голодомору. Завдяки активності британського місіонера Тімоті Річарда було створено спеціальний міжнародний комітет, який займався збором грошових коштів при підтримці дипломатів, підприємців та місіонерів. Термін «гуманітарна допомога» вводиться у міжнародний правовий обіг наприкінці XIX століття зі створенням руху Червоного Хреста, але лише наприкінці 80-х – на початку 90-х років XX століття у нормативних актах Союзу РСР застосовується поняття «гуманітарна допомога».

Товариство Червоного Хреста України – неприбуткова, всеукраїнська, добровільна, громадська, гуманітарна організація, діяльність якої ґрунтується на Женевських конвенціях про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року, ратифікованих Україною 8 липня 1954 року, а також Додаткових протоколах до них.

В Україні діє Закон України «Про Товариство Червоного Хреста», він регулює відносини, пов'язані з діяльністю Товариства Червоного Хреста України, визначає його правовий статус та правові засади діяльності.

Товариство допомагає державі у наданні медичної і гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів та в мирний час, бере участь у наданні міжнародної допомоги у разі катастроф і надзвичайних ситуацій, забезпечує медико-соціальну допомогу найменш соціально захищеним верствам населення.

Товариство бере участь у міжнародній добродійній, благодійній діяльності, в інших міжнародних акціях гуманітарного характеру, що здійснюються відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів.

Товариство Червоного Хреста України – єдине в Україні Національне товариство Червоного Хреста, що діє на всій території України, створює місцеві організації, через які здійснює свою діяльність відповідно до Статуту Товариства та вищезазначеного Закону [2].

Товариство в процесі своєї діяльності здійснює збір різних видів гуманітарної допомоги від юридичних і фізичних осіб України, іноземних осіб, осіб без громадянства, міжнародних організацій для адресатів на території України; співпрацює з закладами охорони здоров'я України, епідеміологічною службою України, спеціалізованими підрозділами уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і медичною службою Збройних Сил України; співпрацює з державними органами з питань розміщення, транспортування, медичного та іншого обслуговування суб'єктів гуманітарної допомоги; співпрацює з державними органами системи соціального забезпечення з питань надання допомоги соціально незахищеним верствам населення; отримує, реєструє, зберігає і надає інформацію про жертви стихійного лиха або збройних конфліктів; створює загони першої допомоги під час збройних конфліктів і стихійного лиха, здійснює пошук поранених і загиблих внаслідок катастроф, стихійних лих, збройних конфліктів, встановлює місця їх поховання, надає допомогу в цьому державним установам; бере участь у виконанні державних цільових і місцевих (регіональних) програм розвитку донорства крові та її компонентів; надає безоплатну санітарну та медико-соціальну допомогу самотнім непрацездатним громадянам похилого віку, дітям-сиротам, інвалідам, безпритульним, немічним та іншим соціально незахищеним верствам населення, які потребують турботи і підтримки, як у межах пожертвувань та гуманітарної допомоги, так і за рахунок створюваних Товариством добродійних, благодійних фондів; сприяє реалізації державних цільових та місцевих (регіональних) програм, спрямованих на охорону здоров'я і надання допомоги незахищеним малозабезпеченим верствам населення, співпрацює для виконання цих завдань з іншими організаціями та установами [2].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про гуманітарну допомогу». – Верховна Рада України; Закон від 22.10.1999 № 1192-XIV.
2. Закон України «Про Товариство Червоного Хреста України». – Верховна Рада України; Закон від 28.11.2002 № 330-IV.
3. Пилипенко П.Д. Право соціального забезпечення: навч. посібник / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Синчук та ін. // За ред. П.Д. Пилипенка.– К. : Видавничий Дім «Ін юре», 2006. – 486 с.
4. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник / Б. І. Сташків. – Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016.– 692 с.

Мірзобаротова Л. Ш.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

УСИНОВЛЕННЯ. ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ

Конвенція про права дитини, учасницею якої є і Україна, передбачає, що дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних найвищих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надається державою, яка забезпечує зміну догляду за дитиною. Ст. 52 Конституції України покладає на державу вирішення питань з утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [2, с. 66].

Існування інституту усиновлення, його розвиток і вдосконалення є і були надзвичайно важливими в усі часи. Інститут усиновлення був відомий ще стародавньому, а частково і римському праву. Визнавався він і в дореволюційній Росії, а в 1926 році був закріплений у радянському законодавстві та у подальшому став досить поширеним. Сьогодні інститут усиновлення як пріоритетна форма сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відомий усім правовим системам. Тому закономірно, що він знайшов відображення і в Сімейному кодексі України (ст.ст. 207–242).

Головною і визначальною ідеєю інституту усиновлення є турбота про дітей, які втратили батьків або з інших причин позбавлені батьківського піклування, яке є характерним для сім'ї [1, с. 301].

Відповідно до ст. 207 СК України, усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, здійснене на підставі рішення суду. Відповідно до ч. 2 ст. 207 СК України усиновлення дитини здійснюються у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Рішення щодо усиновлення дитини провадиться в Україні лише в судовому порядку, за винятком усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, відповідно ч. 1 ст. 282 СК.

Усиновлення – це юридичний акт, який є складним за своїм фактичним складом і включає волевиявлення усиновлювача, за ст. 223 СК та рішення суду, як сказано в ст. 224 СК.

Суб'єктами відносин щодо усиновлення є усиновлювачі та усиновлені. Відповідно до ст. 208 СК усиновленою може бути дитина. У виняткових випадках суд може постановити рішення про усиновлення повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», дитиною-сиротою є дитина, в якій померли чи загинули батьки; а діти,

позбавлені батьківського піклування, є діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в зоні проведення антитерористичної операції, та безпритульні діти.

Особи, які можуть бути усиновлювачами за ст. 211 СК: дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини; особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менше ніж на п'ятнадцять років. У разі усиновлення повнолітньої особи різниця у віці не може бути меншою, ніж вісімнадцять років; подружжя, а також особи, зазначені нижче, усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі; особи, які не перебувають у шлюбі між собою, не можуть усиновити одну й ту саму дитину. Якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини; якщо дитина має лише матір, вона не може бути усиновлена чоловіком, з яким її мати не перебуває у шлюбі. Якщо дитина має лише батька, вона не може бути усиновлена жінкою, з якою він не перебуває у шлюбі. Якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини; якщо дитина має лише матір або лише батька, які у зв'язку з усиновленням втрачають правовий зв'язок із нею, усиновлювачем дитини може бути один чоловік або одна жінка. Кількість дітей, яку може усиновити один усиновлювач, не обмежується.

Особи, які не можуть бути усиновлювачами, відповідно ст. 212 СК, є: обмежені у дієздатності; визнані недієздатними; позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їхньої вини; перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); страждають на хвороби, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені ст. 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу.

ксу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів; за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду; є особами без громадянства; перебувають у шлюбі з особою, яка відповідно до п. 3-6, 8 і 10 ст. 212 СК не може бути усиновлювачем. Крім осіб, зазначених вище, не можуть бути усиновлювачами інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини.

За наявності кількох осіб, які виявили бажання усиновити одну й ту саму дитину, переважне право на її усиновлення має громадянин України: в сім'ї якого виховується дитина; який є чоловіком матері, дружиною батька дитини, яка усиновлюється; який усиновлює кількох дітей, які є братами, сестрами; який є родичем дитини.

Умови усиновлення – це згода осіб, які відповідно до закону мають на це

право: самої дитини, за ст. 218 СК; її батьків, за ст. 217 СК, або осіб, що їх замінюють; одного з подружжя, якщо він не є усиновлювачем, за ст. 220 СК; згода опікуна, піклувальника на усиновлення дитини, за ст. 221 СК; згода закладу охорони здоров'я або навчального закладу на усиновлення дитини, за ст. 222 СК.

Порядок усиновлення – це процедура, яка складається з певних стадій і здійснюється відповідними органами за правилами, що встановлені законодавством. [2, с. 71]

Особа, яка бажає усиновити дитину, подає до суду заяву про усиновлення. Подання такої заяви через представника не допускається. Заява про усиновлення може бути відкликана до набрання чинності рішенням суду про усиновлення [2, с. 71].

Суд, постановляючи рішення про усиновлення дитини, враховує обставини, що мають істотне значення, зокрема: стан здоров'я та матеріальне становище особи, яка бажає усиновити дитину, її сімейний стан та умови проживання, ставлення до виховання дитини; мотиви, на підставі яких особа бажає усиновити дитину; мотиви того, чому другий із подружжя не бажає бути усиновлювачем, якщо лише один із подружжя подав заяву про усиновлення; взаємовідповідність особи, яка бажає усиновити дитину, та дитини, а також те, як довго вже ця особа опікується дитиною; особу дитини та стан її здоров'я; ставлення дитини до особи, яка бажає її усиновити. При дотриманні всіх умов, встановлених Кодексом, здатності особи, яка бажає усиновити дитину, забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя дитини суд постановляє рішення, яким оголошує цю особу усиновлювачем дитини. Суд не може відмовити особі в усиновленні на тій підставі, що вона вже має або може народити дитину [2, с. 72].

Постановляючи рішення про усиновлення повнолітньої особи, суд враховує мотиви, на підставі яких особи бажають усиновлення, можливість їхнього спільного проживання, їхній сімейний стан та стан здоров'я, а також інші обставини, що мають істотне значення [2, с. 72].

Усиновлення дитини, яка перебуває на тимчасово окупованій території або походить звідти, не відрізняється від звичайного порядку усиновлення дітей. Проте, є деякі моменти, на які потрібно звернути увагу.

Облік дітей, які можуть бути усиновлені, здійснюється службами у справах дітей районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконав-

чих органів міських, районних у містах рад за місцем походження дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, уповноваженим органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань дітей, службами у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій та Мінсоцполітики.

У разі коли місцем походження дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, дитини, батьки якої дали згоду на усиновлення, є тимчасово окупована територія або район проведення антитерористичної операції, та взяття дитини на облік дітей, які можуть бути усиновлені, не відбулося, і дитина була переміщена до іншої адміністративно-територіальної одиниці, постановку такої дитини на місцевий облік здійснює служба у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини [4].

Проживання (перебування) дитини на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції не є підставою для зняття її з місцевого, регіонального та централізованого обліку дітей, які можуть бути усиновлені. Інформація про таку дитину залишається в Єдиному банку даних, а також на централізованому обліку, якщо анкета була подана Мінсоцполітики для постановки на облік дітей, які можуть бути усиновлені. У разі переміщення з тимчасово окупованої території або району проведення антитерористичної операції дитини, яка може бути усиновлена, до іншої адміністративно-територіальної одиниці за дитиною залишається право бути усиновленою.

Служба у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини повідомляє про таку дитину службу у справах дітей обласної чи Київської міської держадміністрації відповідного регіону та надсилає запит Мінсоцполітики щодо отримання інформації про перебування дитини на обліку з усиновлення [4].

У разі переїзду дитини, яка перебувала на місцевому, регіональному обліку службі у справах дітей на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції, до іншої адміністративно-територіальної одиниці служби у справах дітей обласних, Київської міської держадміністрацій, де дитина перебувала на обліку з усиновлення, Мінсоцполітики ознайомлюють кандидатів в усиновлювачі – громадян України з інформацією про таку дитину та видають їм направлення для знайомства з нею. Інформація про дітей, які можуть бути усиновлені, не надається у разі перебування дітей на тимчасово окупованій території України або в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, а також у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення, згідно з переліками, затвердженими розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2014 р. № 1085 [4].

У разі коли районна, районна у м. Севастополі держадміністрація, виконавчий орган міської, районної у місті ради за місцем перебування дитини на місцевому обліку розміщується на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції і не може надати згоду на роз'єднання братів і сестер у разі її усиновлення, таку згоду надає районна, районна у м. Києві держадміністрація, виконавчий орган міської, районної у місті ради за місцем перебування дитини. Якщо дитина перебувала на обліку на території проведення антитерористи-

чної операції, така згода повинна бути попереднього погоджена з службою у справах дітей обласної держадміністрації за місцем обліку дитини [4].

Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» значно спростив процедуру всиновлення дітей з тимчасово окупованої території тим, що евакуйовані діти з окупованої території втрачали свої документи та автоматично позбавлялись можливості бути всиновленими – не було документів, які б підтвердили їх статус. Цей закон спростив процедуру усиновлення саме для таких дітей – достатньо виписки з реєстру з Міністерства соціальної політики, всі інші, як наприклад, про стан здоров'я, свідоцтво про народження легко поновлюється.

Найбільш вразливою категорією осіб, які потребують державної підтримки, були і є діти, що залишились без піклування батьків. Саме тому, розвиток інституту усиновлення дітей, його вдосконалення, є дійсно важливим для майбутнього нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Дякович М. М. Сімейне право України: Навч. посібник / Дякович М. М. – К. : Правова єдність, 2009. – 512 с.
2. Кобзева Т. А., Шапіро В. С. Сімейне право України : Навч. посібник / Кобзева Т. А., Шапіро В. С. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 90 с.
3. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF/paran16#n16>
5. Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 580 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-2015-%D0%BF>
6. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>
7. Сімейний кодекс України : від 10 січня 2002 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

Мічурін Є. О.

доктор юридичних наук, професор,

професор ????

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЦИВІЛІСТИКА ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Військові конфлікти відбиваються на всіх сторонах життя й особливості цивілістики під час їх дії існують. До таких особливостей належить необхідність визначення правового режиму майна, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях, наслідки укладених під час тимчасової окупації правочинів із цим майном. Під час військових конфліктів можуть обмежуватися права фізичних осіб щодо укладення правочинів (обмеження продажу окремих товарів першої необхідності, введення карток на розподіл окремих груп товарів). Крім того, можуть обмежуватися інші права осіб, що належать до особистих немайнових та майнових.

Ще у Стародавньому Римі існували своєрідні спадкові обмеження за законами *lex Julia et Papia Poppaea*. Той, хто не перебував у шлюбі, позбавлявся можливості бути спадкоємцем за заповітом, а за бездітності подружжя надавалася лише половина того, що було в заповіті [1, с. 49-50]. Таке обмеження диктувалося необхідністю відтворення працездатного населення, формування боєздатного війська, тобто майнові права осіб у цьому випадку обмежувалися заради суспільних інтересів.

У різні часи військові конфлікти по-різному впливали на особливості здійснення особистих немайнових та майнових (цивільних) прав осіб. Соціальна сторона права набуває розвитку в різних галузях юридичного життя (обмеження у договірному праві, обмеження власників нерухомості, розвиток інституту примусового відчуження для державних потреб тощо) [2, с. 512]. Загалом слід відзначити, що загальнолюдські цінності стали набувати поширення і поваги. Ілюстрацією цьому є II Гаазька Конвенція від 18 жовтня 1917 р. про обмеження застосування сили при стягненні за договірними борговими зобов'язаннями, ст. 1 якої встановлювала незастосування військової сили для витребування договірних боргів, що стягуються урядом однієї держави з уряду іншої держави.

Характерним після Другої світової війни стало впровадження та нормативна регламентація обмежень майнових прав фізичних осіб під час військових конфліктів для встановлення правил лімітування таких прав. Зокрема, ст. 46 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р., ратифікована СРСР 3 липня 1954 р., встановлювала, що застосовані щодо майна цивільного населення обмеження мають бути скасовані в найкоротший строк після закінчення воєнних дій згідно із законодавством держави, під владою якої опинилася територія. Важливим є визначення Конвенцією принципового положення про тимчасовий характер таких обмежень, чим започатковано існуючий нині підхід, втілений у законодавстві про надзвичайний стан.

Ідея правомірності, збалансованості інтересів суспільства та приватних інтересів, пропорційності встановлення обмежень підтверджується міжнародною

судовою практикою. Так, Європейський Суд з прав людини розглянув справу Папаміхалопулоса й інших проти Греції від 24 червня 1993 р., де було поставлено питання про експропріацію земельної ділянки для державних потреб, а саме – інтересів оборони. Як впливає із матеріалів справи, за Законом від 20.08.1967, Грецька держава передала Фонду Військово-Морських Сил велику ділянку землі у Аттиці, але певна частина переданих земельних угідь належала чотирнадцятьом заявникам чи їх спадкоємцям. У 1968 р. три особи з-поміж заявників добилися дозволу на повернення свого майна, але Військово-Морські Сили утримували у своєму володінні всю землю. У 1976 р. батько двох заявників добився судового рішення, що було підтверджено касаційним судом у 1978 р., яке визнавало його власником частини землі, але спроби реально повернути землю були марними. У 1980 р. міністр оборони інформував заявників, що через будівництво військово-морської бази реституція землі неможлива, але вживаються заходи для надання заявникам інших ділянок землі в Аттиці. Проте передання й цих ділянок не сталося. Справедливої компенсації щодо заявників не відбулося аж до їх звернення до Європейського Суду з прав людини. Європейський Суд з прав людини прийняв позицію позивачів і дійшов висновку про порушення ст. 1. Протоколу № 1 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, оскільки відбулася експропріація власності фізичної особи в інтересах суспільства без справедливої компенсації [3, с. 55-57]. Отже, вимоги до відчуження земель для потреб оборони у європейському законодавстві й такі стандарти мають впроваджуватися й в Україні. Необхідним є попереднє та повне відшкодування державою вартості майна його власнику при відчуженні майна для державних потреб.

У Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» йдеться про окремі обмеження, яких особа може зазнавати під час дії надзвичайного стану. Цим законом передбачаються наступні обмеження: встановлення квартирної повинності для тимчасового розміщення евакуйованого або тимчасово переселеного населення, аварійно-рятувальних формувань та військових підрозділів, залучених до подолання надзвичайних ситуацій; запровадження особливого порядку розподілення продуктів харчування і предметів першої необхідності. Через впровадження таких заходів охороняються права фізичних осіб на проживання, якщо вони тимчасово позбавлені житла через дію факторів техногенного характеру чи інших надзвичайних обставин. Такі заходи мають характер обмежень майнових прав одних фізичних осіб для забезпечення життєво необхідних потреб інших фізичних осіб. Адже саме заради цього встановлюється особливий порядок володіння, користування, розпорядження майном, придбання продуктів першої необхідності за умов надзвичайного стану. Однак загальні положення про такі обмеження в Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» відсутні, вказано лише на їхню дію в часі, відповідно до чого за надзвичайним станом усі запроваджені ним заходи мають тимчасовий характер та визначено окремі з цих обмежень. При цьому відсутність загальних положень про такі обмеження в спеціальних законах передбачає необхідність керуватися загальними положеннями про обмеження, визначеними в ЦК України чи близьких за змістом чи сферою застосування нормативних актах.

Під час військових конфліктів набувають актуальності обмеження оборотоздатності окремих речей, що існують у цивільному законодавстві. Так, відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна», існують обмеження щодо придбання зброї, боєприпасів (крім мисливської і пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойової і спеціальної військової техніки. Відносно інших обмежень складу спадщини Ю.О.Заїка відзначив, що у ст. 1227 ЦК України встановлено, а в окремих нормативних актах роз'яснено обмеження щодо спадкування окремого майна [4, с. 21]. Визначено спеціальний порядок спадкування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів. Якщо хтось із спадкоємців бажає стати власником такої зброї, то вона може бути зареєстрована на його ім'я в установленому порядку. У випадках, коли серед спадкоємців немає осіб, які можуть мати або мають право на зберігання зброї, вона повинна бути у місячний строк продана або подарована особі, яка має дозвіл органів внутрішніх справ на придбання мисливської вогнепальної зброї [4, с. 57]. Таким чином, майнові права спадкоємців обмежуються стосовно перебування в них вогнепальної зброї спадкодавця без одержання відповідних дозвільних документів на її зберігання. Таке обмеження зумовлене суспільною безпекою, оскільки вогнепальна зброя є потенційно небезпечною, й через це цілком обґрунтованими є вимоги відносно отримання дозволу на право зберігання зброї.

Отже, під час військових конфліктів можуть застосовуватися правила, що обмежують окремі особисті немайнові та майнові права. Зокрема, право на вільне пересування, розподіл товарів першої необхідності по встановлених нормах замість вільного придбання у будь-якій кількості тощо. Крім того, особливу увагу слід звертати на обмеження оборотоздатності окремих об'єктів цивільних прав, передусім, зброї.

Список використаних джерел:

1. Иоффе О. С. Основы римского гражданского права / О. С. Иоффе, В.А. Мусин. – Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та. – 1975. – 348 с.
2. Трепицын И. Н. Приобретение движимостей в собственность от лиц, не имеющих права на отчуждение / И. Н. Трепицын. – Варшава: Тип. Варшав. учебн. округа, 1907. – 604 с.
3. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Ст. 1. Протокол № 1. Право на собственность. Прецеденты и комментарии / Моника Карсс-Фриск, Жеребцов А. Н., Меркулов В. В., Эртель А. Г. – М.: Рос. акад. правосудия, 2002. – 248 с.
4. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: монографія / Ю. О. Заїка. –К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 280 с.

Назаренко Я. О.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ, РОЗМІР НАДБАВКИ І ПЕНСІЇ ПРИ ВТРАТІ ГОДУВАЛЬНИКА

З метою соціального захисту людини, який з незалежних від неї обставин не може самостійно фінансово себе забезпечувати, крім того втратив близьку людину (людей), що є для нього годувальником, державою розроблений комплекс заходів, що дозволяють здійснювати матеріальну підтримку такої категорії населення у вигляді соціальної пенсії по втраті годувальника.

Пенсія по втраті годувальника згідно ст. 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по 3 групі інвалідності, а в разі смерті пенсіонера або осіб, зазначених у частині другій ст. 32 цього Закону (якщо смерть настала в період проходження-строкової військової служби), – незалежно від тривалості страхового стажу [1].

Соціальне пенсійне забезпечення у зв'язку зі смертю годувальника виплачується з бюджету. За відповідності певним умовам, право на її отримання мають непрацездатні особи, які втратили батьків в зв'язку з їх смертю або підтвердженням їх безвісти відсутніми.

До одержувачам вищевказаного посібники по закону належать:

- діти, вік яких не досяг 18 років, і які втратили або одного, або обох батьків.
- молоді повнолітні громадяни, які втратили також одного з батьків або обох, якщо вони отримують основну освіту на очних відділеннях. При цьому виплата допомоги їм встановлюється до закінчення їх навчання, але обмежується терміном, коли їм виповниться 23 роки.
- діти, у яких була тільки одна мати.

Які члени сім'ї вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника:

- були на повну утриманні померлого годувальника;
- одержувачі від померлого годувальника допомоги, що була для них постійним й основним джерелом засобів для існування;
- члени сім'ї померлого годувальника, для яких його допомога була постійним й основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували пенсію, мають право, за бажанням, перейти на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Основними умовами для встановлення соціального пенсійного утримання за втрати годувальника є:

- Постійне проживання одержувача на території України.

- Його непрацездатність.
- Відсутність права на отримання аналогічної страхової пенсійної виплати. Це означає, що годувальник на момент своєї смерті не мав жодного дня офіційного трудового (страхового) стажу. В іншому випадку буде призначатися страхова пенсія.

Соціальна допомога в зв'язку зі смертю годувальника встановлюється також в разі, якщо останній помер в результаті протиправних (кримінально караних) дій його непрацездатних членів сім'ї, визнаних судом. Тоді наявність у загиблого трудового стажу значення не має [2].

Розмір пенсійних виплат, а вірніше загальна сума матеріального забезпечення пенсіонера (МЗ), не повинна бути нижче рівня прожиткового мінімуму (ПМ), визначеного для цієї категорії людей по Україні в цілому і по регіону, в якому проживає одержувач.

Для отримання пенсії необхідно звернутися з заявою до територіального органу Пенсійного фонду за місцем реєстрації особи яка має право на пенсію.

Призначення пенсії по втраті годувальника надається на підставі заяви (Зразок заяви про призначення / перерахування пенсії) та доданих документів померлого годувальника:

1. Паспорт або інший документ, що засвідчує особу, якій призначається пенсія, місце її проживання та вік;
2. Довідка податкової адміністрації про присвоєння ідентифікаційного номера як заявнику, так і померлому годувальнику;
3. Довідка про склад сім'ї померлого годувальника та документи, що підтверджують родинні зв'язки з померлим годувальником;
4. Свідоцтво органу реєстрації актів громадянського стану про смерть годувальника або рішення суду про визнання його безвісно відсутнім;
5. Документи про вік померлого годувальника сім'ї (якщо вік не зазначено в свідоцтві про смерть чи рішенні суду про визнання годувальника безвісно відсутнім);
6. Документи, що підтверджують стаж померлого годувальника;
7. Довідка про заробіток померлого годувальника:
 - для обчислення пенсії враховується заробітна плата за весь період страхового стажу починаючи з 01.07.2000 (за даними відділу персоніфікованого обліку); Заробітна плата за період роботи до 01.07.2000 буде враховуватися під час обчислення пенсії за таких умов:
 - за бажанням пенсіонера та за умови підтвердження довідки про заробітну плату первинними документами. Таке право діятиме лише в період до 01.01.2016;
 - у разі, якщо страховий стаж починаючи з 01.07.2000 становить менше 60 місяців.
8. Документ про перебування членів сім'ї (крім дітей) на повному утриманні померлого годувальника чи одержання від померлого годувальника допомоги, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування. (за документ, що засвідчує факт перебування на утриманні непрацездатних членів сім'ї, приймають довідки житлово – експлуатаційних або інших організацій з місця

проживання (реєстрації) або довідки органів місцевого самоврядування про перебування на повному утриманні померлого годувальника чи одержання від нього допомоги, що була постійним і основним джерелом засобів до існування, або про спільне проживання з годувальником на час його смерті. Якщо такі документи неможливо надати, факт перебування на утриманні померлого годувальника встановлюють у судовому порядку);

9. Довідки навчальних закладів про навчання дітей за денною формою навчання;

10. Довідка про те, що чоловік (дружина), а в разі їх відсутності – один з батьків, дід, баба, брат чи сестра померлого годувальника (якщо вони не працюють) зайняті доглядом за дітьми померлого годувальника до досягнення ними 8 років;

11. Експертний висновок про встановлення причинного зв'язку смерті годувальника з дією іонізуючого випромінювання та інших шкідливих чинників внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

12. Рішення органів опіки про призначення опікуна за необхідністю; Документи, які засвідчують особливий статус особи померлого або яка має намір отримувати пенсію;

13. Документ уповноваженого органу Російської Федерації про те, що особі не призначалась пенсія за місцем проживання на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя [3].

На всіх членів сім'ї, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, призначається одна спільна пенсія, що розподіляється між ними рівними частками. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається:

- на одного непрацездатного члена сім'ї 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;

- на двох та більше непрацездатних членів сім'ї 100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;

- дітям-сиротам в указаних вище розмірах виходячи з розміру пенсії за віком кожного з батьків.

На вимогу члена сім'ї із загальної суми пенсії виділяється його частка, яка виплачується окремо.

Виділення частки пенсії провадиться з першого числа місяця, що настає за місяцем, у якому надійшла заява про виділення частки пенсії.

Згідно з постановою КМУ від 26.03.2008 №265 «Деякі питання пенсійного забезпечення громадян» мінімальний розмір пенсійної виплати у зв'язку з втратою годувальника з урахуванням щомісячної державної допомоги становить:

- на одного непрацездатного члена сім'ї 100 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

- на двох непрацездатних членів сім'ї 120 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

- на трьох і більше непрацездатних членів сім'ї 150 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність [4].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/print1384031242690931>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2008 р. N 265 « Деякі питання пенсійного забезпечення громадян». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/265-2008-%D0%BF>.
3. Постанова Правління Пенсійного Фонду України № 22-1 від 25.11.2005 «Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1566-05/print1391542836381572>.
4. Постанова КМУ від 26.03.2008 № 265 «Деякі питання пенсійного забезпечення громадян» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/954-2015-%D0%BF>.

Невзгляденко Ю. Ю.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ, СМЕРТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Реєстрація народження дитини провадиться за місцем народження або за місцем проживання її батьків або одного з них за їх письмовою заявою, а в разі хвороби, смерті батьків або з інших причин неможливості зареєструвати народження – за заявою родичів, інших осіб, уповноваженого представника закладу охорони здоров'я, у якому народилася дитина або в якому на цей час вона перебуває [3].

Заяву про реєстрацію народження дитини батьки зобов'язані подати невідкладно, але не пізніше одного місяця з дня народження дитини, а при народженні мертвої дитини – не пізніше трьох діб. Невиконання цього обов'язку є підставою для покладання на батьків дитини відповідальності, установлені законом.

Якщо заява про реєстрацію народження надійшла після закінчення року з дня народження дитини і до досягнення нею 16 років, то реєстрація народження провадиться у консульській установі за місцем проживання дитини на загальних підставах як первинна, але після порядкового номера зазначається «Реєстрація з пропуском строку».

У цих випадках одночасно подаються документ медичного закладу про народження дитини, медична довідка про стан здоров'я дитини на момент реєстрації народження та документи, які підтверджують походження дитини, а саме: свідоцтво про шлюб батьків, про розірвання шлюбу, про смерть батьків чи одного з них або відповідне рішення суду [3].

Якщо батьки чи один з них не досягли 18-річного віку, то народження дитини реєструється у звичайному порядку. Згода батьків (опікунів) неповнолітніх батька або матері на реєстрацію народження дитини при цьому не потрібна.

Реєстрація народження провадиться при пред'явленні:

а) документа медичного закладу про народження дитини (перекладеного та легалізованого у встановленому порядку). У виняткових випадках, при народженні дитини поза медичним закладом, – довідки лікаря, який подав допомогу при пологах. У разі народження дитини вдома без медичної допомоги факт і час народження повинні бути підтверджені підписом двох свідків, присутніх при пологах, із зазначенням їхніх прізвищ, імен та по батькові, місця проживання і документів, що посвідчують їх особи, у графі» документи, що підтверджують факт народження дитини, а також медичним документом про перебування дитини під наглядом лікувального закладу (приватного лікаря);

б) паспортних документів, що посвідчують особи батьків (одного з батьків). Якщо документ, який посвідчує особу одного з батьків, з поважних причин не може бути пред'явлений, то відомості про другого з батьків у даному випадку зазначаються на підставі свідоцтва про шлюб.

в) документа, який є підставою внесення відомостей про батька (свідоцтво про шлюб, заява матері, заява батька про визнання батьківства, спільна заява матері та батька дитини, якщо батьки не перебувають у шлюбі, спільна заява матері та її чоловіка про невизнання чоловіка батьком дитини, спільна заява батька дитини та чоловіка, який перебуває у шлюбі з її матір'ю) [1].

Державна реєстрація смерті провадиться в органах державної реєстрації актів цивільного стану за останнім місцем проживання померлого, за місцем настання смерті чи виявлення трупа або за місцем поховання. У разі надходження заяви після закінчення одного року з дня настання смерті та, якщо факт смерті встановлено у судовому порядку або особа оголошена судом померлою, державна реєстрація смерті проводиться за місцем проживання заявника. У разі настання смерті в дорозі (у поїзді, на судні, в літаку тощо) державна реєстрація смерті може бути проведена в найближчому органі державної реєстрації актів цивільного стану [1].

Державна реєстрація смерті осіб, що померли в слідчих ізоляторах або установах виконання покарань, у яких ці особи трималися або відбували покарання, проводиться відділами державної реєстрації актів цивільного стану за останнім місцем проживання до взяття під варту або засудження осіб чи за місцезнаходженням установи.

Державна реєстрація смерті особи, оголошеної судом померлою, проводиться за рішенням суду, надісланим судом відділу державної реєстрації актів цивільного стану, після набрання ним законної сили або за заявою осіб, що були позивачами при розгляді судом справи, а також спадкоємців померлого при поданні рі-

шення суду. Державна реєстрація факту смерті, встановленого у судовому порядку, проводиться за заявою осіб, що були позивачами при розгляді судом справи, а також спадкоємців померлого при поданні рішення суду. Заява про державну реєстрацію смерті подається не пізніше трьох днів з дня настання смерті або виявлення трупа, а в разі якщо неможливо одержати документ закладу охорони здоров'я або судово-медичної установи, – не пізніше п'яти днів [4].

З заявою про реєстрацію смерті можуть звернутись родичі померлого, представники органу опіки та піклування, працівники житлово-експлуатаційних організацій, адміністрації закладу охорони здоров'я, де настала смерть, та інші особи.

Особа, яка звернулась щодо реєстрації смерті, повинна пред'явити на своє посвідчення паспорт або паспортний документ. Відсутність зазначеного документа не є підставою для відмови в реєстрації смерті.

Підставою для державної реєстрації смерті є:

- а) лікарське свідоцтво про смерть;
- б) фельдшерська довідка про смерть;
- в) лікарське свідоцтво про перинатальну смерть;
- г) рішення суду про оголошення особи померлою;
- г) рішення суду про встановлення факту смерті особи в певний час;
- д) повідомлення державного архіву або органів Служби безпеки України, у разі реєстрації смерті осіб, репресованих за рішенням несудових та судових органів;
- е) повідомлення установи виконання покарань або слідчого ізолятора, надіслане разом з лікарським свідоцтвом про смерть [1].

Якщо померлий мав паспорт або паспортний документ, а також військово-облікові та пільгові документи, то орган державної реєстрації актів цивільного стану, який реєструє смерть, вилучає їх і в цих документах проставляє відповідний штамп про смерть власника. Не передача зазначених документів померлих не є перешкодою для державної реєстрації смерті.

Після державної реєстрації смерті відділ державної реєстрації актів цивільного стану видає свідоцтво про смерть та витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про смерть для отримання допомоги на поховання.

Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» Верховною Радою України від 1 липня 2010 року. Проте, коли Україна перебуває у стані гібридної війни і частина території є окупованою, тоді постає проблема встановлення факту народження і смерті на таких територіях.

Згідно статті 13 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», державна реєстрація народження дитини проводиться за письмовою або усною заявою батьків чи одного з них за місцем її народження або за місцем проживання батьків.

Підставою для проведення державної реєстрації народження дитини є визначені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я документи, що підтверджують факт народження.

Проте Наказом Міністерства юстиції України від 17 червня 2014 року № 953/5 «Про невідкладні заходи щодо захисту прав громадян на території проведення

антитерористичної операції» тимчасово припинено доступ до Єдиних та Державних реєстрів на цій території та тимчасово призупинено проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів, їх поновлення та анулювання тощо до закінчення антитерористичної операції.

Тобто, медичні свідоцтва про народження та безпосередньо самі свідоцтва про народження, видані на окупованій території, не мають юридичної сили.

Але згідно вищевказаного Наказу МІОУ, особа має право провести зазначені дії щодо державної реєстрації народження дитини у будь-якому відділі державної реєстрації актів цивільного стану, що знаходиться за межами вказаної території.

Як показує практика, органи державної РАЦС в Україні відмовляють в державній реєстрації народження дитини на окупованій території у зв'язку з тим, що підставою для реєстрації є документ закладу охорони здоров'я, форма якого встановлена Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.08.2006 № 545 «Про впорядкування ведення медичної документації, яка засвідчує випадки народження і смерті», зареєстрований Міністерством юстиції України 25.10.2006 року № 1150/13024.

За відсутності документа належної форми, необхідно встановити факт народження особи в судовому порядку. В такому випадку підставою для реєстрації буде рішення суду.

Відповідно до статті 257-1 Цивільного процесуального кодексу України, заява про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана батьками, родичами, їхніми представниками або іншими законними представниками дитини до будь-якого суду за межами такої території України незалежно від місця проживання заявника.

Отже, підбиваючи підсумки та враховуючи діюче законодавство України, для досягнення якісного результату необхідно зробити наступні кроки, а саме:

1) звернутися з заявою про державну реєстрацію народження дитини до будь-якого відділу державної РАЦС, що знаходиться за межами території проведення антитерористичної операції;

2) отримати письмову, обгрунтовану відповідь у разі відмови відділом державної РАЦС в реєстрації;

3) підготувати до суду заяву про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України за місцем знаходження того РАЦС, який відмовив в реєстрації;

4) сплатити судовий збір відповідно до вимог Закону України «Про судовий збір»;

5) подати до канцелярії суду заяву та копії доданих до неї документів, що підтверджують викладені в заяві обставини, відповідно до кількості сторін, оригінал квитанції про сплату судового збору та очікувати виклику на судові засідання.

Справи про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України розглядаються невідкладно з моменту надходження відповідної заяви до суду [4].

У разі задоволення судом вимог у заяві, у рішенні мають бути зазначені встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків. Таке рі-

шення підлягає негайному виконанню, але може бути оскаржено в загальному порядку. Оскарження рішення не зупиняє його виконання.

Копія судового рішення видається особам, які брали участь у справі, негайно після проголошення такого рішення або невідкладно надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для державної реєстрації народження особи [1].

Тобто, особа може самостійно звернутися з копією судового рішення до РАЦСу, який повинен на його підставі провести державну реєстрацію народження особи та видати відповідне свідоцтво.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» Верховною Радою України від 1 липня 2010 року
2. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ «Про застосування положень статті 257-1 Цивільного процесуального кодексу України» (вих. № 9-1129/0/4-16 від 15.04.2016 року)
3. Сімейний кодекс України : від 10 січня 2002 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40.

Нескороджена Л. Л.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права факультету міжнародної торгівлі та права

Київського національного торговельно-економічного університету

КРИПТОВАЛЮТА: ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЧИ ЗАСІБ ПЛАТЕЖУ?

Блокчейн, криптовалюта, криптовалютні транзакції, майнинг, біткоїн, етеріум та інші терміни в сфері криптовалютного обігу ми чуємо та читаємо з засобів масової інформації (телебачення, газети та Internet ресурсів). На думку директора з комунікацій R Street Institute і політичного аналітика Бена Карнса Україна, «потихому» лідирує в революції цифрових валют. Всеосяжна корупція і чисто українська ментальність «хата скраю» стали плацдармом для формування в країні унікальних умов для розвитку технологій. За межами війни з Росією та економічної нестабільності тихо розвивається цифрова революція у формі практично безпрецедентного прийняття криптовалют, таких як біткоїн [1]. Питання визначення статусу криптовалюти все більше цікавить органи державної влади, науковців та громадян, адже знову таки Україна стала першою країною, яка провела електронну трансатлантичну угоду з обміну нерухомості на криптовалюту

Ethereum з використанням смарт-контракту блокчейна Ethereum. Сума угоди в еквіваленті – 60 тисяч доларів. Супроводжувала угоду юридична фірма «Юскутум» [2]. В зв'язку з цим виникає ряд питань, а саме: який статус в криптовалюти на території України? Який наслідок укладення угод за допомогою криптовалют? Які види криптовалют є надійніші, адже в світі станом на жовтень 2017 року їх більше 1000?

З аналізу інформації, що є в засобах масової інформації, українського законодавства та законопроектів, що подані на розгляд ВРУ можна зробити такі висновки:

1) відповідно до Листа НБУ від 08.12.2014 № 29-208/72889 «Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» (далі – Bitcoin) до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin»[3] криптовалюта в Україні не має будь-якого забезпечення та юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами влади жодної із країн. Отже, Bitcoin є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості. Крім того, НБУ пропонує, посилаючись на Європейське банківське управління (European Banking Authority, ЕВА) (далі – ЄБА), яке закликала банки Європейського Співтовариства (далі – ЄС), утриматися від операцій з криптовалютами, включаючи Bitcoin, доки не буде створена система правил, яка зможе запобігти зловживанням. Фактично те ж саме НБУ написав і в Роз'ясненні від 10.11.2014 [4]

2) 06.10.2017 року був поданий до ВРУ законопроект про обіг криптовалюти в Україні [5] (надалі – законопроект), який:

– криптовалюту визначив як програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни(ч. 1 ст. 1 законопроекту) та на яку поширюється загальні норми про право приватної власності (ч. 2 ст. 6 законопроекту);

– суб'єкт криптовалютних операцій має право вільно розпоряджатись криптовалютою, зокрема здійснювати операції з міни (обміну) криптовалюти будь-яких видів на іншу криптовалюту, обмінювати її на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери, послуги, товари тощо (ч. 1 ст. 6 законопроекту). Тобто законодавці відкидають можливість визнати криптовалюту засобом платежу, однак надають можливість укласти договори міни;

– крім того, законодавці пропонують закріпити за суб'єктами криптовалютних операцій обов'язок щодо самостійного захисту криптовалюти та цілісності системи блокчейн(ч. 5 ст. 6 законопроекту).

3) 27.10.2017 року були оприлюднені Рекомендації Вищої експертної ради при Раді Національного банку України «Стосовно сутності криптовалют, перспектив їх розвитку та ризиків використання» [6] в яких зазначається, що на даний час криптовалюта не є засобом платежу, адже національна грошова одиниця є єдиним законним засобом розрахунків в Україні. Крім того, громадян України попередили:

– будь-які операції, пов'язані із криптовалютами, проводяться ними на власний розсуд;

– відповідальність за можливі негативні наслідки (в т.ч. фінансові) від операцій із криптовалютами несуть виключно учасники ринку криптовалют.

4) не дивлячись на те, що на даний час криптовалюта в Україні законодавчо не закріплена, вона вже є в обігу. Так, можна здійснити розрахунок біткоїнами в ПриватБанку, Ukrainian iPhone Service, кав'ярні Kava Like, «Еко-лавка» й інших [7].

5) ст. 177 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК) об'єктами цивільних прав визначає речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Всі об'єкти цивільних прав, які не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, відповідно до ст. 178 ЦК України можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином. Тобто криптовалюта як об'єкт цивільних прав на території України може діяти на базі загально-дозвільного принципу – «дозволено все, що не заборонено законом». Разом з тим, як засіб платежу не може бути, беручи до уваги спеціально-дозвільний принцип – «заборонено все, що прямо не дозволено законом», адже відповідно до ст.192 ЦК України законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня.

Список використаних джерел:

1. Україна № 1 по впровадженні криптовалюти – експерт з США // режим доступу: <http://businessua.com/finance/33527ukraina-num1-provovadzhenni-kriptovalyuti-ekspert-z-ssha.html#>

2. Вперше: В Україні офіційно продали квартиру за крипто валюту: режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/09/26/629501/>

3. Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin: Лист Національного банку України від 08.12.2014 № 29-208/72889//Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації. – 2015.– № 37.– Ст. 26

4. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin: Роз'яснення НБУ від 10.11.2014//режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14/card6#Public>

5. Про обіг криптовалюти в Україні: Законопроект №7183 від 06.10.2017// режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684

6. Стосовно сутності криптовалют, перспектив їх розвитку та ризиків використання: Рекомендації Вищої експертної ради при Раді Національного банку України від 27.10.2017//режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=57795440>

7. Як біткоїни підкорюють Київ// режим доступу: <https://hmarochos.kiev.ua/2016/03/09/yak-bitkoini-pidkoryuyut-kiyiv/>

Павліков Д. О.

студент IV курсу

Науковий керівник: Коваленко І. А.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

СУЧАСНА ЦИВІЛІСТИКА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ

Наука цивільного права в правовій, демократичній та соціальній державі займає одне з провідних місць по вдосконаленню національного законодавства. Звичайно, що розвиток сучасної цивілістики в умовах гібридної війни покликаний на вдосконалення лише внутрішньо-правових відносин у сферах майнового і немайнового характеру. Держава в умовах такої війни зазнає економічного, інформаційного та терористичного впливу, що призводить до розвитку національного законодавства у сфері національної безпеки України, а також до створення відповідних санкцій до держави агресора.

На сьогодні досить мала увага приділяється інституту права інтелектуальної власності. Важливим і неврегульованим питанням є право інтелектуальної власності на торговельну марку, зокрема і його захист [5, с. 74-75].

Поняття «торговельна марка» в українському законодавстві не існувало до 2004 року. Тільки починаючи з цього періоду, коли офіційно почав діяти Цивільний кодекс, з'явилося визначення, відповідне до англійської назви «trademark», – «торговельна марка». Судовий захист торгової марки здійснюється в порядку передбаченому законодавством України. У деяких законах України ще можна зустріти стару назву «знак», яке можна застосувати до товарів і послуг. Йдеться про Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», де зустрічаються такі терміни, як торговий знак (можливо – товарний знак) [3, с. 64-65]. Незважаючи на те, що також можна почути поняття бренд і логотип, в світі прийнято єдине офіційне визначення – торгова марка. Захист торгових марок здійснюється, згідно з чинним законодавством.

Під торговою маркою розуміють спосіб індивідуалізації підприємства, товарів, які воно виробляє, а також послуг, що надаються фізичним та юридичним особам. Вона відноситься до найголовніших елементів іміджу компанії, а також є гарантом якості, а тому захист торгових марок – одна з основних задач кожного підприємства. Судовий захист торгової марки вимагає знань і досвіду.

Для тих, хто займається розробками і інноваціями, важливі поняття «винаходи» або «корисної моделі». Під цими термінами розуміють нове рішення задач в різних областях технології. Воно може мати під собою певні основи, але має суттєво відрізнитися від початкового варіанту і давати технічний результат. Технічне рішення тоді визнається винаходом, коли воно відповідає певним критеріям: воно повинно відрізнитися новизною, мати винахідницький рівень і

можливість застосовуватися в промисловості. Судовий захист торгової марки такого виду здійснюється на загальних підставах.

Промисловий зразок – свіже, цікаве художньо-конструкторське рішення якого-небудь виробу, яке поєднує в собі функціональність об'єкта і чудові естетичні характеристики. Успіх і швидкість реалізації товару залежить від гармонійного поєднання такого рішення і високих технічних показників.

Права на користування своїм винаходом можна надавати третім особам. При цьому укладається ліцензійний договір, завдяки якому здійснюється захист торгових марок. Цей договір є угодою, згідно якою ліцензіар – власник патенту на винахід, корисну модель, авторське свідоцтво, промисловий зразок, а також охоронний документ на торгову марку, передає ліцензіату (зацікавленій особі) право користування об'єктом договору, що здійснюється на певних умовах і за обумовлену винагороду [1, с. 109]. Власник має право також забороняти незаконне використання свого винаходу або торговельної марки, при цьому захист торгових марок може здійснюватися в досудовому порядку або в суді.

Захистом об'єкта інтелектуальної власності служить авторське право. Його реєстрація є одним з найбільш дієвих механізмів охорони авторського права [2, с. 52-53]. Після здійснення реєстрації суб'єкт авторського права отримує можливість довести свої авторські права на будь-які об'єкти інтелектуальної власності, зокрема на неопубліковані твори. Всі твори і документи, зареєстровані належним чином, зберігаються протягом усього терміну захисту авторського права, при цьому вони доводять наявність авторських прав і при наявності спірних ситуацій можуть надаватися компетентним органам.

Досить невіршеним питанням на сьогодні постає відшкодування майнової шкоди внаслідок використання торговельної марки, що призвело до упущеної вигоди. Під майновою шкодою в цивільному праві розуміється всяке применшення суб'єктивного майнового права, що охороняється законом інтересу або іншого майнового блага, яке тягне за собою матеріальні (майнові) втрати у потерпілого.

Майнова шкода (збитки) виникає в результаті правопорушення, об'єктом яких є майнові права громадян і юридичних осіб. Такі права завжди мають вартісну оцінку, а об'єкти прав (як і самі права) відповідно до чинного законодавства можуть бути об'єктом оцінки.

Специфіка використання збитків у сфері інтелектуальної власності полягає в тому, що вони є економіко-правовим критерієм, за яким встановлюється порушення абсолютного права особи – власника майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності. Збитки ж, які виникають внаслідок порушення права, встановленого правочином, наприклад, ліцензійним договором, не можуть визнаватись такими, що виникли внаслідок порушення права інтелектуальної власності як абсолютного права, оскільки є результатом невиконання умов договору [4, с. 486-487]. Саме тому використання категорії збитків у сфері інтелектуальної власності обмежується збитками, які виникають внаслідок порушення права власника на об'єкт інтелектуальної власності як абсолютного права.

Більше того на практиці досить важко визначитися з реальними обсягами упущеної вигоди, тобто тими потенціальними доходами, які б могла отримати фізична або юридична особа, якщо б її права не були порушені.

Проблема ускладнюється ще й тим, що порушення прав на товарні знаки призводить до виникнення збитків не тільки у правовласників (ліцензіатів і ліцензіатів), але і в окремих випадках у споживачів контрафактної продукції, у суспільства і економіки в цілому.

Незважаючи на те, що збиток від порушення прав на товарні знаки виникає в різних суб'єктах ринкових знаків (ліцензіарів і ліцензіатів).

Наразі немає законодавчих інструкцій або методик по визначенню упущеної вигоди, які б могли суттєво вплинути на вирішення питань по захисту прав на торговельну марку.

Таким чином можна зробити висновок, що сфера інтелектуального права на торговельну марку потребує свого законодавчого доповнення, що буде включати в себе:

- доповнення Цивільного кодексу України нормами, які будуть регулювати захист на торговельну марку у сфері інтернет мережі;
- запровадження інструкцій та методик оцінки збитків у вигляді упущеної вигоди на торговельну марку.

Список використаних джерел:

1. Бабецька І. Я. Особливості реєстрації знаків для товарів та послуг / І. Я. Бабецька // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2015. – № 12. – С. 108-112.
2. Коваленко Т. Торговельна марка й авторське право / Т. Коваленко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 4. – С. 51-57.
3. Михайлюк Г. О. Забезпечення прав інтелектуальної власності: конституційно-правовий аналіз / Г. О. Михайлюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 6. – С. 64-67.
4. Попова Н. О. Торговельна марка: маловідомі аспекти багатогранного явища / Н. О. Попова // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 486-489.
5. Семенова В. Г. Дослідження сутності інтелектуальної власності в сучасних економічних умовах / В. Г. Семенова // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 6(5). – С. 74-77.

Павліков Д. О.

студент IV курсу

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В даний час виникла необхідність перегляду, радянського правового механізму, за допомогою якого визначається, хто з громадян має право на соціальне забезпечення. Виникає питання про те, яким же чином держава, як гарант соціального забезпечення, має визначати коло суб'єктів, що претендують на соціальну допомогу (саме тих, хто дійсно її потребує) оскільки в радянській системі розподілу допомоги таке питання розглядалося досить однобічно.

У сучасний період виникла потреба дослідження проблеми визначення суб'єкта права соціального забезпечення, необхідність переосмислення його якостей, а, отже, і детального наукового обґрунтування характеристики особи, яка потребує соціального забезпечення.

Критерії для визначення нужденних осіб можуть бути застосовані не тільки в сфері надання державної допомоги, але і при наданні благодійної допомоги. Питання ці є важливими як для держави, так і для суспільства.

Історія державних форм соціального забезпечення налічує вже понад ста років. Визначення ролі держави в системі відносин з забезпечення соціального благополуччя особистості, меж і наслідків його втручання в розподільні процеси присвячено значну кількість наукових праць. Правова сторона соціально-забезпечувальної діяльності держави є об'єктом дослідження юридичної науки [4, с. 25-31].

Однак в даний час державу можна назвати одним з найменш вивчених суб'єктів української правової системи, що пояснюється деякою односпрямованістю наукового пошуку в цій галузі [1, с. 34]. Незважаючи на те що радянська модель соціального забезпечення носила державний характер, а участь держави у відповідних суспільних відносинах традиційно розглядалося як один з критеріїв їх віднесення до предмету права соціального забезпечення, держава як суб'єкт названої галузі не досліджувалося. Зусилля вчених були спрямовані на обґрунтування переваг соціалістичної системи соціального забезпечення.

Суб'єкти права соціального забезпечення – це учасники (суб'єкти) правовідносин по соціальному забезпеченню, що мають соціально–забезпечувальну правосуб'єктність на даний вид забезпечення.

Суб'єктом правовідносин по соціальному забезпеченню є його учасник, що володіє суб'єктивними правами і обов'язками згідно законодавству про соціальне забезпечення.

Суб'єкти правовідносин у сфері соціального забезпечення – це громадяни і державні (або інші) органи, які в силу норм права можуть виступати як носії суб'єктивних юридичних прав і обов'язків.

До числа громадян відносяться: особи, які досягли пенсійного віку, тимчасово непрацездатні, інваліди, сім'ї з дітьми; сім'ї, що втратили годувальника, безробітні, вимушені переселенці та біженці та інші. До числа органів, які здійснюють соціальне забезпечення і, які виступають у ролі суб'єктів правовідносин, слід відносити: органи соціального захисту населення, органи охорони здоров'я, що надають громадянам медико-соціальну допомогу і лікування; органи освіти, у віданні яких знаходяться дитячі установи; органи міністерств та відомств (міністерств оборони, внутрішніх справ, служби зайнятості, органи муніципальної влади; органи професійних спілок небудь конкретне підприємство, установа, організація, надають працюючим соціальну допомогу на підставі локальних норм права [3, с. 99-100].

Оскільки всі ці правовідносини є двосторонніми, то кожне з них має суб'єктом з одного боку – громадянина, а за деякими видами – родину. Так, у правовідносинах у зв'язку з пенсією у зв'язку з втратою годувальника, в посібниках на дітей до 16-річного віку суб'єктом виступає сім'я. В правовідносинах за допомогою на поховання суб'єктом, правомочним його отримати, виступає родич померлого або організація, які взяли на себе витрати на поховання.

Другим суб'єктом кожних соціально-забезпечувальних правовідносин є орган, зобов'язаний призначити і надати даний вид забезпечення.

Правосуб'єктність цього органу визначається і обмежується тими цілями і завданнями в соціальному забезпеченні, заради яких він створений [5, с. 721].

Органами, які здійснюють соціальне забезпечення можуть бути: державні, муніципальні (або інші) органи соціального захисту населення; органи служби зайнятості (за посібниками по безробіттю); органи охорони здоров'я (з медичної допомоги, лікування); органи освіти, у віданні яких знаходяться дитячі установи; органи центральних органів виконавчої влади (оборони, внутрішніх справ, СБУ); виконавчі органи муніципальної влади (по соціальних послуг головним чином); органи профспілок (за туристичними путівками для санаторно-курортного лікування, дієтичного харчування) і роботодавці – конкретні підприємства, організації (з надання працівникам, їхнім родинам додаткової допомоги, забезпечення відповідно головним чином з колективним договором).

Щоб стати суб'єктом права по соціальному забезпеченню, громадянин повинен мати таку передумову для цього, як володіння правосуб'єктність, що складається з правоздатності (визнана законом здатність мати права і обов'язки по соціальному забезпеченню), дієздатності (визнана законом здатність здійснювати зазначені права і обов'язки) і деліктоздатності (здатність нести відповідальність за правопорушення в області соціального забезпечення). Ці три здатності громадянина по праву соціального забезпечення можуть не збігатися (на противагу тому, наприклад, що такий збіг є у трудовій правосуб'єктності).

Так, дитина або інвалід з психічного захворювання здатні мати права па соціальні послуги, посібники, пенсію, але вони недієздатні, тому за них в правовідносинах по соціальному забезпеченню вступають їх законні представни-

ки, а при їх відсутності – відповідний державний чи муніципальний орган [2, с. 50].

Кожен громадянин має право на соціальне забезпечення, але його правомочність на певний вид забезпечення виникає лише з настанням основного юридичного факту по даному виду забезпечення (інвалідність, тимчасова непрацездатність тощо). Тому правосуб'єктність громадянина в соціальному забезпеченні протягом його життя різна, а не раз і назавжди встановлена.

Дієздатність громадян в соціальному забезпеченні характеризується рядом особливостей. По-перше, в окремих правовідносинах (наприклад, пенсійних) у різних груп громадян вона виникає в різний час. По-друге, в рамках одного типу правовідносин у окремих уповноважених осіб об'єктів змісту дієздатності може бути різним. Загальна дієздатність складається з наступних юридичних можливостей: купувати своїми діями права на окремі види соціального забезпечення; здійснювати своїми діями права і обов'язки в соціальному забезпеченні; нести відповідальність за неправомірну поведінку.

Список використаних джерел:

1. Дараганова Н. В. Предмет права соціального забезпечення / Н. В. Дараганова // Юридична наука. – 2013. – № 8. – С. 33-38.

2. Малюга Л. Ю. Юридична природа поняття «соціальний захист дітей-інвалідів» / Л. Ю. Малюга // Юридичний вісник. – 2014. – № 1. – С. 49-54.

3. Надрага В.І. Соціальне страхування в системі соціального регулювання ризиків / В.І. Надрага // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 2(26). – С. 99–103.

4. Пильгун Н. В. Соціально-правова держава на етапі сучасного державотворення в Україні / Н. В. Пильгун // Історико-теоретичні засади державотворення і правотворення в Україні: збірник наукових праць. – Київ, 2014. – 146 с.

5. Хомич І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України / І. Ю. Хомич // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 717-724.

Падун Р. В.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національного Таврійського університету імені В. І. Вернадського*

ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ВИД ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом. Особливості здійснення окремих видів підприємництва встановлюються законодавчими актами. Перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюються виключно законодавством. Здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування.

Підприємницька діяльність посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом у випадках, передбачених частиною другою статті 64 Конституції України.

Підприємництво здійснюється на основі:

1. вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності;
2. самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;
3. вільного найму підприємцем працівників;
4. комерційного розрахунку та власного комерційного ризику;
5. вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;
6. самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах, передбачених законом, на вибір підприємця. Порядок створення, державної реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів підприємництва окремих організаційних форм визначається законодавством. Щодо громадян та юридичних осіб, для яких підприємницька діяльність не є основною, положення Господарського кодексу України поширюються на ту частину їх діяльності, яка за своїм характером є підприємницькою.

Підприємці мають право укладати з громадянами договори щодо використання їх праці. При укладенні трудового договору (контракту, угоди) підприємець зобов'язаний забезпечити належні і безпечні умови праці, оплату праці не нижчу від визначеної законом та її своєчасне одержання працівниками, а також інші

соціальні гарантії, включаючи соціальне й медичне страхування та соціальне забезпечення відповідно до законодавства України.

Держава гарантує усім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права та рівні можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Забезпечення підприємця матеріально-технічними та іншими ресурсами, що централізовано розподіляються державою, здійснюється з метою виконання підприємцем поставок, робіт чи послуг для пріоритетних державних потреб. Держава гарантує недоторканність майна і забезпечує захист майнових прав підприємця. Вилучення державою або органами місцевого самоврядування у підприємця основних і оборотних фондів, іншого майна допускається відповідно до статті 41 Конституції України на підставах і в порядку, передбачених законом. Збитки, завдані підприємцю внаслідок порушення громадянами чи юридичними особами, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування його майнових прав, відшкодовуються підприємцю відповідно до законодавства. Підприємець або громадянин, який працює у підприємця по найму, у передбачених законом випадках може бути залучений до виконання в робочий час державних або громадських обов'язків, з відшкодуванням підприємцю відповідних збитків органом, який приймає таке рішення. Спори про відшкодування збитків вирішуються судом.

З метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи влади на умовах і в порядку, передбачених законом:

1. надають підприємцям земельні ділянки, передають державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності;
2. сприяють підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності, підготовці кадрів;
3. здійснюють первісне облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям у визначеному законом порядку;
4. стимулюють модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг;
5. подають підприємцям інші види допомоги.

Держава сприяє розвитку малого підприємництва, створює необхідні умови для цього.

Підприємці зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави. За завдані шкоду і збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законом відповідальність.

Особливості здійснення підприємницької діяльності на території України, на її континентальному шельфі та у виключній (морській) економічній зоні іноземними юридичними особами, громадянами визначаються цим Кодексом та іншими законами України. У разі якщо чинним міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, встановлено інші правила щодо підприємництва, ніж ті, що передбачено законодавством України,

застосовуються правила міжнародного договору. Правила міжнародних договорів України, чинних на момент прийняття Конституції України, застосовуються відповідно до Конституції України в порядку, визначеному цими міжнародними договорами.

Підприємницька діяльність припиняється:

1. з власної ініціативи підприємця;
2. у разі закінчення строку дії ліцензії;
3. у разі припинення існування підприємця;
4. на підставі рішення суду у випадках, передбачених законодавством.

Порядок припинення діяльності підприємця встановлюється законом відповідно до вимог Господарського кодексу України.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, ст. 144.

Петрофанова К. Р.

аспірант кафедри цивільного права № 1

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ ТА БЕЗДОКУМЕНТАРНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

З виникненням такого феномену як електронні гроші у цивілістиці постало питання про особливості їх правового режиму та місця серед об'єктів цивільних прав, адже, це надасть можливість встановити кому і на яких правах можуть належати електронні гроші, як вони повинні брати участь в обороті, які способи відновлення порушених прав на електронні гроші можна застосовувати.

За загальним правилом, у науці цивільного права при появі нового блага завжди відбувається його аналіз крізь призму можливості віднесення його до вже існуючих об'єктів цивільних прав. Звісно, поява електронних грошей не стала виключенням. Щодо цивільно-правової природи електронних грошей, серед поглядів науковців, які сформувалися в доктрині цивільного права, відсутній єдиний підхід. Поширеною є думка, запропонована А. Я. Курбатовим, про віднесення електронних грошей до цінних паперів [1, с. 72].

Необхідно відзначити, що у доктрині цивільного права вчені неодноразово звертали увагу на певну схожість грошей та цінних паперів. І гроші, і цінні папери «є важливим правовим інструментом, який забезпечує вільний оборот майнових благ та ефективну реалізацію різноманітних майнових інтересів учасників цивільного обороту» [2, с. 16]. Провідний дослідник цінних паперів В. Л. Яроцький зазначав, що «правовий режим грошей як об'єктів цивільних прав має більшу подібність до порядку правового регулювання відносин стосовно цінних

паперів, ніж речей. Гроші подібні до цінних паперів за формою, підставами виникнення, а також використовуюваною у сфері їх правового регулювання термінологією (емісія, обіг тощо) і техніко-юридичним забезпеченням (рахунки в безготівкових грошових коштах і бездокументарних цінних паперах) їхнього функціонування» [3, с. 336]. Безумовно, електронні гроші дещо подібні з бездокументарними цінними паперами, насамперед, обидва блага можуть існувати у вигляді записів на спеціальних рахунках, проте, на нашу думку, вони мають зовсім різний правовий режим.

Так, статтею 3 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року № 3480-IV закріплено, що бездокументарним цінним папером є обліковий запис на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів [4]. Відповідно до частини 1 статті 4 Закону України «Про депозитарну систему України» від 6 липня 2012 року № 5178-VI під системою депозитарного обліку цінних паперів слід розуміти сукупність інформації, записів про емісійні цінні папери (вид із зазначенням типу, номінальна вартість і кількість, обмеження обігу тощо) на рахунках у цінних паперах власників таких рахунків, про емітентів, власників цінних паперів, що мають права за цінними паперами та права на цінні папери, обмежень прав на цінні папери, уповноважених ними осіб, управителів, заставодержателів, інших осіб, наділених відповідними правами щодо цінних паперів, яка містить дані, що дають змогу ідентифікувати емісійні цінні папери і зазначених осіб, реєстр кодів цінних паперів (міжнародних ідентифікаційних номерів цінних паперів), а також інша передбачена законодавством інформація [5]. Учасниками депозитарної системи є Національний банк України, професійні учасники депозитарної системи України, депозитарії-кореспонденти, фондові біржі, клірингові установи, Розрахунковий центр, емітенти, торговці цінними паперами, компанії з управління активами, депоненти. Крім того, за правилами частини 1 статті 5 Закону України «Про депозитарну систему України» рахунок у цінних паперах депонента відкривається депозитарною установою на підставі договору про обслуговування рахунка в цінних паперах власнику цінних паперів, співвласникам цінних паперів або нотаріусу, на депозит яких внесено цінні папери, а також самій депозитарній установі (на підставі наказу керівника цієї депозитарної установи) або Національному банку України відповідно до законодавства. Договір про обслуговування рахунка в цінних паперах укладається між депонентом та депозитарною установою, відповідно до якого депозитарна установа в установленому Комісією порядку на рахунку у цінних паперах веде облік цінних паперів, що належать власникові, співвласникам цінних паперів, у разі зарахування цінних паперів на депозит нотаріуса – відповідному кредиторіві, а також облік прав зазначених осіб на цінні папери, що обліковуються на певному рахунку у цінних паперах, та обмеження таких прав [5].

У свою чергу, відповідно до статті 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2346-III під електронними грошима потрібно розуміти одиниці вартості, які існують у вигляді записів на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в

готівковій або безготівковій формі [6]. Такий електронний пристрій на практиці часто йменують електронний гаманець, проте, необхідно зауважити, що визначення електронний гаманець в законодавстві відсутнє. Випуск електронних грошей може здійснювати лише банк, який бере на себе зобов'язання з їх погашення. Користувачами електронних грошей можуть бути як фізичні особи, так і суб'єкти господарювання. При цьому правомочності суб'єкта господарювання по використанню електронних грошей обмежені, а саме суб'єкт господарювання, який приймає електронні гроші як оплату платежу за товари, роботи, послуги, має право використовувати отримані електронні гроші виключно для обміну на безготівкові кошти або повертати їх користувачам у разі повернення ними відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» товарів, придбаних за електронні гроші [6]. Якщо суб'єкт господарювання має бажання не лише приймати електронні гроші як оплату за товар, роботу чи послуги, а й бути одночасно користувачем, банк-емітент має розділити функції цього суб'єкта господарювання і відкрити йому окремі облікові записи (електронні гаманці тощо): як торговцю та як користувачу – для купівлі електронних грошей і здійснення оплати господарських, виробничих потреб з урахуванням обмежень, встановлених нормативно-правовими актами. Особи, які мають бажання використовувати електронні гроші укладають непойменованій договір з емітентом, який регулюється загальними положеннями ЦК України.

Як бачимо, обіг електронних грошей відбувається поза межами депозитарної системи. Схожість цих благ полягає, насамперед, у тому, що і бездокументарні цінні папери, і електронні гроші зберігаються на спеціальних рахунках, їх облік ведеться через реєстраційно-облікові прийоми. Відповідно їх обіг здійснюється на договірних засадах, проте порядок регулювання відносин щодо електронних грошей відрізняється від правового режиму бездокументарних цінних паперів. Отже, електронні гроші та бездокументарні цінні папери мають різну цивільно-правову природу.

Список використаних джерел:

1. Курбатов А. Я. Правовое регулирование электронных денежных систем по законодательству Российской Федерации // Хозяйство и право. – 2007. – № 9. – С. 72.
2. Карагусов Ф. С. Ценные бумаги и деньги как объекты гражданских прав : учеб. пособие [Текст] / Ф. С. Карагусов. – Алматы : Науч.-изд. центр КОУ, 2009. – 232 с.
3. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): Монографія. – Харків: Право, 2006. – 544 с.
4. Про цінні папери та фондовий ринок : закон України від 23 лют.2006 р. № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.
5. Про депозитарну систему України : закон України від 6 лип. 2012 р. № 5178-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 39. – Ст. 517.

6. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – Ст. 137.

Проскура С. А.

магістрант

УО «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы»

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ ОХРАНЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИИ ЖИВОТНОГО МИРА

В механизме правового обеспечения экологической безопасности, охраны окружающей природной среды и использовании животного мира значимое место занимает борьба с нарушениями экологического законодательства и особенно их предупреждения. Для этого действует так называемый институт юридической ответственности, закрепленный в белорусском законодательстве.

Ответственность проявляется, как обязанность выполнять соответствующие нормы поведения и обязанность нести неблагоприятные последствия за их нарушение. Институт ответственности проявляется, как обязанность выполнять соответствующие нормы поведения и обязанность нести неблагоприятные последствия за их нарушения. В области экологии это ответственность государства, общества, человека перед обществом, настоящим и будущим, человеком, природопользователем и т. п. [1, с. 3].

Правовой основой ответственности за нарушение законодательства об охране и использовании животного мира является Закон Республики Беларусь «О животном мире» от 10 июля 2007 г. № 257-З (с изм. и доп. от 18 июля 2016 г.), который пришел на смену Закону Республики «Об охране и использовании животного мира» от 19 сентября 1996 г. № 598-ХІІ.

Охрана животного мира включает охрану объектов животного мира и среды их обитания. Охрана объектов животного мира – деятельность (в том числе воспроизводство, вселение (включая расселение), интродукция, реинтродукция, акклиматизация, скрещивание и защита диких животных), направленная на сохранение пространственной, видовой и популяционной целостности объектов животного мира, их численности, ресурсного потенциала и продуктивности, предотвращение их уничтожения или иного вредного воздействия на них.

Охрана среды обитания объектов животного мира – деятельность, направленная на сохранение, восстановление среды обитания объектов животного мира в целях обеспечения естественного воспроизводства и устойчивого использования объектов животного мира.

В соответствии с Законом Республики Беларусь «О животном мире» от 10 июля 2007 г. № 257-З (с изм. и доп. от 18 июля 2016 г.), пользование объектами животного мира представляет собой использование объектов животного

мира, полезных свойств и (или) продуктов жизнедеятельности объектов животного мира при осуществлении хозяйственной и иной деятельности.

Право пользования животным миром в объективном смысле представляет собой совокупность правовых норм, устанавливающих условия и порядок использования объектов животного мира, их сохранения и воспроизводства, права и обязанности пользователей животным миром. Использование объектов животного мира должно осуществляться способами, не приводящими в долгосрочной перспективе к истощению биологического разнообразия животного мира и тем самым сохраняющими его способность к воспроизводству и удовлетворению потребностей нынешнего и будущих поколений людей. Пользование объектами животного мира осуществляется по следующим видам: охота; добыча охотничьих животных в целях их использования в экономической деятельности, осуществляемой пользователем охотничьих угодий (промысловая охота); любительское рыболовство; промысловое рыболовство; добыча и заготовка диких животных, не относящихся к объектам охоты и рыболовства [2].

Нарушения в области охраны и использования животного мира можно классифицировать на две группы: 1. Нарушения права государственной собственности на животный мир (самовольная переуступка права пользования объектами животного мира, другие сделки, в прямой или скрытой форме нарушающие право государственной собственности на животный мир); 2. Нарушения права пользования животным миром (самовольное пользование объектами животного мира; нарушения правил охоты, рыболовства и других видов пользования животным миром; нарушения правил охраны среды обитания и путей миграции животных; нарушения правил хранения и применения средств защиты растений, причинившие ущерб животному миру; нарушения правил ввоза объектов животного мира и т.д.) [3, с. 68]. В соответствии с Законом Республики Беларусь «О животном мире» от 10 июля 2007 г. № 257-3 (с изм. и доп. от 18 июля 2016 г.) за нарушение законодательства об охране и использовании животного мира установлена административная, уголовная и гражданско-правовая ответственность [2]. Независимо от назначенного административного взыскания за ряд административных правонарушений в данной сфере может применяться специальная конфискация, которая состоит в принудительном безвозмездном изъятии в собственность государства незаконных орудий охоты и добычи рыб и других водных животных, изъятых в качестве орудий или средств совершения административного правонарушения. В соответствии с КоАП Республики Беларусь специальная конфискация применяется независимо от того, указана ли она в санкции соответствующей статьи КоАП Республики Беларусь [4].

Ответственность в отношении вреда, причиненного объектам животного мира и среде их обитания в результате правонарушения, подлежит возмещению лицом, его причинившим, в размере, определенном по таксам, утвержденным Указом Президента Республики Беларусь от 8 декабря 2005 г. № 580 «О некоторых мерах по повышению эффективности ведения охотничьего хозяйства и рыбохозяйственной деятельности, совершенствованию государственного управления ими», а при невозможности такого определения – по фактическим затратам на воспроизводство объектов животного мира и на восстановление нарушенного

состояния среды их обитания. Незаконно добытые объекты животного мира и полученная из них продукция подлежат обязательному изъятию, а при невозможности изъятия взыскивается их стоимость в порядке и размерах, предусмотренных законодательством Республики Беларусь [5].

В заключении отметим, что ответственность за охрану использования животного мира, имеет не только теоретическое, но и большое практическое значение. По мнению автора, ответственность за охрану использования животного мира – это одно из наиболее развитых направлений охраны окружающей среды, представляющее собой совокупность мероприятий по сохранению популяционно-видового состава и поддержанию численности диких животных на оптимальном для их существования уровне, а также сохранению среды их обитания.

Список использованных источников:

1. Цыганов, А. А. Эколого-правовой режим охраны природных ресурсов и объектов окружающей среды. Экологическая ответственность: Учеб. пособие. 2-е изд., доп. и перераб. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2016. – 180 с.

2. О животном мире [Электронный ресурс] : Закон Респ. Беларусь, 10 июля 2007 г., № 257-З : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.07.2016 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

3. Лизгаро, В. Е. Экологическое право : ответы на экзаменац. вопр. / В. Е. Лизгаро, Т. И. Макарова. – 5-е изд., перераб. – Минск : ТетраСистемс, 2012 – 160 с.

4. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс] : 21 апр. 2003 г. № 194-З : принят Палатой представителей 17 дек. 2002 г. : одобр. Советом Респ. 2 апр. 2003 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 19.07.2016 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

5. Правила ведения охотничьего хозяйства и охоты [Электронный ресурс] : Указ Президента Респ. Беларусь, 8 дек. 2005 г., № 580 : в ред. Указа Президента Респ. Беларусь от 26.06.2014 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

Роменська М. В.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

РЕТРОСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В УКРАЇНІ. РОЗГЛЯД ПИТАННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО ВІДШКОДУВАННЯ СТОРОНОЮ, КОТРА ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ ВІД УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ ПІСЛЯ ЗАРУЧИН

Сім'я є базовою передумовою функціонування соціуму, первинним осередком відтворення населення та формування людського капіталу. Дослідження шлюбно-сімейної структури населення України та процесів її формування дозволяє зробити висновок, що в цілому традиції сімейного способу життя населення, без якого неможливе існування суспільства в його сучасному розумінні, в Україні збережено. Проте наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., в умовах соціально-економічної та постіндустріальної трансформації українського суспільства, тенденції розвитку шлюбу і сім'ї сповнені протиріч, відбуваються значні зміни у шлюбно-сімейних процесах і структурах, що безпосередньо впливає на динаміку народжуваності. Їх причиною є ті кардинальні зміни у матримоніальній та репродуктивній поведінці населення розвинених країн, якими характеризується постіндустріальний етап розвитку цивілізації: зниження рівня шлюбності, підвищення віку укладання шлюбу, поширення різноманітних форм шлюбного партнерства, нестабільність подружніх відносин і зростання рівня розлучуваності, поширеність позашлюбної народжуваності і неповних сімей тощо. Однак у транзитивному соціумі сучасної України, в умовах демографічної кризи, ці демографічні трансформації продукують ряд складних соціально-демографічних проблем. Вплив національних традицій, наслідків соціально-економічної та демографічної криз опосередковує, трансформує прояв загальноєвропейських закономірностей демографічного розвитку в Україні.

Інститут сім'ї в Україні існував ще з часів Київської Русі. Але вічним і нерозривним шлюб не був. Як явище розлучення виникло у другій половині ХІ – на початку ХІІ ст. і передбачалося Просторовою редакцією. Але ця процедура була дуже ускладнена, адже після прийняття християнства сімейне право розвивалось в Київській Русі відповідно до візантійського канонічного права, тож розлучення оформлювалось церковним судом, котрий неохоче давав «розвідну» – дозвіл на розлучення подружньої пари. Велика увага приділялась матеріальним відшкодуванням: залишаючи дружину, без достатніх на те причин, чоловік мав надати їй значну матеріальну компенсацію, а також сплатити штраф на користь церкви. Його розмір залежав від соціального стану подружжя. Відшкодування не застосовувалось у випадку підтвердження перелюбу, коли жінка задумала забрати собі

майно чоловіка без його відома, коли жінка не ночувала вдома без дозволу чоловіка, а у своїх родичів.

Укладення шлюбу у Литовсько-Руській державі здійснювалось у декілька етапів: сватання, оглядини, заручини, вінчання і весілля. Сватання й оглядини як підготовча дія не мали ніяких правових наслідків. Вони наступали тільки після заручин. Сторона, яка відмовилась одружитися після заручин, була забор'язана виплатити обумовлену угодою неустойку як відшкодування витрат з підготовки до шлюбу. У випадку припинення шлюбу посаг (майно, що бере від батьків наречена, коли виходить заміж) придане, віно, виправа. (Словник синонімів Полюги) підлягав поверненню дружини, а в окремих випадках її родичам.

У Козацькій Гетьманській державі при укладенні договору про шлюб і встановлення посагу, визначався так званий заряд (коштовності нареченої з її посагу, що оцінювались у подвійному розмірі і поверталися нареченим у разі його відмови від укладення шлюбу чи розірвання шлюбу з його вини. За борги, на відміну від Литовсько-Руської держави, коли чоловіку дозволялось віддати дружину для відробітку боргу, чоловік і жінка відповідали однаково. Офіційне розірвання шлюбу у Війську Запорізькому було рідкісним явищем. Така процедура супроводжувалась складанням «розлучного листа», який підтверджувався свідками і підписувався священником. Вирішенням справ про розлучення займався церковний суд.

Шлюбно-сімейне право на західно-українських землях у складі Австрії було досить консервативним. Чоловік був зобов'язаний матеріально утримувати жінку, навіть у випадку розлучення.

Закон передбачав основні причини розлучення: подружня зрада, відсутність одного з подружжя з невідомих причин принаймні один рік, тяжкі тілесні побиття, засудження до ув'язнення щонайменше на 5 років. Як і у Гетьманській державі юридичний розрив шлюбних відносин був рідкісним.

Перші законодавчі акти УСРР по-новому розв'язували питання правового регулювання сім'ї. Так Декрет Раднаркому України «Про громадянський шлюб і про ведення книг запису актів громадянського стану» від 20 лютого 1919 р. скасував церковний шлюб, який до революції був панівною формою шлюбу, і проголосив, що в УСРР визнаватимуться в майбутньому обов'язковими шлюби, зареєстровані в органах РАГСу.

Церковні ж шлюби були проголошені Декретом «особистою справою тих, хто вступає в шлюб» і могли укладатися лише після державної реєстрації шлюбу в органах РАГСу.

Декретом від 20 лютого 1919 р. були визначені основні умови вступу в шлюб. Перш за все, це – принцип свободи і добровільності шлюбу, перелік підстав до вступу в шлюб, зняття релігійних обмежень для вступу в шлюб (зокрема, згідно з дореволюційним законодавством особам православного віросповідання заборонялося вступати в шлюб з нехристиянами), рівність подружжя при виборі прізвища, а також процедури державної реєстрації шлюбу в органах РАГСу.

20 лютого 1919 р. був прийнятий Декрет УСРР «Про розлучення», який проголосив свободу розлучення і анулював церковну процедуру розлучення. Згідно з цим Декретом шлюб розривався на прохання одного або обох із подружжя.

Означений Декрет містив також норми, які регламентували такі правові наслідки розлучення: а) при розірванні шлюбу за взаємною згодою подружжя зобов'язані були вказати в поданій заяві, які прізвища будуть носити розведене подружжя і їхні діти, а при односторонній заяві розведені подружжя поверталися до своїх дошлюбних прізвищ; прізвище дитині визначав суд, куди подружжя могли звертатися щодо цього; б) всі інші питання, пов'язані з розірванням шлюбу, вирішувалися угодою між подружжям у формі нотаріального або домашнього договору, а у разі спору між ними – народним судом.

Заручини (полюбини, хустки, рушники, сватанки) – заключний етап сватання, обрядове закріплення згоди на шлюб. Це перший передвесільний обряд, що набував законної чинності.

На заручини до молодої молодий приходив разом із батьками та іншими родичами. Всі сідали до столу, а молодих виводили на посад. Старший староста накривав рушником хліб, клав на нього руку дівчини, зверху – руку хлопця і перев'язував їх рушником. Після цього ритуалу молода перев'язувала старостів рушниками, а всіх присутніх обдаровувала хустками, полотном або сорочками. У Карпатах цей ритуал здійснювала мати дівчини: вона обсипала молодих пшеницею та білою вовною і подавала їм мед, котрий символізував єдність молодих та їхніх родичів.

Після усіх церемоній дівчина і хлопець вважалися зарученими і відтепер не мали права відмовлятися від шлюбу. Спроба відмовитися вважалася за безчестя, за відмову ж відшкодовували матеріальні витрати та ще й платили за образу.

На ознаку того, що дівчина й хлопець засватані, вони отримували певні атрибути: наречений – барвінкову квітку, наречена – червону стрічку у косах або квітку (на Буковині – траву). В західних районах більш поширеними були вінки, їх плели у так звані барвінкові дні. На Гуцульщині вінок змащували медом і вкривали позолотою. Дівчина не знімала його аж до шлюбу, навіть спала у ньому. Існувало повір'я: якщо вінок пропаде – не буде щастя у подружньому житті.

Юридичне оформлення шлюбу відбувається шляхом його державної реєстрації, яка має конститутивне (правостворююче) значення, бо тільки шлюб, зареєстрований у встановленому порядку, породжує правові наслідки. Державна реєстрація – обов'язковий елемент шлюбу, який встановлений для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства [ч. 1 ст. 27 СК]. З моменту реєстрації шлюбу виникають права й обов'язки чоловіка і жінки як подружжя.

Подача заяви про реєстрацію шлюбу породжує для жінки і чоловіка стан заручених – нареченої і нареченого. Заручини (*Pactum de matrimonio contrahendo*) були добре відомі ще у давні часи і вважалися угодою, яка була спрямована на укладення шлюбу. При цьому виконання заручин забезпечувалося значною неустойкою. Так, якщо одна з сторін ухилялася від укладення шлюбу, то вона була зобов'язана задовольнити протилежну сторону неустойкою. Петро I ввів заборону на забезпечення заручин неустойкою і тим самим позбавив заручини юридичного значення.

Відповідно до СК подача заяви не створює обов'язку для наречених брати шлюб, хоча і закріплює обов'язок особи, яка відмовилася від шлюбу, відшкоду-

вати другій стороні витрати, що їх вона понесла у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу і весілля, наприклад, вартість весільного одягу, каблучки, завдаток за весілля в ресторані [ч. 2 і ч. 3 ст. 31 СК]. При цьому не має значення, хто реально поніс ці витрати – сама особа, що ба: жала зареєструвати шлюб, її батьки чи інші родичі або навіть і знайомі.

Але, якщо наречений (наречена) відмовився від шлюбу внаслідок протиправної, аморальної поведінки нареченої (нареченого), приховання нею (ним) обставин, що мають для того, хто відмовився від шлюбу, істотне значення (тяжка хвороба, наявність дитини, судимість тощо), то понесені витрати не підлягають відшкодуванню. Причому аналіз ст. 31 СК дозволяє дійти висновку, що відшкодуванню підлягають лише реальні витрати, що понесла одна із сторін («невинна»). Між тим, моральна шкода, що спричинена відмовою від реєстрації шлюбу, не відшкодовується.

Законодавець дещо по-іншому вирішує питання стосовно подарунків, які отримують заручені. Відповідно до ч. 4 ст. 31 СК у разі відмови від шлюбу особи, яка одержала подарунок, договір дарування за вимогою дарувальника може бути розірваний судом. При цьому обдарований зобов'язаний повернути річ, яка була йому подарована, а якщо вона не збереглася – відшкодувати її вартість. Убачається, що у випадку з визнанням договору дарування недійсним законодавець залишає без уваги ті причини, які спонукали сторону відмовитися від реєстрації шлюбу.

Потреба правового регулювання заручин, особливо наслідків відмови від шлюбу, визрівала давно і остаточно сформувалася під впливом конкретних життєвих ситуацій:

У зв'язку з відмовою від шлюбу нареченого(він не з'явився в день реєстрації шлюбу) батьки нареченої оголосили, що встановлюють поминальний обід з приводу чергових роковин смерті своїх батьків, і все, приготовлено на весілля, було частково спожите, частково роздано як милостиня за душі померлих.

В іншому випадку батьки нареченої на вулиці біля будинку продавали ті страви, що не могли зберігатися.

За допомогою цієї статті відновлена давня українська традиція.

Подання тими, хто бажає створити сім'ю, заяви про реєстрацію шлюбу, є підставою для того, щоб називати їх зарученими-нареченою і нареченим. До речі, ці терміни цією статтею вперше було введено до української правничої лексики.

Опоненти цієї норми заявляли, що вона суперечить принципу добровільності шлюбу, оскільки під страх відшкодування збитків стимулює її до укладення шлюбу всупереч її дійсній волі. Однак для такого висновку не було достатньої підстави.

Відповідно до частини другої статті 31 СК заручини не створюють обов'язку з'явитися для реєстрації шлюбу.

Тобто наречена і наречений мають право оцінювати, аналізувати, сумніватися і врешті решт відмовитися від шлюбу. Матеріальні наслідки зриву заручин лише стимулюють особу до того, аби така відмова не сталася в останній день перед шлюбом або в день шлюбу.

Право-це система. Тому та обставина, що у Цивільному кодексі немає аналогічної статті про розірвання договору дарування, не може бути підставою для висновку про суперечливість між Сімейним та Цивільним кодексами.

Отже, стаття СК «Заручини» відродила давню українську традицію. Вона має на меті захист особи, котра понесла певні матеріальні збитки, купуючи одяг, орендуючи залу, сплачуючи завдаток музикантам, сплачуючи за продукти харчування; змушує більш серйозно сприймати заручини, адже у разі невиконання своїх зобов'язань особа повинно сплатити матеріальну компенсацію.

Список використаних джерел:

1. Сімейне право України: Підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 200 с.
2. Підручник для студентів юридичних вузів і факультетів/ Т. О. Ариванюк, І. А. Бірюков, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера, І. О. Дзера, Ю. О. Заїка, В. М. Співак; за редакцією кандидата юридичних наук, доцента В. С. Гопатука.– Видавництво «Істина», 2002 р.
3. Сімейний кодекс України.
4. Науково-практичний коментар до ст 31 СК.
5. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. – К.: АДЕФ-Україна, 2008. – 256 с.
6. Історія держави та права України : навчальний посібник / Г. І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.

Рудавка А. М.

студентка

Науковий керівник: Коваленко І. А.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Дослідження сучасної наукової літератури, яка присвячена з'ясуванню предмета господарського права, показує, що і серед представників господарського права немає єдності щодо названого питання. Як пише В. С. Щербина, ситуація у цій сфері така, що у глобальних, так би мовити, напрямках, визначення загальних тенденцій предмета усі одностайні [7, с. 35]. Однак коли справа доходить до визначення конкретних меж предмета, кожного разу з'являються нові пояснення та їх інтерпретації. Досить чітко, на наш погляд, описав стан справ з визначенням предмета господарського права О. М. Вінник, який зазначає, що у вітчизняній юридичній літературі щодо питання про господарське право як галузь права

сформувалися три основні позиції [4, с. 26]. Розглянемо основні представлені етапи розвитку господарського права як науки в Україні більш детально.

1. 1922-1928 роки – співіснування цивільно-правової та господарсько-правової концепцій на фоні пануючої мінової концепції.

2. 1929-1937 роки – утвердження господарсько-правової концепції з повною забороною цивільного права, навіть як навчальної дисципліни. Багато прибічників цивільного права були позбавлені роботи чи навіть волі.

3. 1938-1955 роки – перехід до концепції єдиного соціалістичного цивільного права (за іншими оцінками – вольове відновлення «катом» Вишинським) з повною відмовою від концепції господарського права, «пропагандисти якої назавжди зникли у тюрмах та виправно-трудовах таборах як «вороги народу».

4. 1956-1991 роки – повне панування концепції цивільного права з відродженням науки господарського права і майже безуспішною боротьбою за право на існування і вихід на практичні результати;

5. 1991-2003 роки – перехідний період становлення національного цивільного і господарського права в умовах переходу від старої планової соціалістичної до нової ринкової економіки, обговорення та прийняття нового Цивільного кодексу України і Господарського кодексу України на основі не стільки наукового скільки політичного компромісу.

6. З 2004 по нинішній час – продовження протистояння двох концепцій з неприкритим намаганням «цивілістів» домогтись скасування ГК або, на крайній випадок, підпорядкувати його ЦК [6, с. 94-95].

Предмет правового регулювання, відповідно до ст. 1 ГКУ, визначає основні засади господарювання в Україні й регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами й іншими учасниками відносин у сфері господарювання [1]. Таким чином, робимо висновок, що норми ГКУ спрямовані на врегулювання певної групи правовідносин, а саме на процес організації та здійснення господарської діяльності. Отже, прибічники цивілістичної школи некоректно формулюють предмет регулювання, зводячи його тільки до здійснення господарської діяльності. У ст. 1 ЦКУ зазначено, що до відносин, які регулюються цивільним законодавством, належать особисті немайнові й майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. До майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом [2].

В цьому контексті І. М. Ямкова зазначає, що саме норми ГКУ регулюють відносини, засновані на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні. Тому ст. 3 ГКУ називає серед господарських правовідносин саме організаційно-господарські (інші – господарсько-виробничі та внутрішньогосподарські). Саме ця категорія правовідносин включає правовідносини між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю

[8, с. 52]. Україна перебуває на етапі становлення та розбудови стабільної ринкової економіки, перед державою стоїть завдання створення як економічних, так і соціальних передумов, які б дозволили ефективно розвиватися підприємництву. Як зазначає В. О. Кучер, «...досліджуючи стан розвитку економічних відносин, можна констатувати, що законодавство перестало бути фундаментом правового регулювання і не забезпечує виконання державних, галузевих і регіональних програм соціально-економічного розвитку. Сучасні умови господарювання потребують упорядкування і вдосконалення національної правової системи, зокрема, прийняття ефективних підприємницьких законів в царині господарського права [4, с. 21]. Відповідно до Закону України «Про основні засади державної регуляторної політики в Україні» в Україні створені потрібні нормативно-правові та інституційні умови для проведення регуляторної політики в підприємстві, а також розроблені певні правові інструменти регулювання господарської діяльності [3]. Згаданий закон закріпив принципи цієї політики, визначив її основні складові елементи на етапі прийняття, зміни, скасування регуляторних актів, систему та повноваження регуляторних органів, що в основному відповідає законодавчій практиці країн ЄС. Водночас, в цьому контексті варто відмітити, що в Україні протягом 12 років чинності законодавства про регуляторну політику перехід від виконання формальних вимог щодо оприлюднення проектів регуляторних актів до кількісної оцінки вигод і витрат, на жаль, так і не відбувся. Окрім того, як зазначає І. М. Ямкова, відповідно до норм чинного законодавства розрахунок аналізу вигод і витрат покладено не на незалежний структурний підрозділ, а на розробника проекту регуляторного акта, що також неприпустимо. Необхідні для цього правові механізми на практиці відсутні. Насамперед це відповідальність регуляторних органів та їх посадових осіб за недотримання встановленого порядку підготовки, прийняття, зміни і скасування регуляторних актів. В. О. Джуринський з цього приводу пише «...Низький рівень дотримання органами влади вимог чинного законодавства щодо розрахунку аналізу вигод і витрат на прийняття та реалізацію господарських законопроектів, а також відсутність кримінальної і адміністративної відповідальності за це призвели до ігнорування зазначених вимог державними службовцями та посадовими особами органів публічної адміністрації». На думку вченого, ця проблема набуває настільки масового поширення, що вимагає, у свою чергу, забезпечення парламентського контролю як ефективного державного нагляду за безумовним дотриманням посадовими особами органів державної влади і місцевого самоврядування вимог законодавства про регуляторну політику задля недопущення прийняття економічно-недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку. Прозорість цих процедур і доступність інформації про них для підприємців зробить можливим контроль за відповідністю закону дій чиновників, що підтвердить принцип невідворотності дії норм закону для всіх учасників господарських відносин [5, с. 115-116]. З огляду на вищезазначене, ми погоджуємося з І. М. Ямковою, яка пропонує наступні конкретні заходи щодо вдосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні: – активізація залучення підприємців до законотворчого

процесу; – фахове економічне обґрунтування законопроектів; – очищення господарського законодавства від всього зайвого; – ефективний парламентський нагляд за безумовним дотриманням вимог законодавства щодо регуляторної діяльності. Зазначені заходи щодо вдосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні, на наш погляд, сприятимуть суттєвому підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного господарства. Водночас, потрібно наголосити, що ефективність їхньої реалізації в складній соціально-економічній ситуації, в якій сьогодні перебуває Україна, в значній мірі залежить від злагодженої взаємодії держави, бізнесу і громадськості.

Список використаних джерел:

1. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року, із наступними змінами та доповненнями / Відомості Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 із наступними змінами і доповненнями / Відомості Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Закон України «Про основні засади державної регуляторної політики в Україні» від 11.09.2003, із наступними змінами та доповненнями / Відомості Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
4. Вінник О. М. Господарське право : [навч. посіб.] / О. М. Вінник. – К. : Правова єдність, 2012. – 766 с.
5. Джуринський В. О. Правове становище господарських об'єднань в Україні / В.О. Джуринський. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 224 с.
6. Прилуцький Р. Б. Цінність, перевірена часом: господарському праву сто років / Р. Б. Прилуцький // Юридична наука. – 2011. – № 1. – С. 93-100.
7. Щербина В. С. Господарське право: [підручник] / В. С. Щербина. – 4-те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.
8. Ямкова І. М. Актуальні проблеми господарського права / І. М. Ямкова // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2015. – Вип. 2. – С. 52-57.

Рудавка А. М.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ

Соціально-економічні перетворення, здійснювані в Україні, викликали значне зниження рівня життя населення. Зубожіння переважної частини сімей, особливо сімей з дітьми, неповних сімей, пенсіонерів, поява нової групи бідних сімей – безробітних, в тому числі «прихованих» безробітних, а також зниження рівня здоров'я населення, підвищення захворюваності і смертності, обумовили необхідність розробки та прийняття Законів України «Про прожитковий мінімум», «Про державні мінімальні соціальні стандарти» та «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», а також Стратегії подолання бідності, Методики визначення сукупного доходу сім'ї та Методики визначення гарантованого державою мінімального доходу сім'ї для призначення адресної соціальної допомоги. В країнах Європейського Союзу за межу бідності прийнято 50 відсотків від щомісячного медіанного доходу для кожної країни. В Російській Федерації за межу бідності прийнято прожитковий мінімум. В Україні, у відповідності із законом, прожитковий мінімум застосовується також для визначення права на призначення соціальної допомоги, а значить, і для визначення межі бідності.

За визначенням провідних вчених Великобританії, США Канади, Франції, Польщі, Угорщини, Шотландії та Чеської Республіки прожитковий мінімум – це рівень споживання, достатній для виживання та підтримки нормального стану здоров'я окремої людини або сім'ї.

В формуванні прожиткового мінімуму в міжнародній практиці використовуються такі методи: статистичний – прожитковий мінімум устанавлюється на рівні доходів, який мають 10-20 відсотків найменш забезпечених громадян країни; нормативний – визначається за фактичною вартістю споживчих товарів і послуг, що входять у споживчий кошик; комбінований або нормативно-статистичний: харчування визначається за нормативами, а кошик – щодо його частки в загальних витратах; суб'єктивний – на основі соціальних опитувань населення про необхідний мінімальний дохід; ресурсний, що виходить із можливості економіки забезпечити прожитковий мінімум.

Розрахований за кожним з цих методів, прожитковий мінімум приймається також як межа бідності для надання соціальної допомоги найбільш вразливим верствам населення.

На сучасному етапі, враховуючи економічний стан України, формування прожиткового мінімуму доцільніше здійснювати за статистичним, комбінованим або ресурсним методом. Але перевагу в Законі „Про прожитковий мінімум» надано

нормативному методу, який використовується в країнах з досить високим рівнем життя.

В Законі України «Про прожитковий мінімум» дано таке визначення прожиткового мінімуму: прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» прожитковий мінімум застосовується, зокрема, для встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги у зв'язку з безробіттям, інших соціальних виплат.

В Україні в прожитковий мінімум, на відміну від вищеозначених, включено мінімальний набір послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Окрім того, для розрахунку прожиткового мінімуму український набір продуктів харчування, набір непродовольчих товарів та набір послуг, на відміну від російського, значно розширений.

В колишньому Радянському Союзі прожитковий мінімум на одну особу за станом на 1990 рік становив 61 крб. Вартісна величина мінімального споживчого бюджету у 1990 році становила 110 крб; в 2000 році, з урахуванням індексу інфляції, – 360,9 грн., а в 2001 році – відповідно 410 грн. [5, 58].

За визначенням Закону УРСР «Про мінімальний споживчий бюджет» від 1991 року, призупиненого Декретом Кабінету Міністрів України в 1993 році, прожитковий мінімум – це набір продовольчих і непродовольчих товарів та послуг у натуральному і вартісному вираженні, що забезпечує задоволення основних фізіологічних і соціально-культурних потреб людини.

Як бачимо, забезпечення задоволення основних соціально-культурних потреб людини є складовою частиною більш високого мінімального стандартів рівня життя, яким є мінімальний споживчий бюджет щодо прожиткового мінімуму. А тому соціально-культурні потреби не можуть бути складовою частиною прожиткового мінімуму.

Якщо прожитковий мінімум характеризує мінімально допустимі умови активного стану людини, то мінімальний споживчий бюджет є більш повним набором (у натуральній і вартісній формі) матеріальних і духовних благ. В фінансово-економічних умовах, які склались в розвитку держави, мінімальний споживчий бюджет може використовуватись лише як орієнтир, до якого необхідно поступово, по можливості, підтягувати рівень доходів низькооплачуваних категорій населення.

Із світової практики відомо, що коли більше половини населення держави знаходиться за межею бідності, то це вже не соціальна, а суто економічна проблема. Але, на жаль, останньою в Україні недостатньо займаються.

Законом „Про прожитковий мінімум» регіонам дано право затверджувати розміри прожиткового мінімуму. Сьогодні в Україні затверджується єдиний показник прожиткового мінімуму, який відповідає різниці рівня життя, рівня доходів і рівня споживання по регіонах. Результати бюджетних досліджень Дер-

жавного комітету статистики вказують на значні їх розходження. Наприклад, у Києві рівень прибутків і споживання на 68-69% вищий від середньоукраїнського, а в областях, як Волинська і Сумська, – на 30% нижчий. Тобто діапазон рівня споживання і рівня прибутків по регіонах коливається майже у 2 рази.

Деякі наукові працівники висловлюють думку, що вагомим недоліком методики розрахунку прожиткового мінімуму є те, що в ньому не враховуються особливості вартості життя в селі і місті, і було б непогано затверджувати прожитковий мінімум окремо для міського і сільського населення [4, 16].

Не можна не враховувати існуючих тенденцій у нашому житті, зокрема тенденції до оплати деяких видів „безкоштовних» послуг (медичне обслуговування, освіта та ін.). Нині при визначенні розмірів прожиткового мінімуму ці фактори не враховуються, тому що ніби-то безкоштовність цих послуг гарантується Конституцією України. Ці елементи також мають стати складовими прожиткового мінімуму.

Наступна проблема – це розрахунок прожиткового мінімуму сім'ї. У нас сьогодні об'єктом соціального захисту все більше виступає сім'я. Законодавством право на допомогу визначається виходячи з рівня доходів сім'ї, а розмір допомог – з врахуванням прожиткового мінімуму в розрахунку на сім'ю. Але методики розрахунку прожиткового мінімуму для сім'ї немає до цього часу. Методологічно буде правильно просто скласти прожиткові мінімуми членів сім'ї в загальну суму і прийняти це за прожитковий мінімум сім'ї.

Як висновок, Україні потрібен захист реальних доходів населення в умовах реформування системи соціального страхування. Мова йде про політику поступового переносу тягаря страхових внесків у системі соціального страхування на самого застрахованого (за рахунок його особистої заробітної плати чи його прибутку). В цілому така політика є правильною, тому що сьогодні у нас 94% навантаження фінансування системи обов'язкового соціального страхування лягає на роботодавця. У більшості європейських країн фінансове навантаження на роботодавця не перевищує 45%. А взагалі класичною вважається пропорція 2:1, коли 2/3 платить роботодавець, а самі застраховані працівники платять 1/3.

Список використаних джерел:

1. Бевз В., Павленко Ю. Минимум материальной обеспеченности населения Украинской ССР на рубеже 90-х годов // Экономика Советской Украины, 1990, № 9, С. 3-12.
2. Голеусова Г. Прожитковий мінімум як об'єктивна основа визначення рівня соціальних гарантій // Вісник ФПУ, березень 2001, С. 17.
3. Егина Н.Л., Мишина О.Н. Оплата труда: оценка ситуации с позиции национальной экономической безопасности // Актуальные вопросы современной науки, № 1, 2004, С. 44–46.
4. Квітко Н. Прожитковий мінімум та ступінь його врахування в державному бюджеті України // Вісник ФПУ, березень 2001, С. 16.
5. Кір'ян Т., Шаповал. М. Прожитковий мінімум – соціальний стандарт рівня життя // Соціальний захист, № 10, 2001, С. 57–60.
6. Статистика: Підручник / За ред. С.С. Герасименка. – К., КНЕУ, 2000.

Самойлова А. С.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР ЯК АКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ

Наявна система колективно-договірних відносин в Україні не повною мірою виконує покладені на неї функції, у зв'язку з чим не повною мірою встановлюється баланс інтересів найманих працівників і роботодавців. А метою вдосконалення системи колективно-договірного регулювання є підвищення якісної частини колективних угод, підвищення рівня захисту працівників, встановлення для них належних умов праці, гідної оплати праці, охорони праці та інших соціальних гарантій для працівників. Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року передбачає забезпечення підтримання, відновлення і розвиток трудового потенціалу, відтворення кваліфікованої робочої сили та підвищення її конкурентоспроможності відповідно до сучасних потреб економічного і соціального розвитку. При цьому одним із шляхів і способів розв'язання проблеми вбачається підвищення ролі колективно-договірного регулювання (соціального діалогу) у формуванні державної політики та забезпечення реалізації принципів рівноправності його учасників. Як вказує Н. Д. Гетьманцева, значення у цьому напрямі надається колективно-договірному регулюванню, в основі якого лежить колективний договір. Саме колективний договір на сучасному етапі, продовжує вчена, повинен «крокувати» в одній шерензі з нормативно-правовими актами державного рівня, останні повинні сприяти і створювати умови для реалізації колективно-договірного регулювання, яке має бути якісним і змістовним, де відповідне місце повинно відводитися системі пільг і заохочень.

З огляду на сказане, чинна система колективно-договірного регулювання повинна створювати відповідні можливості і стимули для підприємств, установ, організацій вкладати кошти в розвиток виробництва для створення робочих місць, сприяння збереженню зайнятості і прийняттого рівня соціальних гарантій для працюючих. Особливо велике значення для працівників має встановлення гідної оплати праці, оскільки колективний договір є вагомим важелем у механізмі регулювання заробітної плати. Адже заробітна плата є елементом трудового відношення, гідної праці, вона повинна насамперед забезпечувати працівникові реалізацію його матеріального і духовного життя, утримання його сім'ї, реалізацію його професійного і творчого потенціалу. Тому важливо, щоб роботодавець забезпечував і дотримувався справедливої і розумної грошової політики стосовно кожного працівника. Регулювання заробітної плати здійснюється шляхом поєднання державного регулювання, колективно-договірного регулювання та ринку праці. Відповідно до Закону України «Про оплату праці» державне ре-

гулювання заробітної плати включає в себе кілька напрямів: встановлення розміру мінімальної заробітної плати та інших державних норм і гарантій, встановлення умов і розмірів оплати праці керівників підприємств, заснованих на державній, комунальній власності, працівників підприємств, установ та організацій, що фінансуються чи дотуються з бюджету, а також оподаткування доходів працівників. Важливо відзначити, що забезпечення справедливого розподілу результатів праці, реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати і її достатній рівень, задоволення потреб працівників на рівні, вищому за державні соціальні стандарти, і соціальні гарантії, захисту споживчої вартості доходів працівників є одним із державних пріоритетів країни.

Так, у Генеральній угоді, укладеній на 2016-2017 р. від 23 серпня 2016», між всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців в особі Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні, всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок в особі Спільного представницького органу репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні та Кабінетом Міністрів України сторони домовилися: не допускати без проведення попередніх консультацій (переговорів) зі сторонами соціального діалогу ініціювання перегляду норм законів України, постанов Кабінету Міністрів у бік зменшення розмірів доплат, надбавок, винагород, інших заохочувальних та компенсаційних виплат; розробити пропозиції щодо забезпечення єдиних підходів до оплати праці працівників національних закладів; опрацювати протягом 2016 року можливість зменшення податкового навантаження на заробітну плату.

У разі виникнення загрози або підтвердження фактів несвоєчасності або неповної виплати заробітної плати та сплати єдиного соціального внеску сторони мають вживати спільних оперативних заходів. Які саме оперативні заходи будуть застосовані і який їх механізм реалізації, залишилось загадкою.

Тому необхідно зазначити, що держава натепер не забезпечує гідний рівень гарантій, а мінімальний розмір оплати праці до цих пір сильно відстає від прожиткового мінімуму працездатного населення в Україні. Низький рівень встановлених державою мінімальних гарантій в оплаті праці ускладнює право працівників на реалізацію гідної оплати праці і тим самим провокує загострення й так обтяжливих відносин із роботодавцем із даного питання. А «зв'язок держави, тобто державного регулювання, повинен відчуватися в бік створення умов для всебічної реалізації колективно-договірного регулювання суб'єктами цих відносин та надання їм певної автономії у вирішенні виробничих питань, питань соціально-економічного характеру з метою задоволення не тільки їх власних інтересів, а й інтересів суспільства у цілому».

У цьому сенсі важливу роль відіграє колективний договір, що лежить в основі колективно-договірного регулювання, оскільки саме він може мати значний вплив на збільшення розмірів заробітної плати шляхом встановлення різного роду надбавок, доплат, встановлення пільг і гарантій, компенсацій тощо, що й забезпечить, у свою чергу, реалізацію відтворювальної і соціальної функцій заробітної плати.

Щоб досягти відповідного балансу інтересів працівників і роботодавців, необхідно використовувати критерії, що встановлені в документах ООН, Конвенціях, деклараціях Міжнародної організації праці, Європейської соціальної хартії, Трудовому кодексі України, тобто забезпечити цей баланс за допомогою системи національних і міжнародних правових норм.

Постійні проблеми, що існують у сфері оплати праці, та у зв'язку із цим низький рівень життя населення в Україні вимагають ефективного використання колективно-договірного регулювання шляхом прийняття на виробничому рівні колективного договору щодо встановлення гарантій з оплати праці, який, як показує практика, є нагальною потребою сьогодення.

Тому для встановлення гідної заробітної плати працівникам підприємств, установ, організацій різних організаційно-правових форм господарювання важливо, щоб суб'єкти трудових відносин дотримувалися принципів соціального діалогу, в якому особливу роль відіграють колективні договори і угоди. В умовах ринкової економіки стало зрозуміло, що сьогодні в результатах праці зацікавлені, як мінімум, три сторони: роботодавець – щоб отримати максимальні прибутки; працівник – щоб отримати високу винагороду за виконану роботу; держава зі своїм ринком споживачів – щоб отримати якісну й недорогу продукцію.

Проте, як показує практика, який би не був створений механізм соціального партнерства, протиріччя праці і капіталу об'єктивно будуть існувати, а тому досягти балансу інтересів соціальної і виробничої сфери з боку працівника і роботодавця повністю неможливо, але досягти розумного компромісу можна.

А отже, тільки ефективна взаємодія в роботі між соціальними партнерами щодо розробки проекту колективного договору, проведення консультацій між сторонами та взяття на себе відповідальності за реалізацію нормативних положень колективного договору та виконання покладених зобов'язань може привести до позитивних змін. Як показала практика, у зміст колективних договорів необхідно включати такі показники, які будуть забезпечувати взаємозв'язок заробітної плати працівників і фінансових можливостей підприємства, установи, організації. Також необхідно, особливо запроваджуючи різні форми власності, передбачати участь найманих працівників у розподілі прибутку. Проблемним є питання щодо включення у зміст колективних договорів тих норм і гарантій з оплати праці, які вже передбачені Трудовим кодексом України та іншими централізованими актами, що містять норми трудового права і повинні виконуватися незалежно від того, чи були вони включені в зміст колективних договорів чи ні. Це різного роду виплати, надбавки, доплати, наприклад: доплати за роботу у важких і шкідливих та особливо важких і особливо шкідливих умовах праці (ст. 100 КЗпП України); доплати та надбавки за інтенсивність праці, доплати за роботу в нічний час (ст. 54, 108 КЗпП України); доплати за науковий ступінь; надбавки за знання та використання в роботі іноземної мови; надбавки за високі досягнення в праці, надбавки за виконання особливо важливої роботи на певний термін; надбавки за допуск до державної таємниці та інші надбавки та доплати до тарифних ставок (окладів, посадових окладів). Аналіз здійснених нами колективних договорів показав, що зазвичай таке дублювання трапляється у більшості випадків, а там де необхідна конкретизація розмірів доплат чи надбавок, вони встановлюються на

мінімальному рівні. Звісно, що розробка проекту колективного договору як акта соціального партнерства вимагає «включення в себе» основоположних принципів генеральної угоди, що укладається на національному рівні, положень галузевої угоди, яка охоплює відповідну галузь і підприємства, і таким чином забезпечує гарантії у сфері оплати праці. Тому в системі соціального партнерства загалом і в рамках колективно-договірного регулювання зокрема колективний договір і угоди, що укладаються на різних рівнях, повинні використовуватися як єдиний механізм, що допомагає в досягненні поставлених цілей – захисту і реалізації прав найманих працівників.

Важливим є сьогодні встановлення відповідальності сторін, їх представників за невиконання з їхньої вини колективно-договірних зобов'язань, нормативних положень колективного договору. Хоч у Законі «Про колективні договори і угоди» передбачена відповідальність сторін та їх представників за невиконання зобов'язань, але механізму притягнення до такої відповідальності Закон не передбачив. Здебільшого у разі невиконання зобов'язань за колективним договором за звітний період у відповідному календарному році сторони, як правило, переносять ці зобов'язання на наступний рік. При цьому ніякої відповідальності не настає. А це означає, що сьогодні для більшості роботодавців колективний договір ще не став «міні-законом» для підприємства, установи, організації, головним регулятором відносин із найманими працівниками. Тому вкрай важливо контролювати дотримання всіх положень колективного договору, що були прийняті на підприємствах, установах, організаціях та реалізовувати їх на практиці, запроваджуючи при цьому всі принципи соціального партнерства.

Сьогодні проблемою національного масштабу є вирішення проблем гідної праці як необхідного атрибуту гідної адекватної оплати праці, тому саме на цій проблемі необхідно сконцентрувати зусилля роботодавців, держави в особі посадових осіб.

Колективний договір, який виступає актом соціального партнерства на виробничому рівні, здатний не тільки забезпечити динамічний розвиток соціально-трудових відносин, але і виявити практичну перевірку ступеня їх придатності з метою ефективного регулювання трудових, соціально-економічних і виробничих відносин. У зміст колективних договорів необхідно включати такі показники, які будуть забезпечувати взаємозв'язок заробітної плати працівників і фінансові можливості підприємства, установи, організації. При цьому необхідно передбачати участь найманих працівників у розподілі прибутку.

Список використаних джерел:

1. Лазор І. В. Шляхи вдосконалення правового регулювання колективного договору / І. В. Лазор // Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення : зб. наук. Праць : матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25-26 квіт. 2013 р.) / за ред. проф. М. І. Іншина, проф. Н. М. Хуторян, доц. В. І. Щербини. – К. : Ніка-Центр, 2013. – С. 252–258.

2. Гетьманцева Н. Д. Особливості правового регулювання трудових відносин: монографія / Н. Д. Гетьманцева. – Чернівці : Технодрук, 2015. – 592 с.

3. Про оплату праці : Закон України від 20.05.1995 № 108/95-ВР // Відомості Верховної Ради ВВР (ВВР). – 1995. – № 17 – Ст. 121.

4. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права : монографія / О. І. Процевський. – Х. : ХНАДУ, 2014. – 260 с.

5. Гетьманцева Н. Д. Соціальне партнерство як спосіб інтеграції інтересів суб'єктів соціально-трудоких відносин / Н. Д. Гетьманцева // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 3(241). – С. 82–86.

Сергієнко К. А.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ОСОБЛИВОСТІ ПРИНЦИПУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕНСІЯМИ І ДОПОМОГАМИ

Державне соціальне страхування відіграє важливу роль у розвитку суспільства. У статті 46 Конституції України зазначено: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених Законом» [2, с. 38].

З метою забезпечення таких прав в Україні створена система загальнообов'язкового державного соціального страхування. Поряд розвиваються форми добровільного соціального страхування [4].

Державне соціальне забезпечення – це організаційно-правова форма соціального забезпечення певних груп населення за рахунок бюджетних коштів у випадках і на умовах, передбачених законодавством.

Складовими цієї форми є державне пенсійне забезпечення та державна соціальна допомога [6, с. 79].

Державне пенсійне забезпечення – це гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок хвороби, втрати працездатності. Це одна із основних форм соціального захисту, в основі якої лежить страховий метод, тобто внесення в особливі фонди обов'язкових платежів суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів господарської діяльності та особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, й використання державою цих коштів для матеріального забезпечення громадян [3].

Об'єктом пенсійних правовідносин завжди виступає щомісячна грошова виплата пенсії та додаткових до неї пенсійних виплат. Територіальний орган ПФУ

зобов'язаний щомісячно відповідно до встановленого графіка перераховувати на рахунок отримувача пенсії обумовлену суму [6, с. 445].

Пенсія як об'єкт пенсійного правовідношення характеризується такими ознаками: 1) законодавчий чи договірний характер установлення умов призначення та порядку виплати пенсії; 2) регулярна щомісячна, а в окремих випадках, одноразова виплата; 3) грошова форма надання пенсії; 4) фінансування за рахунок коштів страхових фондів і бюджету; 5) особливі підстави надання (досягнення пенсійного віку чи вислуга років, інвалідність, втрата годувальника); 6) залежність розміру пенсії від тривалості сплати страхових внесків та заробітку (доходу) або розміру відрахувань до недержавного (накопичувального) пенсійного фонду; 7) юридична чи фактична непрацездатність отримувача пенсії; 8) особлива мета – надання стабільного засобу до існування, що є головним чи одним з основних джерел забезпечення життєдіяльності.

Таким чином, пенсія – це встановлена законом чи договором щомісячна (в окремих випадках одноразова) грошова виплата, що надається особі із спеціально створених для цього страхових фондів чи бюджетних коштів в разі досягнення нею пенсійного віку (вислуги років), інвалідності чи втрати сім'єю годувальника у сукупному розмірі не нижче прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з метою компенсації реально чи ймовірно втрачених засобів до існування [6, с. 446].

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів:

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі – солідарна система), що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі – накопичувальна система пенсійного страхування), що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення [1].

Трирівнева структура нової української пенсійної системи передбачає значні зміни у чинній солідарній системі пенсійного страхування та створення принципово нових для України елементів системи пенсійних накопичень. На відміну від реформованих систем пенсійного страхування таких країн, як Молдова, Казахстан, Киргизія, в Україні виплати пенсій з системи загально-

обов'язкового державного пенсійного страхування відбуватимуться за рахунок двох складових. Це виплати з реформованої солідарної пенсійної системи, побудованої на принципах «соціального страхування» та «солідарності поколінь», і виплати з другого рівня – обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, яка формуватиметься за рахунок відрахувань частини обов'язкових внесків до пенсійної системи. При цьому другий рівень впроваджуватиметься лише після формування необхідних економічних передумов і створення налагодженої та ефективної системи державного нагляду та регулювання у цій сфері, а також необхідної інфраструктури.

Така конфігурація української системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування дозволить розподілити ризики, пов'язані з виплатою пенсій з першого та другого рівнів пенсійної системи, і, таким чином, застрахувати майбутніх пенсіонерів від негативних демографічних тенденцій та коливань у економічному розвитку держави [3].

Отже, слід зазначити, що нове пенсійне законодавство України визначає повний спектр питань щодо впровадження та функціонування в державі ефективної трирівневої системи пенсійного страхування, яка дозволить розподілити ризики, пов'язані зі змінами демографічної ситуації (до чого більш чутлива солідарна система) та з коливаннями в економіці та на ринку капіталів (що більше відчувається у накопичувальній системі) між трьома її складовими. Такий розподіл ризиків дозволить зробити пенсійну систему фінансово більш збалансованою та стійкою, що застрахує працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і є принципово важливим та вигідним для них.

На відміну від пенсій – основного та постійного джерела засобів для існування – допомоги, як правило, є допомогою, що тимчасово замінює заробітну плату або є додатком до основного джерела засобів до існування, або виступають як допомога за відсутності основних джерел засобів до існування [5].

Фахівці права соціального забезпечення під соціальними допомогамі розуміють щомісячні, періодичні чи одноразові грошові виплати, що призначаються фізичним особам за рахунок страхових фондів, недержавних фондів, а також бюджетних коштів з метою заміщення втраченого чи відсутнього доходу або надання соціальної підтримки у випадках і на умовах, передбачених законом.

Порівняно з пенсіями соціальні допомоги: 1) можуть установлюватися на загальнодержавному і місцевому рівні; 2) відсутній вичерпний перелік їх установлення; 3) метою їх надання є компенсація тимчасово втраченого заробітку чи понесення додаткових витрат або заміщення відсутніх засобів до існування; 4) належать до короткотермінових чи одноразових виплат; 5) підставою їх надання є складні життєві обставини, що мають тимчасовий характер; 6) розраховані як на працюючих, так і непрацюючих осіб [6, с. 448].

Можна виокремити три групи допомог.

Перша – це допомоги, які виплачуються з метою надання допомоги замість втраченого з поважної причини заробітку. Така допомога надається протягом нетривалого часу в розмірі, близькому до середньомісячного заробітку. Характер призначення цих допомог виключає можливість їх отримання одночасно із

заробітною платою, хоча і допускає їх виплату одночасно з пенсією. До цієї групи належать допомоги з тимчасової непрацездатності, вагітності та пологах.

Друга група – це допомоги, які надаються як додаткова допомога до заробітку або до допомог першого виду. Ця допомога вже не є заміною основного джерела засобів до існування, а покриває додаткові витрати. Залежно від того чи йдеться про покриття разових додаткових витрат, чи систематичних, встановлюються щомісячні та одноразові допомоги. До таких допомог належать: допомога при народженні дитини, допомога малозабезпеченим сім'ям.

Третя група – це допомога, яка надається тим, у кого відсутні або можуть бути відсутні зарплата, пенсія та інші доходи. Прикладом такої допомоги є допомога інвалідам з дитинства.

Отже, соціальна допомога – це особлива форма соціального забезпечення населення України, яка має свої специфічні ознаки. Надання державою права своїм громадянам на соціальну допомогу є важливим напрямком її соціальної політики, як гарантованого захисту від бідності та нужденності кожного, хто з об'єктивних причин потребує матеріальної підтримки. Однак, на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку розмір соціальної допомоги в більшості випадків не забезпечує громадянам достатнього життєвого рівня, оскільки прожитковий мінімум, визначений відповідно до законодавства України, не враховує всіх нормальних життєвих потреб людини. Тому, для вдосконалення системи державних соціальних допомог, варто чітко визначити підстави та умови призначення різних видів соціальної допомоги, систематизувати законодавство в цій сфері та привести його у відповідність до міжнародних стандартів [5].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 49-51. – ст. 376
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – 141 ст.
3. Кропельницька С. О. Соціальне страхування : навч. пос. / С. О. Кропельницька, Т. В. Солоджук – К. : Центр учб. л-ри. – 2013. – 336 с.
4. Кудряшов В.П. Курс фінансів : навч. пос. / В.П. Кудряшов – К. : Знання. – 2008. – 431 с.
5. Опришко В. Ф. , Шульженко Ф. П. , Шимон С. І. та ін. Правознавство: підручн. / За заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. – К.: КНЕУ – 2003. – 767 с.
6. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навч. пос. / Б. І. Сташків. – Ч : ПАТ «ПВК» «Десна» – 2016. – 692 с.

Сигидин В. М.

аспірант

*Науково-дослідного інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА ЯК РЕЄСТРАТОРА РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Важливою сферою застосування норм права для реалізації суб'єктивних прав і законних інтересів громадян є нотаріальна діяльність. У світовій практиці нотаріат існує не одне тисячоліття, він пережив різні організаційні форми постійно видозмінюючись відповідно до умов епохи. Як слушно зазначається в сучасній юридичній літературі, унікальність інституту нотаріату полягає в тому, що він володіє дуалістичною природою, функціонуючи на межі приватної та публічної сфер, будучи за своєю суттю сполучною ланкою між громадянським суспільством і державою [1, с. 167–168].

Аналізуючи правовий статус нотаріуса як особи, що вчиняє реєстраційні дії, насамперед зазначимо, що останній наділений як загальним, так і спеціальним правовим статусом. Загальний правовий статус похідний від конституційного і властивий кожному громадянину, а спеціальний – виникає з моменту призначення на посаду [2, с. 416]. Відповідно складовими елементами правового статусу нотаріуса є: принципи і гарантії його правового статусу; права і обов'язки нотаріусів; відповідальність за порушення правил здійснення нотаріальної діяльності [1, с. 182]. Категорії нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність, незважаючи на організаційні відмінності і неспівпадаючу компетенцію, мають рівний статус при здійсненні нотаріальної діяльності та ідентичні правові наслідки вчинених ними нотаріальних дій. Так, поділ нотаріусів на державних і приватних є досить умовним і по суті здійснюється на підставі різниці внутрішньої організаційної структури нотаріальної діяльності і джерел її фінансування. Повноваження ж приватних і державних нотаріусів є цілком ідентичними. Це дає підставу говорити про правовий статус нотаріуса взагалі, не уточнюючи його приналежність до державного чи приватного, оскільки в контексті розкриття питання призначення юридичної відповідальності за порушення, правовий статус нотаріуса визначається на підставі здійснюваних ним повноважень і функцій, а тому є однаковим як для державних, так і для приватних нотаріусів. Разом з тим державний нотаріус має також додатковий статус працівника юридичної особи – державної нотаріальної контори, що суттєво при застосуванні до нотаріуса заходів дисциплінарної та цивільно-правової відповідальності [3, с. 44].

Отже, виходячи зі змісту ст. 1 Закону України «Про нотаріат», нотаріат в Україні в своїй організаційно-структурній побудові, у взаємодії з Міністерством юстиції України та його органами, включає в себе систему органів нотаріату та посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші дії (в тому числі й реєстрацію ре-

чових прав на нерухоме майно), з метою надання їм юридичної вірогідності. Зважаючи на наведене, можемо зробити висновок, що державні нотаріуси є суб'єктами владних повноважень. Натомість правовий статус приватних нотаріусів є доволі дискусійним в питанні віднесення їх до посадових чи службових осіб.

Одразу ж зазначимо, що в науковій літературі думки з цього приводу кардинально різняться. На думку одних дослідників, нотаріус належить до службових осіб через те, що виконує відповідні обов'язки за спеціальним повноваженням, тимчасово здійснюючи публічно-правові функції без обіймання певної посади, які нею (посадою) обумовлюються, або як виконання певних обов'язків особою, яка виконує їх на підставі законодавчих та інших нормативних чи розпорядчих актів (наприклад, наказу, розпорядження тощо), що є правовою підставою для виконання таких функцій та обов'язків [4, с. 257]. На думку інших дослідників, віднесення нотаріуса (як державного, так і приватного) до службових осіб виявляється неможливим, хоча факт наявності у нотаріуса особливих повноважень і можливостей не викликає сумнівів. Нотаріальна діяльність, в межах здійснення якої нотаріус реалізує особливий правовий статус, є його професійною діяльністю. Тому доцільно говорити саме про його професійні повноваження [5, с. 8]. Третя точка зору з цього приводу, пов'язана з обґрунтуванням доцільності визнання нотаріуса (навіть приватного) посадовою особою, діяльність якої забезпечує належний правовий контроль у сфері цивільного обігу [6, с. 78]. За висловленим в доктрині четвертим підходом пропонується виділяти державного нотаріуса як службову особу у разі, якщо він виконує організаційно-розпорядчі обов'язки, а саме – коли він, відповідно до ст. 17 (ч. 3) Закону України «Про нотаріат», є завідувачем і очолює нотаріальну контору, здійснюючи керівництво підпорядкованими йому працівниками [7, с. 7].

Проаналізувавши вищенаведені думки, вважаємо за доцільне підтримати запропоновану В. В. Комаровим та В. В. Баранковою позицію про доцільність віднесення як державних, так і приватних нотаріусів до посадових осіб, діяльність яких забезпечує належний правовий контроль у сфері цивільного обігу. До такого висновку приходимо, зважаючи на дуалістичний (публічно-приватний) статус нотаріуса, який обумовлює необхідність віднесення його до посадових осіб незалежно від того, що він не перебуває на державній службі і не входить до штату державного апарату. Ця виключність його правового становища проявляється в тому, що нотаріус виконує функції державної влади (є суб'єктом правовідносин, що складаються у галузі здійснення нотаріальної діяльності, наділений повноваженнями у цій сфері та зобов'язаний дотримуватися вимог закону щодо здійснення спеціальних процедур).

Приватний нотаріус є самостійним суб'єктом правовідносин, що виникають у галузі нотаріальної діяльності. Він не перебуває на державній службі, не отримує заробітної платні із бюджету і здійснює свою діяльність як особа вільної юридичної професії. Приватний нотаріус на свій розсуд вирішує питання, пов'язані з орендою чи викупом приміщення, де буде розташоване його робоче місце, забезпечує відповідність останнього вимогам, що до нього ставляться, укладає трудові договори із працівниками та оплачує їх роботу тощо. Тобто,

приватні нотаріуси не перебувають у штаті державного органу і організують свою діяльність самостійно [8, с. 46]. Відповідно специфіка правового статусу нотаріуса та його професійні обов'язки визначають роль приватного нотаріуса як суб'єкта, який є незалежним від державного апарату та виконує функції охорони та захисту прав фізичних та юридичних осіб щодо встановлення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків, відносно яких закон визначив нотаріальну форму реалізації цього права.

Підсумовуючи, слід наголосити, що передання функцій державного реєстратора нотаріусам є нововведенням законодавця, який обрав принципово новий підхід до визначення органів, що займаються реєстрацією речових прав на нерухоме майно. Такий підхід законодавця до вирішення цієї проблеми відіграв позитивну роль у формуванні системи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, шляхом виключення множинності реєстраційних органів та створення відкритого, прямого і прозорого доступу до системи для реєстраційних цілей і одержання інформації про будь-який об'єкт нерухомості будь-якою особою, яка пред'явила документ, що посвідчує особу, а також подала відповідну заяву.

Список використаних джерел:

1. Денисяк Н. М. Правові засади діяльності нотаріату за законодавством України: матеріальний та процесуальний аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2017. С. 167–168, 182.
2. Гамаль І. А. Сучасний стан розвитку системи нотаріату в Україні // Актуальні проблеми державного управління. 2008. № 2. С. 416.
3. Коротюк О. В. До питання про визнання нотаріуса службовою особою // Адвокат. 2013. № 3. С. 44.
4. Нелін О. І. Еволюція спадкового права в Україні (історико-правовий аспект): монографія. К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2009. С. 257.
5. Коротюк О. В. Нотаріус як спеціальний суб'єкт злочину : дис. ... канд. юрид. наук. К., 2014. С. 5.
6. Комаров В. В. Нотаріат в Україні : підруч. / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. Х. : Право, 2012. С. 78.
7. Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.08. Львів, 2006. С. 7.
8. Коляда О. П. Нотаріус як сторона в адміністративному судочинстві України // Право і безпека: Науковий журнал. 2009. № 5(32). С. 46.

Скрипка А. О.

студентка

Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АЛІМЕНТИ ПО-НОВОМУ

Аліментні зобов'язання батьків і дітей є аліментними зобов'язаннями першої черги. Згідно статті 51 КУ батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Згідно статті 52 КУ утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу[4]. Обов'язок з виплати аліментів на дітей несуть повнолітні і неповнолітні батьки. Згідно статті 141 СКУ мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно чи вони у шлюбі. Розірвання шлюбу між батьками, проживання окремо від дитини не впливає на обсяг їх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини[5]. Суд може позбавити батьківських прав, але це не звільняє батьків від обов'язку утримувати дитину. Існує 3 види зобов'язань батьків щодо дітей:

– **обов'язання з утримання неповнолітніх дітей** виникає з родинного зв'язку між батьками й дитиною; неповноліття; відсутність підстав звільнення батьків від сплати аліментів, за винятком обставин, передбачених ст. 188 СКУ.

– **Зобов'язання з утримання непрацездатних повнолітніх дітей** виникає з родинного зв'язку батьків і дитини; повноліття; непрацездатності і нужденності дитини; можливості батьків надати матеріальну допомогу. СКУ передбачає збереження права на аліменти і за повнолітньою працездатною дитиною, яка продовжує навчання, але не може самостійно забезпечити себе необхідними засобами існування, до досягнення 23-річного віку (ст. 199 СК).

– **Зобов'язання з додаткових витрат на утримання** – за ст. 185 СК той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину і той, до кого вимога про стягнення не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, викликані особливими обставинами (приклад, хвороба)[1].

8 липня 2017 в Україні набрав чинності новий закон про виплату аліментів (ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів»). Законодавці внесли зміни до Сімейного і Цивільного процесуального кодексів, ЗУ «Про судовий збір» [2].

Новим законом були внесені зміни до статті 179 СКУ – відтепер аліменти визнаються власністю дитини, а не того з батьків, на ім'я кого вони виплачуються, хоча за ним залишилось право розпоряджатися аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини.

За статтею 180 СКУ батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю або за рішенням суду. За домовленістю між батьками той з них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі. Закон вніс зміни в п.3 ст. 181 СКУ – тепер за рішенням суду кошти на утримання дитини присуджуються у частці від доходу її

матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників, разом з яким проживає дитина.

Внесені зміни до ст. 182 СК – тепер при визначенні розміру аліментів суд враховує не тільки стан здоров'я і матеріальний дитини та платника, наявність у платника «утриманців», а й наявність рухомого/нерухомого майна, грошових коштів та доведені стягувачем аліментів витрати платника на придбання нерухомого/рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платник не доведе джерело походження коштів. Статтю було доповнено пунктом 2, за яким розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. І найголовніша, на мою думку зміна, суттєво збільшений мінімальний розмір аліментів на одну дитину, якщо раніше він не міг бути меншим 30% від прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, то тепер він не може бути меншим, ніж 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Нагадаю, що з 2017 року прожитковий мінімум для дітей:

- до 6 років становить: з 1 січня 2017 по 30 квітня – 1 355 гривень, з 1 травня по 30 листопада – 1 426 гривень, з 1 грудня – 1 492 гривні.
- від 6 до 18 років: з 1 січня 2017 по 30 квітня – 1 689 гривень, з 1 травня по 30 листопада – 1 777 гривень, з 1 грудня – 1 860 гривень.

Згідно статті 183 СКУ частка заробітку (доходу) матері, батька, яка буде стягуватися як аліменти на дитину, визначається судом. Новий закон закріпив п. 5 статті 183 СКУ принцип визначення розмір часток залежно від кількості дітей, який був прописаний у старому КЗППС – той з батьків і інших законних представників, з яким проживає дитина, може звернутися до суду з заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів у розмірі на 1 дитину – 1/4, на 2 дітей – 1/3, на 3 і більше – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше 10 прож. мінімумів на дитину відповідного віку на кожную дитину.

Згідно змінам в статті 184 СКУ відтепер суд за заявою одержувача визначає розмір аліментів у твердій грошовій сумі. Той з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина, має право звернутися до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів у розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Доповнені положення щодо часу, з якого присуджуються аліменти в статті 191 СКУ тепер аліменти на дитину присуджуються за рішенням суду не лише з дня пред'явлення позову, а й в разі подання заяви про видачу судового наказу з дня подання такої заяви. Нагадаю, що розмір аліментів, визначений за рішенням суду або домовленістю між батьками, може бути зменшено або збільшено за рішенням суду за позовом платника або одержувача аліментів у разі зміни матеріального або сімейного стану, погіршення або поліпшення здоров'я когось із них та в інших випадках, передбачених цим Кодексом.

Зміни сталися і щодо стягнення заборгованості за аліментами, так заборгованість за аліментами, присудженими у частці від доходу, визначається виходячи з фактичного заробітку, який платник одержував за час, протягом якого не провадилося стягнення, незалежно одержано дохід в Україні чи за кордоном. Заборгованість за аліментами платника, який не працював на час виникнення

заборгованості чи є ФОП і перебуває на спрощеній системі оподаткування, або є громадянином України, який заробляє у державі, з якою Україна не має договору про правову допомогу, визначається з середньої заробітної плати працівника даної місцевості. У разі встановлення джерела і розміру доходу платника, який він одержав за кордоном, за заявою одержувача держвиконавець, приватний виконавець здійснює перерахунок заборгованості. Розмір заборгованості за аліментами обчислюється державним виконавцем, приватним виконавцем, а в разі виникнення спору – судом (стаття 195 СКУ) [5].

Зміни торкнулися відповідальності за прострочення сплати аліментів, та нововведення оплати додаткових витрат на дитину. Так, у разі виникнення заборгованості з вини платника, одержувач має право стягнення неустойки у розмірі 1% суми несплачених аліментів за кожен день прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня повного погашення або ухвалення судом рішення про стягнення пені, але не більше 100% заборгованості. За прострочення оплати додаткових витрат з вини платника, він зобов'язаний на вимогу одержувача додаткових витрат сплатити суму заборгованості з урахуванням індексу інфляції за весь час прострочення та 3% річних з простроченої суми. Платник додаткових витрат прострочив оплату, якщо не виконав обов'язок оплати у строк за рішенням суду чи домовленістю, а за відсутності чи невстановлення строку – після спливу 7 днів після пред'явлення відповідної вимоги одержувачем додаткових витрат, який фактично їх оплатив.

Основною, на мою думку зміною в ЦПКУ була конкретизація стягнення аліментів і додаткових витрат в наказовому провадженні. Для початку зрозуміємо, що таке наказне провадження, це самостійний і спрощений вид судового провадження у цивільному судочинстві при розгляді окремих категорій справ, у якому суддя в установлених законом випадках за заявою особи, якій належить право вимоги та органів і осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, без судового засідання і виклику стягувача та боржника на основі доданих до заяви документів видає судовий наказ, який є особливою формою судового рішення.

Новий закон доповнив вимоги видачі судового наказу в статті 96 ЦПКУ, так раніше судовий наказ видавався, якщо: заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати; про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника; про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіо з урахуванням індексу інфляції і 3% річних, нарахованих заявником на суму заборгованості; про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів.

Тепер якщо: заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на дитину – 1/4, на двох – 1/3, на 3 і більше дітей – половини заробітку платника аліментів, та не більше 10 прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб;

про стягнення аліментів у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо вимога не пов'язана з встановленням і оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення заінтересованих осіб[6].

Заява про видачу судового наказу подається у письмовій формі до суду першої інстанції. За подання заяви про видачу судового наказу справляється судовий збір у розмірі, встановленому законом. У разі відмови в прийнятті заяви про видачу судового наказу чи в разі скасування судового наказу внесена сума судового збору стягувачу не повертається. Так, новий закон вніс зміни до ЗУ «Про судовий збір» звільнивши від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях не лише позивачей у справах про стягнення аліментів, а з оплати додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію чи зміну способу стягнення[3].

Щодо позовного провадження, то було доповнено статтю 110 ЦПК «позови про стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, про визнання батьківства відповідача, позови, що виникають з трудових правовідносин, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача». Та внесено заборону в статтю 201 ЦПК, що не допускається зупинення провадження у справі про стягнення аліментів з підстави наявності спору про батьківство материнство, визначення місця проживання дитини, про участь одного з батьків чи родичів у вихованні дитини, спілкуванні з дитиною.

Загально відомо, що зобов'язання батьків з утримання неповнолітніх дітей припиняються досягненням дітьми повноліття (ст. 180 СК). Придбання дитиною повної дієздатності до досягнення повноліття в результаті народження у неї дитини, реєстрації шлюбу, укладення трудового договору або реєстрації особи як підприємця не є підставою для припинення обов'язку батьків щодо її утримання. Законодавство передбачає випадки припинення аліментних обов'язків батьків і до досягнення дітьми повноліття. В статті 188 СКУ зазначено, що батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби тільки за рішенням суду. Якщо дитина перестане отримувати дохід чи дохід зменшився, заінтересована особа має право звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів. Зобов'язання батьків щодо утримання припиняється у разі усиновлення дитини, бо усиновлювачу надаються права і накладаються обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у тому обсязі, що мають батьки щодо дитини. Позбавлення батьківських прав не є підставою для припинення аліментного зобов'язання між батьками та неповнолітніми дітьми, суд на вимогу позивача або за власною ініціативою одночасно з позбавленням батьківських прав може вирішити питання про стягнення аліментів. Влаштування дитини до закладу охорони здоров'я, навчального або іншого закладу не припиняє зобов'язання батьків щодо утримання. Обов'язок батьків утримувати дитину припиняється за смерті однієї з сторін – платника аліментів і дитини. Це пояснюється тим, що аліментні зобов'язання мають особистий характер і не передбачають наступництва.

Припинення договору про сплату аліментів на дитину через сплив його строку дії чи за інших передбачених у договорі підстав не спричинює припинення аліментного зобов'язання батьків, яке встановлено законом, бо це аліментне зобов'язання виникає не з договору, а з закону і припиняється при настанні обставин, установлених законом. Після припинення строку договору батьки більше не повинні сплачувати аліменти відповідно до умов договору, тобто у формі, розмірі, строки, визначені в ньому. Але СКУ передбачає один випадок, коли аліментне зобов'язання може бути припинене за договором – за ст. 190 СКУ право на аліменти на дитину може припинитись через набуття права власності на нерухоме майно шляхом укладення про це нотаріально посвідченого договору тим з батьків, з ким проживає дитина і тим, хто проживає окремо від неї, з дозволу органу опіки та піклування. Якщо дитина досягла 14 років, вона бере участь в укладенні цього договору. Набувачем права власності на нерухоме майно є дитина чи дитина і той з батьків, з ким вона проживає на праві спільної часткової власності. Але укладення такого договору не звільняє того з батьків, хто проживає окремо, від обов'язку брати участь у додаткових витратах на дитину.

Список використаних джерел:

1. Баулін О.В., Лебідь В.І., Матвеев П.С., Пожидаєва М.А. Адвокатський іспит: підготовчий курс: Навч. посіб: 5-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 832 с. – ISBN 978-617-566-337-0

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів» [Електронний ресурс] // від 17.05.2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2037-19/paran6#n6>

3. Закон України «Про судовий збір» [Електронний ресурс] // В новій редакції від 08.07.2017. – 08.07.2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/paran231#n231>

4. Конституція України [Електронний ресурс] // В новій редакції від 30.09.2016. – 28.06.1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

5. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] // В новій редакції від 08.07.2017. – 10.01.2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

6. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // В новій редакції від 03.08.2017. – 18.03.2004. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Скрипник В. Л.

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри галузевих юридичних наук

Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Гібридна війна (англ. Hybrid warfare) – військова стратегія, яка об'єднує звичайну війну, малу й кібервійну. Також термін «гібридна війна» використовують для опису атак із застосуванням ядерної, біологічної та хімічної зброї, саморобних вибухових пристроїв та інформаційної війни [1].

В умовах гібридних війн, у яких інформаційна війна невід'ємною їх складовою, інформація є важливою наступальною зброєю. Таке широке залучення інформації в цивільний оборот, визнання її самостійним об'єктом цивільних прав, зумовлює потребу з'ясування правової природи інформації, її правового режиму, виокремлення спеціальних ознак, як дозволяють розглядати її в якості особливого об'єкту цивільного обороту, та визначення місця інформації в системі об'єктів цивільних прав з врахуванням різновидів існуючої інформації.

Відповідно до ст. 177 ЦК України (далі ЦК), об'єктом цивільних прав є інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Положення щодо оборотоздатності об'єктів цивільних прав законодавець поширює і на інформацію яка, в якості об'єкта цивільних прав, може вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вона не вилучена з цивільного обороту, або не обмежена в обороті, або не є невід'ємною від фізичної чи юридичної особи (ст. 178 ЦК).

Інформацію як об'єкт цивільного права розглядають у таких проявах: як особисте немайнове благо у комплексі благ, перерахованих у ст. 201 і Книзі другій ЦК України; як результат інтелектуальної діяльності, тобто як об'єкт виключно прав, врегульованих у ст. 199 ЦК України; як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об'єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням особливостей і специфіки його як об'єкта особливого роду [5, с. 269].

У ст. 1 Закону України «Про інформацію» під інформацією розуміються – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [3].

За своєю правовою природою інформація є подільною, споживною, рухомою категорією, наділеною індивідуально-визначеними ознаками речі, і за певних умов може приносити її володільцю дохід.

За видами цивільно-правових відносин, до яких належить той чи інший вид інформації інформацію запропоновано класифікувати на: 1) інформацію яка є самостійним особливим об'єктом цивільних прав (відомості та інші види інформації, які не належить, до двох наступних видів); 2) інформація як об'єкт виключних прав інтелектуальної власності (твори); 3) інформація як об'єкт особистих немайнових прав (особисте немайнове благо) [7, с. 214].

Інформація може бути відомою інформацією, новою (сформованою, виведеною, згрупованою, виокремлено тощо) і інформацією новою творчою (створеною) інформацією [6, с. 133].

Не всі види інформації є об'єктами будь-яких правових зв'язків і мають властивості об'єкту цивільних прав. Загальнодоступна за своїм характером інформація для якої характерна така ознака як «спільність для всіх» не виступає як об'єкт цивільних прав.

За порядком доступу інформації поділяється на: 1) відкрити; 2) з обмеженим доступом, можливість набуття якої обмежується в інтересах осіб чи суспільства, а її розголошення може завдати їм шкоди цим суб'єктам. В законодавстві встановлена презумпція відкритості інформації, оскільки будь-яка інформація є відкритою, окрім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

Встановлення балансу між публічними та приватними інтересами залежить від мети запровадження обмежень і її легітимності та пропорційності здійснених обмежень меті [9, с. 70].

Закон України «Про державну таємницю» залежно від ступеня секретності і важливості («особливої важливості», «цілком таємно», «таємно») визначає ступінь обмеження доступу до таємної інформації та рівень її охорони державою [2]. Таємна інформація не відповідає ознакам публічності, оскільки вилучена із вільного цивільного обороту, що унеможлиблює її розгляд як об'єкта цивільних прав.

Забезпечення інформаційної безпеки вирішується не лише виявленням, оцінкою та попередженням загроз інформаційним системам та ресурсам, захистом прав юридичних та фізичних осіб на інтелектуальну власність, збирання, накопичення та використання інформації, а і захистом державної, службової, комерційної, особистої та інших типів таємниці [8, с. 31].

Основними ознаками таємниці є: 1) властивість інформації; 2) режим обмеженого доступу до неї третіх осіб; 3) належність тій чи іншій особі; 4) розголошення може завдати матеріальну чи моральну шкоду [12, с. 316].

Загальними ознаками оборотоздатності об'єкту вважаються: корисність, тобто, здатність задовольняти потреби суб'єкта (споживчу вартість, цінність); доступність до володіння (обладання); визначеність (відособленість); об'єктивованість, від'ємність від суб'єкта та здатність бути наданим однією особою іншій; здатність бути оціненим у грошах [10, с. 137].

Особливості інформації як об'єкта цивільних прав: 1) інформація є благом нематеріальним і не зводиться до нематеріального носія. Інформація може пережити свого нематеріального носія і залишитися в пам'яті людей, а може навпаки втратити значення до моменту знищення носія, або втратити свою цінність; 2) інформація є не споживним благом не підлягає фізичному зносу але підлягає моральному старінню; 3) ознака поширюваності. Інформація підлягає необмеженому тиражуванню; 4) має різноманітні форми відокремленості від носія інформації. Фіксація може бути у різних формах – письмовій, візуальній, акустичній тощо. Зміст не залежить від форми фіксації і способу пред'явлення; 5) обмеженість доступу до інформації (відкриті інформресурси, з обмеженим доступом і

ресурси доступ до яких заборонено обмежувати [13, с. 237]. Не можна не погодитися з твердженням, що однією із важливою ознак інформації є можливість обротоздатності, точніше, можливість надання прав на інформацію іншим особам на підставі цивільно-правових договірних зобов'язань [4, с. 61].

Інформація в цивільному обороті виступає перш за все як особливий об'єкт договірних відносин, пов'язаних із її збиранням, пошуком, зберіганням переробкою, використанням [11, с. 71].

Інформація може існувати на момент виникнення правових зв'язків між суб'єктами або з'явитися в період їх існування або як наслідок їх виникнення.

Зазначимо водночас, що якщо форма фіксації не впливає на зміст інформації, проте саме форма фіксації (письмова, відео, аудіо, усна) може впливати на визнання її достовірною чи на сам факт її поширення чи розголошення з настанням відповідних правових наслідків, а сама інформація в цьому випадку набуває речових ознак.

Таким чином можна дійти висновків, що інформація як об'єкт цивільних правовідносин являє собою немайнове благо, яке існує в об'єктивній формі у вигляді відомостей про суб'єкта цивільних правовідносин, його діяльністю та пов'язаних з ним процесах або відображає характеристику та властивості певного об'єкту. За своєю правовою природою інформація є подільною, споживною, рухомою категорією, наділеною індивідуально-визначеними ознаками речі, і за певних умов може приносити її володільцю дохід.

Інформація в уречевленій формі (на папері, перфокарті, магнітній стрічці, електронному носію, електромагнітні поля, звукові хвилі та ін.) може виступати об'єктом цивільно-правових договорів по передачі у власність (купівля-продаж, міна, дарування), по передачі в тимчасове користування (найм, позичка), на надання послуг, виконання робіт, виступати як внесок в статут господарського товариства, успадковуватися, виступати як самостійний об'єкт захисту порушеного права. Форма фіксації інформації впливає на її оцінку як достовірної, а зафіксована інформація набуває своєрідних речових ознак і виступає як індивідуально визначена, подільна, споживна річ, яка за певних умов може приносити дохід. Загальнодоступна за своїм характером інформація «спільна для всіх» не виступає як об'єкт цивільних прав, оскільки відсутній сенс в необхідності забезпечення доступу до неї.

Інформація може виступати самостійним об'єктом цивільних правовідносин, якщо вона, як правило, задокументована в будь-якій формі, так і акцесорним, у правовідносинах де неправомірне розголошення інформації спричинило протиправне заподіяння моральної шкоди законним правам та інтересам особи.

Інформація з огляду на її поширеність посідає особливе місце в системі цивільних прав. Правовий режим окремих видів інформації визначається спеціальними актами цивільного законодавства, які враховують її особливість та визначають співвідношення публічних і приватних інтересів при її пошуку, збиранні, зберіганні, переробкою, поширенням та використанням в різних сферах суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. <http://veche.kiev.ua/journal/4615/>
2. Закон України «Про державну таємницю» Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
3. Закон України «Про інформацію» Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
4. Кодинець А.О. Інформація як об'єкт цивільно-правової охорони / А.О.Кодинець // Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія Право. -2016. –
5. Кохановська О.В. Втілення та реалізація ідей розробників ЦК України щодо нормативного закріплення поняття та видів об'єктів цивільних прав // Актуальні проблеми приватного права : Збірник статей до ювілею доктора юрид. наук, проф. Н.С.Кузнецової. / Відп. ред Р.А.Майданик та О.В.Кохановська. – К.: ПрАТ «Юрид практика», 2014. – С. 247-271.
6. Кохановська О.В. Творчість, інтелектуальна творча діяльність, інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності: співвідношення // Сучасні проблеми приватного права : збірник наук. праць, присвячених 80-ій річниці з дня народження Я.М. Шевченко / Відп. ред. Н.С. Кузнецова, Р.О. Стефанчук. – Київ : ВГО Асоц. цивілістів України, Друкарня Рута, 2012. – С.131-142.
7. Кохановська О.В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : монографія / О.В.Кохановська. – К. : Вид-поліграф. центр «Київський ун-т», 2006. – 463 с.
8. Кузьменко Б.В., Заїка Ю.О. Типи сучасного особливо небезпечного (шкідливого) програмного забезпечення: правові та технічні аспекти/ Б.В.Кузьменко, Ю.О.Заїка // Юридична наука. – 2013. – № 7. – С. 29-35.
9. Майданик Р.А. Розвиток приватного права України : монографія / Р.А. Майданик. – К.: Алерта, 2016. – 226 с.
10. Сліпченко С.О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів / С.О.Сліпченко: монографія. – Х : Діса плюс, 2013. – 552 с.
11. Українське цивільне право : навч. посіб. : 3-тє вид. перероб. і доп. / За ред. Ю.О.Заїки. – К.: ЦУЛ, 2014. – 356 с.
12. Федюк Л.В. Особисті немайнові права юридичних осіб : монографія / Л.В.Федюк.– Івано-Франківськ : Прикарпатський націон. ун-т ім. В.Стефаніка, 2013. – 500 с.
13. Цивільне право України: Загальна частина : підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 3 вид., перероб і доп. К.: Юрінком Інтер, 2000. – 976 с.

Сліпченко С. О.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЗАКОН ЯК ПРАВОПОРОДЖУЮЧИЙ ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ВІДНОСИН

Аналіз цивільного законодавства України дозволив частині науковців дійти висновку, що специфіка впорядкування особистих немайнових відносин опосередковується механізмом їх правового регулювання немов би «автоматично» та уніфіковано для всіх категорій їх учасників. На їх думку, автоматичність і уніфікованість проявляється в тому, що єдиним чи основним правопороджуючим юридичним фактом, а відтак активуючим регламентаційний вплив механізму правового регулювання особистих немайнових відносин, поряд з народження людини, є закон [1, с. 259; 2, с. 375–376]. Інші дослідники вважають, що подібне визначення кола підстав виникнення особистих немайнових правовідносин досить абстрактне та неповне. До нього входять і інші юридичні факти, а саме коло повністю охоплюється загальними положеннями виникнення цивільних прав та обов'язків, які закладені в ст. 11 ЦК України [3, с. 130–131].

Незважаючи на те, що перший підхід у теорії права є пануючим, заслуговує на підтримку протилежна думка. Так, С. О. Погрібний досить обґрунтовано стверджує, що «цивільні права та обов'язки не можуть виникати безпосередньо на підставі норм цивільного права, а вимагають кожного разу наявності певного юридичного факту» [1, с. 261]. Такої ж думки дотримується і Н. С. Кузнецова. Вона зазначає, що закон лише закріплює юридичні факти, які, власне, і є підставами виникнення правових наслідків, тобто, останні виникають не в силу наявності самого нормативно-правового акта, а в силу обставин реальної дійсності, з якими закон пов'язує виникнення, зміну чи припинення суб'єктивних прав та обов'язків [4, с. 29]. Більше того, О. О. Красавчиков у категоричній формі стверджує, що поняття «правовідносини з закону» має бути повністю виключене з цивільного права. «Закон не є безпосередньою підставою динаміки конкретних правовідносин у спеціальному розумінні цього слова. Він стоїть над кожним правовідношенням, визнаючи ті чи інші факти як підстави руху правовідносин. Закон – це загальна та обов'язкова передумова динаміки правових зв'язків, але не сама підстава» [5, с. 181]. Повністю поділяючи такий підхід, відзначимо, що і особисті немайнові правовідносини виникають на підставах, передбачених законом, але не з самого закону. Причому, в даному випадку, уніфікованість упорядкування особистих немайнових відносин за допомогою механізму їх правового регулювання дозволяє стверджувати, що закон не є підставою виникнення особистих немайнових прав як елементу правовідносин, не тільки для фізичних, а й для юридичних осіб.

Таким чином, якщо закон не є юридичним фактом, то заслуговує підтримки позиція тих вчених, які вважають, що існують й інші правостворюючі підстави. На підтвердження такої позиції можна навести наступні приклади.

Наприклад, не викликає сумнівів, що з народженням у фізичної особи виникають такі права, як право на життя, право на охорону здоров'я, право на особисту недоторканність тощо. З досягненням відповідного віку закон пов'язує виникнення прав на самостійну зміну імені (ст. 295 ЦК України), вибір лікаря та методів лікування, відмову від лікування (ст. 284 ЦК України), достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я, у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, які стосуються здоров'я (ст. 285 ЦК України), донорство (ст. 290 ЦК України) тощо. Смерть фізичної особи є правопороджуючим юридичним фактом-подією для посттанативних особистих немайнових прав [3, с. 525–534]. Наприклад, з цією підставою пов'язано виникнення таких прав, як: право на повагу до людини, яка померла та до місця її поховання (ст. 298 ЦК України); прав членів сім'ї померлої особи або інших фізичних осіб, уповноважених членами сім'ї померлої, бути присутніми при дослідженні причин смерті, ознайомлюватись із висновками щодо причин смерті, оскаржувати такі висновки тощо (ч. 4 ст. 285 ЦК України). З порушенням особистих немайнових прав виникає обов'язок і відповідна йому правова вимога компенсації моральної шкоди (у разі її появи), поновлення порушеного особистого немайнового права, спростування недостовірної інформації (у разі її поширення), припинення протиправної поведінки тощо. І якщо виходити із двочленної структури суб'єктивного права, то право на захист і кореспондуючий йому обов'язок, які складають зміст охоронних правовідносин, виникають з моменту вчинення учасником особистих немайнових відносин правопорушення.

Правомірне одержання нотаріусом відомостей, у зв'язку зі вчиненням ним нотаріальних дій, або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, породжує у особи, якої ці відомості стосуються, право на нотаріальну таємницю. Відповідно, у нотаріуса, а також осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, в осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій як свідків чи інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці, виникає обов'язок зберігати у таємниці факт самого звернення особи до нотаріуса, предмет питання, умови та учасників правочину, мотиви укладення правочину, сам вид правочину, на користь кого він є вчиненим і т. ін. Формування особистих архівних документів, ведення особистого щоденника, які породжують, відповідно до ст. 303 ЦК України, право на особисті папери.

Підставою виникнення особистих немайнових правовідносин можуть бути і адміністративні акти. Зокрема, особисті немайнові правовідносини виникають між усиновлювачем та усиновленим з такого адміністративного акта, як усиновлення. А зважаючи на те, що юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації (ч. 4 ст. 87 ЦК України), то такий адміністративний акт, як державна реєстрація породжує право на її існування, яке подібне до права на життя у фізичної особи, на автономію, на найменування тощо.

До правостворюючих входять і такі юридичні факти, як правочини. Зокрема вважається, що на підставі договору про надання послуг зв'язку виникає право на таємницю кореспонденції, на підставі договору з адвокатом – право на адвокатську таємницю, на підставі договору банківського рахунку або вкладу – право на банківську таємницю тощо. До правостворюючого правочину відноситься і договір про створення зображення (портрету) фізичної особи на замовлення зображеної особи, наприклад, художником. У цьому разі виникає об'єкт авторського права – твір та об'єкт особистого немайнового права – зображення фізичної особи.

Таким чином, твердження, що закон є правостворюючим юридичним фактом у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин, є хибним.

Список використаних джерел:

1. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / С. О. Погрібний. – К., 2009. – 412 с.
2. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / В. Л. Яроцький. – Х., 2007. – 438 с.
3. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : моногр. / Р. О. Стефанчук ; відп. ред. Я. М. Шевченко. – К. : КНТ, 2008. – 626 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за відповід. ред. О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецова, В. В. Луць. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Т. 1. – 832 с.
5. Красавчиков О. А. Юридические факты в советском гражданском праве / О. А. Красавчиков. – М. : Госюриздат, 1958. – 183 с.

Софіюк Т. О.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
Інституту управління, технологій і права
Державного університету інфраструктури та технологій*

ПРОБЛЕМА УЗГОДЖЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ З ПРАВОМ НА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Під персональними даними в європейському праві розуміється вся інформація про фізичну особу, яка може бути ідентифікована. В сучасних умовах, коли персональні дані залучаються до звичайної практики контролю і зберігання з боку як публічного, так і приватного секторів, а влада заснована не стільки на силі, скільки на використанні інформації, що дозволяє контролювати поведінку індивіда, права людини в цій галузі потребують посилення захисту, запровад-

ження нових юридичних засобів [1, с. 77]. Водночас існують випадки, коли необхідне втручання у сферу індивідуальної свободи людини, оскільки вона живе у певному соціальному середовищі, де поряд з її правами повинні поважатися та забезпечуватися права інших осіб, а також враховуватись і публічні інтереси [2, с. 164].

Проблема узгодження права людини на захист персональних даних з правом на інформацію набуває особливого значення, коли персональні дані (інформація про особу) об'єднуються, «накладаються» і т. п. з результатами інтелектуальної, творчої діяльності, внаслідок чого має місце комплексний об'єкт відповідних цивільних відносин. Розглянемо це на такому прикладі.

Частина віршів збірки «З півночі» була включена Павлом Грабовським в лист до Івана Франка. Цей лист так вразив Франка, що він опублікував його разом з віршами [3, с. 231]. Іван Франко писав: «Одержавши... отсей твір – не твір, а документ важкого психічного настрою... ми друкуємо його з деякими пропусками. Може ш[ановний] автор... поремствує на нас за те, що друкуємо не самі вірші, а й прозу призначену мабуть для приватного вжитку. Та для нас вірші і проза в цьому творі однаково дорогі, а навіть вірші без прози подекуди не були б зрозумілі. Звертаємо на сей окрик сердечного болю... увагу освіченої громади...» [4].

Персональні дані, які їхній володілець, прагнучи на власний розсуд встановлювати міру розкриття інформації про себе, намагається втаємничити і культура, яка може вільно використовуватися кожним за його розсудом, якщо інше не передбачено законом, виявляються об'єднаними. Утворюється наділене унікальними властивостями цілісне явище – джерело інформації, що поєднує в собі риси твору і призначеного для приватного вжитку документа; просте відокремлення або розмежування цих двох елементів є неможливим, оскільки вони доповнюють одне одного, а категорії «приватного» й «публічного» в зазначеному джерелі переплітаються між собою. Автором твору і призначеного для приватного вжитку документа є одна особа; відомості, що містяться у творі та документі, взаємопов'язані. Внаслідок цього ознайомлення з результатами інтелектуальної, творчої діяльності стає втручанням у сферу індивідуальної свободи людини. В утвореному джерелі містяться знання, що мають для володільця персональних даних особливу цінність; він прагне обмежити вільний доступ третіх осіб до цих знань, оскільки їхнє поширення може заподіяти йому істотну шкоду. Разом з тим ці знання, що становлять персональні дані, мають значення для подальшого прогресу суспільства та якісних змін у підходах до вирішення його нагальних проблем саме завдяки об'єднанню, «накладанню» і т.п. інформації про особу з результатами інтелектуальної, творчої діяльності.

На наш погляд, правомірність доступу до певної інформації визначається її значенням для людей, здатністю задовольняти публічні потреби й інтереси. Інформація може втратити свою цінність для людства, окремої людини в тому випадку, якщо в результаті зняття невизначеності, що існувала до її отримання, не виникають знання. Водночас інформативність джерела інформації, а також цінність чи змістовність інформації, яку отримують від джерела, залежать від споживача відповідних відомостей. В розглядуваному нами прикладі йшлося про

оприлюднення інформації, втіленої в джерелі, що поєднує в собі риси твору й призначеного для приватного вжитку документа. На специфіку джерела даних відомостей наклала відбиток їхня природа – відбулося об'єднання персональних даних особи з результатами її інтелектуальної, творчої діяльності. Споживач інформації прийняв рішення про доцільність доведення її до відома громадськості за умови нерозголошення певних фактів з огляду на значення даної інформації як знань для подальшого прогресу суспільства та якісних змін у підходах до вирішення деяких його проблем.

Отже, з нашої точки зору, особам, зацікавленим в одержанні доступу до інформації, щодо якої існує конфлікт приватних і публічних інтересів, може бути наданий відповідний дозвіл за таких умов.

Цінність інформації для людства, окремої людини, її здатність формувати знання значною мірою залежать від її споживачів. Сьогодні в царині реалізації права на інформацію постала проблема, яка значно ускладнює дискусію про необхідність отримання відомостей, що належать до сфери індивідуальної свободи людини й мають значення як знання для вирішення проблем суспільства.

Ми стали більше цінувати доступність інформації, ніж її якість. Зрозуміти, де лише інформація, яка хай і актуальна сьогодні, але некорисна завтра, а де знання, яке актуальне завжди, – це уміння можна розвинути в собі лише при уважному читанні. Інформація стає знанням, коли встановлюються зв'язки. Через них і пізнається світ і наше місце в ньому. Зміст з'являється тоді, коли ми починаємо шукати знання, а не просто запам'ятовувати факти з актуального інформаційного порядку денного [5, с. 48]. Ми пропонуємо дозволити доступ до інформації з джерел, що сполучають риси твору і призначеного для приватного вжитку документа, для створення інформаційного продукту, оприлюднення якого призведе до формування знань у читачів. Умовою публікації може бути також необхідність досягнення згоди з усіма зацікавленими особами щодо нерозголошення певних фактів, які містяться в зазначених джерелах. Цінність новоствореного інформаційного продукту може підтверджуватися спеціальною експертизою, проведеною компетентними особами. Також для забезпечення можливості вільного користування ідеями та інформацією, які містяться в джерелах, утворених внаслідок об'єднання персональних даних особи з результатами її інтелектуальної, творчої діяльності, пропонуємо поширити дію авторського права на персональні дані, зафіксовані в відповідному джерелі.

Список використаних джерел:

1. Афанасьева Е. Г. Гарсиа Гонсалес А. Защита персональных данных: фундаментальное право XXI в.: сравнительное исследование / Е. Г. Афанасьева // Соц. и гуманитар. науки. Отеч. и заруб. лит. Сер. 4. Государство и право: РЖ / РАН. ИНИОН. – 2008. – № 3. – С. 76-79. – Реф. ст.: Garcia Gonzalez A. La proteccion de datos personales: derecho fundamental del siglo XXI. Un estudio comparado // Boletin Mexicano de derecho comparado. – Mexico, 2007. – Septiembre-Diciembre, N 120. – Mode of access: <http://www.juridicas.unam.mx/publica/rev/boletin/cont/120/art/art3.htm>.

2. Чернооченко С. І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичних осіб в Україні : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.03 / С. І. Чернооченко ; Університет внутрішніх справ МВС України. – Х., 2000. – 232 с.

3. Кисельов О. Примітки / О. Кисельов // Грабовський П. Поезії. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1953. – 248 с.

4. Ред. [Франко І.]. Журба П. Із дневника невольника. [Примітка до видання] [Електронний ресурс] / Ред. [Франко І.] // Житє і слово. – Львів, 1895. – Т. IV. – Кн. 6. – С. 313. – Електронна навчальна бібліотека української фольклористики. – Режим доступу: http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/wp-content/uploads/sites/3/2016/02/Zhytje_i_slovo_Lviv,1895_tom4.pdf. – Назва з екрану.

5. Макаревич Е. Демократия для юзеров. Вызовы, уготованные нам цифровой цивилизацией / Е. Макаревич // Фокус. – 2017. – № 29 (536). – 66 с.

Тімуш Д. І.
студентка

Науковий керівник: Лов'як О. О.
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри цивільного права та процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ

Опіка, піклування встановлюється над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування. Опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років, а піклування – над дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Опіка, піклування над дитиною встановлюється органом опіки та піклування, а також судом у випадках, передбачених Цивільним кодексом України.

Опікуном, піклувальником дитини може бути за її згодою повнолітня дієздатна особа. При призначенні дитині опікуна або піклувальника органом опіки та піклування враховуються особисті якості особи, її здатність до виховання дитини, ставлення до неї, а також бажання самої дитини. Не можуть бути опікунами, піклувальниками дитини особи, зазначені в статті 212 Сімейного кодексу України.

Якщо дитина постійно проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, функції опікуна та піклувальника щодо неї покладаються на адміністрацію цих закладів.

Орган опіки та піклування контролює умови утримання, виховання, навчання дитини, над якою встановлено опіку або піклування.

Дитина, над якою встановлено опіку або піклування, має право:

1) на проживання в сім'ї опікуна або піклувальника, на піклування з його боку;

2) на забезпечення їй умов для всебічного розвитку, освіти, виховання і на повагу до її людської гідності;

3) на збереження права користування житлом, у якому вона проживала до встановлення опіки або піклування. У разі відсутності житла така дитина має право на його отримання відповідно до закону;

4) на захист від зловживань з боку опікуна або піклувальника.

Встановлення опіки та піклування не припиняє права дитини на отримання пенсії, аліментів, відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника та інших соціальних виплат, призначених дитині відповідно до законів України, а також права власності дитини на ці виплати.

Дитина-сирота і дитина, позбавлена батьківського піклування, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, прийомній сім'ї, має право:

1) на всебічний розвиток, виховання, освіти, повагу до її людської гідності;

2) на збереження права користування житлом, у якому вона раніше проживала. У разі відсутності житла така дитина має право на його отримання відповідно до законодавства;

3) на пільги, встановлені законом, при працевлаштуванні після закінчення строку перебування у зазначеному закладі;

4) на безоплатну правову допомогу в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

Влаштування дитини до закладу, зазначеного у частині першій цієї статті, не припиняє права дитини на аліменти, пенсії, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника.

Опікун, піклувальник зобов'язаний виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток, забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти. Опікун, піклувальник має право самостійно визначати способи виховання дитини з урахуванням думки дитини та рекомендацій органу опіки та піклування. Опікун, піклувальник має право вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду. Опікун, піклувальник не має права перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками та іншими родичами, за винятком випадків, коли таке спілкування суперечить інтересам дитини. Цивільні права та обов'язки опікуна, піклувальника встановлюються Цивільним кодексом України. Підстави для виникнення права на оплату послуг опікуна та піклувальника, її розмір і порядок виплати встановлюються Кабінетом Міністрів України. Опіка, піклування над дитиною припиняється у випадках, встановлених Цивільним кодексом України.

Особа може бути звільнена від обов'язків опікуна або піклувальника дитини у випадках, передбачених Цивільним кодексом України, а також тоді, коли між опікуном, піклувальником та дитиною склалися стосунки, які перешкоджають здійсненню ними опіки, піклування.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.03.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
4. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>

Тімуш І. С.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного-правових дисциплін
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Сьогодні людство стоїть перед викликом гібридних війн. Саме такі війни породжують формування нового гібридного світу, або, точніше, – гібридного світоустрою. І ми мусимо адекватно відреагувати на цей виклик, описати його не заперечуючи, але приймаючи реальність такою, яка вона є.

В результаті поєднання несилового впливу під час інформаційно-психологічного протистояння з силовим впливом при проведенні традиційних збройних конфліктів, воєнні конфлікти набрали нового вигляду. Їх виділяє особлива послідовність, зазвичай, вони розпочинаються з несилкових антиурядових мітингів, що перетворюються у громадянське протистояння, і завершуються порушенням державних кордонів військовими формуваннями країни-агресора.

Як показав проведений аналіз, традиційним збройним силам все частіше відводиться допоміжна роль, а основа роль для ведення війн нового типу покладено на сили спеціальних операцій, інформаційного протистояння та психологічних операцій, підрозділи інформаційно-аналітичного забезпечення, РЕБ, розвідки і управління, кібервійська, інформаційні війська, тощо.

Автором терміну «гібридна війна» є відомий теоретик в галузі збройних конфліктів та військово-політичної стратегії Френк Г. Хоффман, колишній офіцер морської піхоти, науковий співробітник міністерства оборони США. Хоффман зазначає, що конфлікти будуть мультимодальними (тобто такими, що ведуться різними способами) та багатоваріантними, що не входять в межі простої конструкції ведення збройного конфлікту чи війни. За Хоффманом майбутні загрози можуть в більшій мірі бути охарактеризованими як гібридне співвідношення традиційних та нерегулярних стратегій і тактик, це децентралізоване пла-

нування та виконання, участь недержавних акторів з використанням одночасно простих та складних технологій.

Змістом воєнних дій у війні цього типу стає не фізичне знищення збройних сил супротивника, а деморалізація й нав'язування агресором своєї волі всьому населенню держави. Жертвами ведення такої війни, зазвичай, стають мирні жителі, передусім найбеззахисніші категорії населення – люди похилого віку, жінки й діти.

Прикладом таких воєн в найближчих до нас регіонах є:

– війна в Карабаху – роздмухування конфлікту, а потім негласна участь радянських, а з часом і російських військ у Карабаського конфлікту між Вірменією і Азербайджаном на кінці 1980-х – початку 1990-х років;

– Лівансько-ізраїльська війна 2006 року – в якому Хізбаллаборолася із військово сильнішим противником Ізраїлем із використанням класичних військових дій, нерегулярних збройних формувань та інформаційних методів ведення війни, завдавши Ізраїлю, на думку деяких експертів, стратегічної поразки;

– Російсько-грузинська війна 2008 року – одночасно із застосуванням офіційної армії, Росія вела інформаційну, кібер- та економічну війну;

– І звичайно те, що відбувається навколо нас – Російсько-українська війна починаючи з 2014 року і по сьогоднішній день.

Базові складові частини російської стратегії і тактики сучасної гібридної війни були сформульовані ще у 2013 році начальником генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації В. Герасимовим. Саме на основі цих принципів було сплановано та реалізовано напад на Україну, захоплення Криму та розв'язання війни на Донбасі. Серед ключових складових російської концепції зазначається збільшення ролі невійськових методів тиску на противника, насамперед за допомогою політичних (дипломатичних), економічних і гуманітарних елементів.

Інформаційна складова визначалася як основа діяльності на всіх етапах конфлікту від його підготовки до постконфліктного періоду. Особлива увага приділяється «асиметричним заходам», до яких були віднесені: діяльність підрозділів спеціального призначення, підтримка внутрішньої опозиції і колабораціоністів, а також збільшення цілеспрямованого інформаційного впливу на об'єкт нападу.

Гібридна війна не несе в собі нічого принципово нового. Це нова комбінація старих елементів, які вже були в ужитку. Реально це перевернутий варіант того, що має місце у випадку нерегулярної війни, де задіяні повстанці чи партизани. Повстанці – це цивільні зі зброєю, а «зелені чоловічки» – це військові з прикметами цивільності. Тобто в першому варіанті відбувається «перехід» цивільних у військових, в другому – військових у цивільних.

Важкість боротьби з повстанцями пов'язана з тим, що їх складно відрізнити від населення. Це цивільні особи, котрі вдень працюють, наприклад, у полі, а вночі беруть у руки автомат. Або цивільні, котрі воюють, але вони теж принципово залежні від підтримки населення.

Саме це призвело до зміни парадигми такої війни. За Д. Кілкулленом тепер головним є не знищення супротивника, а захист місцевого населення, надання йому гарантій безпеки, щоби відірвати населення від бойовиків. Тобто в цій війні

відбулася зміна орієнтації: з супротивника на населення. Гібридна війна реально робить таку ж заміну: з військових на населення, тому і тут робота з населенням, в нашому випадку Криму чи Донбасу, виходить на перше місце.

Сьогодні Кілкуллен додав ще ідею мегатрендів, які будуть визначати простір майбутньої війни. Це *урбанізація*, як тенденція людей переходити жити у містах. Це *літторалізація*, як тенденція розташування міст на узбережжі. Та *зв'язаність*, як посилення різних видів зв'язку між людьми. Нічого нового в цих трендах немає, просто відбувається пришвидшення стосовно поширення таких тенденцій. Тобто майбутня війна – це війна в містах.

У цій міській війні й виникають типи супротивників, із якими Україна зустрілася в гібридній війні, бо це недержавні збройні угруповання, що використовують асиметричні методи боротьби. Сюди відносяться не лише бійці зі зброєю, а й усі, хто належать до таких угруповань. Їх ще називають «новим класом воїнів» чи «підприємцями конфлікту».

У російському варіанті гібридної війни задіяні не лише збройні сили. Росія активно використовує проти України ще два види впливу: внутрішній і зовнішній. Впливові політики та партії (а якщо вони не впливові, Росія все одно подає їх як впливових у власних ЗМІ) підтримують точку зору Росії, намагаючись створити відповідний тиск на Україну. Назвемо цей феномен створенням і активацією союзників як всередині країни, так і в світі.

Кілкуллен, підкреслюючи особливу роль інформації у боротьбі з повстанцями, акцентує наступне: «Інформаційну кампанію слід вести на глобальному, регіональному та локальному рівнях, бо сучасні повстанці звертаються до глобальних мереж симпатії, підтримки, фінансування та рекрутування».

Але сьогоднішня гібридна війна розгорнута на всіх можливих напрямках, це не лише інформаційна війна. Це одночасно економічна, репутаційна, смислова, людська... На неї повинні працювати всі, хто має вплив на населення: актори, співаки, письменники, режисери. Військові дії задають лише фон для більш масштабної війни в людському розумі. Це скоріше гуманітарна війна, в якій військові дії є другорядними. Коли ми в першу чергу звертаємо увагу на них, ми робимо помилку. Росія виграє в Криму, максимально використовуючи саме інформаційну війну. Не було жодного пострілу, а війська залишили Крим. Тобто зовнішній вплив виявився сильнішим за внутрішній. Це при тому, що ситуація розгорталася на очах всієї країни й тривала не один день.

Ось висловлювання на цю тему британського військового аналітика Р. Торнтон: «Російський інформаційний продукт розрахований на вплив на розум. Однак ті, на кого впливають, повинні бути відповідно підготовленими. Москва є у вигазі стосовно цієї умови, оскільки нові незалежні держави, що раніше були частиною Радянського Союзу, мають велику кількість етнічних росіян, як і російськомовних громадян. Ці російські меншини в таких країнах як Україна, Прибалтика, Молдова та Грузія є принциповою ціллю сьогоднішньої кампанії інформаційної війни з Москви».

До акценту на мові слід додати акцент на культурі, літературі, медіа, за якими стоїть відповідна картина світу. Мова важлива, але спільна картина світу важливіша. Як бачимо, у випадку Криму навіть військову зброю було перемаже-

но зброєю гуманітарною. Правда, до неї входила не лише картина світу, а й деякі методи впливу з арсеналу спецслужб типу фіктивних дзвінків із дому до командирів.

Російські операції в Україні порівнюють із китайською концепцією війни без обмежень. У ній теж дуже багато невійськових інструментів. Виділяють однотипні російські елементи:

- інвестиції,
- купівля медіа, підтримка політичних партій,
- розвідувальне проникнення в європейські структури,
- встановлення зв'язків між релігійними інституціями,
- використання нерозв'язаних етнічних конфліктів,
- підтримка російських засобів інформації за кордоном (типу Russia Today),
- координовані кібератаки.

Як бачимо, працюють усі відомі сфери, що має країна. Але в такій ситуації вони отримують ще додаткове завдання. Аналітики бачать три країни, що активно ведуть подібні війни без обмежень: Росія, Іран, Північна Корея. І всі вони націлені на США, їхніх партнерів чи союзників. Китайська модель має досить цікаві вісім складових:

- будь-який напрям,
- синхронія,
- обмежені цілі,
- необмежені засоби досягнення обмежених цілей,
- асиметрія,
- мінімальне споживання, тобто мінімум ресурсів,
- будь-які засоби, які визначаються виключно досягненням цілей,
- постійний динамічний контроль.

Про паралелі з китайською моделлю війни без обмежень пишуть і інші дослідники. До речі, остання робота завершується наступним висновком: «Якщо російська доктрина і військова модернізація будуть продовжувати розвиватися на базі досвіду нелінійної війни, міжнародні актори побачать зростаючий вплив у майбутніх конфліктах нестандартних загроз. Аби протистояти нелінійним і нестандартним підходам до військових дій і визначення слабких місць, треба на початку зрозуміти й оцінити ці підходи, щоби попередити паралізуючі та незворотні політичні ефекти».

В кримській операції автор були наступні фази:

- попередня дестабілізація,
- уведення в оману,
- інформаційна операція,
- обмежена військова інтервенція.

І Крим дійсно пройшов ці фази. Згадаймо також велику кількість суто цивільних цілей типу захоплень адміністрацій, які були в цих операціях. Все це робиться для майбутньої легітимізації своїх дій в очах населення в майбутніх інформаційних діях, а також для вироблення потрібного іміджу в очах міжнародної спільноти. Оскільки це «перекладається» як «народ взяв владу в свої руки».

Цікаво, що навіть невелика кількість регулярних військ атакуючої сторони створює ризик, що веде до невтручання: «Якщо навіть сили підтримки не входять глибоко в країну, їх присутність у прикордонних областях, як правило, з обох боків кордону, суттєво необхідна. Вони також можуть створювати складності для інших країн, що розмірковують про допомогу: бажання відповісти військовими засобами навіть проти малої кількості регулярних військ, що діють в іншій країні, може перетворити ситуацію в міжнародний конфлікт. Багатьом країнам не вистачить сміливості піти на такі ризики».

Українська ситуація чітко продемонструвала справедливість цього висловлювання. Допомога на словах досить важко переходила до допомоги справжньої. Світ сьогодні шукає розуміння того, що являє собою гібридна війна й які наслідки вона буде мати в наступному. Війна все одно залишиться війною, як би ми не намагалися її прикрасити.

Найважча ситуація, яку породжує гібридна війна, є її непередбачуваність. Як підкреслюють дослідники асиметричних конфліктів [Ayalon A. a.o War by what means, according to whose rules? – Santa Monica, 2015]: «Від західних демократій очікується поведінка, що відповідає правилам, у той же час від терористів, за визначенням, цього не очікують».

Ми говоримо про гібридну війну як про невоєнну війну, оскільки в ній військові мімікують під цивільних. У ній гравці державного рівня ховаються за гравцями недержавного рівня. Єдине, що перші надають військове спорядження, інструкторів, командирів і цілі для других. Відповідно виникають серйозні завдання інформаційного рівня:

- пропагандистське створення ворога для населення на власному національному рівні,
- активація гравців недержавного рівня до збройних дій,
- демобілізація супротивника від активних дій.

Гібридна війна буде надавати перевагу тому, хто вміє працювати з масовою свідомістю. Сторона, що атакує, повинна доводити справедливість своїх дій як власному народові, так народу, на який націлена атака. А для атаківаної сторони досить важко давати відповідь такій неоголошеній війні.

Гібридна війна стала здобутком нового часу саме тому, що багато потрібних для неї завдань можна виконати за рахунок інформаційного компоненту. Чим сильнішим стає розвиток інформаційного компоненту, тим легшим буде виконання цих завдань.

Поряд з поняттям «інформаційна компетентність» часто використовуються такі поняття, як «комп'ютерна компетентність», «комп'ютерна грамотність», «технологічна грамотність», «інформаційна грамотність», «інформаційно-технологічна компетентність», «інформаційна культура». При цьому слід відмітити різний підхід авторів до трактування цих понять.

В. А. Дарлінгер визначає комп'ютерну компетентність як рівневу освіту, що характеризує професійну підготовку фахівця до використання інформаційно-комунікаційних технологій на теоретичному, практичному і творчому рівні.

Поняття «комп'ютерна грамотність» досить широке. Воно містить у собі визначені загальні знання, що стосуються інформаційних технологій, комп'ютерів,

можливостей і меж їх використання для розв'язування різних професійних задач. В дослідженнях американської асоціації бібліотекарів для позначення знань, умінь і навичок студентів при роботі з інформаційними ресурсами, інформаційними та комп'ютерними технологіями використовують поняття комп'ютерна грамотність, технологічна грамотність та інформаційна грамотність.

Комп'ютерна грамотність – це знання основ роботи певних апаратних і програмних засобів. Технологічна грамотність – це розуміння основних концепцій технологій та їх застосування. Американська асоціація бібліотекарів визначає інформаційну грамотність як набір здатностей, який є у індивідуумів, і передбачає вміння визначати необхідність інформаційних ресурсів, вміння їх оцінити і ефективно використати.

Іноді також зустрічаються поняття «технологічна грамотність» і «інформаційно-технологічна компетентність». П. В. Беспалов використовує поняття інформаційно-технологічна компетентність для позначення вмінь і навичок роботи фахівця з інформаційними ресурсами та інформаційними технологіями.

Інформаційно-технологічна компетентність розглядається як інтегральне особистісне утворення, що характеризує зрілу особистість людини сучасного інформаційного суспільства. В. Л. Голунова пропонує використовувати поняття «інформаційна грамотність». Дослідник вважає, що інформаційна грамотність ширше, аніж поняття комп'ютерна грамотність.

Поняття інформаційної компетентності невід'ємно пов'язане з поняттям інформаційної культури, під якою ми розуміємо сукупність норм, правил і стереотипів поведіння, пов'язаних з інформаційним обміном у суспільстві. Поняття інформаційної культури сформувався в процесі активізації уваги до механізмів інформаційного обміну в зв'язку з колосальним посиленням ролі інформаційних ресурсів в соціокультурних процесах у середині – другій половині ХХ ст.

Але формування комп'ютерної грамотності не враховує необхідність формування у майбутніх фахівців сучасного наукового світогляду. Поняття «комп'ютерна компетентність» і «комп'ютерна грамотність» однобоко визначають використання інформаційних та комп'ютерних технологій у роботі фахівця. Комп'ютерна компетентність і комп'ютерна грамотність передбачають лише формування навичок роботи з комп'ютерною технікою, а не з інформаційними технологіями взагалі. Формування у студентів комп'ютерної грамотності переслідує тільки одну мету – прагматичну, але при цьому упускається інша – загальноосвітня, яка полягає в освоєнні студентами фундаментальних понять сучасної інформатики. А особливо – тут не врахована робота з інформаційними ресурсами в процесі здійснення професійної діяльності та життєдіяльності взагалі.

Якщо зміст поняття «комп'ютерна грамотність» стосується навичок роботи з комп'ютерною технікою, то зміст поняття «інформаційна компетентність» включає наявність у людини сучасного суспільства виробленої звички одержувати знання з використанням сучасних комп'ютерних технологій точно так само, як ми сьогодні одержуємо через книги. У такий спосіб сукупність стійких навичок постійних ефективних застосувань досягнень цивілізації, а саме виховання

мотивації і навичок застосування інформаційних технологій визначається як інформаційна компетентність.

Інформаційна компетентність представляє собою новий напрямок, який виник безпосередньо під впливом нових інформаційних технологій і створення електронних інформаційних технологій.

Інформаційна компетентність представляється як компетентність роботи з бібліотечними ресурсами, а саме компетентність пов'язана з пошуком і опрацюванням різноманітних повідомлень.

За результатами цього дослідження визначають складові інформаційної компетентності. Це здатності:

1. визначати тему дослідження і інформаційну потребу (визначати проблему, формулювати термінологію і ключові слова, визначати види матеріалів, необхідні для дослідження, використовувати електронні засоби пошуку потрібних відомостей);

2. визначати і здійснювати пошук відповідних матеріалів, визначати різні типи джерел для різних завдань, правильно використовувати цитати;

3. класифікувати знайдені відомості та використовувати їх в дослідженні;

4. оцінити знайдені відомості (перевірити їх точність, своєчасність, доцільність);

5. організувати знайдені матеріали: згрупувати відповідно до розділів дослідження, використати цитати, скласти бібліографію.

В підсумковому дослідженні кафедри інформаційної грамотності державного університету Каліфорнії поняття інформаційної компетентності визначене як:

1. здатність визначати інформаційні вимоги до питання дослідження для формулювання стратегії пошуку відомостей;

2. здатність визначати форми представлення необхідних відомостей;

3. уміння організувати відомості в такий спосіб, що найбільш сприятливий для аналізу, синтезу і розуміння;

4. усвідомлювати етичні, юридичні і політичні проблем використання інформаційних ресурсів.

На думку А. Н. Зав'ялова, інформаційна компетентність – знання, уміння, навички і здатність їх застосовувати при розв'язуванні задач з використанням засобів нових інформаційних технологій.

Таким чином, на основі теоретичного аналізу базових понять дослідження, можна визначити інформаційну компетентність як інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку відомостей та ефективної роботи з ними у всіх їх формах та представленнях – як в традиційній, друкованій формі, так і в електронній формі; здатності щодо роботи з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями, та здатності щодо застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті.

Інформаційна компетентність включає три компоненти:

1. інформаційна компонента (здатність ефективної роботи з повідомленнями у всіх формах їх представлення);

2. комп'ютерна або комп'ютерно-технологічна компонента (що визначає уміння та навички щодо роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням);

3. процесуально-діяльнісна компонента (яка визначає здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних та комп'ютерних технологій до роботи з інформаційними ресурсами та розв'язування різноманітних задач).

Проаналізувавши змістове наповнення кожної із складових частин інформаційної компетентності, можна охарактеризувати структурно-компонентне наповнення кожної складової.

Інформаційна складова визначає компетентності, що стосуються роботи з інформаційними ресурсами у різних їх формах і представленнях і представляє собою сукупність наступних умінь та здатностей:

1. вміння визначати інформаційну потребу та предмет дослідження;
2. вміння користуватися інформаційними ресурсами у професійній діяльності та повсякденному житті;
3. знання юридичних, правових та економічних норм використання інформаційних ресурсів;
4. вміння здійснювати пошук відомостей та використовувати для цього різні інформаційні джерела;
5. вміння проводити критичний аналіз та оцінку повідомлень.

Комп'ютерна складова визначає компетентності, що стосуються роботи з комп'ютерною технікою і є наступним переліком знань та умінь:

1. знання теоретичних основ функціонування комп'ютерної техніки;
2. знання основ збереження даних та вміння працювати з операційними системами;
3. вміння працювати з офісними програмами;
4. знання основ гіпертекстової технології;
5. вміння працювати в мережі Internet ;
6. вміння працювати з електронною поштою;
7. вміння працювати з електронними довідниками і базами даних;
8. вміння працювати із спеціалізованим програмним забезпеченням.

Процесуально-діяльнісна складова визначає компетентності, що стосуються використання засобів сучасних інформаційних технологій стосовно роботи з інформаційними ресурсами і складається з наступних знань та умінь: В. В. Недбай визначає інформаційну компетентність як здатність знаходити, оцінювати, використовувати і повідомляти відомості у всіх їх видах і представленнях.

Американські дослідники визначають інформаційну компетентність як поєднання комп'ютерної грамотності, вмінь працювати з традиційними видами повідомлень у бібліотеці, технологічної грамотності, етики, критичного сприйняття і навичок комунікації.

1. вміння використовувати сучасну комп'ютерну техніку для опрацювання документів, для збереження даних в електронному вигляді;
2. вміння проводити пошук даних, збережених на комп'ютері;
3. вміння проводити пошук необхідних відомостей в Інтернеті;
4. вміння використовувати засоби сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій для спілкування (електронна пошта, інтернет-пейджери, списки розсилання);
5. знання основ мережевого етикету;

6. усвідомлення переваг використання комп'ютерної техніки;
7. знання, які задачі можна розв'язати за допомогою комп'ютера, а які – ні;
8. уміння вибрати програмне забезпечення з ряду аналогів.

Дана сукупність компонент повинна бути доповнена особистістними якостями майбутнього фахівця, які виражають здатність спеціаліста до успішного здійснення професійної діяльності.

Ці суб'єктивні риси стосуються взаємовідносин особистості з іншими людьми, здатності застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у спілкуванні (комунікативний компонент інформаційної компетентності). Також до складу інформаційної компетентності входять суб'єктивні риси, що стосуються взаємовідносин особистості із самою собою, а саме здатність до самоусвідомлення, саморозвитку, виявлення та розвитку психічних якостей, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності, а також наявність мотивів і потреб у самовдосконаленні, саморозвитку, вдосконаленні та поглибленні професійних знань, особливо тих, що стосуються використання інформаційних та комп'ютерних технологій у професійній діяльності.

Таким чином, визначені нами компоненти інформаційної компетентності можна представити у вигляді двох компонент – особистісної та професійно-інформаційної.

Перша визначає суб'єктивні риси особистості фахівця, які сприяють успішній реалізації професійної діяльності майбутнього спеціаліста. До цих рис відносяться здатність до рефлексії, самоусвідомлення власної діяльності, комунікативні здібності, здатність до самоорганізації та організації інших людей, можливості швидкої мобілізації та зміни характеру виконуваної діяльності.

Друга визначає об'єктивні характеристики особистості, а саме сукупність професійних знань, умінь, навичок, що стосуються роботи з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями та здатностей їх застосовувати до розв'язування професійних задач.

Розглянувши компетентності, які в сукупності складають інформаційну компетентність майбутнього економіста, можна зробити висновок, що інформаційна компетентність майбутнього економіста незалежно від змісту виконуваної ним професійної діяльності повинна визначати здатності та знання фахівця стосовно роботи з інформаційними ресурсами та комп'ютерними технологіями. Компетентності, що описують ці здатності, назовемо інваріантними. Таким чином, інваріантні компетентності – це загальні знання, уміння та здатності: компетенції, що стосуються використання комп'ютерних та інформаційних технологій у повсякденному житті і не залежать від змісту професійної діяльності майбутнього економіста. Але окрім цих компонент до складу інформаційної компетентності майбутнього фахівця певного професійного напрямку повинні входити компетентності, визначені саме особливостями його професійної діяльності. Ці компетенції ми назовемо варіативними. Таким чином, варіативні компетентності – це спеціальні знання, уміння та здатності – сюди входять компетентності, які необхідні фахівцю для розв'язування задач, що виникають в його професійній діяльності, вони визначаються особливостями професійної діяльності фахівця.

Розглянувши зміст компонент інформаційної компетентності майбутнього економіста, можна зробити висновок, що компетентності, що входять до складу інформаційної та комп'ютерної складових інформаційної компетентності майбутнього фахівця, є інваріантними. Ці компоненти визначають здатність роботи з інформаційними ресурсами у всіх їх формах та представленнях та здатність щодо застосування комп'ютерної техніки при розв'язанні різноманітних задач. Ці компетентності є обов'язковими складовими інформаційної компетентності будь-якого фахівця незалежно від сфери його діяльності.

В той же час, до складу процесуально-діяльнісного компоненту інформаційної компетентності майбутнього економіста входять інваріантні та варіативні компетентності. Перші визначають здатність щодо застосування інформаційних та комп'ютерних технологій при розв'язуванні загальних задач, а другі – при розв'язуванні задач, що виникають у професійній діяльності фахівця.

Отже, для визначення інформаційної компетентності фахівця певного профілю потрібно визначити перелік задач, які повинен вміти розв'язувати у процесі професійної діяльності.

Таким чином, професійно-інформаційний компонент інформаційної компетентності майбутнього гуманітарія являє собою набір компетентностей, що входять до складу інформаційної компетентності особистості, – інформаційної складової, комп'ютерної та процесуально-діяльнісної складової. Остання якраз і визначає особливість змісту професійної діяльності фахівця певного профілю через наявність у ній компетентностей, характерних для його професійної діяльності. Ці компетентності в першу чергу стосуються можливостей застосування сучасних засобів комп'ютерних та телекомунікаційних технологій для розв'язування професійно-орієнтованих задач.

Список використаних джерел:

1. Information Literacy Competency Standards for Higher Education (<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.htm>) Patti S. Caravello, Chair, Eloisa Gomez Borah, Judith Herschman, Eleanor Mitchell. UCLA Library Information Competence at UCLA: Report of a Survey Project (http://www.library.ucla.edu/infocompetence/index_noframes.htm).

2. Беспалов П. В. Акмеологический подход к формированию и развитию информационно-технологической компетентности государственных служащих // Материалы конференции «Информационные технологии в образовании-2003» (<http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-2414.html>).

3. Голунова Л. В. Научно-теоретическое обоснование понятия «информационная грамотность» // Всероссийская научная конференция «Наука и образование». г. Белово, 12-13 апреля 2002 г. (http://belovo.kemsu.ru/conferens/conferens1/tezis/Sek5_1/26.html).

4. Далингер В. А. Компьютерная компетентность – основа профессионализма современного учителя математики // Материалы конференции «Информационные технологии в образовании-2003» (<http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-1788.html>).

5. Завьялов А. Н. Формирование информационной компетентности у будущих специалистов в области новых информационных технологий // Материалы кон-

ференции «Информационные технологии в образовании-2003» (<http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-2522.html>).

6. Федорова С. В Информационная культура личности как условие существования и развития в информационном обществе (<http://cde.sakha.ru/Arxiv/VILYI/KonVil/fcv.htm>).

Харитонов Є. О.

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри цивільного права*

Національного університету «Одеська юридична академія»

Харитонova О. І.

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,*

*завідувач кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Стан гібридної війни припускає застосування країною, яка зазнала інформаційної агресії, засобів захисту у інформаційній сфері, внаслідок чого виникає колізія використання згаданих засобів та здійснення права на інформацію.

Особливо гостро постає ця проблема, коли йдеться про обмеження у сфері ІТ, котра вже за своєю сутністю є феноменом, що забезпечує вільний доступ до різноманітної інформації і, до того ж, має транскордонний характер. Після затвердження 15 травня 2017 р. Указом Президента України рішення РНБО від 28 квітня 2017 р., яким перебачалося блокування низки російських сайтів, активізувалося обговорення обґрунтованості такого обмеження, у тому числі, під кутом зору дотримання права на інформацію.

Критики, вважаючи таке блокування неправомірним, доводили, що ним порушене їхнє право на інформацію. Так, Київський студент Н. Євстифєєв, вважаючи, що тут має місце обмеження свободи вираження поглядів та переконань, вернувся до суду з позовом про визнання недійсними пунктів рішення РНБО, якими заборонені сайти групи Mail.Ru, соцмереж «Вконтакте» та «Однокласники». Вищий адміністративний суд відмовився визнати неправомірним і скасувати заборону в Україні російських соціальних мереж [1].

Наміомість, прихильники обмежень наголошували на доцільності таких заходів у контексті загальної системи інформаційної безпеки [2, 3].

Ситуація, яка склалася, зумовлює необхідність аналізу колізії, що склалася, з погляду реалізації права на інформацію із врахуванням вимог асекурації інформаційної небезпеки.

Передусім, зазначимо, що право на інформацію не лише проголошується Конституцією України, але й набуло практичного наповнення у Законі про інформацію. Так, згідно ст. 5 Закону про інформацію кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Стаття 2 цього Закону встановлює, що основними принципами інформаційних відносин є: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації. Стаття 7 Закону про інформацію встановлює гарантії такого права, зазначаючи, що право на інформацію охороняється законом. Держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації; ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом; суб'єкт інформаційних відносин може вимагати усунення будь-яких порушень його права на інформацію [4].

Водночас, ст. 3 Закону про інформацію передбачає певні зобов'язання держави у цій галузі, визначаючи, що основними напрямками державної інформаційної політики є: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства тощо.

Разом із тим, право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Крім того, відповідно до ст. 28 Закону про інформацію неприпустимим є зловживання правом на інформацію. Ця заборона має практичним результатом те, що інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини. Недотримання цієї вимоги має наслідком відмову у захисті права на інформацію, а у випадках, передбачених законом, тягне настання юридичної відповідальності.

Спираючись на викладене, можна зробити висновок, що згадане вище блокування сайтів РФ в Україні було зумовлене необхідністю, про що йшлося у листі України до Ради Європи, в якому викладена офіційна позиція щодо блокування російських інтернет-сайтів та впровадження економічних санкцій проти компаній з РФ. Зокрема, у листі зазначається, що агресія РФ та проблеми, з якими стикається Україна, вимагали відповідних заходів. Такі ресурси, як Яндекс, Mail.ru, Вконтакте і Однокласники використовувалися російськими спецслужбами, як інструменти у так званій «гібридній війні», для доступу до приватної пошти та іншої конфіденційної інформації користувачів російських інтернет-

ресурсів, щоб маніпулювати громадською думкою шляхом дезінформації, пропаганди та інформаційних атак.

Хоча деякі правозахисні організації назвали заборону непропорційним заходом, що обмежує доступ до інформації, проте цей крок виправданий міркуваннями національної безпеки, оскільки країна є жертвою дезінформації, агітаційних кампаній та кібератак, які використовують дані про українських користувачів, що зберігаються в російських соціальних мережах. Принагідно варто згадати, що обмеження поширення інформації (зокрема, із забороненим контентом), відповідальність за зловживання правом на інформацію передбачена законодавством багатьох країн. Так, уряд ФРН, вважаючи, що соцмережі надто мало роблять для видалення забороненого контенту (Twitter видаляє лише 1% такого контенту, Facebook – менше половини і тільки YouTube витирає 90% заборонених матеріалів), 5 квітня 2017 р. схвалив законопроект, згідно якому соціальні мережі можуть каратися штрафами у розмірі до 50 млн євро за невиконання зобов'язань по видаленню забороненого контенту, наприклад, коментарів, спрямованих на розпалювання ненависті. Міністр юстиції ФРН підкреслив, що держава не може далі миритися з тим, що компанії в ФРН не дотримуються закону. І хоча критики (керівництво соцмереж, галузеві спілки та правозахисники) висловили побоювання, що соцмережі під загрозою штрафів будуть видаляти надто багато матеріалів, що обмежить свободу слова в Інтернеті, законопроект був прийнятий. Втім, і критика була врахована: на відміну від первісного варіанту, одноразові порушення не будуть вважатися злочином, а тому штрафи за них накладатися не будуть [5]. Отже, від суворих санкцій не відмовились, але їхнє застосування співвіднесли зі ступенем зловмисності порушників. У підсумку маємо показове вирішення колізії між свободою слова (правом на інформацією) та асекурацією інформаційної безпеки.

Таким чином, правове обмеження права на інформацію з міркувань інформаційної безпеки є досить поширеним явищем, котре цілком відповідає загальним засадам реалізації прав особи і не порушує права людини. Не суперечить таке тлумачення і позиціям з відповідної категорії справ Європейського Суду з прав людини [6]. Можна погодитися з думкою, що навіть в Інтернеті, де начебто не існує жодних кордонів, за нагоди обмеження вводяться досить легко й діють ефективно. Головне, щоб вони приносили країні користь, а не шкоду [7, с. 8-9]. До цього варто додати, що ефективність таких заходів значною мірою залежить від доктринального цивілістичного супроводу і належного законодавчого забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Суд отказался признать незаконным запрет соцсетей РФ в Украине. – Режим доступу: http://news.liga.net/news/politics/14769093-sud_otkazalsya_priznat_nezakonnym_zapret_sotssetey_rf_v_ukraine.htm
2. Барчук М. «Мухи і котлети». – Режим доступу: <http://viche.net.ua/index.php/blohy-2/item/post-5>;

3. Заборона російських соцмереж: не треба було просувати «русский мир». – Режим доступу: <https://blogs.online.ua/cibulko/post/736/zaborona-rosiyskih-sotsmerezh-ne-treba-bulo-prosuvati-russskiy-mir/>

4. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи : Роз'яснення Міністерства Юстиції України від 3 травня 2012 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0012323-12>

5. Правительство ФРГ угрожает соцсетям гигантскими штрафами. – Режим доступу: <http://glavnoe.ua/news/n304235>

6. Право на доступ до інформації: еволюція підходів Європейського суду з прав людини. – Режим доступу: <http://cedem.org.ua/analytics/pravo-na-dostup-do-informatsiyi-evolyutsiya-pidhodiv-yevropejskogo-sudu-z-prav-lyudyny/>

7. Казанський Д. Невіртуальний ефект // Український тиждень. – 2017. – № 23. (9-15. 06). – С. 8-9.

Цегельник О. В.

*кандидат юридических наук, доцент,
Белорусского государственного университета*

К ВОПРОСУ О СООТНОШЕНИИ ГРАЖДАНСКОГО И ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Учебная дисциплина «Хозяйственное право» преподается на юридическом факультете Белорусского государственного университета достаточно долгое время, начиная с начала 1990-х годов – кафедрой гражданского права, после 2004 года и по настоящее время – кафедрой финансового права и правового регулирования хозяйственной деятельности. 14 июля 2013 года Министерством образования Республики Беларусь была утверждена Типовая учебная программа по дисциплине «Хозяйственное право» для учреждений высшего образования по соответствующим специальностям. Приведенная в ней тематика мало чем отличается от тематики курса «Хозяйственное право», преподаваемого в свое время указанной выше кафедрой гражданского права. Большинство отечественных авторов определяют хозяйственное право как «совокупность правовых норм, регулирующих предпринимательские отношения и тесно связанные с ними иные, в том числе некоммерческие отношения, а также отношения по государственному регулированию экономики в целях обеспечения интересов общества и государства». На сегодняшний день, согласно мнению проф. В.Н. Годунова «... в реальности говорить о хозяйственном праве как самостоятельной отрасли права сейчас нет оснований. ... Хозяйственное право, а также предпринимательское право, когда последнее наполняется тем же содержанием, следует рассматривать как отрасль законодательства, как науку и как учебную дисциплину. Вместе с тем независимо от подходов к хозяйственному праву реально существует хозяйственно-правовое регулирование и хозяйственное законодательство». Такую же точку

зрения поддерживает и В.К Сидорчук, определяющий хозяйственное право как нормативную форму гармонизации частных и публичных интересов в сфере профессионально осуществляемой экономической деятельности. В то же время ряд других авторов, в частности, проф. В.С. Каменков, авторы соответствующих учебников по хозяйственному праву, например, В.С. Гальцов, Е.А. Реуцкая, С.П. Кацубо рассматривают хозяйственное право как самостоятельную отрасль права. Среди зарубежных ученых, представивших, на наш взгляд, наиболее полное обоснование хозяйственного права как самостоятельной отрасли права следует отметить акад. В.К. Мамутова [1, с. 19–45]. Мы разделяем, в первую очередь, подход акад. В.К. Мамутова относительно предмета и метода хозяйственно-правового регулирования, и считаем, что его теоретические воззрения могут распространяться применительно к хозяйственному праву Республики Беларусь. Развитие хозяйственного законодательства в Республике Беларусь происходит поэтапно согласно определенным целям развития экономики, при этом нельзя не отметить, что оно совершенствуется. Дальнейшее развитие хозяйственного законодательства (которое невозможно без его изучения), на наш взгляд, должно быть подчинено определенной методологической цели (идее), которая должна быть озвучена, как минимум, при преподавании учебной дисциплины «Хозяйственное право» и в соответствующем учебном пособии. В качестве такой цели может выступать предложенная акад. В.К. Мамутовым концепция единого метода хозяйственно-правового регулирования, подчинения его общественному хозяйственному порядку в его понимании, гармонизации условий осуществления хозяйственной (экономической) деятельности, согласования публичных и частных интересов ее субъектов, при которой имеет место обратная связь этих субъектов при разработке тех или иных нормативных правовых актов, реализации важных проектов (обсуждение и учет мнений, их закрепление и внедрение на практике). Наряду с термином хозяйственное право используется термин «инвестиционное право» [2, с. 20]. На фоне того, что одной из важнейших задач развития экономики является ее модернизация и привлечение прямых инвестиций, можно сделать вывод о том, что инвестиционная деятельность и, прежде всего, эффективный опыт ее организации и ведения потребуют пристального изучения со стороны различных специалистов и соответствующего правового регулирования, и не исключено, что при соответствующем комплексном, ответственном подходе ее удельный вес в рамках хозяйственной (экономической) деятельности будет возрастать. Главной приоритетной целью при этом является развитие теории инвестиционного права Республики Беларусь, сравнительного инвестиционного права, международного инвестиционного права, содержание которых в перспективе будет определять содержание хозяйственного права.

При формировании хозяйственного права важно также определить круг системообразующих категорий, содержание, значение которых будет определять развитие указанной учебной дисциплины. К таким категориям, на наш взгляд в первую очередь, следует отнести «хозяйство», «развитие», «инфраструктура», «государственно-частное партнерство», «инвестиции», «экономическая безопасность», «ответственность за экономическое развитие государства». Говоря о целях, тенденциях развития хозяйственного права считаем целесообразным со-

слаться на доклад И.В. Запатриной «Укрепление национального потенциала в области ГЧП для достижения Целей устойчивого развития: решения для Украины и Беларуси, представленный на Международной конференции «На пути к успеху государственно-частного партнерства в Республике Беларусь: ретроспектива и перспективы», проведенной 6 ноября 2015 г. в г. Минске. В целом, вышеизложенное подтверждает вывод о том, что хозяйственное право в Республике Беларусь обладает признаками самостоятельной отрасли права, не смотря на отсутствие Хозяйственного кодекса. На данном этапе важно закрепить и в дальнейшем развивать сформулированные в статье положения при изучении курса хозяйственного права. Способствовать этому должны соответствующие учебные пособия. С начала 90-х годов Республика Беларусь, как и многие постсоветские государства, поставила одну из целей – развитие социально-ориентированной рыночной экономики и построение правового государства. Процесс достижения поставленных целей продолжается. За прошлые годы было разработано массивное законодательство, практически, полностью заменившее советское. Одним из основных средств развития экономики является ее правовое и организационное обеспечение, формирование основных институтов. Хозяйственное право имеет важное значение в этом процессе. Поэтому, на данном этапе, также остро назрела необходимость постановки проблемы на уровне государственной задачи:

1. Обобщения, систематизации хозяйственного законодательства с целью дальнейшей кодификации для обеспечения экономического порядка, системности и взаимосвязи правовых норм. В качестве будущих кодексов могут быть рассмотрены проекты хозяйственного, хозяйственно-инвестиционного кодекса, вопрос о внесении изменений и дополнений в Гражданский кодекс Республики Беларусь в части исключения из ст. 1 понятия «предпринимательская деятельность». Поскольку данный термин охватывается понятием «хозяйственная деятельность» и в целом принципы, предмет гражданского права не в полной мере соответствует сути отношений, складывающихся в процессе осуществления предпринимательской деятельности. Кроме того, также целесообразно поставить вопрос об исключении из Гражданского кодекса Республики Беларусь некоторых видов договоров (лизинг, факторинг, франчайзинг, договор о совместной деятельности, строительного подряда) и включения их в проект Хозяйственного кодекса, ввиду того, что эти договоры, на сегодняшний день, являются, прежде всего, хозяйственными, а не гражданско-правовыми. В основу разработки проектов указанных кодексов должны быть положены основополагающие законы, доктринальные подходы отечественных и зарубежных ученых по хозяйственному (экономическому) праву.
2. В связи с вступлением Беларуси в Болонский процесс, пересмотром будущих учебных планов в отношении юридических дисциплин, хотелось бы обратить внимание на пересмотр содержания типовой учебной программы по хозяйственному праву, преподаваемому на юридическом факультете (www.law.bsu.by), увеличению количества учебных часов, оно слишком узкое, не охватывает основные направления правового регулирования хозяйственной деятельности и реально не позволяют подготовить высококвалифицированных специалистов по этому предмету. За основу новой учебной программы может быть взят подход и структура, предложенная О.П. Віхровым [3, с. 370 – 378]. Эта же

основу необходимо положить в содержание науки хозяйственного права с перспективой ее перехода (развития) в экономическое право с учетом современных тенденций. И преподавание хозяйственного права (в трех частях: общей, особенной, специальной) на первой ступени образования в достаточно большом количестве часов, должно развиваться на второй ступени в виде модулей, либо комплексных подотраслей хозяйственного права, углубляющих знания, заложенные в основной курс. В частности, корпоративное, торговое, инвестиционное, строительное, транспортное, медицинское, внешнеэкономическое, энергетическое, правовая служба на предприятии, бухгалтерское, приватизационное, конкурсное право, спортивное право и др. Возможно также введение модулей в рамках магистратуры и обучения на первой ступени образования (синтез экономических дисциплин и налогового права, отдельных тем хозяйственного права и практики применения хозяйственного законодательства и т.п.). С этой точки зрения, такие дисциплины, как хозяйственное право, налоговое, инвестиционное право, бухгалтерский учет и аудит, порядок работы с юридической документацией, финансовое право, правовое обеспечение безопасности хозяйственной деятельности должны стать общеобязательными учебными дисциплинами при подготовке специалистов юридических и экономических специальностей. В контексте вышеизложенного безусловно соответствующие изменения будет претерпевать и гражданское право Беларуси, ввиду того что подход о хозяйственном праве как составной части гражданского права в Беларуси является мало обоснованным. Также, на наш взгляд, необходимо вводить самостоятельный шифр специальности «Хозяйственное право» с одновременным исключением предпринимательского права из специальности «12.00.03 гражданское право, предпринимательское право, семейное право, международное частное право» в соответствующей номенклатуре специальностей.

Список использованных источников:

1. Хозяйственное право: учебник /под ред. В.К. Мамутова. – К.: Юринком Интер, 2002. – 910 с.
2. Віннік, О.М. Інвестиційне право: навчальний посібник / О.М. Віннік. – К.: Юридична думка, 2005. – 568 с.
3. Віхров О.П. Про назву і зміст навчальної дисципліни «Господарське право» // Проблеми господарського права і методика його викладання: Зб. наук. пр./ НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень; редкол.: Мамутов В.К. (відп. ред.) та ін. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – С. 370–378.

Цопіна Н. Л.

здобувач

*Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

ЩОДО УМОВ НАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ) В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Зростання кількості фізичних осіб, які об'єктивно потребують уваги і допомоги від сторонніх осіб, відсутність вимог щодо сплати будь-яких процентних ставок щодо внесення обов'язкової частки оплати об'єкта зумовлюють розвиток інституту довічного утримання (догляду).

Як цивільно-правовий засіб реалізації фізичними особами свого права на соціальний захист, договір довічного утримання (догляду) повинен надавати одним громадянам можливість придбання у власність житла чи іншого цінного майна без залучення значних сум грошових коштів, а іншим – соціально вразливим за віком, станом здоров'я тощо, отримати компенсації для ліквідації негативних наслідків такого стану. Однак в нинішніх реаліях життя доводиться констатувати не лише про збільшення соціально-вразливих верств населення, а й про відносну неможливість виконання умов цього договору в повному обсязі.

Відповідно до ст. 744 ЦК України за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням або доглядом довічно. Законодавець, беручи за основу вихідний критерій – юридичні наслідки укладення договору, розмістив їх у системі норм, що присвячені регулюванню відносин з надання майна у власність.

Завдяки своїй юридичній та економічній особливості договір довічного утримання (догляду), з одного боку, дозволяє певним зацікавленим особам, як правило, людям похилого віку (інвалідам), створити більш покращені умови життя, а з іншого – з'являється можливість придбання нерухомого майна на досить вигідних умовах. Однак чи насправді ці умови є досить вигідними для контрагентів цього договору, особливо в умовах гібридної війни, це питання залишається дискусійним.

За умовами договору довічного утримання (догляду), останній вважається укладеним з моменту досягнення сторонами в належній формі згоди з усіх істотних умов договору. З огляду на те, що нами відстоюється думка про консенсуальність цього договору, зазначимо, що в момент досягнення згоди щодо істотних умов у набувача виникає право власності на відчужене майно незалежно від факту реальної передачі цього майна набувачеві. Відтак, події на сході нашої держави, а також анексія Криму, наштовхують на справедливе запитання щодо належного виконання умов договору довічного утримання (догляду), особливо якщо майно на яке виникло право власності у набувача залишилося на цій території.

Враховуючи те, що в момент укладення договору довічного утримання (догляду) жодна із сторін не могла передбачити таких подій, відтак кожна заслуговує на належне виконання договірних умов із довічного утримання (догляду). Наприклад, якщо за умовами договору довічного утримання (догляду) набувач зобов'язався надавати медичне обстеження відчужувачу двічі на рік (санаторне лікування тощо), утримувати відчужувача в особливих житлових умовах (ізольована кімната тощо), то відмова від таких зобов'язань із вказівкою на події на сході країни не вважатиметься істотною обставиною, яка призведе до розірвання цього договору, і, відповідно, припинення договірних зобов'язань. /В свою чергу, твердження набувача про неможливість отримання нерухомого майна та майна, яке має вагому цінність під час подій на сході також не вважатиметься істотною умовою для розірвання цього договору.

На нашу думку, як і набувач, так і відчужувач майна мають право на належне виконання договірних умов із довічного утримання (догляду). Зокрема, відчужувач має право на надання йому протягом життя зобов'язань, відповідно до умов укладеного договору. Набувач, який набув майно у власність в момент укладення договору довічного утримання (догляду) – на фактичне передання йому такого майна.

Отже, з наведеного доходимо висновку, що тимчасові проблеми, які переживає наша держава на її сході та Криму у зв'язку із гібридною війною, лише відтермінують умови належного виконання договірних зобов'язань за договором довічного утримання (догляду).

Чернега В. М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового регулювання економіки

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ВРАХУВАННЯ ЗВИЧАЇВ ПРИ ВИРІШЕННІ СУДОМ СІМЕЙНИХ СПОРІВ: НОТАТКИ ДО НАУКОВОЇ ПОЛЕМІКИ

Відповідно до ст. 11 СК України при вирішенні сімейного спору суд може за заявою заінтересованої сторони врахувати місцевий звичай, а також звичай національної меншини, до якої належать сторони або одна з них, якщо вони не суперечать вимогам кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства. Застосування звичаю національної меншини можливе і в деяких інших випадках. Так, при обранні подружжям прізвища у зв'язку з реєстрацією шлюбу не допускається поєднання більше, ніж двох прізвищ, якщо інше не впливає зі звичаю національної меншини, до якої належить наречена і (або) наречений (ч. 2 /ст. 35 СК України); дитині може бути дано не більше двох імен, якщо інше не впливає із звичаю національної меншини, до якої належать мати і (або) батько (ч. 2 ст. 146 СК України).

Сфера сімейних відносин «вкорінює традиції національної самобутності, де відповідні місцеві чи національні звичаї можуть набувати виключно важливого значення для врегулювання сімейних відносин, виконувати установчі функції щодо утворення сім'ї, розподілу прав і обов'язків між її окремими членами, виховання дітей тощо» [1, с. 50].

Відповідно до ч. 1 ст. 7 ЦК України звичаєм вважається правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин. Це положення цивільного законодавства екстраполюється в науці на поняття звичаю в сімейному праві. Приміром, С. М. Лепех пояснює звичай у сфері сімейних відносин як санкціоноване державою, не встановлене актами сімейного законодавства чи договорами, але таке, що їм не суперечить, правило поведінки, яке є усталеним у певній сфері сімейних відносин і є загальнообов'язковим [2, с. 26]. На нашу думку, недоцільно включати до такої дефініції вказівку на те, що звичай не суперечить договору, адже наявність договору між учасниками, по-перше, є винятком, а не правилом; по-друге, наявність договору (домовленості), як правило, виключає застосування звичаю. У разі виникнення проблем вони можуть бути вирішені шляхом тлумачення умов договору із застосуванням «теорії волі» (або «теорії намірів»), виходячи із загальних намірів сторін, істинного смислу договору.

Якщо ж узяти до уваги положення ст. 213 ЦК України, то можна було б говорити про протилежну залежність, адже умови договору можуть бути розтлумачені з урахуванням звичаїв. Тож, не слід вважати, що звичай (місцевий чи національної меншини) не має суперечити договору; але умови договору у сфері сімейних відносин (за неможливості застосувати буквально трактування їх змісту) можуть тлумачитися відповідно до звичаю національної меншини, чи місцевого звичаю.

Як справедливо наголошується в літературі, офіційне визнання звичаю регулятором сімейних відносин, передусім, стосується сфери, яка перебуває поза межами законодавчого регулювання [1, с. 50]. Тому при регулюванні сімейних відносин, на нашу думку, значення мають саме звичаї, які виступають «у доповнення до закону» і правовому звичаю традиційно відводиться другорядна роль [3, с. 31].

При цьому незмінною залишається вимога про відповідність звичаю правопорядку держави. Тому спірною видається думка О. Покальчук про те, що полігінічну сім'ю можливо визнавати сім'єю, якщо «полігінія відповідає місцевому звичаю або ж звичаю національної меншини, наприклад, мусульманській традиції» [4, с. 28]. Адже такий звичай суперечить низці приписів СК України, зокрема, щодо одношлюбності, тоді як у ст. 11 кодексу чітко зазначено, що суд може врахувати місцевий звичай чи звичай національної меншини, якщо вони не суперечать вимогам СК України, інших законів та моральним засадам суспільства. Тобто, у законі йдеться про врегулювання сімейних спорів у межах правопорядку та моральних засад суспільства, без карколомних посягань на принципи сімейного права. Відповідно, полігінію неможливо визнати сім'єю, у тому числі шлюбом як однією з підстав створення сім'ї, бо це суперечило б і закону, і моральним засадам українського суспільства.

Враховуючи те, що місцевий звичай, звичай національної меншини не може суперечити не лише моральним засадам суспільства, але і, на нашу думку, засадам справедливості, добросовісності та розумності, вважаємо за доцільне встановити відповідну вимогу в законі. Тому пропонуємо ст. 11 СК України викласти в такій редакції: «1. При вирішенні сімейного спору суд за заявою заінтересованої сторони може врахувати місцевий звичай, а також звичай національної меншини, до якої належать сторони або одна з них, якщо вони не суперечать вимогам цього Кодексу, інших законів, засадам справедливості, добросовісності, розумності та моральним засадам суспільства».

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України: наук.-практ. комент. / [С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. О. Кармаза, О. М. Клименко, В. О. Коцюба, В. О. Чопенко]; за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ: Вид. Фурса С. Я.: КНТ, 2008. 1248 с.
2. Лепех С. М. Сімейне право України: навч. посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 318 с.
3. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / [Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, Ю. В. Білоусов та ін.]; за ред. Є. О. Харитонova. 2-ге вид., доп. Харків: ТОВ «Одіссей». 2008. 560 с.
4. ЛГБТ-сім'ї в Україні: соціальні практики та законодавче регулювання / [О. Гриник, М. Маєрчик, Т. Марценюк та ін.]; за ред. Г. Ярманової. Київ: Громад. орган. «Інсайт», 2012. 77 с.

Шаповал Ю. О.

студентка

Науковий керівник: Коваленко І. А.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ФОНДИ ЯКІ СТВОРЮЮТЬСЯ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Відповідно до ч. 1 ст. 55. Господарського кодексу України, суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [1].

Ч. 2 ст. 55 ГК розрізняє такі категорії суб'єктів:

а) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені

відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

б) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [1].

Різновид фондів які створюються суб'єктами господарювання:

1. Інвестиційний фонд – це юридична особа, заснована у формі закритого акціонерного товариства з урахуванням вимог, встановлених Положенням про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії, що здійснює виключну діяльність у галузі спільного інвестування. За своєю організаційно-правовою формою поділяються на:

а) Корпоративні інвестиційні фонди. Є юридичною формою, має більше 70% середньорічної вартості активів – цінні папери. Можливість участі вкладників в управлінні фондом є загальні збори акціонерів та спостережна рада. Учасником можуть бути фізичні та юридичні особи, у венчурних фондах – тільки юридичні особи. Взаємини з компанією з управління активами договірні (договір про управління активами). Емітує прості іменні акції (емітент – КІФ). Є можливість отримання дивідендів. Комісія з цінних паперів та фондового ринку може в судовому порядку ініціювати процедуру ліквідації. Рішення про заміну КУА приймається загальними зборами акціонерів. Черговість задоволення вимог вкладників при ліквідації, це перша черга – акціонери, які не є засновниками.

б) Пайовий інвестиційний фонд. Не є юридичною особою, активи належать інвесторам на праві спільної часткової власності. Можливість участі вкладників в управлінні фондом заборонена, але якщо кошти залучаються шляхом приватного розміщення пропозиції, вкладники можуть створювати спостережну раду. Учасником цього інвестиційного фонду можуть бути фізичні та юридичні особи, у недиверсифікованих – тільки юридичні особи. Взаємини з компанією створюються компанією з управління активами. Емітує інвестиційні сертифікати (емітент – КУА). Можливість отримання дивідендів є тільки в закритих ПФах. Комісія з цінних паперів та фондового ринку може прийняти рішення про заміну КУА або ліквідації фонду. З моменту прийняття рішення про ліквідацію припиняється розміщення та випуск інвестсертифікатів. Черговість задоволення вимог вкладників при ліквідації, це перша черга – вкладники, які подали заяви про викуп інвестсертифікатів до моменту прийняття рішення про ліквідацію та інші вкладники – тільки четверта черга [2].

Корпоративні та пайові інвестиційні фонди, у свою чергу, залежно від порядку здійснення діяльності діляться на:

1) відкриті інвестиційні фонди – здійснюється викуп цінних паперів у будь-який робочий день, може бути встановлено мінімальну кількість цінних паперів, які може придбати інвестор. Термін існування може бути строковими і безстроковими. Ці фонди можуть бути тільки диверсифікованими. Не менше 10% – кошти, для диверсифікованих – тільки цінні папери та грошові кошти, з них не більше 20% цінних паперів, не допущених до торгів на фондовій біржі або в торгово-інформаційній системі. Кожен робочий день визначення вартість чистих активів. Обіг цінних паперів обмежено, відчуження здійснюється тільки шляхом

викупу КУА, відчуження третім особам дозволяється лише в разі правонаступництва, успадкування та дарування;

2) закриті інвестиційні фонди – викуп цінних паперів здійснюється у визначені проспектом емісії дні, але не рідше, ніж раз на рік. Можуть бути строковими і безстроковими. Є тільки диверсифікованими. Структура активів становить не менше 10% – кошти, для диверсифікованих – тільки цінні папери та грошові кошти, з них не більше 20% цінних паперів, не допущених до торгів на фондовій біржі або в торгово-інформаційній системі. Визначення вартості чистих активів відтворюється у кінці робочого дня перед викупом, але не рідше, ніж раз на квартал. Обіг цінних паперів не обмежується;

3) інтервальні інвестиційні фонди – викуп цінних паперів здійснюється після закінчення строку, на який був створений інвестиційний фонд. За строком є тільки терміновими. Можуть бути диверсифікованими та недиверсифікованими (венчурними та невенчурними). Структура активів обумовлена тими ж вимогами для диверсифікованих, для недиверсифікованих – не більше 50% цінних паперів, не допущених до торгів на фондовій біржі або в торгово-інформаційній системі + нерухомість, для венчурних – 100% цінних паперів можуть бути не допущені до торгів, в структуру активів можуть включатися боргові зобов'язання. Визначення вартості чистих активів відтворюється у кінці робочого дня перед викупом, але не рідше, ніж раз на квартал. Обіг цінних паперів не обмежується [3].

Відкриті та інтервальні інвестиційні фонди залежно від терміну, на який вони створюються, поділяються на:

а) термінові відкриті інтервальні інвестиційні фонди – інвестор може продати, а КУА зобов'язана викупити ЦП інвестиційного фонду в будь-який робочий день року.

б) безстрокові відкриті інтервальні інвестиційні фонди – відбувається щодня, тобто інвестор може в будь-який робочий день як купити, так і продати цінні папери фонду. Головна відмінність цього фонду – це висока ліквідність. Відповідно, відкритий фонд як самий ліквідний інструмент вимагає наявності в своїх активах найбільш ліквідних інструментів.

Закриті інвестиційні фонди підрозділяються на:

а) диверсифіковані закриті інвестиційні фонди – жорстко контролюються відносно напрямків та обсягів інвестування в той чи інший актив. Інвестиційні фонди відкритого та інтервального типів можуть бути лише диверсифікованими.

б) закриті недиверсифіковані інвестиційні фонди – інвестиційні фонди, щодо яких не існує жорстких вимог диверсифікації активів. Можуть здійснювати інвестиції у цінні папери, об'єкти нерухомості, корпоративні права, тощо [4].

Недиверсифіковані інвестиційні фонди, у свою чергу, можуть бути: венчурними та невенчурними. Переваги вкладень у відкритий пайовий інвестиційний фонд в Україні:

- невисокий ризик (законодавством встановлені жорсткі вимоги до структури активів та обмеження за об'єктами інвестування);
- можливість викупу цінних паперів у будь-який момент;
- як правило, невеликий розмір винагороди КУА;

– невисока номінальна вартість інвестсертифікатів (хоча іноді встановлюється мінімальна кількість сертифікатів для інвестування).

Недоліки вкладень у відкриті пайові інвестиційні фонди:

- невисока дохідність порівняно з іншими типами інвестфондів;
- обмежений обіг цінних паперів відкритих інвестфондів.

Переваги вкладень в інтервальний пайовий інвестиційний фонд в Україні:

– невисокий ризик (згідно законодавства, можуть бути тільки диверсифікованими);

- прибутковість трохи вища, ніж у відкритих інвестиційних фондах;
- законодавчо не обмежений обіг цінних паперів таких інвестиційних фондів.

Недоліки вкладень в інтервальні пайові інвестиційні фонди:

– можливість викупу цінних паперів надається тільки в певні дні, саме цей день може випасти в розпал кризи;

– раніше акумулювали приватизаційні сертифікати та створювалися саме для цих цілей, зараз не настільки цікаві для інвесторів.

Переваги вкладень в закритий пайовий інвестиційний фонд в Україні:

- найвища дохідність порівняно з іншими типами інвестфондів;
- вільний обіг цінних паперів на ринку.

Недоліки вкладень в закриті пайові інвестиційні фонди:

– найбільш високі ризики (закриті інвестиційні фонди, як правило, є недиверсифікованими);

– викуп цінних паперів фонду здійснюється тільки після закінчення терміну його дії;

– дивіденди, що виплачуються в кінці терміну, можуть не встигнути за інфляцією;

– номінальна вартість цінних паперів вища, ніж в інвестфондах інших типів;

– винагорода та премія КУА, як правило, вища, ніж у фондах інших типів [5].

Отже, при виборі виду та типу інвестиційного фонду слід враховувати свої можливості та очікування від інвестування. Так, не варто вкладати останні кошти в закриті недиверсифіковані інвестиційні фонди з надією на величезний прибуток, оскільки існує серйозний ризик не тільки не розбагатіти, але й зазнати збитків. Розраховуючи на швидкий прибуток, краще вибрати відкритий або інтервальний інвестиційний фонд, на довгостроковий – закритий. Якщо немає можливості та бажання постійно відслідковувати котирування акцій на ринку, знову ж таки, краще зупинитися на менш ризикових фондах. І нехай інвестор не завжди може впливати на рівень своїх доходів, він завжди вільний у своєму праві вибору об'єкта інвестування.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

2. Вінник О. М. Науково-практичний коментар Закону України «Про акціонерні товариства» / О. М. Вінник. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 312 с.

3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

4. Компанія з управління активами «Національний резерв» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reserve-am.com.ua/uk/investicijni-fondi.html>.

5. Віхров О. й. Господарське право. Спеціальна частина: Навч. посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 344 с.

Шаповал Ю. О.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКІВ ВИСЛУГИ РОКІВ

Юридичне значення обчислення вислуги років полягає в тому, що вона є основним юридичним фактом при визначенні права на пенсійне забезпечення для окремих категорій громадян (військовослужбовців, співробітників правоохоронних органів, громадян з числа космонавтів і громадян з числа працівників льотно-випробувального складу) [1].

Страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягає загально-обов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій мінімального страхового внеску. Основним документом, що підтверджує стаж роботи, є трудова книжка. Тому, в разі відсутності трудової книжки, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній» трудовий стаж встановлюється на підставі інших документів, виданих за місцем роботи, служби, навчання, а також архівними установами. У разі, коли документи про трудовий стаж не збереглися, підтвердження трудового стажу здійснюється органами Пенсійного фонду на підставі показань свідків, а також документів, що підтверджують трудовий стаж. За відсутності трудової книжки, а також у тих випадках, коли в трудовій книжці відсутні необхідні записи або містяться неправильні чи неточні записи про періоди роботи, для підтвердження трудового стажу приймаються довідки, виписки із наказів, особові рахунки і відомості на видачу заробітної плати, посвідчення, характеристики, письмові трудові договори і угоди з відмітками про їх виконання та інші документи, які містять відомості про періоди роботи. За відсутності зазначених документів для підтвердження трудового стажу приймаються членські квитки профспілок. При цьому підтверджуються періоди роботи лише за той час, за який є відмітки про сплату членських внесків. Документи, що подаються для підтвердження трудової діяльності, повинні бути підписані посадовими особами і засвідчені печаткою. Для підтвердження трудового стажу приймаються лише ті відомості про період

роботи, які внесені в довідки на підставі документів. У тих випадках, коли періоди роботи зараховуються до трудового стажу на підставі показань свідків, один із яких свідчить про роботу заявника за більший період, ніж інші, встановленим вважається період, який підтверджений двома або більше свідками. Якщо ім'я, по батькові та прізвище, які зазначені в документі, що підтверджує трудовий стаж, не збігаються з ім'ям, по батькові або прізвищем особи за паспортом або свідоцтвом про народження, факт приналежності цього документа даній особі може бути встановлено у судовому порядку. У тих випадках, коли в поданому документі про стаж указано лише роки без зазначення точних дат, за дату береться 1 липня відповідного року, а якщо не зазначено число місяця, то ним вважається 15 число відповідного місяця [2, с. 28].

Спеціальний трудовий стаж – це сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності, виокремлена із загального стажу за її змістом або за умовами праці, в тому числі й кліматичними. Спеціальним стажем вважаються роботи, визначені Списками № 1 та № 2 постанови Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 р. «Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах». Список № 1 визначає підземні, особливо шкідливі та особливо тяжкі умови праці. Список № 2 визначає інші роботи зі шкідливими і важкими умовами праці. У стаж, що дає право на пільгове пенсійне забезпечення, включається фактичний час виконання робіт безпосередньо у виробництвах, цехах, ділянках, відділеннях за професіями і посадами, визначеними Списками № 1 і № 2, якщо працівник зайнятий на цих роботах повний робочий день. Робота за сумісництвом не зараховується до спеціального трудового стажу. Крім названих робіт, віднесених до спеціального стажу, законодавством встановлено низку інших видів робіт і професій, що за своїм змістом є спеціальним стажем (трактористи-машиністи, сільськогосподарські працівники – доярки, свинарки, робітниці текстильного виробництва). Статті 13-14 Закону України «Про пенсійне забезпечення» чітко визначають тривалість спеціального трудового стажу і вік працівника, що дають право на пенсію на пільгових умовах (тільки для працівників, зайнятих на підземних гірських роботах і в металургії, вік не має значення) [4].

Вислуга років – особливий вид спеціального стажу окремих категорій працівників, який передбачає пільгове пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою професійної працездатності й виходом на пенсію до настання віку, який дає право на пенсію за віком. Важливою умовою для призначення пенсії вислугу років є певний стаж роботи за спеціальністю. Однак умови призначення пенсії за вислугу років неоднакові. В одних випадках вони призначаються незалежно від віку, в інших – встановлюються вік і стаж. При цьому слід зазначити, що порядок обчислення спеціального стажу та умов, за яких визначається право на пенсію за вислугу років, передбачені положеннями Закону України «Про пенсійне забезпечення», а страховий стаж, залежно від якого визначається розмір пенсії, обчислюється відповідно до норм Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Коло осіб, які мають право на пенсію за вислугу років, визначено ст. 54 і 55 Закону України «Про пенсійне забезпечення», а також іншими спеціальними законодавчими актами, зокрема: «Про державну службу»,

«Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ», тощо. До досягнення зазначеного віку право на пенсію за вислугу років мають працівники льотного і льотно-випробного складу за наявності вислуги років на цих посадах станом на 01.04.2015 р. не менше 25 років у чоловіків і не менше 20 років у жінок та ті, що в період до 01.01.2016 р. мали вислугу років на відповідних посадах, зокрема чоловіки – не менше 25 років 6 місяців, а жінки – не менше 20 років 6 місяців [3].

Починаючи з січня 2016 р. педагоги, медичні працівники, працівники соціального захисту на пенсію виходитимуть при досягненні установленого пенсійного віку (він залежить від дати народження особи). При цьому і жінкам, і чоловікам встановлено єдиний вік виходу на пенсію – 55 років. Зокрема, особи з датою народження по 30.06.66 р. виходитимуть на пенсію за вислугу років при досягненні 50-річного віку, які народилися у період з 01.07.66 р. по 31.12.66 р. право на таку пенсію матимуть у 50 років 6 місяців, а з 01.01.67 р. по 30.06.67 р. – при досягненні 51-річного віку і так далі. Особи, народжені після 01.01.71 р., виходитимуть на пенсію у 55 років.

Артисти балету та балету на льоду; артисти – виконавці танцювальних номерів у професійних художніх колективах; артисти театрів міміки та жесту; травесті (артисти, які виконують ролі хлопчиків, підлітків, дівчаток); артисти всіх найменувань цирків і концертних організацій: еквілібристи, акробати, наїзники, дресирувальники диких звірів, клоуни тощо, які виконують номери жанрів циркового мистецтва, що дають право на пенсію за вислугу років; артистки-вокалістки (солістки), солістки-бандуристки театрів опери і балету, музичних, музично-драматичних театрів, концертних організацій, телебачення і радіомовлення, оперних студій вищих навчальних закладів мистецтв, для них також встановлено пенсійний вік – 55 років [5].

Інженерно-технічний склад – за переліком посад і робіт, що затверджується в порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України, не менше 25 років, із них не менше 15 років на зазначених посадах. Не менше 30 років, із них не менше 20 років на зазначених посадах.

Бортпровідники – 55 років. Не менше 25 років, із них не менше 10 років як бортпровідниця. Не менше 30 років, із них не менше 15 років як бортпровідник.

Робітники локомотивних бригад і окремі категорії працівників, які безпосередньо здійснюють організацію перевезень і забезпечують безпеку руху на залізничному транспорті та метрополітенах, – за списками професій і посад, що затверджуються в порядку, який визначено постановою КМУ – 55 років, не менше 25 років, із них не менше 10 років на зазначеній роботі. Не менше 30 років, із них не менше 12,5 років на зазначеній роботі.

Отже, законодавство вирізняє чотири категорії працівників, які мають право на пенсію за вислугу років: військовослужбовці, службовці та працівники органів внутрішніх справ; працівники цивільної авіації та льотно-випробного складу; державні службовці, судді, працівники прокуратури і митних органів; окремі категорії працівників та спеціалістів інших галузей народного господарства. Разом з цим доцільно відмітити, що пенсія за вислугу років призначається за умови звільнення з роботи, яка дає право на даний вид пенсії. У разі зарахування після

призначення пенсії за вислугу років на роботу, яка дає право на цей вид пенсії, виплата пенсії припиняється і поновлюється з дня, що йде за днем звільнення з роботи. При цьому звертаємо увагу на те, що особі не відмовляють у вже призначеній у встановленому порядку пенсії за вислугу років, а лише припиняють її виплату на період праці за спеціальністю. Якщо особа залишає місце роботи за спеціальністю, виплата вже призначеної пенсії за вислугу років поновлюється.

Список використаних джерел:

1. Право соціального забезпечення Росії: підручник / М. О. Буянова [и др]; відп. ред. К. Н. Гусов. 4-е изд., Нерераб. і доп. М.: Проспект. 2007. С. 196.
2. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / авт.: С. М. Прилипко, Г. С. Гончарова, В. В. Юровська, О. О. Конопельцева; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 126 с.
3. Закон України «Про соціальне забезпечення» від 05.11.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 р. «Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах»
5. Журнал «Вісник» Соціальне страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9413?issue=257>

Шевченко Н. А.

студентка

Науковий керівник: Тімуш І. С.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АЛІМЕНТИ ПЕРЕСТАНУТЬ БУТИ ПРОБЛЕМОЮ?

Близько 40% шлюбів України – розпадаються. Такі дані статистики не можуть не шокувати. За кількістю розлучень наша країна входить до трійки лідерів у Європі. Хто ж найбільше страждає від розлучень? Звичайно діти. Тому проблема аліментів є досить актуальною на сьогодні.

Збільшення мінімального розміру аліментів. Чи не найгострішим питанням в аліментних відносинах є визначення розміру виплат. Згідно з чинною редакцією ч. 2 ст. 182 Сімейного кодексу України мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Виходячи з норм Закону «Про державний бюджет України на 2017 рік», прожитковий мінімум для дітей віком до 6 років становить – 1426 грн.,

для дітей віком від 6 до 18 років – 1777 грн. Відповідно мінімальний розмір аліментів згідно чинної редакції Сімейного Кодексу України для дітей віком до 6 років становить 427, 80 грн., для дітей віком від 6 до 18 років – 533, 10 грн.

Положеннями ч. 2 ст. 182 Сімейного Кодексу України встановлено: «Розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку».

Згідно цих положень – мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 713 грн. для дитини віком до 6 років та 888, 50 грн. для дітей віком від 6 до 18 років.

Аліменти – власність дитини. Згідно з нового Закону, ст. 179 Сімейного кодексу України говорить, що аліменти вважаються власністю дитини, а не того з батьків, на ім'я кого вони виплачуються. При цьому на отримувача аліментів покладається обов'язок розпоряджатися аліментами лише за цільовим призначенням в інтересах дитини. Інакше, якщо за результатами перевірки буде виявлено факт нецільового витрачання аліментів, то платник, як і раніше, може в судовому порядку вимагати внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини у банку. Відповідно до норм цивільного законодавства, самотійно розпоряджатися такими коштами дитина зможе після досягнення 14 років.

Спосіб стягнення тепер може обиратися на вибір. Нововведенням визначено можливості отримувача аліментів щодо вибору способу стягнення. За старим порядком аліменти визначалися як частка від доходу платника, а якщо заробіток платника був нерегулярним, то кошти стягувалися у твердій сумі. Зараз отримувач аліментів наділений винятковим правом в аспекті вибору того, як стягувати аліменти – у частці від доходу платника чи у фіксованій сумі. До того ж одержувач аліментів у майбутньому може в судовому порядку змінити спосіб стягнення коштів. Це говорить про те, що платник аліментів відтепер не може вплинути на вибір способу стягнення коштів.

Спрощення судового процесу. Минулий порядок розгляду цієї категорії справ був проблематичний тим, що судовий розгляд міг тривати і 8 місяців, і рік. З усіма «затягуваннями» з боку відповідача за позовом, подачами зустрічних позовів про оскарження батьківства, які призупиняли розгляд справи про сплату аліментів. Протягом усього цього часу, дитина і той із батьків, під чиєю опікою вона перебувала, залишалися без належних за законом коштів. А, отже, позитивною новацією законодавства є можливість звернення до суду з вимогою про стягнення аліментів у порядку наказного провадження. Це означає, що рішення суду з чітким визначенням розміру аліментів буде прийнято вже протягом 3-х днів з моменту відкриття провадження. Процедура наказного провадження фактично звільняє одержувача виплат від довгих судових тяганин, які часто супроводжували процес стягнення аліментів, адже відтепер не потрібен виклик сторін до суду, заслуховування їхніх пояснень і взагалі проведення судового засідання. Окрім того, платник не зможе створювати штучні перепони для розгляду судом у позовному провадженні справ про аліментні зобов'язання, оскільки нові зміни до Закону забороняють зупиняти такі провадження з підстави наявності спору про батьківство (материнство), визначення місця проживання

дитини, про участь одного з батьків або родичів у вихованні дитини чи спілкуванні з нею. Такі нововведення насамперед захищають інтереси дитини.

Судовий збір. Позивною зміною нового Закону є розширення переліку справ, під час розгляду яких позивач звільняється від сплати судового збору. Наразі не потрібно сплачувати судовий збір не лише у справах про безпосереднє стягнення аліментів, але й у справах, що стосуються оплати додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексації аліментів чи зміни способу їх стягнення. Безперечно, тут вбачається гуманістичний підхід до вирішення справ у сфері аліментних зобов'язань.

Отже, нововведення у Сімейному кодексі України згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів» можна дійсно вважати кроком вперед на шляху до покращення механізму призначення аліментів. Це і суттєве збільшення мінімального розміру аліментів, і законодавче закріплення права власності дитини на аліменти, і можливість вибору способу стягнення коштів у твердій сумі або частині доходу, можливість оперативного вирішення питання про стягнення аліментів шляхом наказного провадження. Звичайно, зміни до законодавства у сфері аліментних зобов'язань повністю не вирішують усіх наявних проблем. Так, залишається відкритим питання щодо впровадження дієвого механізму виконання судових рішень. Однак зазначені нововведення хоча б частково, але усувають можливості платника щодо ухилення від утримання дітей і затягування судового процесу, конкретизують норми закону, пов'язані зі стягненням аліментів. А отже, норми нового Закону значно покращують становище дітей.

Шинкар Ю. О.

студентка

Науковий керівник: Губарєв С. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Державна служба України, будучи частиною механізму державного управління, має особливу роль у здійсненні соціально-економічних реформ та політичних перетворень у суспільстві та державі, сприяє створенню всіх засад демократичної, правової держави.

Державна служба виступає основним засобом практичної реалізації завдань і функцій держави, забезпечує функціонування її структур, утворює умови для нормальної життєдіяльності суспільства і людини.

Державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави. З цього визначення випливає поняття державного службовця – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [1].

Ці особливості обумовлюють специфіку реалізації права на працю: встановлення додаткових вимог при прийнятті на державну службу стосовно стану здоров'я, ділових, особистих і моральних якостей кандидатів, віку, освітнього рівня; певного ряду обмежень і заборон, пов'язаних із проходженням державної служби [2].

Правове регулювання державної служби здійснюється Конституцією України, законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постановами Верховної Ради України, указами Президента України, актами Кабінету Міністрів України та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби.

Основним джерелом правового регулювання діяльності державних службовців є Закон України «Про державну службу». Цей закон регулює відносини, що виникають у зв'язку із вступом на державну службу, її проходженням та припиненням, визначає правовий статус державного службовця.

Даний закон встановлює, що дія норм законодавства про працю поширюється на державних службовців у частині відносин, що не врегульовані ним (ч. 3 ст. 5). Це положення загострює дискусію, яка точиться тривалий час з приводу того, якою галуззю права впорядковуються службово-трудова відносини, що виникають між державними службовцями та державними органами, установами й організаціями [2].

Нормами Закону України «Про державну службу» від 16. 12. 1993 р. встановлювалося, що трудові відносини державних службовців регулюються КЗпП України, з урахуванням передбачених у цьому законі особливостей [3]. Іншими словами, положення Закону 1993 р. забезпечували диференціацію правового регулювання трудових відносин державних службовців порівняно з іншими категоріями найманих працівників, тоді як встановлений у Законі України «Про державну службу» 2015 р. підхід відокремлює його положення від законодавства про працю без урахування того, що відповідні положення вказаного Закону за своєю галузевою належністю є частиною законодавства про працю. Адже між державним службовцем і державним органом, в якому він проходить державну службу, виникають трудові відносини, в яких державний службовець є працівником, з яким укладається трудовий договір, а державний орган – роботодавцем. Крім того, запровадження вказаного підходу суттєво знижує рівень захисту трудових прав державних службовців [2].

Хибність відокремлення положень цього Закону, що регулюють працю державних службовців, від законодавства про працю виявляється ще й у тому, що жоден аспект праці державних службовців у ньому не врегульовано так повно, як у законодавстві про працю. Приміром, у разі припинення державної служби у зв'язку зі скороченням чисельності або штату чи реорганізації органу державної

влади положень, які визначають обов'язок персонального попередження про таке звільнення й обов'язок урахування переважного права на залишення на роботі, в Законі бракує. У такому випадку будуть застосовуватися норми КЗпП України [2].

На субсидіарному застосуванні КЗпП України також наполягає Вищий адміністративний суд у висловленій правовій позиції. Зокрема, зауважує, що під час вирішення спорів щодо звільнення державних службовців пріоритетними є норми спеціальних законів, а норми трудового законодавства підлягають застосуванню лише у випадках, якщо нормами спеціальних законів не врегульовано спірних відносин, та коли про можливість такого застосування прямо зазначено у спеціальному законі. Тому, якщо у спеціальному законі не передбачено або прямо заборонено застосування норм трудового законодавства, то особа може бути звільнена виключно з підстав передбачених цими законами. В той же час низка спеціальних законів (приміром, Закон України «Про державну службу» та ін.) передбачають можливість поширення на службові відносини трудового законодавства. У зв'язку з цим судам необхідно виходити з того, що підстави припинення служби у такому випадку діляться на загальні, передбачені Кодексом законів про працю України, та спеціальні, передбачені відповідними спеціальними законами України [4].

Отже, як законодавець, так і судові органи єдині у тому, що пріоритетними при регулюванні правовідносин державних службовців у сфері праці є норми спеціальних законів, а норми трудового законодавства підлягають застосуванню лише у випадках, якщо нормами спеціальних законів не врегульовано спірних відносин, та коли про можливість такого застосування прямо зазначено у спеціальному законі. Проте вирішальним при визначенні сфери дії трудового законодавства на правове регулювання відносин державних службовців під час реалізації їх права на працю, має бути те, що, незважаючи на специфіку трудової функції державного службовця, яка полягає у виконанні завдань і функцій держави, все ж службовець підлягає господарській владі суб'єкта призначення, організаційно підпорядкований йому щодо місця виконання роботи, режиму роботи, конкретного її змісту та обсягу, а, отже, ці відносини за своєю природою є трудо-правовими [2].

На думку М. Іншина, трудові відносини державних службовців належать до сфери дії трудового права України. У той же час ці відносини є предметом регулювання різних галузей права – адміністративного, конституційного, екологічного, кримінального та ін. Відносини, в які вступають державні службовці, мають складну структуру, що відображається на суб'єктному складі. Як носії владних повноважень, вони можуть бути суб'єктом трудових і державно-управлінських відносин, що залежить від сфери реалізації означених повноважень. Це, у свою чергу, зумовлює комплексний характер правового статусу зазначеної категорії працівників, який інтегрує в собі адміністративно-правовий і трудо-правовий статуси. Правове ж регулювання останнього становить собою типовий випадок взаємодії норм різних галузей права у певній сфері діяльності [5].

На думку вчених-адміністративістів, однією з ознак, яка вирізняє працю державних службовців та вказує на приналежність державних службовців до суб'єктів адміністративного права, є особлива сфера дії – державно-службові відносини, тобто відносини щодо забезпечення виконання повноважень державних органів, а також відносини, що характеризуються особливими публічними

правами та обов'язками, якими наділені державні службовці. Не можемо підтримати вказану думку, оскільки суспільні відносини щодо застосування праці державного службовця містять усі ознаки трудових. Державному службовцеві протистоїть держава в особі роботодавця. Чинownik виконує трудову функцію особисто й повинен підкорятися службовій дисципліні, спеціальним правилам, установленим на рівні локальному, так і держави [2].

Перелічені відмітні риси свідчать про те, що відносини, які виникають у зв'язку з працею державного службовця, не входять до сфери дії адміністративного права України. Принципово важливим є положення ст. 3 КЗпП України, яка закріпила, що законодавство про працю регламентує трудові відносини працівників усіх підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, виду діяльності й галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичною особою. Із цього випливає, що будь-який громадянин, маючи статус працівника (безвідносно, робітник він чи службовець), підпадає під сферу дії трудового права [6].

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що відносини у сфері праці державних службовців входять до сфери дії трудового права. Державний службовець виконує трудову функцію особисто й повинен підкорятися службовій дисципліні, спеціальним правилам, установленим як на рівні локальному, так і державному. При використанні праці державних службовців виникають трудові відносини, але з урахуванням специфіки їх роботи, обов'язків, що покладаються на них, насамперед, стосовно службових функцій державних службовців та їх відповідальності. Реалізуючи свої повноваження, державний службовець так чи інакше зачіпає як публічні, так і приватні інтереси.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – 2016. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
2. Величко Л. Ю. Дія норм трудового права на правове регулювання праці державних службовців / Л. Ю. Величко. // Актуальні проблеми державного управління. – 2017. – №1. – С. 1–5.
3. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України. – 1993. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.
4. Про розв'язання спорів, що виникають з відносин публічної служби: лист Вищого адміністративного суду України від 26.05.2010 р. № 753/11/13-10. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v753_760-10.
5. Іншин М. І. Проблеми правового регулювання праці державних службовців України : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук / М. І. Іншин; наук. консультант В. С. Венедіктов; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2005. – 40 с.
6. Слюсар А.М. Правовий статус суб'єктів трудового права України: теоретико-правовий аспект: Монографія / А.М. Слюсар – Х.: ФІНН, 2011. – 336 с.

Юркевич Ю. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

В юридичній літературі існують різні підходи з приводу суті юридичної особи. Коротко треба зазначити про існування: теорії фікції, згідно з якою юридична особа є створеним законодавцем у практичних цілях абстрактним поняттям [3, с. 164-165; 7, с. 78]; теорії цільового майна чи персоніфікованої цілі, що розглядає юридичну особу лиш в якості майна, призначеного служити певній меті [8, с. 110]; теорії інтересу, відповідно до якої юридичну особу розглянуто як захищені законодавством інтереси групи людей [6, с. 90]; органічної теорії, що визначає юридичну особу як реально існуючий організм [3, с. 174-176]; реалістичної теорії, яка передбачає визнання юридичної особи як певної інтелектуальної реальності, створеної людським розумом [10, с. 18]; теорії колективу [5, с. 48], теорії держави [14, с. 48], теорії директора [15, с. 124-125], теорії персоніфікованого майна [9, с. 76-77]), теорії соціальної реальності [17, с. 43-50] і т. д. При цьому у сучасних наукових джерелах акцентують увагу, що в економічних ринкових відносинах їх суб'єкти виступають не як особистості, а в першу чергу як економічні суб'єкти, волю яких визначають економічні закономірності [2].

У будь-якому разі відмінними ознаками корпорації (юридичної особи) вважають такі: є суб'єктом права, відмінним від фізичної особи; володіє безперервним правонаступництвом, тобто її існування підтримується постійним наступництвом нових осіб, котрі заміщають, тих котрі померли або вибули іншим шляхом [19, с. 1].

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [16] визначає поняття юридичної особи, з якого випливає, що обов'язковими ознаками юридичної особи як організації є: її створення та реєстрація у встановленому законом порядку; наявність власної цивільної правоздатності і дієздатності, а також відокремленого майна; можливість самостійно виступати в цивільному обороті, а також бути позивачем та відповідачем у суді.

Згідно з ч. 2 ст. 81 ЦК України, юридичні особи, залежно від порядку їх створення, можуть бути віднесені в тому числі до юридичних осіб публічного права. Деякі теоретичні положення та критерії з'ясування правової суті юридичних осіб публічного права обґрунтовані у науковій літературі ще радянського періоду. Тому питання з'ясування правового статусу юридичних осіб публічного права є актуальними.

Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. Відповідно до ч. 2, 3 ст. 167 ЦК України, держава може створювати юридичні особи публічного права (державні підприємства, навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом; держава може створювати юридичні особи

приватного права (підприємницькі товариства тощо), брати участь у їхній діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом [16].

Як слушно вказано у юридичній літературі, критерієм, який закладений при поділі юридичних осіб на публічного і приватного права, є порядок створення юридичної особи [13, с. 71]. Серед ознак юридичних осіб публічного права у наукових джерелах, зокрема, наводять такі: є не цивільно-правовим, а публічно-правовим утворенням, призначенням якого є не участь у цивільному обороті чи здійснення підприємницької та господарської діяльності, а вирішення завдань суспільного характеру; особливе цільове призначення – реалізація не загальних інтересів приватних осіб, а суспільних інтересів; відповідальність має не приватно-правовий характер, а публічно-правовий і т.д. [1, с. 218; 11, с. 191-192; 18, с. 22-26]. Так, І.М. Кучеренко, підтримуючи наведену в літературі концепцію щодо виділення ключових ознак юридичних осіб публічного та приватного права, зробила висновок про виділення такої ознаки юридичних осіб публічного права, як відповідальність держави, АР Крим, органів місцевого самоврядування за їх зобов'язаннями при виконанні ними публічних функцій, і субсидіарна відповідальність у випадку недостатності майна таких осіб чи неможливості звернення стягнення на їх майно [12].

Однак, чітких формальних критеріїв поділу об'єднань зі статусом юридичної особи на юридичних осіб публічного права і юридичних осіб приватного права, окрім підстави створення, в ЦК України не закріплено, а окремого закону, який визначав би правовий статус об'єднань осіб публічного права досі не прийнято. Тому, з огляду на те, що спеціального закону, який би врегульовував питання правового статусу усіх видів юридичних осіб публічного права немає, будь-які особливості участі таких суб'єктів у цивільному/господарському обороті відсутні. Однак недопустимо ставити знак тотожності між статусом юридичної особи (публічного чи приватного права) і правовим режимом майна на основі якого вона діє та обсягом її відповідальності. Відповідно, питання віднесення юридичних осіб, заснованих на основі державної (комунальної) власності до юридичних осіб приватного чи публічного права не має однозначного вирішення на рівні законодавства. У зв'язку з цим для з'ясування чи належить та чи інша юридична особа до юридичних осіб публічного чи приватного права, – необхідно аналізувати усю сукупність нормативно-правових актів, які визначають правовий статус безпосередньо цієї юридичної особи.

При цьому, юридичні особи, які створені на основі державної (комунальної) власності провадять свою діяльність з урахуванням правового режиму майна, переданого їм на праві господарського відання або праві оперативного управління залежно від наявності чи відсутності мети одержання прибутку, що являють собою речові права суб'єктів, які володіють, користуються і розпоряджаються майном, яке закріплене за ними власником чи уповноваженою особою, з обмеженням у встановленому порядку правомочності розпорядження щодо окремих видів такого майна (хоча у літературі існує точка зору, що існування групи юридичних осіб-невласників обумовлене перехідним етапом економічного розвитку[4, с. 137]).

Підсумовуючи вищевказане, враховуючи, що спеціального закону, покликаного врегульовувати питання правового статусу юридичних осіб публічного права

досі не прийнято, будь-які особливості участі таких суб'єктів у цивільно-господарському обороті відсутні. Крім цього, на даний час відсутні правові передумови для ототожнення статусу юридичних осіб, публічного чи приватного права і правових режимів майна, на підставі яких вони здійснюють свою діяльність.

Список використаних джерел:

1. Анпілогов О. В. Структура реформування територіального та галузевого управління регіональним комплексом: адміністративно-правовий аспект: монографія. Київ, Логос, 2016. 400 с.
2. Безух О. В. Господарський (комерційний) та цивільний оборот: сутність та відмінності в умовах ринкової економіки / Сайт Наук.-досл. ін-ту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. url: <http://ndiprrp.gov.ua> (дата звернення: 23.04.2016).
3. Братусь С. Н. Субъекты гражд. права. Курс советского гражданского права. Москва: Гос. изд-во юрид. л-ры, 1950. 368 с.
4. Васильєва В.А. Проблеми розвитку корпоративного права // Приватне право. 2013. – № 1. С. 135-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpr_2013_1_15 С. 137.
5. Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность Москва; Ленинград: Изд-во Академии наук СССР, 1948. 840 с.
6. Генкин Д. Юридические лица в советском гражданском праве // Проблемы социалистического права. 1939. № 1. С. 89–93.
7. Гражданское и торговое право капиталистических государств: учебник / отв. ред. Е. А. Васильев. Москва: Междунар. отношения, 1992. 560 с.
8. Гражданское право: учебник. / под ред. Ю. К. Толстого, А. П. Сергеева. Санкт-Петербург: Изд-во ТЕИС, 1996. Ч. I. 552 с.
9. Гражданское право: учебник: в 2 т. Т. 1 / под ред. Е. А. Суханова. Москва: Изд-во БЕК, 1994. 384 с.
10. Грибанов В. П. Юридические лица. Москва: Изд-тво Моск. ун-та, 1961. 115 с.
11. Кисіль Л. Є. Теоретичні питання адміністративної правосуб'єктності органів виконавчої влади // Адміністративне право України: стан і перспективи розвитку: зб. наук. праць: VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Адміністративне право України: стан і перспективи розвитку», м. Київ, 23-24 вересня 2011 р. / Ред. кол. : [О. Ф. Андрійко та ін.]. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2011. С. 190–194.
12. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2004. 475 с.
13. Спасибо-Фатєєва І. Юридичні особи за Цивільним кодексом України // Право України. 2014. № 2. С. 70–79.
14. Тархов В. А. Советское гражданское право. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1978. 230 с.
15. Толстой Ю. К. О государственных юридических лицах в СССР // Вестник Ленингр. ун-та. Серия общественных наук. 1955. № 3. С. 109–125.

16. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. 3 жовт.
17. Черепахин Б. Б. Волеобразование и волеизъявление юридических лиц // Правоведение. 1959. № 2. С. 43–50.
18. Чиркин В. Е. Необходимо ли понятие юридического лица публичного права // Государство и право. 2006. № 5. С. 22–26.
19. Smith&Keenan's Law for Business. Seventh edition by Denis Keenan. Glasgow: Pitman Publishing, 1987. 640 p.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«СУЧАСНА ЦИВІЛІСТИЧНА НАУКА
В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»

(м. Київ, 16 листопада 2017 р.)

Підписано до друку 14.11.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 14,88. Тираж 100. Замовлення № 1117-550.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.